

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TOPLUM KATILIMLI COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ UYGULAMALARININ
KENTSEL DÖNÜŞÜM ÇALIŞMALARINDA KULLANIMI:
KADIKÖY TARİHİ ÇARŞI VE ÇEVRESİNDE ÖRNEK ÇALIŞMA**

ELİF KIRPIK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. BUKET AYŞEGÜL ÖZBAKIR**

İSTANBUL, 2017

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TOPLUM KATILIMLI COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ UYGULAMALARININ
KENTSEL DÖNÜŞÜM ÇALIŞMALARINDA KULLANIMI:
KADIKÖY TARİHİ ÇARŞI VE ÇEVRESİNDE ÖRNEK ÇALIŞMA**

Elif KIRPIK tarafından hazırlanan tez çalışması 16.06.2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Buket Ayşegül ÖZBAKIR
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Buket Ayşegül ÖZBAKIR
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. İclal DİNÇER

Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet OCAKÇI

İstanbul Teknik Üniversitesi

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında ve geçirdiğim zor zamanlarda danışmanım ve yol göstericim olan Doç. Dr. Ayşegül ÖZBAKIR'a, yardımlarını esirgemeyerek tezimi anlaşılabilir kılan Araş. Gör. Çiğdem İBİŞOĞLU'na, ufkumu açan Kadıköy Kent Konseyi üyelerine, küçük kardeşlerim saydığım öğrencilerime, canlarım Derya BEN, Selin İLERİ KENANOĞLU ve Gülşah ÜSTELCİ'ye, varlıklarını hep yanımda hissettiğim kız kardeşim Saadet KILIÇARSLAN ve abim Ufuk KIRPIK'a, en çok da tezimi benimle birlikte yazan, benden çok sahiplenen annem Sultan KIRPIK ve babam Arif KIRPIK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Unutmadan; salonuma, balkonuma, bahçeme, bilgisayarıma, kaktüsüme, ahşap boyalarım, kasnaklarıma, dikiş iplerime, koleksiyonlarıma, ilaçlarıma, tramvaya, Galata Köprüsü'ne, Dükkan kahvaltısına, şifalı gece çorbasına, ağaçlara, kuşlara, yağmura, kara ve güneşe beni ayakta tuttukları için ayrıca teşekkür ederim. Kısacası bu tez;

Sevgili hayata...

Haziran, 2017

Elif KIRPIK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti.....	2
1.2 Tezin Amacı.....	4
1.3 Problem Tanımı	5
1.4 Hipotez.....	6
1.5 Yöntem	6
BÖLÜM 2	
KENTSEL DÖNÜŞÜM	10
2.1 Kentsel Dönüşümün Farklılaşan Boyutları ve Uygulama Türleri	12
2.2 Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Olgusu	16
2.2.1 Dünyada Kentsel Dönüşüm Tarihçesi	16
2.2.2 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Tarihçesi	24
2.3 Kent Merkezlerinin Dönüşümü	30
2.3.1 Kent Merkezlerinin Tarihsel Süreçte Dönüşümü	30
2.3.2 Geleneksel Çarşıların Dönüşümü.....	33
BÖLÜM 3	
KENT MERKEZLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNDE KATILIMCILIK VE SÜREÇLERİ.....	36
3.1 Katılımın Tarihçesi ve Planlama ile İlişkisi	38
3.2 Toplum Katılımının Aşamaları	40

3.3	Toplum Katılımının Tarihsel Süreçte Değişen Formları	46
3.3.1	Geleneksel Katılım	47
3.3.2	İşbirlikçi Katılım	47
3.3.3	Elektronik Katılım	48
3.3.4	Geleneksel ve Elektronik Katılım Yöntemlerinin Karşılaştırması	49
3.4	Planlamada Katılımcı Süreç Tasarımı	49
3.4.1	Katılımcı Süreç Adımları.....	51
3.4.2	Süreç Planlamasında Cevaplanması Gereken Sorular	51
3.4.3	Katılımcı Süreç Tasarımı İçin Öneriler.....	52
3.4.4	Paydaş Analizinin Yapılması.....	54
3.4.5	Katılım Yöntemlerinin Belirlenmesi	58
3.5	Türkiye’de Katılımın Yasal Çerçevesi.....	59
3.5.1	Yönetişim.....	60
3.5.2	5393 sayılı Belediye Kanunu	64
3.5.3	Kent Konseyleri.....	67
BÖLÜM 4		
KENT PLANLAMADA GÜNCEL EĞİLİMLER VE KENTSEL DÖNÜŞÜM		71
4.1	Sürdürülebilirlik	71
4.1.1	Sürdürülebilir Kalkınmanın Uluslararası ve Ulusal Gündemde Gelişimi	72
4.1.2	Türkiye’de Sürdürülebilirliğin Yasal-Yönetişel Boyutları ve Kentsel Dönüşüm Hedefleri	76
4.1.3	Sürdürülebilir Kentler	77
4.2	Akıllı Kentler.....	79
4.2.1	Akıllı Kentlerin Temel Bileşenlerinin Gelişimi ve Kuşakları	80
4.2.2	Akıllı Kent Bileşenlerinin Katılımcılığa Etkileri.....	82
4.2.3	Akıllı Yönetişim	83
4.2.4	Akıllı Vatandaş	84
4.3	Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Katılımcı Planlamaya Katkısı.....	86
4.3.1	Mekânsal Karar Destek Sistemleri ve CBS	88
4.3.2	Planlama Destek Sistemleri ve CBS	89
4.4	Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemi	91
4.4.1	Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi	93
4.4.2	Kullanım Alanlarına Göre TKCBS.....	95
4.4.3	Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemi Uygulamalarının Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Kullanımı	97
BÖLÜM 5		
KADIKÖY TARİHİ ÇARŞI VE ÇEVRESİNDE ÖRNEK UYGULAMA		99
5.1	Kadıköy’ün Coğrafi Konumu ve Genel Özellikleri.....	99
5.1.1	Kadıköy Planlama Tarihi - Kent Merkezinin Gelişim Süreci	101
5.1.2	Kadıköy İmar Planları - Kentsel Dönüşüm Çalışmaları Süreci	105
5.1.3	Kadıköy Kent Konseyi	108
5.1.4	Kadıköy Tarihi Çarşısı’nın Gelişim Süreci ve Planlama Çalışmaları .	110

5.2	Çalışma Alanı Hakkında Bilgi ve Uygulamanın Yöntemi	113
5.3	Analiz Sonuçları.....	123
5.3.1	Kullanıcı Grubu	128
5.3.2	İşyeri Sahibi, İşletmeci ve Çalışan Grubu	134
5.3.3	Hanehalkı Grubu.....	144
5.4	Çalışmanın Değerlendirilmesi	148
5.4.1	Anketlerin Teknik Özellikleri.....	149
5.4.2	Katılımcı Karakteristikleri.....	150
5.4.3	Anketlere Katılım Seviyeleri.....	151
5.4.4	Katılımcıların Mekânsal Dağılımları	152
5.4.5	Tartışma – Karşılaştırma	154
BÖLÜM 6		
SONUÇ VE ÖNERİLER		157
KAYNAKLAR		160
EK - A		
GAZETE KADIKÖY’DE YER ALAN RÖPORTAJ		169
EK - B		
ANKETLER		171
B - 1 Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresi Kullanıcı Anketi.....		177
B - 2 Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresi İş Sahibi, İşletmeci ve Çalışan Grubu Anketi		184
B - 3 Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresi Hane Halkı Anketi.....		192
ÖZGEÇMİŞ		200

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
GIS	Geographic Information Systems
GISci	Geographic Information Science
GPS	Global Positioning System
HCI	Human-Computer Interaction
IAP2	The International Association for Public Participation
IoT	Internet of Things
ITU	The International Telecommunication Union
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
LGBT	Lezbiyen Gay Biseksüel Travesti
NCGIA	National Center for Geographic Information and Analysis
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
P3DM	Participatory 3D Modelling
PSS	Planning Support Systems
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TKCBS	Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemi
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	United Nations
UNDESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNDP	United Nations Development Programme
WUF	World Urban Forum

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1	Araştırmanın evreleri ve yöntemleri.....7
Şekil 1.2	Araştırmanın zaman çizelgesi9
Şekil 2.1	Türkiye’de geleneksel çarşıya sahip kentler ve geleneksel çarşılar34
Şekil 3.1	Arstein’in toplum katılımı evreleri41
Şekil 3.2	Kingston’un toplum katılımı evreleri43
Şekil 3.3	Macintosh’un toplum katılımı evreleri44
Şekil 3.4	IAP2’in toplum katılımı evreleri45
Şekil 3.5	Paydaş analizi adımları.....56
Şekil 3.7	Aggens’in karar verme sürecinde yer alan paydaş ve katılımcı orbiti57
Şekil 3.8	Creighton’un karar verme sürecinde yer alan paydaş ve katılımcı orbiti58
Şekil 4.1	Sürdürülebilir kent protipleri79
Şekil 5.1	Kadıköy ilçesi ve çevre ilçeler.....99
Şekil 5.2	Kadıköy ilçesinin yıllara göre nüfus değişimi.....100
Şekil 5.3	Kadıköy ilçesi mahalleleri.....101
Şekil 5.4	Kadıköy sokaklarını gösteren şema (1329) ve Tarihi Çarşı sınırı103
Şekil 5.5	Jacques Pervititch 1938 – 1939 sigorta planı 1/4000 rehber planı105
Şekil 5.6	Kadıköy ilçesinde yer alan sit alanları108
Şekil 5.7	Jacques Pervititch 1/500 Cafer Ağa sigorta planı.....112
Şekil 5.8	Toplum katılımlı süreç tasarımı.....114
Şekil 5.9	Uygulama alanının Kadıköy ilçesi içindeki konumu115
Şekil 5.10	Uygulama alanının hava görüntüsü115
Şekil 5.11	Saha çalışması için oluşturulan bina kullanım lejantı örneği.....116
Şekil 5.12	ArcGIS Collector uygulamasından bir görünüm ve öznetelik düzenleme örneği.....117
Şekil 5.13	Kadıköy Kent Konseyi üyeleri ile gerçekleştirilen örnek etkinlik fotoğrafı.118
Şekil 5.14	Konum tabanlı çevrimiçi anketlerin masaüstü ve telefon uygulaması görüntüleri119
Şekil 5.15	Gazete Kadıköy ile yapılan röportaj120
Şekil 5.16	Hedeflenen örneklem çerçevesi ve yöntemi121
Şekil 5.17	Uygulanan örneklem çerçevesi ve yöntemi122
Şekil 5.18	Çalışma alanının kullanım gruplarına göre oranları123
Şekil 5.19	Yeme - içme - dinlenme kullanımlarının dağılımı.....124
Şekil 5.20	Gıda satış kullanımlarının dağılımı124
Şekil 5.21	Dayanıklı ürün satışı kullanımlarının dağılımları125
Şekil 5.22	Hizmet kullanımları dağılımı126
Şekil 5.23	Çalışma alanı kat adetleri.....126

Şekil 5.24	Çalışma alanı kat adetleri dağılımı	126
Şekil 5.25	Çalışma alanı bina kullanım analizi – Zemin kat kullanımı	127
Şekil 5.26	Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının internet kullanım alanları	130
Şekil 5.27	Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının alanı ziyaret sıklıkları	130
Şekil 5.28	Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının alanı ziyaret amaçları.....	131
Şekil 5.29	Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının tercih ettiği ve yetersiz bulunduğu kullanımlar	132
Şekil 5.30	Kentsel dönüşümü olumsuz bulan katılımcı cevaplarının sözcük bulutu...	132
Şekil 5.31	Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının alanın kimliği ile ilgili görüşleri.....	133
Şekil 5.32	Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının alanda bir kentsel dönüşüm müdahalesi olması durumunda katılım seviyeleri	134
Şekil 5.33	İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların işyerlerine ulaşım süreleri	136
Şekil 5.34	İşyerlerinin hizmet türleri	137
Şekil 5.35	İşyerlerinin kullanım türleri.....	138
Şekil 5.36	İşyerlerinin günlük müşteri potansiyeli.....	138
Şekil 5.37	İşyerlerinin kira değerleri	139
Şekil 5.38	İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde çalışmayı tercih etme sebepleri	140
Şekil 5.39	İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde çalışmaktan memnun olmama sebepleri.....	141
Şekil 5.40	Kentsel dönüşümü olumlu bulan katılımcı cevaplarının sözcük bulutu	141
Şekil 5.41	Kentsel dönüşümü olumsuz bulan katılımcı cevaplarının sözcük bulutu...	142
Şekil 5.42	İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinin kimliği ile ilgili görüşleri.....	143
Şekil 5.43	İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların İstanbul’da yapılan planlama çalışmalarına toplumun katılım seviyesi hakkında düşünceleri	143
Şekil 5.44	İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde bir kentsel dönüşüm müdahalesi olması durumunda katılım seviyeleri.....	144
Şekil 5.45	Hanehalkının yaşadığı daire ve ideal daire büyüklükleri.....	146
Şekil 5.46	Hanehalkının Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde yaşamaktan memnun olma sebepleri	147
Şekil 5.47	Hanehalkının çevredeki binaların tadilat ihtiyaçları hakkındaki düşünceleri	148
Şekil 5.48	Katılımcıların yaş aralıkları	150
Şekil 5.49	Katılımcıların cinsiyetleri.....	150
Şekil 5.50	Katılımcıların eğitim seviyeleri	151
Şekil 5.51	Katılımcıların kentsel dönüşümün ana hedefleri konusundaki fikirleri.....	152
Şekil 5.52	Kullanıcıların anketi uygulama konumları.....	153
Şekil 5.53	İnternet tabanlı uygulanan anket katılımcılarının İstanbul içindeki dağılım haritası	153
Şekil 5.54	İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların işyeri konumları ve sıcaklık haritaları	154
Şekil 5.55	Hanehalkının konut konumları ve sıcaklık haritaları	154

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1 Dünya’da ve Türkiye’de kentsel dönüşümün evreleri.....	23
Çizelge 3.1 Yönetişim ilkeleri ve yasal – yönetsel boyutları	61
Çizelge 5.1 Kullanıcı grubu örneklem yapısı	128
Çizelge 5.2 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışan grubu örneklem profili.....	135
Çizelge 5.3 Sokaklara göre uygulanan anket sayıları	136
Çizelge 5.4 Hanehalkı grubu örneklem yapısı.....	145
Çizelge 5.5 Uygulanan anketlerin teknik detayları	149
Çizelge 5.6 TKCBS ve geleneksel yöntemin karşılaştırması	155

**TOPLUM KATILIMLI COĞRAFI BİLGİ SİSTEMİ UYGULAMALARININ
KENTSEL DÖNÜŞÜM ÇALIŞMALARINDA KULLANIMI : KADIKÖY TARİHİ
ÇARŞI VE ÇEVRESİNDE ÖRNEK ÇALIŞMA**

Elif KIRPIK

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Buket Ayşegül ÖZBAKIR

Her bir yöreye göre çeşitlenen yaşam şekilleri, sosyal özellikler, teknolojik gelişimler, demokrasi ihtiyaçları, ekonomik ve mekânsal farklılıklar gibi unsurlar nedeniyle kentsel dönüşüm süreçleri giderek karmaşılaşmaktadır. Karmaşılaşan bu sürecin yeni yaklaşımlar ile desteklenmesi durumunda; kentlerde yaşam kalitesinin artırılması, kentsel işleyiş ve hizmet verimliliğinin sağlanması, sosyal ve çevresel değerlere önem verilerek mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanacağını garantilenmesi için en etkin araçlardan birisi olacağı düşünülmektedir.

Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve dayanıklılık, katılımcılık, hareketlilik, iş birliği, çevre, insan sermayesi, yaşam kalitesi ve yönetim gibi daha sürdürülebilir ve akıllı bir kentsel yaşam biçimine yönelik konseptler konusunda farkındalık oluşmasıyla beraber Planlama Destek Sistemleri gibi yeni yaklaşımların kentsel dönüşüm çalışmalarında kullanılması oldukça popüler hale gelmiştir.

Hem ulusal hem de uluslararası literatür araştırmaları, kentsel dönüşüm çalışmalarıyla daha akıllı şehirler ve daha akıllı toplulukların oluşabilmesi için toplum katılımının önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, özellikle tarihi kent merkezleri gibi kullanıcı profiline geniş olduğu kentsel dönüşüm alanlarında toplumun ve tüm paydaşların karar alma sürecine katılımının güçlendirilmesi, yerel bilginin toplanması ve profile göre değişiklik gösteren ihtiyaçların tespit edilmesi, paydaşlar arasında etkili iletişimin artırılması ve uygulanan politika ve yönetim planlarının etkilerinin daha şeffaf bir şekilde izlenmesi için katılımcılık süreçlerinde uygulanan yöntemlerin ve araçların da

geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Geleneksel katılım yöntemlerin coğrafi kısıtlılıklar, zamana ve mekâna bağlı ihtiyaçlar, mali zorluklar gibi eksik kaldığı yönlerinin tamamlanması adına uygulanabilecek bu yeni toplum katılımı araçlarından biri de Toplum Katımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri (TKCBS)'dir.

Bu tez kapsamında; Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde, geleneksel ve bir elektronik katılım yöntemi olan TKCBS platformu ile bütünleşik bir katılım modeli oluşturularak örnek bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, TKCBS'nin geleneksel yöntemlerle bütünleşik kullanılması durumunda; giriş maliyetlerinin düşük olması, zaman bakımından tasarruf sağlaması, 7/24 ulaşılabilir bir sistem olması, çevreci bir yaklaşım olması, zaman ve mekandan bağımsız olması, hem kantitatif hem de kalitatif veri ve analizlerin bütünleşmesini sağlaması, kolektif şekilde oluşturulan yerel bilginin paylaşarak gerçek zamanlı verilerin kullanılmasına imkân vermesi, anında katılım sağlamaya uygun oluşu, verilerin görselleştirilmesi, tekrardan üretilmesi, farklı yöntem ve tekniklerle entegre şekilde kullanılması gibi avantajları ile aktif bir katılım sürecinin gerçekleştirebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, toplum katılımı, e-katılım, tarihi kent merkezleri, TKCBS

**USE OF PUBLIC PARTICIPATORY GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEM
PLATFORMS FOR URBAN TRANSFORMATION PROJECTS : A CASE STUDY
IN KADIKOY HISTORICAL BAZAAR AND SURROUNDING AREA**

Elif KIRPIK

Department of Urban and Regional Planning

MSc. Thesis

Adviser: Assoc. Prof. Buket Ayşegül ÖZBAKIR

The process of urban transformation is getting more and more complicated for several reasons such as living conditions, social profiles, technological developments, democracy requirements, economic and locational differences that vary depending on each area. Reinforcing this difficult process with new approaches is regarded as one of the best ways to increase the quality of urban life; provide the urban functioning and service fertility; guarantee meeting the needs of present and future ages regarding social and environmental principles.

Especially thanks to the development of Information and Communication Technologies and awareness on the more sustainable and logical urban life concepts such as resilience, participation, mobility, coordination, environment and human resources, life quality and governance, applying new approaches such as Planning Support Systems in the process of urban transformation has become very popular.

Both national and international literature reviews put light on the importance of public participation in urban transformation process to reach smarter cities and smarter communities. For this reason, especially in the urban transformation areas where residents have wide profiles such as historical city centres, it is necessary for all stakeholders to be supported to participate in the decision-making process. Also, previous studies indicate that it is necessary to develop methods and tools to be used in the participation process to collect domestic data; to identify the needs that stakeholders; and to follow the effects of applied politics and governance planning in a

more transparent way. One of the new public participation tools that can be used to compensate the missing points of traditional methods such as geographical limitations; requirements on the basis of time and location; and financial handicaps is the Public Participatory Geographic Information Systems (PPGIS).

In this study, forming a joint participation model with traditional and PPGIS which is an electronic participation model, a sample application has been conducted around Kadıkoy Historical Bazaar and its surrounding area. The study findings have presented that applying PPGIS model joint with traditional methods provides advantages such as low cost, time efficiency, 7/24 availability, being an environment friendly approach, independence of time and location, providing both qualitative and quantitative data analysis, making real-time data available sharing local data collected in cooperation, being suitable for instant participation, being able to visualize data, reproducing and reusing integrating in different methods and techniques. All these advantages have made an active participation process achievable in urban transformation projects.

Keywords: Urban transformation, public participation, e-participation, historic city centers, PPGIS

GİRİŞ

Kentsel canlandırma, kentsel yeniden geliştirme, kentsel yenileme gibi kentsel dönüşüm uygulamaları kamu tartışmalarında ve kentsel planlama gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Deprem gibi afet risklerinin yanında, Türkiye'nin de içinden geçtiği ekonomik sistemdeki değişim, endüstriyel yapılanma, göçlerle beraber kentlerin illegal yapılarla hızlı bir şekilde yayılması ve özellikle kent merkezlerinin ve fonksiyon alanlarının geçirdiği değişim ve zamanla bu alanların atıl hale gelmesi kentsel dönüşüm uygulamalarını sıklıkla karşımıza çıkarmaktadır. Ülkemizde son 3-4 yıl içinde hiç olmadığı kadar ivme kazanan kentsel dönüşüm uygulamaları bizlere eşsiz bir planlama deneyimi yaşatmaktadır. Gerçekleşmekte olan kentsel dönüşüm projeleri, kentsel dönüşüm sürecinde değişen yaşam koşulları, ekonomik yapı, sosyal profil, teknoloji ve demokrasi ihtiyaçlarını karşılamak için yeni yaklaşımların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Hem ulusal hem de uluslararası literatürde, planlama disiplininde güncelliğini koruyan sürdürülebilirlik ve beraberinde getirdiği yönetim kavramı ile daha akıllı şehirler ve daha akıllı toplumlar için kentsel dönüşüm projelerinde toplum katılımının önemi vurgulanmaktadır. Temsili demokrasinin cevap veremediği alanlarda katılımcı demokrasinin gelişmesini sağlayan yönetim kavramı, yalnızca karar verici ve planlıların değil, yurttaşların da yaşadığı alanla ilgili bilgiyi elinde bulundurma ve alınan kararlara müdahale etme isteğine cevap veren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcı yönetim ve planlama anlayışı karar verme süreçlerinde sayısız avantaj sağlamış, grup toplantıları, alan gezileri, atölye çalışmaları gibi çeşitli yöntemlerle uygulanmıştır. Fakat uygulanan geleneksel katılım yöntemleri dezavantajlı gruplara

erişim, zamanlama, mekânsal boyut ve ifade edebilirlik gibi bazı konularda yetersiz kalmıştır. Son yıllarda Toplum Katılımlı Planlama Destek Sistemleri gibi yeni yaklaşımlar toplumun ve tüm paydaşların karar alma sürecine katılımını güçlendirmek, paydaşlar arası etkili iletişimi geliştirmek ve uygulanan politika ve yönetim planlarının sonuçlarını daha kolay izleyebilmek açısından oldukça popöler hale gelmiştir.

Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri (TKCBS), internet ve teknolojinin gelişmesiyle kentsel bilgi sistemleri, tartışma forumları ve coğrafi anketler gibi araçlarla çeşitlenen katılım yöntemlerinden biri olmuştur.

1.1 Literatür Özeti

Brown [1] Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri'ni (TKCBS) "kent planlama ve karar verme süreçlerinde kullanılmak üzere halkın yerel bilgisini entegre eden bir metotlar bütünü" olarak ifade etmiştir. Benzer şekilde Sieber [2] de Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri'ni "...toplumun karar verme süreçlerine katılımını arttırmak için coğrafi bilgi sistemlerinin kullanılmasının yanında sivil toplum örgütleri, taban grupları ve topluluk temelli örgütlerin amaçlarını desteklemek için bir değerdir" şeklinde genel bir ifade ile tanımlamıştır. Ramasubramanian ise *Geographic Information Science and Public Participation* [3] adlı kitabında, TKCBS'nin haritalama gibi Coğrafi Bilgi Sistemleri yöntemleri ile gerçekleştirilen, katılımcı planlama etkinliklerini tanımlayan şemsiye bir kavram olduğundan bahsetmiştir.

Yerele ilişkin bilginin mekânsal karar verme süreçlerindeki değeri ve rolünü kabul eden en eski araştırmacılarından biri olan Huxhold [4]'un çalışmaları ve Shiffer'in [5] "insan odaklı yaklaşım" ve "insan-bilgisayar etkileşimi" kavramlarını literatüre kazandırmasıyla beraber, işbirlikçi karar verme sisteminin doğuşu ile Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin karar verme süreçlerinde kullanımı gündeme gelmiştir. Goodchild [6] "Geographical Information Science" adlı makalesinde CBS'nin 1990'lı yıllarda temel alanlarının veri toplama, ölçme ve saklama, mekânsal istatistiklerin üretimi, veri modelleme ve mekânsal verilerle ilgili teoriler üretme, veri yapıları, algoritmaları ve süreçlerini yürütme, görüntüleme, analitik araçlar ile kurumsal, yönetsel ve etik alanlar olduğundan bahsetmiştir. Aynı dönemde Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin bilgiyi yönetmek için iyi bir donanıma sahipken bilgi üretiminde yetersiz kaldığı görüşü [7] ve Coğrafi

Bilgi Sistemleri'nin sosyal bilimlerde kullanılıp kullanılmayacağı tartışmaları gündeme gelmiş, bu konu John Pickles, Michael Curry ve Nick Chrisman gibi araştırmacıların çalışmalarına konu olmuştur [8].

Coğrafi Bilgi Bilimi'nin ortaya çıktığı bu dönemde Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri de ilk defa formel olarak 1993 yılında sivil toplumun ve azınlıkların Coğrafi Bilgi Sistemi'ne erişiminin nasıl geliştirilebileceği konusunda çalışılmak üzere Ulusal Coğrafi Bilgi ve Analiz Merkezi (NCGIA) sponsorluğunda düzenlenen Toplum Atölyesi'nde kullanılmıştır [9]. 1996 yılında ise "CBS'ye Toplum Katılımı" adıyla bir çalıştay gerçekleştirilmiş ve bunu takiben 1998'de gerçekleştirilen bir diğer çalıştay ile Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin teknolojinin demokratikleştirilmesinin yanı sıra toplum katılımını da sağlayacağı fikri araştırmacılar tarafından kabul görmüştür [8].

Toplum katılımı fikri 18. yüzyılın ünlü filozoflarından Jean Jack Rousseau'nun ideal toplumu tanımlamasıyla başlamıştır. Rousseau'ya göre tüm insanlar karar verme sürecinde bilgilerden haberdardır ve katılımın faydalı olduğunun bilincinde olarak katılımcılığa gönüllüdür. Bu ideal toplumlarda katılım yasalar aracılığıyla değil toplumların kendi özgür iradeleriyle oluşturdukları bir mekanizmadır [10]. Rousseau toplum katılımı ile aynı zamanda katılımcı demokrasiyi de savunmuş ve katılımın insanın gelişimini teşvik eden, siyasi etkinlik duygusunu arttıran, yönetime yakınlık hissettiren, toplum sorunları için endişe duyan ve bilgili aktif vatandaşların oluşumuna katkıda bulunan bir süreç olduğunu ifade etmiştir [10].

Özellikle 1960 ve 1970'lerde Arnstein [11], Sanoff [12] ve Burke [13] gibi araştırmacılar toplum katılımı yöntemleri üzerine çalışmalar yapmış, katılım merdiveni olarak günümüzde de kabul gören sistemlerin ilk örnekleri bu yıllarda geliştirilmiştir. İlk olarak Arnstein [11]'in geliştirdiği katılım merdiveni modeli, zaman içinde Weidemann ve Femers [14], Kingston [15], Macintosh [16] ve IAP2 [17] gibi araştırmacılar ve kuruluşlar tarafından tekrardan yorumlanmıştır.

1992'de Rio de Janeiro'da düzenlenen "Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı" ve bu konferansın sonuç belgelerinden biri olan Yerel Gündem 21 ile insan yerleşmelerinin sürdürülebilir kalkınmasının teşvik edilmesi hedefi kentler için

yönetişim, dolayısıyla vatandaş katılımı ve toplum kapasitesinin inşası konularında önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Geleneksel katılım yöntemlerinin tek yönlü iletişimle gerçekleşmesinden kaynaklanan ve toplumun aktif olarak katılımında eksik kalan yönlerinin giderilmesi amacıyla Innes ve Booher [18] tarafından geleneksel yöntemlere karşı yeni bir paradigma olarak işbirlikçi katılım yöntemi önerilmiştir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yeni gelişmeler, toplum katılımının daha geniş bir kitleyi hedef alması, kullanıcıların teknoloji ve iletişim deneyimlerini kullanma ve güçlendirmesi, katılımcıların ilgi alanları dâhilinde bilgiye kolay erişmesi ve müzakereci bir karar verme sürecinin oluşturulması için elektronik katılım yöntemlerinin planlamada karar verme süreçlerinde kullanılmasına olanak tanımıştır [16].

1990'lı yılların ortalarında gündeme gelen Toplum Katımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri de kişisel bilgisayarlar, internet ve akıllı telefonlar gibi Bilgi ve İletişim Teknolojisi ürünlerinin gelişimi ile karar verme süreçlerinde çeşitli yöntemlerle kullanılmaya başlanan bir toplum katılımı yöntemi olmuştur [2]. Önceden var olan sosyal ve fiziksel verilerin mekânsal olarak katılımcı bir yöntemle toplanmasını ve kullanılmasını ifade eden TKCBS [19] metodolojik olarak haritalandırma, mekânsal multimedya, coğrafi görselleştirme, konum bazlı bilgi servisleri, grup çalışmaları, hanehalkı örneklemeleri, konum tabanlı anketler, odak grupları gibi bir çok katılım yönteminde araç olarak kullanılmaktadır.

Craig, Harris ve Weiner [20] TKCBS'nin toplumların güçlendirilmesi, karar verme süreçlerinde katılımın yaygınlaştırılması, toplumsal kapasite ve içermenin arttırılması ile eşitlik ve demokrasinin sağlanacağını belirterek Toplum Katımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin sosyal etkilerine de dikkat çeken önemli yazarlardır. Bu anlamda söz konusu yöntemin fiziksel ve mekânsal boyutların yanında toplumsal boyutun önemine de işaret ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2 Tezin Amacı

Tez çalışması kapsamında Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde gerçekleştirilen örnek çalışma ile TKCBS'nin geleneksel çarşıların dönüşümlerinde karar verme süreçlerinde

uygulanabilirliğinin, geleneksel katılım yöntemleri ile entegre edilebilirliğinin ve yöntemin olası avantaj ve dezavantajlarının test edilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın bir diğer amacı ise araştırma sonucunda öncelikli olarak şehir plancıları, yerel yönetimler, kalkınma ajansları gibi planlama işi yapan kurumlar olmak üzere, politikacılar, sivil toplum örgütleri, aktivistler, katılımcılar ve gündelik yaşam pratiğinin teknolojiyle bütünleşmesi ile ilgilenen öğrenciler ve araştırmacılar için yararlı olabilecek bir altlık oluşturmaktır.

Ülkemizde uygulanmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarına toplum katılımı kavrayışının sınırlarının genişletilmesi, geleneksel yöntemlerin teknoloji ile bütünleştirilerek yenilenmesi, yöntemlerin entegre bir şekilde kullanımının ayrıntılandırılması ve araçsal bilgi üretiminin sağlanması ise bu çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır.

1.3 Problem Tanımı

Kentsel dönüşüm süreci her bir yöreye göre çeşitlenen yaşam şekli, sosyal profil, teknolojik gelişimler, demokrasi ihtiyaçları, ekonomik ve mekânsal farklılıklar gibi unsurlar nedeniyle oldukça karmaşık bir süreçtir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber; toplumun bilgiye erişme ve paylaşma ihtiyaçları karar verme süreçlerinde yerel bilginin önemini göstermiş, kentsel dönüşüm çalışmalarında bilginin üretilmesi ve değerlendirilmesi gereklilikleriyle toplum katılımının önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Özellikle ticari kullanımı devam eden tarihi kent merkezleri gibi kullanıcı profiline geniş olduğu kentsel dönüşüm alanlarında yalnızca alanda yaşayan ve çalışan paydaşların değil, alanı farklı nedenlerle kullanan tüm kullanıcıların karar verme sürecine paydaş olarak dahil edilmesi dönüşüm sürecinin başarılı geçmesi için en önemli etkenlerinden birisi olarak görülmektedir. Ancak bu alanlarda uygulanan geleneksel katılım yöntemlerin coğrafi kısıtlılıklar, zamana ve mekâna bağlı ihtiyaçlar, mali zorluklar gibi dezavantajlı olduğu boyutlar nedeniyle toplum katılımının yeterince aktif gerçekleştirilmediği ve temsil düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.

Literatürde yer alan uygulamalar da giderek karmaşıkleşan dönüşüm süreçlerinde toplumun ve tüm paydaşların karar alma sürecine katılımının güçlendirilmesi, yerel bilginin toplanması ve profile göre değişiklik gösteren ihtiyaçların tespit edilmesi, paydaşlar arasında etkili iletişimin arttırılması ve uygulanan politika ve yönetim planlarının etkilerinin daha şeffaf bir şekilde izlenmesi için katılımcılık süreçlerinde uygulanan yöntemlerin ve araçların da geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

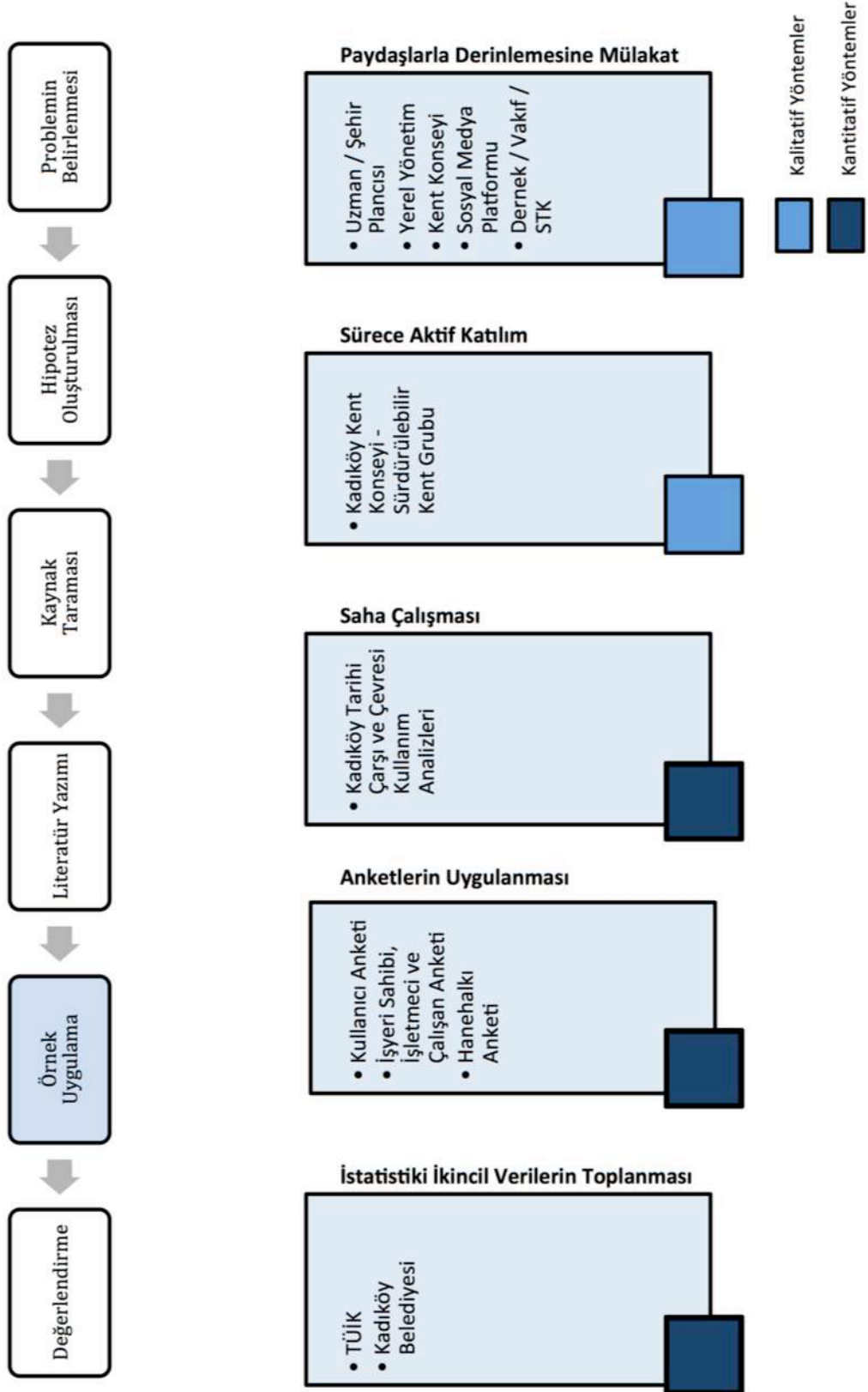
1.4 Hipotez

Kentsel dönüşüm çalışmalarında tespit edilen problemler bağlamında araştırmanın hipotezi; tarihi kent merkezlerinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmalarının toplum katılımlı karar verme süreçlerinde kullanılan geleneksel katılım yöntemlerin dezavantajlı olduğu boyutlarının tamamlanması adına, elektronik katılım yöntemleriyle bütünleşik tasarlanması durumunda kentsel dönüşüm çalışmalarının sürdürülebilir olabileceğidir.

1.5 Yöntem

Toplumsal kurama dayalı oluşturulan bu araştırma tözel bir kuramla, mezo analiz düzeyinde, tündengelimli bir araştırma niteliğı taşımaktadır. Nedensel ve yapısal olarak incelenen araştırma bulguları kantitatif ve kalitatif yöntemler bütünüyle oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak literatür taraması, kurumlarla görüşmeler ve paydaşlarla derinlemesine mülakatlardan oluşan saha görüşmeleri ve sürece aktif katılımın sağlanması araştırmanın kalitatif yöntemlerini oluştururken, uygulanan anketler ile gerçekleşen tarama çalışması, elde edilen istatistiki bilgiler ve alanda gerçekleştirilen analiz çalışması kantitatif yöntemleri oluşturmaktadır (Şekil 1.1.1).

Araştırma öncelikle konuyla ilgili yapılmış akademik çalışmaların okunması ve değerlendirilmesi, örneklerin incelenmesi, uluslararası çalışmaların sonuçlarının araştırmada kullanılabilecek yönlerinin tespit edilmesi gibi amaçlar doğrultusunda kapsamlı bir literatür taraması ile başlamıştır.

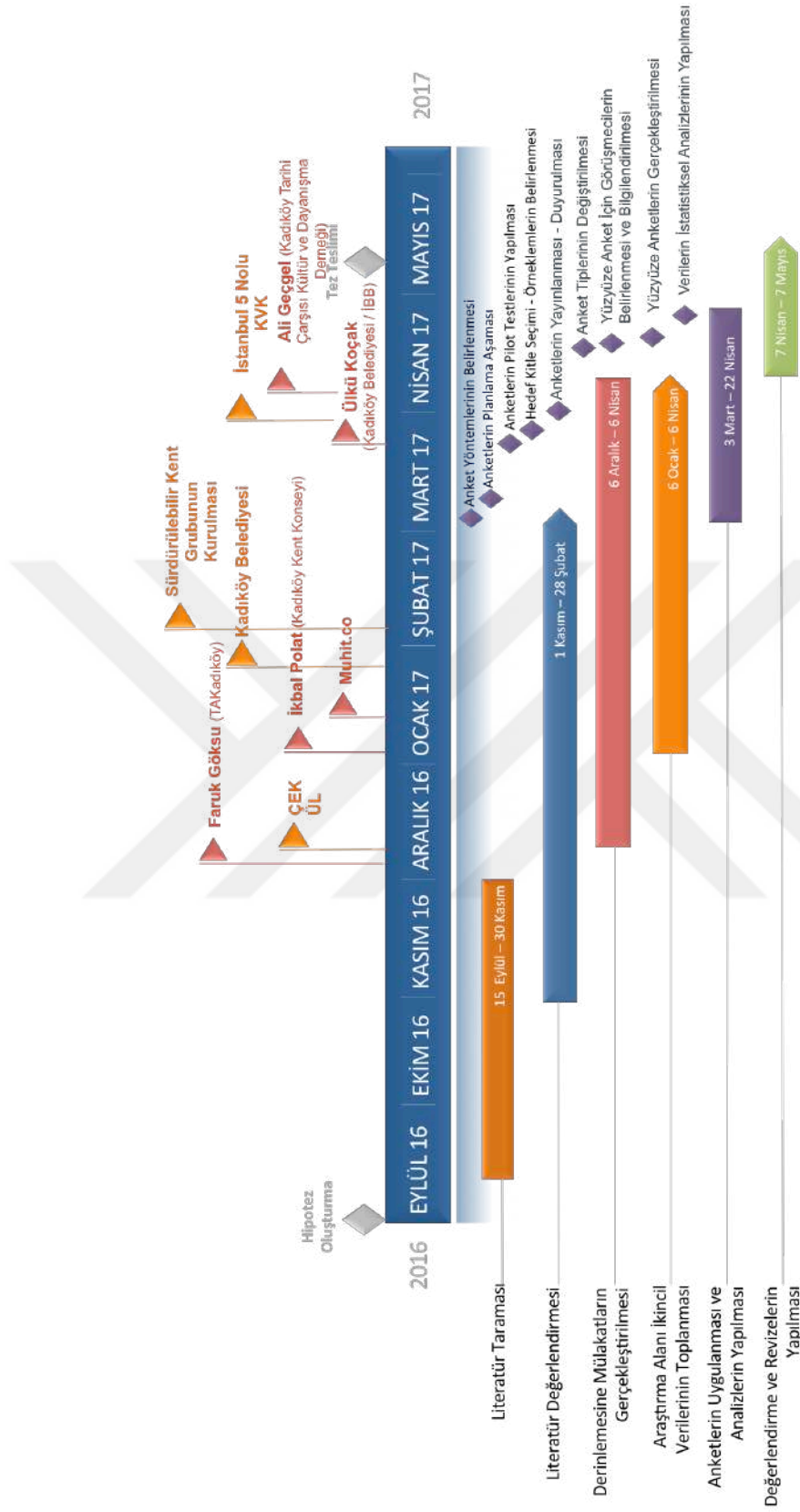
Şekil 1.1 Araştırmanın evreleri ve yöntemleri

Konuyla ilgili olarak yazılmış ulusal ve uluslararası makaleler, kitaplar, dergiler, bilimsel yayın ve tezler, bugüne dek yapılmış çeşitli akademik çalışmalar ve internet kaynaklarının incelenmesi sonucu bir literatür değerlendirmesi yapılmış ve böylece araştırmanın teorik altyapısı oluşturulmuştur.

Teorik çerçevede çalışmanın ikinci bölümünde kentsel dönüşüm olgusunun Dünya’da ve Türkiye’de gelişimi ve müdahale türleri irdelenmiş, kent merkezlerinin ve geleneksel çarşıların dönüşümü tarihsel bir süreçte incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise kent merkezlerinin dönüşümünde katılımcılık süreçlerinin gelişimi, katılımcı süreç tasarımı ve Türkiye’de katılımın yasal ve yönetsel çerçevesi ele alınmıştır. Araştırmanın dördüncü bölümünde kent planlamada yer alan sürdürülebilirlik, akıllı kentler ve Coğrafi Bilgi Sistemleri gibi güncel eğilimler ile kentsel dönüşümün ilişkisi kurulmuş, araştırmanın temelini oluşturan Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri’nin tarihsel gelişimi, kullanım alanları, avantaj ve dezavantajları ile kentsel dönüşüm çalışmalarında kullanımına yer verilmiştir. Araştırmanın beşinci bölümünde ise Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde örnek bir uygulama gerçekleştirilmiş, alanla ilgili saha araştırmaları ve görüşme bulgularına yer verilmiştir.

Örnek uygulamada kesitsel bir zaman aralığı belirlenmiştir. Zamana ve toplumun değişim çizgilerine bağlı bir değerlendirme yapılmaksızın tüm kümeler aynı zaman aralığında incelenmiştir. Çeşitli kısıtlılıklar nedeniyle araştırma alanı örnek küme bilgilerine dayalı temsil grupları oluşturularak incelenmiştir. Araştırmanın yansız ve temsili olabilmesi için anket gibi kantitatif yöntemlere başvurulmuş, bunun yanında nicel verileri desteklemesi ve tarama sonuçlarının yorumlanmasında kolaylık sağlaması için saha görüşmeleri ve saha araştırması gibi nitel yöntemler de kullanılmıştır. Örnek uygulamada kullanılan yöntem ilgili bölümde daha detaylı olarak açıklanacaktır.

Araştırma 15 Eylül 2016 ve 7 Mayıs 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın zaman çizelgesi Şekil ’de yer almaktadır.

Şekil 1.2 Araştırmanın zaman çizelgesi

KENTSEL DÖNÜŞÜM

Kent nüfusunun artması, kentlerin artan nüfusla beraber saçaklanması, ekonomik değişimlerin yaşanması, üretim ve tüketim biçimlerinin değişmesi, ulaşım araçlarının fazlalaşması, nüfusa ve araçlara yetmeyen altyapı, küreselleşme, eskiyen kent parçaları, afetler ve daha nice sebep kentlerin değişim ve dönüşümüne neden olmaktadır. Değişen ve dönüşen kentlere her coğrafya ve her zaman aralığında rastlanmaktadır. Bu değişime 19. yüzyılın başlarından beri “kentsel dönüşüm” kavramı altında çeşitli müdahaleler uygulanmaya başlamıştır. Kentsel dönüşümün çeşitli coğrafya ve zaman aralıklarında nasıl bir değişim gösterip, ne tür anlamlara büründüğünü açıklamadan önce kavramın literatürdeki karşılığının anlaşılması gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm kavramının literatürdeki karşılıkları ve uygulamaları incelendiğinde yöre, iklim ve kültüre göre birçok farklı tanımının yapıldığı, aynı kelime grubunun başka anlamlara, farklı uygulama tiplerine karşılık geldiği ve zamanla kavramın kendi içinde evirildiği görülmektedir. Bu kavram karmaşası sorunuyla genellikle kavramın ortaya ilk çıktığı Anglosakson ve Kıta Avrupa’sı dillerinden Türkçe gibi dillere çevriminde karşılaşılmaktadır. Sorunun diğer bir sebebi ise kavramın hangi amaçla kullanıldığı ile ilgili olup -bir müdahale biçimi olarak, doğal dönüşüm olarak, sorun algısı olarak ya da eleştirel tutum olarak- bir anlamda varlık-bilimsel olarak farklı şekillerde konumlandırılıyor olmasıdır [21].

Öncelikle günümüzde Türkiye’de kullanılan kentsel dönüşüm kavramının tek ve net bir tanımının olmadığını belirtmekte fayda vardır. Kavram, özellikle Batı ülkelerinin deneyimlerinden ve tanımlarından etkilenilerek oluşturulan bir “şemsiye kavram” [21]

olarak düşünülmektedir. Bu kavramı açmak adına ulusal ve uluslararası literatürdeki tanımların bir kısmına değinilecek olunursa kentsel dönüşüm;

Lichfield [22]'e göre “kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümle elde edilen sonuçlar üzerinde bir uzlaşma”;

Roberts [23]'e göre “kapsamlı ve bütünleşik bir vizyon ve eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmak”;

Thomas [24]'a göre “kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem”;

Tekeli [25]'ye göre “Yapıların hemen tükenmeyen ekonomik ömrü, korunması gerekli tarihi, kültürel ve sembolik değerleri, kentsel yer değiştirmenin maliyetleri ve sınırlandırılmış imar hakları gibi dönüşüm hızını denetleyen çeşitli direnç unsurları ile bir mücadele konusu”;

Akkar [26]'a göre “Çökme ve bozulma olan kentsel mekânın ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarını kapsamlı ve bütünleşik yaklaşımlarla iyileştirmeye yönelik uygulanan strateji ve eylemlerin bütünü”;

Özden [27]'e göre ise en genel tanımı ile “zaman içinde eskiyen, köhneyen, yıpranan, sağlıksız/yasadışı gelişen ya da potansiyel arsa değeri üstyapı değerinin üzerinde değerlendirilmeyi bekleyen ve yaygın bir yoksunluğun hüküm sürdüğü kent dokusunun, altyapısının sosyal ve ekonomik programlar ile oluşturulup beslendiği bir stratejik yaklaşım içinde günün sosyo-ekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de yeniden üretilmesi eylemi” dir.

Yukarıda verilen tanımları zamana bağlı olarak incelediğimizde dahi dönüşümün ne tür bir süreçten geçtiğini anlamak mümkündür. Salt fiziksel müdahaleyi konu alan bir yaklaşımdan sosyal, ekonomik ve çevresel koşulların da iyileştirilmesini kapsayan bir yaklaşıma geçildiği; yalnızca çöküntü alanlarında değil kentteki birçok alanda uygulanır hale geldiği; uygulamaların parçalı yapıdan, bütüncül ve kapsayıcı bir yapıya evirildiği; giderek tek bir yöntemden ziyade stratejik bir eylemler bütünü olarak tanımlandığı

görülmektedir. Literatürde karşımıza çıkan tüm bu tanımlardan yola çıkarak kentsel dönüşüm kavramı bu çalışma kapsamında tekrar yorumlanmıştır.

Kentsel dönüşüm; ekonomik canlılığını yitirmiş, fiziksel ve/veya sosyal çöküntüye uğramış, yasadışı yöntemlerle sağlıksız bir şekilde gelişmiş veya gelişmekte olan, korunmaya değer özellik taşıyan ya da konumu itibarıyla olduğundan daha fazla potansiyel taşıyan alanlarda fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel koşulların iyileştirilmesi ve devamında sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflerini güderek yapılan, yönetim temelli bir süreç ve planlama aracıdır.

2.1 Kentsel Dönüşümün Farklılaşan Boyutları ve Uygulama Türleri

Kentsel dönüşüm her bir coğrafyada değişen dinamiklerle evirildiği süre boyunca farklı amaçlar güdülerek, farklı yöntemlerle uygulanmış ve farklı kullanım alanlarına özgü teknikler geliştirilmiştir. Her bir yeni kavram dönüşümün uygulandığı coğrafya ve koşullar hakkında ipuçları verebilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, standart bir kentsel dönüşüm evresinin olmaması ve dinamiklere bağlı olarak uygulama türlerinin farklılaşabileceği ve hatta bazı türlerinin dönüşüm evresinde hiç kullanılmamış olabileceğidir. Bu çalışma kapsamında da Dünya ve Türkiye’de dönüşümün tarihsel süreci incelenmeden önce kavramlar hakkında kısa bir bilgi sunularak sürecin daha kolay anlaşılması amaçlanmaktadır.

a. Kentsel Yeniden İskân (Urban Resettlement):

Genellikle yerinden edilme sonucunda kullanılan bir yöntemdir. Toplumsal çatışmaları ve sosyal bağlamda sorunları olan kent parçalarında yerinden edilen toplum veya belirli grupların aynı kent, başka bir kent ya da başka bir ülkede yer tahsis edilerek iskân ettirilmesidir [28]. Şimdiye kadarki örnekleri bu yöntemin savaş gibi büyük çatışmalar neticesinde göç eden mülteciler ve çöküntü alanlarında¹ yaşayan gruplar için kullanıldığını göstermektedir.

¹ İng. slum areas

b. Gecekondula Tasfiyesi (Slum Clearance):

Yasadışı yollarla gelişmiş kent parçalarının altyapı gibi hizmetlere sahip olmaması sebebiyle sağlıklı birer çöküntü mekânları haline gelmesi ve sonrasında bu alanların tasfiyesinin gerçekleştirilmesidir. Kentsel yeniden iskân ile bütünleşik olarak gerçekleştirilebilir.

c. Kentsel Bütünleştirme (Urban Integration):

Fiziksel, ekonomik, sosyal ya da başka faktörler neticesinde kutuplaşarak ayrılan kent parçalarının bütünleştirilerek yaşam ve hizmetlerin uyum içinde devam ettirilmesi için yapılan müdahaleler bütünüdür.

d. Kentsel Bezeme (Urban Refurbishment):

Kentlerde gerçekleştirilen bir takım küçük müdahalelerle görsel olarak zenginleşen kentin canlandırılmasıdır. Bina duvarlarına uygulanan grafiti, kent mobilyalarının seçimi gibi yöntemlerle gerçekleştirilebilir.

e. Soylulaştırma (Gentrification):

Genellikle tarihi kent merkezlerinde ya da köhnemiş alanlarda yapılan yenilemeler sonucunda değer artışına karşı koyamayan düşük gelirli grupların kent çeperine itelenerek, bu alanlara orta ve üst gelir grubunun yerleşmesi durumudur. Mutenalaştırma olarak da adlandırılmaktadır. Kentsel yeniden yapılandırmanın hem bir parçası hem de sonucu olarak değerlendirilmektedir [29].

f. Kentsel Boşluk Doldurma (Land Reclamation /Infill Development):

“Kentte var olan ve kente kazandırılmamış boş ve atıl alanlar ile yapıların kentsel kullanım için yeniden yapılandırılması için oluşturulan arazi kullanım ve mülkiyet politikalarıdır” [21].

g. Kentsel Soykırım/Kent kırım (Urbicide):

Kentte bulunan güç sahibi grupların, azınlıkları ya da dezavantajlı olarak gördükleri bazı sosyal grupları yaşam alanlarından uzaklaştırma çabalarıdır. Özellikle Amerika kentlerinde yaşayan siyahilere karşı gerçekleştirilmiştir.

h. Kentsel Rehabilitasyon (Urban Rehabilitation) :

Zamanla yıpranmış ya da bozulmaya başlamış tarihi kent parçalarının sağlıklılaştırılmasıyla, özgün fonksiyon ve biçimine dönüştürülerek kültür mirasının

korunması ve sürdürülebilirliğini hedefleyen eylemlerdir. Bu eylemler fiziksel iyileşmenin yanında sosyal iyileşmeyi de içermektedir.

i. Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading) :

Zamanla eskiyen kent parçalarının ya da yapılarının basit onarımlarla ya da kısmi inşalarla potansiyellerinin tekrardan açığa çıkarılmasını hedefleyen bakım çalışmalarıdır. Genellikle turizmi geliştirmek amacıyla uygulanmaktadır. Kentsel rehabilitasyonla benzer bir yapı gösterdiğinden dolayı literatürde sıklıkla birlikte kullanıldığı görülmektedir.

j. İslah/İyileştirme (Improvement):

Enformel yollarla gelişmiş alanlara imar hakkı verilerek ya da hizmetlerin yeterince sağlanamadığı sağlıksız alanlarda ıslah çalışmaları yapılarak bu alanların daha sağlıklı hale getirilmesidir.

k. Kentsel Restorasyon (Urban Restoration):

Kentin tarihi ve kültürel olarak değer taşıyan fakat yıpranmış parçalarına müdahale edilerek işlev, biçim ve fonksiyon olarak tamamen özgün haline dönüştürülmesidir.

l. Kentsel Koruma (Urban Conservation) :

Tarihi, sosyal ve kültürel önem taşıyan kent parçalarının ya da yapılarının en az müdahale ile sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

m. Kentsel Eski Haline Döndürme (Urban Revival) :

Belirli sebepler sonucunda ekonomik ya da sosyal olarak gerilemeye başlayan alanların tekrardan eski canlılığına kavuşturulması için uygulanan müdahalelerdir.

n. Kentsel Yeniden Canlandırma (Urban Revitalization) :

Bir kent parçasının taşıdığı potansiyeller kullanılarak ve yeni stratejiler uygulanarak mevcut durumundan daha canlı bir alan haline getirilmesidir. Liman ve sanayi yapılarının dönüştürülmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

o. Yeniden İnşa Etme (Urban Reconstruction):

Bir afet ya da savaş gibi etmenlere bağlı olarak kent parçalarının ve yapılarının yıkılıp yeniden inşa edilmesidir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gündeme gelmiştir.

p. Kentsel Yenileme (Urban Renewal):

Dönüşüm süreci boyunca ağırlıklı olarak fiziksel bir dönüşümü hedefleyen, kentte değiştirilmesi gereken ya da potansiyel arz eden alanların yeniden yapılanmasıdır. İşlevsel olarak değişim gerçekleştiği için sosyal ve tarihsel değerlere önem verilmeyen örneklerinde soylulaştırmaya neden olduğu için çok kez eleştiri konusu olmuştur. Genellikle prestij projeleri için gerçekleştirilmektedir.

q. Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment):

Sonuç odaklı, “kentin belli bir alanında yeniden ortaya çıkan ya da potansiyeli anlaşılan arazi değerlerinin inşaat sektörü eliyle yeniden geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmasıdır” [21]. Ülkemizde özellikle yasallaştırılmış gecekonduların dönüşümünde kullanılmış, prestij projelerinin uygulama alanları olmuştur.

r. Kentsel Yeniden Yapılandırma (Urban Regeneration) :

Müdahale gerektiren belli bir kentsel alanın fiziksel, sosyal, çevresel ve politik olmak üzere tüm boyutlarıyla yeniden yapılandırılması için geliştirilen ortaklık modellerinin çeşitlendiği bir yöntemdir. Son yıllarda sıklıkla kullanılan bir yöntemdir ve kapsamlı olması bakımından başarılı sonuçlar elde edilmesi olağandır.

Tüm yöntem ve tanımlarından görüldüğü üzere kentsel dönüşüm olgusu farklı ihtiyaçlara cevap verebilmek adına müdahale yöntemleri, fiziksel, sosyal ya da kültürel unsurların değişen önceliğine göre bazen sorunlara çözüm olarak bazense yeni bir değer yaratmak adına kullanılmış, farklı ölçeklere uygulanabilen yöntemleriyle çeşitlenmiştir. Üstelik teknolojinin gelişmesi, küreselleşme ya da sürdürülebilirlik gibi evrensel kararların etkisiyle çeşitlenmeye de devam etmektedir. Özellikle aktör ve paydaşların dönüşüm sürecine katılımının gündeme gelmesi, dönüşümü yürütücü güçlerin çeşitlenmesi, kültür, sürdürülebilirlik, akıllılık gibi konseptler eşliğinde uygulanması, kavramlara yüklenen anlamı giderek geliştirmekte ve aynı zamanda karmaşıktırmaktadır.

Bu çalışma kapsamında incelenen literatürde kentsel dönüşüm olgusunun zaman, coğrafya, ihtiyaç, ölçek, boyut ve aktörlere göre değişmesinin yanında aynı terimlerin aynı coğrafyalarda farklı zamanlarda da değişen anlamlara büründüğüne dikkat çekmekte fayda vardır. Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta özellikle ulusal literatürde karşılaşılabileceği üzere Türkiye’de kullanılan bazı kavramların dünya yazınında

kullanılan kavramlarla eş özellikler göstermediğidir. Bunlardan biri 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005)'da geçen "yenileme" kavramıdır. Daha önce de belirtildiği gibi yenileme kavramı dünya literatüründe genellikle fiziksel bir dönüşüm içeren ve arazilerin yeniden geliştirilmesi anlamını taşıırken, bu yasada sit alanlarının korunmasını/yenilenmesini kastetmiştir [30]. Bu tez kapsamında da kentsel dönüşüm olgusunun Dünya ve Türkiye'deki gelişim sürecinde yapılacak sınıflandırmalar yasalarda geçen kavramlara göre değil, bu bölümde yer alan uygulama biçimine göre tanımlanan kavramlara göre yapılmaktadır.

2.2 Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Olgusu

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kapitalizmin gelişim süreci farklı zamanlarda gerçekleşse de kapitalizmin her yeni evresi, ihtiyaçları doğrultusunda kenti de kullanmış ve yeniden düzenlemiştir [31], [32].

2.2.1 Dünyada Kentsel Dönüşüm Tarihçesi

19. yüzyıl başlarında görülmeye başlanan kentsel dönüşüm olgusu kentleşmenin yeni bir biçimi olarak görülen sanayi kentlerinde ortaya çıkmıştır. Üretimde sanayinin yerini tarımın almasıyla beraber sosyal, fiziki, ekonomik tüm sistemlerde meydana gelen değişiklikler kentin şekillenmesini de etkilemiştir. Bu dönemdeki sanayi yerleşimlerinde yapılar sosyal hiyerarşiye göre yapılanmıştır. Özellikle işçilerin yaşadığı alanlarda dar sokaklar, kalabalık konutlar, sanayi alanlarına yakınlıktan dolayı oluşan hava kirliliği, suya erişimde güçlük, konutların güneş almaması, eksik drenaj sistemi ve bu eksikliklerden kaynaklanan sağlık sorunları mevcuttur [33]. Kentsel dönüşüm uygulamalarının ilk ortaya çıkışındaki itici güç de Sanayi Devrimi sonrasında hızlı sanayileşme yaşayan bu kentlerde işçi sınıfının yaşam ve çalışma alanlarında meydana gelen sağlıksız koşullardır.

19. yüzyıl sonlarında kentleşme ve sanayileşmenin birlikte getirdiği çevresel bozulmalara verilen ilk tepkisel hareketler Amerika'da gerçekleştirilen Amerika Park

Hareketi¹ ve Güzel Kent Hareketi²'dir. Yine aynı dönemdeki bir diğer dönüşüm müdahalesi Haussmann tarafından gerçekleştirilen Paris kentinin dönüşüm olup, bu dönüşüm ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesi olarak kabul edilmektedir. İngiltere ve Almanya sanayi kentlerinde ve çevrelerinde de uygulanan bu dönüşüm projelerindeki en önemli yaklaşım sağlıklı koşulların ortadan kaldırılması adına kentle doğanın bütünleştirilmesi, insanların kent merkezlerinde dinlenebilecekleri alanların yaratılması [34], kapitalist üretim sürecinin sisteme soktuğu araçlar ve yeni yaşam biçimi için büyük bulvarlar ve ulaşım arterlerinin oluşturulması olmuştur.

Kentsel dönüşüm müdahalelerinin ölçek ve boyut bakımından en belirgin olarak tanımlamasının yapıldığı asıl dönem İkinci Dünya Savaşı sonrasıdır [35]. Savaşın kentlerde oluşturduğu yıkıcı izlerin ortadan kaldırılması, artan nüfusun ihtiyacına yönelik konut temin edilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için uygulanmaya başlanan kentsel dönüşüm çalışmaları, başta İngiltere olmak üzere Batı Avrupa'da "kentlerin yeniden inşası" adı altında hayata geçmiştir.

Kentlerin yeniden inşa edilmesine bağlı olarak 1945 ve 1965 yılları arasında Avrupa kentlerinde 3 ana yaklaşım öne çıkmıştır: (1) Yeni şehircilik, (2) yeşil kuşaklar ve (3) konutların iyileştirilmesi. Yeni şehircilik akımı Ebenezer Howard ve Patrick Abercrombie tarafından ortaya atılmış, 20.000 ile 60.000 nüfusa hitap edecek büyüklüklerde kentlerin inşasını içeren bir konsepttir. Yeşil kuşaklar ise dönemin ikinci önemli yaklaşımı olmakla beraber kentlerin çeperlere doğru büyümesini ve yayılmasını engellemeyi, kırsal toplulukları, tarım arazilerini ve doğal çevreyi korumayı, servis maliyetlerini minimize etmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır [36]. İngiltere'de, 1946 ve 1970 yılları arasında 28 yeni kentin kurulması [37], Londra ve diğer 13 kent etrafında toplam 512,900 hektar büyüklükte yeşil kuşak yaratılması ve toplamda 1,2 milyon konutun dönüşüm kapsamında yıkılması [35] bu dönemdeki kentsel dönüşüm hareketlerine örnek olarak gösterilebilir. Dönemde sadece İngiltere değil, İsveç, Hollanda, Rusya gibi ülkelerde de merkezi yönetim eliyle, nüfusa konut stoku sağlamak adına yeni kentler kurulmaya başlanmıştır. Yeni kentlerin oluşturulmasıyla beraber

¹ İng. American Park Movement

² İng. City Beautiful Movement

kentlerin çeperlere doğru yayılması, düşük kaliteli ve yüksek yoğunluklu konutlar, bu yerleşimlerin ana sorunları olarak ortaya çıkmıştır [35].

1940'ların sonu ve 1950'li yıllarda Amerika kentlerinde kentsel dönüşüm uygulamaları gecekondan alanlarının ve boşaltılmış kent alanlarının yıkımı ve yerine yenilerinin inşa edilmesi şeklinde yasalaştırılmış olup, uygulamalarda "Devletin Zorla Yıkımı"¹ görülmektedir. Ayrıca bazı Afrika kökenli Amerikalılar bu dönemdeki kentsel dönüşüm uygulamalarını "Zencilerin Uzaklaştırılması"² olarak yani bir kentsel soykırım olarak değerlendirmişlerdir. Dayanak olarak da, dönüşümle oluşturulan sosyal konutların ihtiyaca yönelik olduğunu ve konut stokunu karşılamış olduğunu kabul etseler bile bu projelerin konut ayrımcılığını ortaya çıkardığını savunmuşlardır [38]. Bunun sebebi olarak da kamunun yenilenen alandaki nüfusun alana yeniden yerleştirilmesi için yeniden geliştirme fonundan neredeyse hiç fon ayırmaması ve dolayısıyla söz konusu alanlardaki etnik azınlık ve grupların yerinden edilmesi düşünülmektedir [39].

1960'larda ekonomik gelişim ve küreselleşmeyle beraber sanayi üretiminin azaldığı, hizmet sektörünün payının arttığı ve kentlerde sanayisizleşme politikalarının yer almaya başladığı görülmektedir. Sanayisizleşme dinamikleri uluslararası politikaların yanı sıra yerel politikalar için de önem taşımaktadır [40]. Avrupa ülkelerinde bu yerel politikaların değişimini ve etkilerini kent ölçeğinde de görmek mümkündür. Birçok kent merkezi sanayisizleşme sürecinde izlenen politikalar sebebiyle endüstriyel terkle karşı karşıya kalmıştır.

Sanayisizleşmeyle beraber büyük firmalar kent dışında yer seçmeye başlamış ve kent merkezlerinde boş alanlar, terk edilmiş büyük sanayi yapıları ve kent çeperine taşınmak için yeterli sermayesi olmayan küçük üreticiler kalmıştır [41]. Avrupa kentlerinde, kent merkezlerinde kalan boş alanlar yeni kullanımlar için alternatif alanlar olarak değerlendirilmeye başlanmış ve kentsel dönüşüm çalışmalarının ana konusu 'sanayisizleşme sonrası kentlerin iyileştirilmesi ve kentsel sağlıklaştırma çalışmaları' olarak değişmiştir.

¹ Ing. Federal Bulldozer

² Ing. Negro Removal

Kuzey Amerika kentlerinde ise dönemin kentsel dönüşüm uygulamaları kentsel yeniden arazi geliştirme ve kentsel rehabilitasyondur. Kentsel dönüşümün özel sektör için çekici hale gelmeye başladığı bu dönemde, artık kentlerde asıl önemli olan gecekonduların iyileştirilmesi değil, gecekondular ve boşaltılmış alanlardan -yeni arazi kullanımları ve yeni bir sınıf için potansiyel olmasından dolayı- kazanç sağlamak olmuştur [42].

Hem Avrupa'da hem de Amerika'da 1960'lardaki en önemli husus kentlerde fiziksel bir dönüşümden daha fazlasının gerektiğinin anlaşılması [43]; dolayısıyla eğitim, sağlık, ekonominin güçlendirilmesi, güvenlik, rekreasyon [39], işsizlik ve insan hakları [44] gibi konuların gündeme gelerek yoksullukla mücadele etmeye yönelik yeni programlar ve kurumların oluşturulmasıdır.

1960'lardaki diğer bir önemli konu ise sanayisizleşme sürecinde planlama trendinde bir takım değişikliklerin meydana gelmiş olmasıdır. Bunlardan birincisi önceki dönemde sıklıkla kullanılan fonksiyon alanlarının bölgelenmesi yerine karma kullanımların kentte yer almaya başlamasıdır. İkinci olarak ise modern hareketin sonuçlarından biri olan düşük yoğunluk ve ayırık düzen yerine; yüksek yoğunluklu, farklı yapı tipleri ve çeşitli profillerdeki kullanıcıların barındığı alanlar oluşturulmasıdır [41].

1970'lere gelindiğinde ise yeni kentsel politikaların ortaya çıkması ve kentsel dönüşüm uygulamalarının ekonomik, sosyal ve fiziksel boyutlarının da düşünölmeye başlanmasıyla beraber uygulanan projeler yön değiştirmeye başlamıştır. Tarihi kentlerin bütünleşik korunmasına önem verildiğı bu dönemde, İngiltere kentleri gibi ekonomik yapısı endüstriyel üretime bağılı Avrupa kentlerinde uygulanan projelerde ana öncelik işsizlik ve sosyal dışlanma gibi toplumsal problemlerin çözölməsi olmuştur.

Avrupa kentlerinde kentsel yenileme projelerinin göröldüğü bu dönemde öncelikle tarihi kent merkezlerinin canlandırılması, eski yapıların modern sistemlerle yenilenmesi, kent mekânlarının kalitesinin artırılması ve yeni kültürel alanların oluşturulması konuları gündemde olmuştur [41]. Konut stoğundaki yenilemeler genellikle özel sektörün elindeki konutlarda gerçekleştirilmiş ve bu süreç soylulaştırma ile sonuçlanmıştır [35].

Amerika kentlerinde ise savaş sonrası dönüşüm politikaları, yerini limanlar ve fabrikalar gibi eski endüstri yapılarının yeniden canlandırılmasına bırakmıştır. Mahallelerin korunması ve konut rehabilitasyonuna da önem verilen bu dönemde yerinden edilme ve topluluklara uygulanan kentsel soykırım engellenmiştir. Bu anlamda Amerika kentlerindeki dönüşümün de sosyal değerkere önem verilerek yapıldığı anlaşılmaktadır.

1970'lerin sonunda kapitalist üretim düzeninin yeniden tanımlanmasıyla beraber kentsel dönüşüm olgusuna yüklenen anlam da boyut değıştirmiştir. Tallon [45] bu dönemde kentlerde kamu-özel ortaklıklarının arttığı ve çeşitlendiğinden, dolayısıyla kentlerin özelleştirmenin, kuralsızlaştırmanın, liberalizasyonun ve merkezileşmeden oluşan girişimciliğın etkisi altında kaldığından bahsetmektedir. Bu etkilerin mekâna yansımaları 1980'lerde görülecektir.

1980'lerde başta İngiltere olmak üzere sanayileşme ve sanayisizleşme sürecini erken tamamlamış Avrupa ve Kuzey Amerika kentlerinde kentsel gerileme ve özellikle kent merkezlerinde çöküş ile karşılaşmıştır [46]. Orta sınıfın kent çeperlerine taşınmasıyla birlikte kent merkezinin yalnızca gündüz kullanılan alanlar olması ve marjinal grupların yaşadığı bir yer haline gelmesiyle beraber bu çöküş giderek hızlanmış ve bu alanlardaki kültürel değışim alanların dönüştürölmesindeki itici güçlerden biri olmuştur [41].

Diğerk bir itici güç ise bu dönemde özel sektörün daha aktif rol almaya başlaması ve gayrimenkul eksenli kamu-özel ortaklıklarının kentsel dönüşüm için en etkili mekanizmalardan biri haline gelmesidir. Gerileme ve çökme yaşayan kentlerde de özel sektörün girişimciliğinden yararlanılarak, kentsel yeniden arazi geliştirme modeli dönüşüm yöntemi olarak kullanılmaya başlamıştır. Böylece kentler pazarlamanın ve rekabetin ana aktörleri konumuna gelmiş ve ikonik mega projeler aracılığıyla rekabet gücünü arttırarak yerele sermaye akışını sağlamayı hedefleyen bir dönüşüm geçirmiştir [21], [26] .

1990'lı yıllara gelindiğinde, kentsel dönüşüm olgusunun bir kere daha dönüştüğünü gözlenmektedir. 1980'lere kadar dönüşüm projeleri mekânın fiziksel ve ekonomik boyutu ile ilgilenirken, 1990'larda mekâna toplumsal ve çevresel boyutlar eklenerek ve kentsel dönüşümün yasal süreçleri, örgütlenme tipleri, izleme-değerkendirme süreçleri

de bir arada yer alarak bütünleşik bir planlama deneyimi haline gelmiştir [26]. Bu dönemin öncü dönüşüm modeli kentsel yeniden yapılandırma olmuştur.

1990'larda ortaklıklar ve aktörler de değişime uğramıştır. Bu döneme kadar kamunun yönlendiriciliği ve aracılığıyla özel sektörün girişimleri aktifken 1990'lardan sonra halk-özel sektör-toplum ve gönüllü kuruluşların da katılımıyla çok paydaşlı ve çok sektörlü bir yapılanma ortaya çıkmıştır [45].

1990'lardan bugünlere kadar Avrupa ve Kuzey Amerika kentlerinde hâkim olan müdahale türü kentsel yeniden yapılandırma olarak devam etmiştir. Özellikle 2000'lerde kentsel strateji halini alan kentsel dönüşüm uygulamaları fiziksel, ekonomik, çevresel, sosyal boyutları da içermekle birlikte farklı ortaklık modellerinin dâhil olduğu bir süreç olarak görülen, katılımcılığın da hedeflendiği müdahaleler olarak uygulanmaya devam etmektedir. Bu süreçte değişen bakış açısı kentlerin yalnızca dönüşüm projeleriyle yeni imajlar yaratmaktan öte kentin sahip olduğu kültürel öğeleri ve tarihi de ortaya çıkaracak yeni imajlar kullanılmasıdır [26]. Dolayısıyla kentsel koruma modeli de kentlerde kullanılan müdahale türlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa ve Amerika'da gelişen kentsel dönüşüm süreçleri birbirine yakın zamanlarda, farklı amaç ve yöntemlerle başlamış olsa da 2. Dünya Savaşı sonrasında dönüşüm politikalarının birbirine çok benzer süreçler geçirdiği görülmektedir. Literatürde kentsel dönüşüm olgusunun Amerika'da ortaya çıkmış olduğu, İngiltere'nin bunu taklit ederek diğer ülkelere de ihraç ettiği [47], nitekim sanayileşme sürecinde de eski kent merkezlerinin modernleşme ihtiyacının Avrupa'ya Amerika'dan daha sonra geldiği [48] ifade edilmektedir.

Amerika ve Avrupa ile karşılaştırıldığında, gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmeyi çok daha geç yaşadıkları için kentleşme ve dönüşüm sürecine de geç başladıkları görülmektedir. Örneğin nispeten daha gelişmiş Asya ülkelerindeki kentler, Avrupa'nın 19. yüzyıl ortalarında yaşadığı gecekondu alanlarının temizlenmesi sürecini 1950 sonrası, daha az gelişmiş olan ülkelerdeki kentler ise 1960 sonrası yaşamaya başlamıştır. Hong Kong ve Singapur kentleri Asya'da gerçekleşen kentsel dönüşüm müdahalelerinin ilk örneklerdendir. Hong Kong'da 1950'lerde büyük alanlarda gecekondu tasfiyesi görülmektedir. 1953'te ise ülkenin en kalabalık gecekondu alanı

olan Shek Kip Mei’de çıkan yangınla 53 bin insanın evsiz kalması, ülkedeki dönüşüm çalışmaları için en önemli dönüm noktalarından biri olmuştur [42].

Türkiye’nin kentsel dönüşüm tarihçesi incelendiği zaman gelişmekte olan ülkelerin yapısı da daha kolay anlaşılacaktır. Elbette Filipinler, Tayland, Malezya, Endonezya, Çin ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerin, gecekondulu alanlarının hala en büyük sorun alanları olduğu, insanların en temel ihtiyaçlara dahi ulaşamadığı bazı kentleri bu gelişim süreci içine dâhil edilmemiştir.

Özetle, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde farklı zamanlarda başlamış olsa da kentsel dönüşüm pratiği benzer bir yapıya sahiptir (Çizelge 2.1). Önceleri sadece fiziksel ve katı bir tutum söz konusuyken, zamanla dönüşüm konuları içine ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlar da dâhil olmuş ve yeniden geliştirme gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. 1980’lerden sonra kentler ve ülkeler kentsel dönüşümü bir pazarlama hareketi olarak görmüş, özel sektörün dönüşümdeki etkinliği artmış, bütüncül yerine parçacıl bir yaklaşımla öncü projeler üretilmeye başlamıştır. Son dönemlerde ise kentsel dönüşüm bir süreç olarak planlanan, strateji ve eylemler hazırlanarak tüm boyutların eş güdümlü geliştirildiği, ortaklık modellerinin çeşitlendirildiği, tüm aktörlerin katılımına önem veren müdahaleler olarak uygulanmaya devam etmektedir.

Çizelge 2.1 Dünya’da ve Türkiye’de kentsel dönüşümün evreleri

YIL ARALIĞI	KUZEY AMERİKA	AVRUPA	ASYA	GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER	TÜRKİYE
1850 Öncesi	Amerika Park Hareketi (American Park Movement)				
1850 - 1860	Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance) Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment)	Kentsel Yenileme (Urban Renewal) – Park Hareketi			
1875 - 1900	Güzel Kent Hareketi (City Beautiful Movement) Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance)	Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance)			
1900 - 1940	Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance)	Yeni Kentler Hareketi (New Towns Movement)			Yeniden İnşa Etme (Urban Reconstruction)
1940 - 1950	Kentsel Soykırım/Kent Kırımı (Urbicide) Devletin Zorla Yıkımı (Federal Bulldozer) Zencilerin Uzaklaştırılması (The Negro Removal Program)	Yeniden İnşa Etme (Urban Reconstruction)			Yeniden İnşa Etme (Urban Reconstruction)
1950 - 1960	Kentsel Rehabilitasyon (Urban Rehabilitation)	Kentsel Koruma (Urban Conservation)	Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance) Yeniden İnşa Etme (Urban Reconstruction)		Kentsel Yenileme (Urban Renewal)
1960 - 1970	Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment) Kentsel Rehabilitasyon (Urban Rehabilitation)	Islah/iyileştirme (Improvement) Kentsel Rehabilitasyon (Urban Rehabilitation)	Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment)	Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance)	Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading) Islah/iyileştirme (Improvement)
1970 - 1980	Kentsel Yeniden Canlandırma (Urban Revitalization)	Kentsel Yenileme (Urban Renewal)	Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment)	Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance) Kentsel Yeniden İskân (Urban Resettlement) Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading)	Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment) Islah/iyileştirme (Improvement) Kentsel Yenileme (Urban Renewal)
1980 - 1990	Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment)	Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment)	Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment)	Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance) Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading)	Kentsel Yenileme (Urban Renewal) Kentsel Koruma (Urban Conservation) Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading) Soylulaştırma (Gentrification) Islah/iyileştirme (Improvement)
1990 - 2000	Kentsel Rehabilitasyon (Urban Rehabilitation)	Kentsel Rehabilitasyon (Urban Rehabilitation) Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading)	Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment) Kentsel Koruma (Urban Conservation)	Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance) Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading)	Kentsel Koruma (Urban Conservation) Islah/iyileştirme (Improvement) Soylulaştırma (Gentrification)
2000 - 2017	Kentsel Rehabilitasyon (Urban Rehabilitation)	Kentsel Yeniden Yapılandırma (Urban Regeneration) Kentsel Koruma (Urban Conservation)	Kentsel Yeniden Canlandırma (Urban Revitalization) Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment) Kentsel Yeniden Yapılandırma (Urban Regeneration) Kentsel Koruma (Urban Conservation)	Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading) Gecekondu Tasfiyesi (Slum Clearance) Yeniden İnşa Etme (Urban Reconstruction) Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment)	Kentsel Yenileme (Urban Renewal) Kentsel Sağlıklaştırma (Upgrading) Kentsel Yeniden Arazi Geliştirme (Urban Redevelopment) Soylulaştırma (Gentrification) Kentsel Yeniden Yapılandırma (Urban Regeneration)

2.2.2 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Tarihçesi

Dönüşüm kavramı her coğrafyada ve yerleşimde farklı nedenlerle ortaya çıkma eğilimi gösterdiği gibi Türkiye’deki dönüşüm kavramı ve türlerinin ortaya çıkış amacı ve içeriği de Avrupa ülkelerine göre farklılık göstermektedir. Batı’da yaşanan deneyimlerin ülkemizde uygulanmaya başlaması da Avrupa ülkelerinde olduğu gibi 2. Dünya Savaşı sonrası döneme rastlamaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden birisi 19. yüzyılda başlayan sanayileşme sürecine Güney ülkeleri gibi Türkiye’nin de geç girmesi ve dolayısıyla geç sanayileşme ve geç modernleşme sorunları yaşamasıdır [49]. Batı’daki gibi sanayileşme sonrası gerçekleşen kentsel dönüşüm sürecine geçmeden önce ülkemizde kentlerin bu sürece kadar hangi dinamiklerle değiştiği ve dönüştüğünden bahsetmek gerekmektedir.

Türkiye’deki kentlerin dokusu, deprem gibi doğal afetler her zaman için söz konusu olsa da, 1890’lardan 1950’lere kadar sık sık meydana gelen yangınların ardından bu alanların tekrardan düzenlenmesi ile oluşturulmuştur [50], [51]. Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemi’nde konut sunum biçiminin büyük oranda ahşap olmasından dolayı meydana gelen çok sayıda yangın sonucunda parçacıl müdahalelerle kentlerin özgün dokusunu değiştirecek yeni planlar yapılmıştır. Dönemde, özellikle İstanbul’da, kentin değişimi ve dönüşümü yalnızca yangınlarla olmamış aynı zamanda modernleşme çabaları için yapılan imar operasyonları da bu süreçte oldukça etkili olmuştur.

Türkün [52], kentlerde gerçekleşen radikal dönüşümlerin ekonomik ve siyasal yapılanmanın, üretim ve emek örgütlenmelerindeki değişimlerin hız kazandığı ve genellikle bu değişimlere eşlik eden hızlı nüfus artışlarının yaşandığı dönemlerde meydana geldiğini belirtmektedir . Bu tez kapsamında ise Erken Cumhuriyet Dönemi’nden sonra Türkiye’deki kentsel dönüşüm olgusu üç farklı zaman diliminde sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlarıyla değerlendirilerek, bu süreci yönlendiren sosyo-ekonomik durum, yasal-yönetmelik gelişmeler ve uygulamalar bütününde tarihsel bir bakış açısıyla ele alınacaktır.

İlk olarak 1950 ve 1980 yılları arası; ülkedeki ekonomik büyüme politikasının yaygınlaştırıldığı ve sanayileşmenin yaşandığı dönem, ikinci olarak 1980 ve 2000 yılları arası; büyük kentlerin dışa açık liberal ekonomiden ve küreselleşmeden etkilendiği

dönem, üçüncü ve son olarak da 2000'li yıllar; yerel yönetimin özel sektörle iş birliğinin hız kazandığı ve ilk defa kentsel dönüşümün strateji olarak kullanıldığı dönemdir [53].

1950'li yıllar Türkiye'nin çok partili sisteme geçiş yaptığı yıllardır. Dönemde izlenen sanayileşme ve ekonomide büyüme politikası dönemi şekillendiren ana olgulardır. İlk on yılda izlenen liberal ekonomi politikası ve sanayileşmeyle [53] beraber büyük kentlere gerçekleşen kitlesel göçler kent mekânını şekillendirmiş, hızlı bir kentleşme gerçekleşmiştir. Ülkenin sanayi kentlerinde artan kent nüfusu, dar gelirli kesimin konut ihtiyacını karşılamak için başvurduğu önce Ankara'da, daha sonra da İstanbul gibi diğer kentlerde oluşan gecekondu olgusu ile tanışmasına sebep olmuştur. Gecekondulaşma Türkiye'de kentsel dönüşüm olgusunun ortaya çıkması ve uzun bir süre ayakta tutulmasına sebep olmuştur.

Ataöv ve Osmay [53] Türkiye'nin 1950-1980 arası dönüşüm sürecini dört aşamalı olarak ele almıştır. Bunlardan ilki merkezîyetçi bir yaklaşım ile gerçekleşen, 'Menderes İmarı' olarak bilinen büyük kentsel dönüşüm projesidir. 1956-1960 arası İstanbul'da gerçekleşen, gecekondu alanlarının görmezden gelindiği bu imar operasyonlarında ana hedefler kentin sıkışan trafik sorununu çözmek, kenti süslemek ve dini yapıların restorasyonu olmuştur [50]. Birçok yol ve meydan düzenlemesi yapılan bu operasyonda, kentin tarihi envanterinden büyük kayıplar verilmiş, tarihi yapılar 30 ve 50'şer metre genişliğindeki yolları açmak için yıkılmış, bazı meydanlar yollara dönüşmüş ve 3,5 yıl süren operasyon boyunca istismak edilen bina sayısı 7.289'a ulaşmıştır [50]. Bu dönemde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm türü, eski yapıların yıkılıp yeniden yapılmasını temsil eden kentsel yenileme biçiminde olmuştur.

1950-1980 arasında gerçekleşen diğer üç dönüşüm süreci ruhsatsız konutların oluşturduğu gecekondu alanlarına yönelik olarak yapılmıştır. Ülkedeki sanayinin geliştiği kentlerde genellikle fabrika yapılarının çevrelerinde ve kent çeperinde oluşan gecekondu alanları 1950 ve 1960'lı yıllarda bir sorun olarak görülmemiş, yasal konut alanları ile bütünleşeceği ve ortadan kalkacakları düşünülmüştür [52]. Fakat zamanla çok hızlı bir şekilde artan gecekondu olgusu sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Kavramın resmi kayıtlarda kullanıldığı ilk belge 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı

Gecekond Kanunu olup,, bu zamana kadar gecekond kavramı kullanılmadan yasalar¹ aracılığıyla aflar gerçekleştirilmiş, enformel alanlar yasallaştırılmaya çalışılmıştır [54]. Bu yasallaştırma sürecinde ülkedeki dönüşüm yöntemleri gecekond alanlarının ıslahı ve sağlıklılaştırılması, gecekond sahiplerinin kendi çabaları ile çok katlı binalar üretmesi ve taşınmasıyla gerçekleşen yeniden arazi geliştirme ve kent çerperinde oluşan gecekond alanlarının orta ve üst gelir grubu için yıkılıp yeniden yapılmasına olanak veren kentsel yenileme çalışmalarıdır [53].

1970 sonlarında Ataöv ve Osmay [53]'ın sürece dâhil etmediği bir dönüşüm daha söz konusudur. Arnavutköy, Ortaköy ve Kuzguncuk gibi Boğaz semtlerinde bir dönüşüm gerçekleşmiş [32], fakat bu dönüşüm yasal bir süreçle yapılan müdahaleden ziyade kendiliğinden gelişen bir soylulaşma süreci olmuştur.

1980 yılı Türkiye'de ithal ikameci ve dışa kapalı kalkınma politikalarından vazgeçilerek global liberizasyon politikalarının benimsenmesiyle, ülke için ekonomik, siyasal, toplumsal ve mekânsal her açıdan önemli bir kırılma noktası oluşturmaktadır [55]. İhracata dayalı kalkınma hedefleriyle Bursa, Kocaeli, Gaziantep gibi yeni sanayi kentlerinin oluştuğuna tanık olduğumuz bu dönemde, İstanbul gibi sanayileşmeyi kent merkezinde kurmuş kentlerde ise sanayi alanlarının boşaltılması mevzusu gündeme gelmiştir [49].

1980-1990 yılları arasına bakıldığında planlama alanında temel olarak imar afları² ve yerel yönetimlere imar yetkisi devri görülmektedir. 1982 Anayasası ve 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu ile planlama alanında merkezde toplanmış planlama ve onay yetkilerinin yerele devredilmesi gibi bir takım değişiklikler meydana

¹ 2805 sayılı İmar Ve Gecekond Mevzuatına Aykırı Olarak Yapılan Yapılara Uygulanacak İşlemler Ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (1983), 3290 sayılı 24/2/1984 Tarih Ve 2981 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun(1986), 3366 sayılı 22/5/1986 Tarih Ve 3290 Sayılı Kanun İle Değişik 24/2/1984 Tarih Ve 2981 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (1987)

² 2805 sayılı İmar Ve Gecekond Mevzuatına Aykırı Olarak Yapılan Yapılara Uygulanacak İşlemler Ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (1983), 3290 sayılı 24/2/1984 Tarih Ve 2981 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun(1986), 3366 sayılı 22/5/1986 Tarih Ve 3290 Sayılı Kanun İle Değişik 24/2/1984 Tarih Ve 2981 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (1987)

gelmiştir [56]. İmar afları ise gecekondulaşmayı yasallaştırma sürecini hızlandırmak için atılmış adımlar olarak düşünülmektedir.

1980'li yıllarda aynı zamanda kamu mülkiyetindeki arazilerin özel mülkiyete konu edilmesi ile birlikte kamu toprağından faydalanarak emlak sektörünün hâkimi haline gelen yapsatçıların yerini büyük gayrimenkul şirketleri ve uluslararası emlak geliştiricilerinin almaya başladığını görülmektedir [49]. Gayrimenkul şirketleri ve emlak geliştiriciler öncelikle kentin değerli arazileri haline gelmiş olan gecekondularında ve sosyal konut alanlarında yer seçmeye başlayarak kentsel yenileme çalışmalarını devam ettirmişlerdir [49]. Gecekondular ve kaçak yapılaşma sorununa çözüm getiremeyen sistemin, bu sorunu piyasa mekanizması içine bırakması BM ve Dünya Bankası'nın geliştirmekte olan ülkeler için önerdiği politikalarla uyumluluk göstermektedir [52]. Dikmen Vadisi ve Portakal Çiçeği Kentsel Dönüşüm Projeleri *kentsel yenileme* çalışmalarının başta İstanbul ve Ankara olmak üzere ülkenin büyük kentlerinde görülen ilk örneklerindendir.

1980 sonrasında kentlere yeni bir göç dalgası daha olmuş fakat kentlerin göç alma sebepleri değişim göstermiştir. Değişim, ülkenin doğusunda yer alan bazı köylerde gerçekleştirilen boşaltmalar ve zorunlu göçlerin meydana gelmiş olmasıdır [49]. Bu yeni göçmenler 1950'lerdeki göçmenlere göre barınma ve mekân dağılımı açısından daha kısıtlı alana sahip olmaları nedeniyle artan kent yoksulluğu, gecekondular alanında farklılaşma gibi yeni toplumsal sorunlara da sebep olmuşlardır [52].

1980'lerden 2000'lere kadar olan süreçte dönüşüm uygulamaları baskın olarak dört türde gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilk ikisi gecekondular alanlarının sağlıklılaştırılması ve ıslah-imar planları ile gerçekleşen dönüşümlerdir. 1981 yılında 2487 sayılı olarak yürürlüğe giren ve 1984'te yerini 2989 sayılı kanuna bırakan Toplu Konut Kanunu da dar ve orta gelirli için konut üretimini teşvik eden ve toplu konutları yaygınlaştıran yasalar olarak gündeme gelmiştir. Özellikle 1990'larda kent merkezinde ve çevresinde üst gelir grubu için kendine yeten sistemlere sahip, çevre yollarına ve alışveriş merkezlerine yakın yer seçen, güvenli ve dışı kapalı siteler kentin dinamiğini oldukça değiştirmiştir.

1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ile koruma olgusu ilk defa yasalaştırılmış, kentlerin dönüşümünde tarihi kent merkezlerinin korunması gündeme gelmiştir. Öte yandan tarihi kent merkezleri korunurken fiziksel ve ekonomik olarak canlanması göz önüne alınmış ve bu durum hem devlet hem de özel sektörün uyguladığı politikalarla sosyal bakımdan soylulaştırmaya neden olmuştur [57]. Yine bu dönemde Boğaz semtlerinde olduğu gibi Beyoğlu, Galata ve Cihangir’de de sosyal bir dönüşüm yani soylulaşma başlamıştır [32].

Kentsel toprak üzerinden değer yaratılmaya çalışılan 2000’li yıllar, yatırımları kolaylaştırıcı yasal düzenlemeler ve mevcut yapılaşmış alanlara kentsel büyüme sorunlarının önüne geçmek için tekrardan müdahale edilmesi ile kentsel dönüşüm olgusunun Türkiye pratiğinde yaygınlaştığı dönem olarak değerlendirilmektedir [55]. Bu dönemde kentsel dönüşüm kavramı ilk defa bir yasada yer almış, bir anlamda yasallaştırılmıştır. 2004’te yürürlüğe giren 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu ve 2006 yılında projeyle ilgili olarak yayınlanan yönetmelik bu yasallaşmanın en somut göstergesidir. Yine bu yıllar 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu(2004) ile kentsel yenileme yetkilerinin büyükşehirlere verilmesi;5393 sayılı Belediye Kanunu(2005) ile belediyelere dönüşüm ile ilgili yetki verilmesi gibi düzenlemelerle, ‘kentsel dönüşüm’ tabiri geçmese dahi kentsel dönüşümü tasvir eden ve yönlendiren yasaların yürürlüğe girdiği yıllar olmuştur.

2000’lere kadar olan dönemde kentsel korumaya verilen önem 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu yerine 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun(2005)’un gelmesi ile değişikliğe uğramıştır. Bu kanunla beraber kent merkezinde yer alan pek çok alanın ‘yenileme alanı’ ilan edilmesi gündeme gelmiştir. 5366 sayılı yasa kentsel dönüşüm olgusunun yapısını da değiştirmesi yönüyle birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu yasa ile bazı sit alanlarının yenileme alanları olarak kabul edilmesiyle beraber tarihi alanların mimari dokusunun ve işlevinin değiştiği, dolayısıyla zamanla soylulaştığı da gözlemlenmiştir [32]. Yenileme alanı olarak kabul edilen ve halkın katılımı olmaksızın tepeden inme yöntemlerle dönüşen , adeta *soylulaştırılan* alanlar olarak Sulukule ve Tarlabası örnekleri gösterilebilir. Belediyelere verilen bir çok yetki, acele kamulaştırma

gibi araçlara izin veren bu yasa “...tarihi alanları koruyan bir yasa değil, örtülü bir imar yasası” [32] olarak değerlendirilmektedir.

2005’teki en önemli gelişme olarak ise Avrupa Birliği ile uyum sürecine girilmesinin de etkisiyle kentsel dönüşümün yasal altlığın oluşmasına yön veren Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı gösterilebilir [58].

Neoliberal politikaların mekâna etkisinin açıkça görüldüğü 2000’li yıllarda Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamaları dört farklı boyutta değerlendirilmiştir [53]. Bunlardan ilki devam eden gecekondü alanlarının yenilenmesi, ikincisi orta gelir grubunun yapsatçılardan aldıkları apartmanların sağlıklılaştırılması, üçüncüsü TOKİ’nin yetkilerinin genişlediği ve konut stoğunun neredeyse tamamını inşa etmesi ve özel sektör eliyle de yeni siteler ve kapalı yerleşim alanlarının yeniden geliştirilmesi, sonuncusu ise tarihi kent merkezlerinde bulunan konut alanlarının restore edilerek korunması ve devamında da soylulaştırılmasıdır. Soylulaştırmaya sebep olan olgulardan birisi de Galataport ve Haydarpasa projelerinde olduğu gibi kentlerin markalaşma çabaları için gerçekleştirdiği prestij amaçlı dönüşüm projeleridir.

2000’lerden bu yana kentsel dönüşümde en fazla ön plana çıkan konular Gaziosmanpaşa, Kadifekale gibi gecekondü alanlarının yenilenmesi ve Tarlabası, Dolapdere gibi kent merkezlerinde devam eden soylulaştırma süreçleri olarak devam etmiştir. 2012’de yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile de tüm kent kapsamında afet riski taşıyan alanlar ve bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arazilerin dönüşümü ön plana çıkan müdahale alanları haline gelmiştir. Ayazma-Tepeüstü mahalleleri alansal dönüşüm geçiren risk alanlarına örnek olarak verilebilir.

Son yıllarda, tüm dünyada olduğu gibi, kentsel dönüşüme bütüncül bir bakış açısıyla bakılması gerektiği, dönüşümün bir süreç olduğu, farklı ortaklık modellerinin kurulmasının gerekliliği ve tüm boyutların eşgüdümlü olarak iyileştirilmesi hedefleri kentsel dönüşümü yeni bir boyuta taşımıştır. Kentsel yeniden yapılandırma olarak adlandırılan bu müdahale türü, dönüşüm çalışmalarında en kapsamlı ve etkin olanıdır. Ülkemizde gerçekleşen yoğun kentsel dönüşüm çalışmalarında dikkate alınması gereken müdahale türü de çok yönlü ve kapsamlı olması nedeniyle kentsel yeniden

yapılandırma olmalıdır. Özetle, Türkiye kentlerinin dönüşüm tarihçesine baktığımızda yangın alanlarının yenilenmesi, gecekonduların sağlıklılaştırılması ve ıslahı, tarihi merkezlerin korunması ve soylulaştırılması, merkezi iş alanlarının canlandırılması, prestij projelerinin gündeme gelmesi, sit alanlarının korunması, tarihi alanlarda turizm amaçlı işlevsel değişiklikler yapılması ve son olarak da afet riski taşıyan alanların dönüşümü süreçleri yaşanmıştır. Geline nokta kentsel dönüşümün birçok türü aynı anda ve farklılaşan amaçlarla uygulanmaktadır.

Tarihi kent parçalarında yer alan konutların koruma hedefi altında yenilenerek bir taraftan fiziksel ve ekonomik anlamda canlandırma sağlayan, diğer taraftan ise soylulaştırmaya yol açarak sosyal bağlamda başarısızlıkla sonuçlanan çok sayıda örnekle karşılaşmaktadır [32]. Her ne kadar Sulukule, Tarlabası gibi bir çok dönüşüm projesinde özgün yapının korunması konusuna dikkat edildiği ileri sürülse de benzer birçok örnekte olduğu gibi sosyal boyutun yanında tarihi değerlerin de kaybolduğu açıkça görülmektedir.

2.3 Kent Merkezlerinin Dönüşümü

Dünya ve Türkiye'nin geçirdiği dönüşüm sürecinde müdahale yöntemleri ve boyutları çeşitlenirken aynı zamanda ölçek ve uygulama alanlarının da değiştiği gözlenmektedir. Özellikle kent merkezleri söz konusu dönüşüm süreçlerini tekrar tekrar yaşayan alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum tarih boyunca kent merkezlerinin fonksiyon alanlarının ve işlevlerinin devingenliği ile ilişkilidir.

Çalışmanın bu kısmında kent merkezlerinin dönüşümü ve özellikle çalışmanın kapsamından dolayı ticaret fonksiyonu taşıyan geleneksel çarşıların dönüşümüne yer verilecektir.

2.3.1 Kent Merkezlerinin Tarihsel Süreçte Dönüşümü

Sanayileşme sürecinin başlaması ile kentlerin ilk aşamada üretim koşullarına göre şekillendiği, yoğunlukla çalışma alanları ve sağlıklı koşullarda da olsa konut alanları olarak kullanıldığı görülmektedir.

Sanayileşme sırasında kent merkezlerinde giderek artan sağlıklı koşullar, orta ve yüksek gelir gruplarını kent çeperlerindeki banliyölere itmiştir. Endüstriyel kentin işçi

sınıfına kalmasıyla kent merkezindeki yaşam alanları işçi mahalleleri ve varoşlar olarak ayrılmıştır [59].

Sanayinin desantralizasyonu ile kent merkezlerinde yer seçmiş sanayi alanları kent çeperlerine taşınmış, boşalan sanayi alanları kentte atıl olarak kalmıştır. Atıl durumdaki bu alanlara marjinal grupların yerleşmesiyle, kent merkezleri yalnızca yoksulların barındığı güvenliksiz, sağlıklı ve kayıt dışı istihdamın yaygınlaştığı mekânlara dönüşmüştür. Yüksek ve orta gelir grupları düşük gelir gruplarını kent içinde bırakarak bir anlamda dışlamışlardır [31].

Avrupa ülkelerinde 1950'lerden itibaren çöküş yaşayan tarihi kent merkezleri, 1960'larda üretim ve tüketim biçiminin değişmesi, banliyölerde yaşayan üst ve orta gelir gruplarının eğlence ve oyun alanlarına ihtiyaç duymaya başlaması ve kent merkezlerinin bu tür fonksiyonlar için potansiyel taşıması nedeniyle yeniden çekici hale gelmiştir. Köhnemiş ve çöküntü alanlarına dönüşmüş kent merkezlerinin yeniden kullanılabilir olması içinse bu alanlara müdahale gerekliliği doğmuştur. 1960 ve 1970'lerde yerel yönetimlerin de desteğiyle bilinçli olarak birtakım müdahaleler gerçekleştirilmiştir.

Kent merkezlerindeki yıpranmış binaların restorasyonu, sanayi yapılarının işlevsel olarak dönüştürülmesi ya da bazı yapıların tamamen yıkılıp yeniden inşa edilmesiyle kenti sanayi öncesi kente dönüştürme çabaları ortaya çıkmıştır. Kent merkezlerinin yeniden düzenlenmesi ve canlandırılması, işlev değişikliği aracılığıyla yapılmıştır. Düşük gelir grubunun barınma ve kayıt dışı çalışma alanı olan kent merkezleri, dönüşümle birlikte kültür ve eğlence mekânlarına ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Düşük gelir grubu ise bir kez daha yüksek ve orta gelir grubunun baskısıyla dışlanarak kentin dışına ya da çöküntü alanlarına itilmiştir. Böylece düşük gelir grubunun yaşam alanına yapılan bu soylulaştırma hareketiyle ile yeniden canlanan ve değer kazanan kent merkezleri tekrardan yüksek gelir grubunun ilgi alanı haline gelmiştir.

Tarihi kent merkezleri konum, mülkiyet, konut niteliği, çevresel gelişmeler, sosyal yapı [60] ve ülkelerin iç dinamiklerine bağlı olarak dönüşümleri farklı fonksiyon alanlarına göre geçirmişlerdir. Ülkemizde İstanbul'da da olduğu gibi özellikle 1950'lerden sonra hızla artan nüfus, kırdan kente gerçekleşen göç hareketi kentlerde tarihi merkezlerin

baskı altında kalmasına neden olmuş ve zamanla köhnemesi tüm dünya örneklerinde olduğu gibi kaçınılmaz olmuştur. Yayılan kentin hızla büyümesi, orta ve üst gelir grubunun kent dışındaki alanlara taşınması kent merkezlerinin çöküşünü gündeme getirmiş, düşük gelir grubunun yaşamaya başladığı, yenilenmeyen yapı stoğunun bulunduğu, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda çöküntüye uğramış kent merkezleri kentlerin en acil müdahale edilmesi gereken alanları halini almıştır.

Ülkemizde 1990'larda başlayan tarihi kent merkezlerin soylulaştırılması süreci genellikle konut alanlarında görülmüş fakat kent merkezlerinin birçoğunda ticari baskınlık söz konusu olmuştur. Bu süreçte tarihi kent merkezlerinde eğlence sektörünün artması turizmin de gelişmesine neden olmuştur. Eğlence mekânlarının yanında oteller ve restoranlar da kullanım alanlarına eklenmiştir. Böylece ticaretin merkezi haline gelen kent merkezleri etrafındaki konut alanlarında kira ve mülk değerlerinin düşmesiyle özellikle turistler, marjinal gruplar, yöneticiler, beyaz yakalı plaza çalışanları, sanatçılar ve genç, bekar ve çocuksuz olmalarıyla dikkat çeken entelektüelite seviyesi yüksek bir orta gelir grubu tarafından kuşatılmaya başlamıştır [60]. Zamanla tarihi konut alanına yerleşen mimar, ressam, müzisyen gibi sanatçı kesimin açtığı atölye ve galeriler nedeniyle daha yüksek gelirli grubun alanı keşfetmesiyle tarihi kent merkezinde kalmış konut alanlarının ikinci defa dönüşümüne, yenilenmesine ve soylulaştırma sürecine girmesine sebep olmuş [60] ve düşük gelire sahip olan grup bu defa da kentin başka bir çöküntü alanına taşınmak durumunda kalmıştır.

Eğlence ve hizmet sektörünün yoğunlaştığı ticari kimlik taşıyan kent merkezleri ise yalnızca gündüz yaşayan, geceleri terk edilen sahipsiz mekânlar olmaktan çıkmış, konut alanında gerçekleşen soylulaştırma sonucu bu alanlara yerleşen sanatçı gruplarının etkisiyle ve alanda yaşayan bireylerin tüketim biçimlerine bağlı olarak ticari mekânların da dönüşümü gündeme gelmiştir.

Anlaşıldığı üzere kent merkezlerinin sahipsizleşmesi de canlanması gibi tüketim kültürünün değişmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Araç kullanımının dolayısıyla erişilebilirliğin artmasıyla ticaret alanlarında yeni biçimler oluşmaya başlamış, dolayısıyla kenti sahiplenen yüksek gelir grubu bir kere daha merkezden uzaklaşmayı tercih etmiştir. Alışveriş ihtiyaçlarını alışveriş merkezlerinden karşılayan insanlar,

Çalışma alanlarına da oluşturulan evre yolları ile ulaşıp, tekrardan korunaklı alanlarına dönerek, kent merkezlerini yalnızca eğlence amaçlı kullanmaya başlamıştır. Tarihi kent merkezleri ekonomik canlılığını kaybederek bir kere daha düşüşe geçmiştir.

Ülkemizde tarihi kent merkezlerinin dönüşümüne yasal zemin oluşturan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu (1983) ve sonrasında 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005) ile ilk olarak Sulukule ve Tarlabası gibi konut alanlarında yenileme müdahaleleri başlamıştır.

Bu tez kapsamında ağırlıklı olarak tarihi kent merkezlerinde yer alan geleneksel arşıların dönüşümüne yer verileceğinden, bir sonraki bölümde geleneksel çarşılar, tarihsel gelişimleri ve dönüşümleri ele alınacaktır.

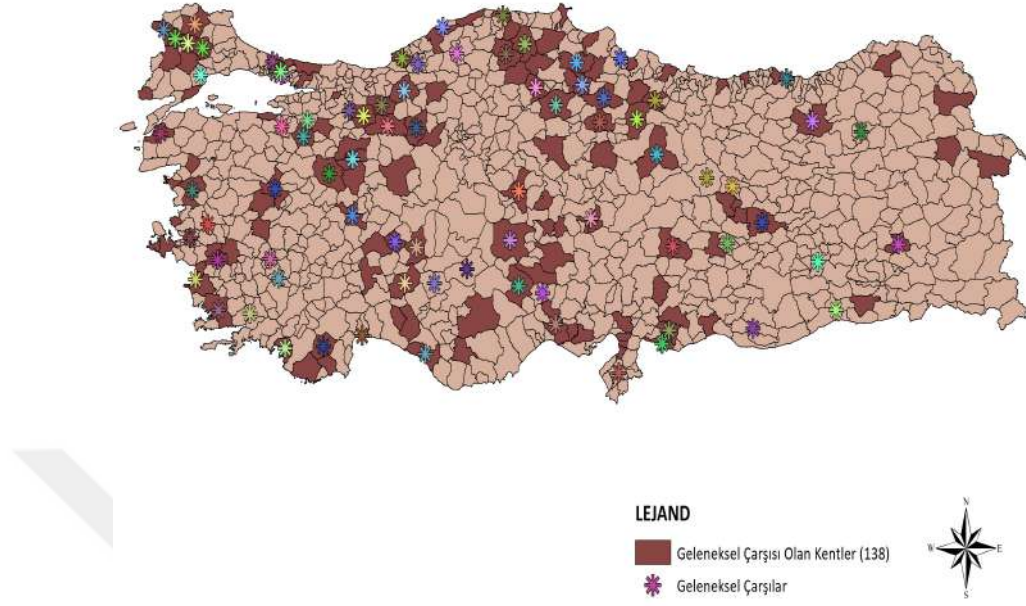
2.3.2 Geleneksel arşıların Dönüşümü

Tarihi merkez çevresindeki konut alanlarının soylulaştırılması ve tüketim kültürünün değişmesi ve özellikle ülkemiz kentlerinin tarihi merkezlerindeki baskın özellik olan geleneksel arşıların düşüşe geçmesi süreçleri bir arada yaşanmaktadır. Alışveriş merkezlerinin yükselişi, tarihi kent merkezlerinin çökmesiyle beraber kayıt dışı sektörler ekonomik canlılığını yitirmiş geleneksel arşıların içine girmeye başlamış, bitpazarı gibi ikinci el ve ucuz kıyafetlerin satıldığı, değiş tokuşun yapıldığı ticaret alanları özellikle turistlerin ziyaret ettiği birer turizm alanları haline gelmiştir [33].

Geleneksel arşıların en büyük özelliği günlük ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan her türlü ürünün bulunduğu mekânlar olmasıdır (şekil 2.1). Fakat yalnızca tarihi merkezlerin dönüşümünde rol oynayan dinamikler değil, zamanla tüketim ve alışveriş biçiminin de değişmesi geleneksel arşıların dönüşümünü gündeme getirmiştir.

Geleneksel arşıların canlılığını yitirmesinde tüketim ve alışveriş biçiminin değişmesiyle ilgili üç önemli dinamik vardır. Orta ve st gelir grubunun barınma alanı olarak banliyölere yerleşmesiyle birlikte bu alanlarda gıda, temizlik ve ev eşyaları gibi bir çok ürün çeşidinin bir arada yer aldığı market ve süpermarket gibi alışveriş mekânlarının açılması , dolayısıyla günlük ihtiyaçların tek bir yerden karşılanabiliyor olması, kullanıcıların tercihlerini etkileyerek geleneksel arşıların kullanımını azaltan ilk dinamik

olmuştur. 1900'lü yıllarda Avrupa'da başlayan bu marketleşme süreci ülkemizde 1950'lerde Migros ve Gima gibi perakende zincirleri ile kendini göstermiştir [61].

Şekil 2.1 Türkiye’de geleneksel çarşıya sahip kentler ve geleneksel çarşılar

Tüketim biçimi değişen toplum, alışverişi yalnızca ihtiyaçları gidermek için değil, aynı zamanda bir sosyalleşme aracı olarak algılamaya başlamıştır. Araç kullanımının yaygınlaşması ile mekâna bağımlılığı azalan insanlar yaşama alanlarından uzakta bulunan yerlerden de alışveriş yapma imkânı bulmuştur. Bu da süreçteki en önemli ikinci dinamiğin, alışveriş merkezlerinin, doğuşuna neden olmuştur. Alışveriş merkezlerinde yeme, içme, giyim, eğlence gibi her tür gerekliliğin bir arada bulunması, iklim koşullarından etkilenmeyen rahat ortamı ve hatta alışveriş merkezlerinin bir gösteriş alanı olarak görülmesi geleneksel çarşılarının önemini daha da hızlı bir şekilde yitirmesine neden olmuştur [33]. Alışveriş merkezleri 1950’lerde Amerika’da başlayıp Kanada, Fransa, İngiltere gibi ülkelerle devam ederek tüm dünyaya yayılmıştır. Türkiye’de ise 1980 sonlarında ilk olarak İstanbul’da Galleria ile Ankara’da ise Atakule ve Karu alışveriş merkezleri açılmış, 1990’larda özellikle İstanbul’da sayıları hızla artmaya başlamıştır [61].

Küreselleşmeyle birlikte gelen markalaşma çabasına bağlı olarak özellikle alışveriş merkezlerinde dünya çapında bilinen markaların yer alması, yerel ürünlerin önemini kaybetmesine yol açarak geleneksel çarşıları etkileyen üçüncü dinamik olmuştur. Fakat

ne denli etkin dinamikler olursa olsun geleneksel çarşılar ve alışveriş merkezlerinin arasındaki farklılıklar geleneksel arşıların tekrardan yükselişine neden olacaktır. Bu farklılıklardan en önemlisi çarşılarda eşya-insan-kültür etkileşimi varken, alışveriş merkezlerinde yalnızca eşya-para ilişkisinin olmasıdır [62]. Nitekim sosyalleşme mekânları olarak addedilen alışveriş merkezlerinin insanların tanışma ve kaynaşmasına olanak veremeyen mekânlar olduğu, kent merkezlerinde var olan sosyal canlılığı ve iletişimi sağlayamadığı da zamanla anlaşılmıştır.

1960’lar İstanbul’da tüketicinin tüm ihtiyaçlarını çarşılarından karşıladığı, özellikle Kapalıçarşı’nın merkezi arşı işlevi gördüğü yıllardır. Ancak tüm dünyada olduğu gibi 1980’lerde yeni alt merkezlerin oluşması, tüketim eğiliminin farklılaşması, alışveriş merkezlerinin sayılarının hızlı bir şekilde artmasıyla çarşılar ekonomik canlılığını bir kez daha yitirmeye başlamıştır [62]. Burada dikkat edilmesi gereken husus Türkiye kentlerinde ortaya çıkan ilk alışveriş merkezlerinin kent çeperinde değil, yine kent merkezlerinde yer seçmiş olmasıdır.

Post modern dönemde ise kentlerin ikili doğasından dolayı arşıların tekrar canlandırılması önem kazanmıştır. Fakat yapılan canlandırma faaliyetleriyle gelenekselliğini koruyan çarşılar olsa da global kültür tüketicileri geleneksel ürünlerden ziyade evrensel markalara yöneltici olduğu için, genellikle arşıların gelenekselliğini kaybetmeye başladığını söylemek mümkündür.

KENT MERKEZLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNDE KATILIMCILIK VE SÜREÇLERİ

Jane Jacobs, Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı adlı kitabında kentlerde yapılan canlandırma gibi dönüşüm uygulamalarında kullanımların ve toplumların ayrıştırılması ya da mutenalaştırılması yerine, olabildiğince fazlalaştırılarak ve çeşitlendirilerek ekonomik ve sosyal canlanma sağlanabileceğini ifade etmektedir. Bunu sağlamanın yolu ise uygulama alanının çok iyi bilinmesi, yerel değerlerin ortaya çıkartılması, her kullanıcının sorunlarının detaylı olarak incelenmesi ve tüm bu sorunlara yine yerelliği ve etkinliği gözetilerek çözümler bulunmasıdır.

Ülkemizde uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projelerine bakıldığında da en büyük eleştirileri süreçlerin belirsizliği, toplumun yasal haklarının farkında olmaması ve bu konuda bilgilendirilmemesi, sürecin ve uygulamanın şeffaf olmaması, yasal boşlukların vatandaşların aleyhine kullanılması ve hatta hak sahipleriyle alan kullanıcılarına zoraki bir şekilde sürecin kabullendirilmesi ile toplum katılımına açık olmaması olarak özetlemek mümkündür.

Kentsel dönüşüm olgusu, özünde katılımı içeren bir süreç planlamasıdır. Toplum katılımı olmadan yapılan bir dönüşüm çalışmasının başarılı olması neredeyse imkânsızdır. “The Public Participation Handbook : Making better decisions through citizen involvement” [63] kitabında sözü edilen, toplum katılımının karar verme süreçlerinde sağladığı avantajlar, bu çalışmada planlama ve özellikle kent merkezlerinin dönüşümündeki faydalarının neler olabileceği düşünülerek tekrardan yorumlanmıştır.

Kent merkezlerinin dönüşümünde toplum katılımı;

- Yeni alternatiflerin oluşturulması, yerelin bilgisinin kullanılması, ihtiyaçların ve potansiyellerin daha net tanımlanması, temsili ya da baskın olanın etkinliğinden ziyade, katılımcı bir karar verme sürecinin etkinliğinden dolayı üretilen kararların kalitesini arttırır.
- Yerel bilgidен dolayı karar verme ve uygulama süresini, dolayısıyla da projenin maliyetini minimize eder. Vatandaşların birbirlerinin sorunlarını ve fikirlerini dinlemesi ve görüşlerinin gerekçelerini anlamasıyla tartışma yerine uzlaş ortamıyla karar verme sağlanır.
- Katılımcılar bu sürece emek verdikleri için projeleri sahiplenir ve uygulama adımları kolaylaşır; tüm toplumun sorunları ve fikirleri dinlendiği için olumsuz etkisi çok büyük olacak kararların verilme ihtimali ortadan kalkar.
- Dönüşüm uygulamaları sürecinde ve sonrasında oluşan sorunları azaltır, inandırıcılığı ve meşruluğu sağlar.
- Vatandaşlar, endişelerinin dinlendiğini ve karar verme sürecinde etkili olduklarını fark ettiğinde kent problemleriyle daha da aktif bir şekilde ilgilenmeye başlar, bireylerin farkındalıkları artar.
- Katılımcılar yalnızca yaşadıkları alanın sorunlarını ve potansiyellerini öğrenmekle kalmaz, çok paydaşlı bir yapılanma içinde olacağı için hem diğer vatandaşlarla bilgi paylaşımında bulunur, hem de karşılıklı öğrenme süreci ile projelerin yasal ve yönetsel boyutu hakkındaki bilgi kapasitelerini arttırır.

Dolayısıyla kentsel dönüşümün tüm paydaşların içinde yer alabildiği, çoğunluktan ziyade her kesimin ihtiyaçlarına cevap verebilen bir süreç olması gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında kent merkezlerinin dönüşümü süreçlerinde alanda yaşayan, alanda çalışan ve alanı kullanan insanların –yani tüm paydaşların- planlama ve uygulama aşamalarına katılım düzeyleri ile tercih edilen katılım yöntemlerinin uygunluğu ve etkinliği üzerinde durularak alternatif yöntem arayışlarına gidilecektir.

Dünya örnekleri incelendiğinde toplum katılımının kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için kullanılan, etkinliği kanıtlanmış bir araç olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kent merkezlerinin dönüşümünde uygulanan katılımın

demokrasiyi temsil eder niteliğe gelmesi için katılımcılık olgusunun tarihi, neden katılıma ihtiyaç duyulduğu, paydaşların nasıl belirlendiği, katılımcılığın düzeyleri ve yöntemleri irdelenmelidir.

3.1 Katılımın Tarihçesi ve Planlama ile İlişkisi

Tarihsel süreçte insanlığın ve sonrasında medeniyetin var oluşuyla M.Ö 3000’li yıllardan başlayarak Sümerlerin, ardından Hititlerin ve Fenike kentlilerinin katılımcılık süreçlerini içeren geleneksel yöntemleri olduğu bilinmektedir [64].

Bulunan yazılı kaynaklarda ise M.Ö. 480-404 yılları arasında Yunan kentlerinden biri olan Atina’da demokrasinin büyük bir göstergesi olan Atina Meclisi¹’nde doğrudan katılımın ilk varlığından söz edilmektedir. Önceleri yalnızca askerlik görevini yapmış erkeklerin, sonraları ise tüm Atinalı erkeklerin katılım gösterdiği yaklaşık 43.000 kişilik bir mecliste oluşturulan gündem konularıyla ilgili oylamalar yapıldığı bilinmektedir [65]. Ortaçağ’da ise esnaflar kendi işleri için planlamaya müdahalelerde bulunmuşlar, Amerika’daki İngiliz kolonilerinde de elit grupların önderliğinde de olsa kent görüşmeleri gerçekleşmiştir [66] Bu bulgulardan yola çıkarak katılımcılığın insan yaşamının medeni olarak var oluşuyla beraber gündeme geldiğini ve tüm bu süreç boyunca medeniyetle eş güdümlü şekilde evrilerek devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Yöntembilim Terimleri Sözlüğü ‘nde “bir süreç ya da bir durum içinde istençli ve eylemli olarak bir işi üstlenme ya da bir olayda etkin olma”, Güncel Türkçe Sözlük’te ise “iştirak” anlamlarını taşıyan *katılım* kavramı, günümüzde stratejik planlama, bütçe planlaması, kent planlama, sosyal hizmetler, sağlık, güvenlik, sanat ve kültür faaliyetleri gibi birçok alanda kullanılmaktadır.

Katılımcılık kavramı genellikle vatandaşlar ya da kullanıcıların bilgi ve fikrini almak, ihtiyaçları anlamak, yeni fikirler geliştirmek, oybirliğine vararak etkin çözümler üretmek, hizmetlerin eş üretimini sağlamak, vatandaşların bilgi kapasitesini ve ilgisini artırmak, birlikte yaşama ve dayanışma ruhu yaratmak, etkinliği ve şeffaflığı sağlamak

¹ Ing. Ecclesia of Athens

gibi amaçlar için kullanılmaktadır. Son dönemlerde özellikle kamu politikalarında kullanılan katılım ise temelde yönetişim, toplumsal uyum ve sosyal adalet, hizmet kalitesinin arttırılması, kapasite geliştirme ve öğrenmeyi amaçlamaktadır [67].

Toplum katılımı olgusu ise 18. yüzyılın ünlü filozoflarından Jean Jack Rousseau'nun ideal toplumu tanımlamasıyla başlar. Rousseau'ya göre tüm insanlar karar verme sürecinde bilgilerden haberdardır, katılımın faydalı olduğunun bilincinde olarak katılımcılığa gönüllüdür ve bu ideal toplumlarda katılım yasalar aracılığıyla değil toplumların kendi zgr iradeleriyle oluşturdukları bir mekanizmadır [10]. Rousseau toplum katılımı ile aynı zamanda katılımcı demokrasiyi de savunmuş ve katılımın insanın gelişimini teşvik eden, siyasi etkinlik duygusunu arttıran, yönetime yakınlık hissettiren, toplum sorunları için endişe duyan ve bilinçli aktif vatandaşların gelişimine katkıda bulunacağından bahsetmiştir [10].

Toplum katılımının karar verme süreçlerine girişi ise 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Her lke ve her kent kendi yerel problemleri doğrultusunda toplum katılımına ihtiyaç duymuştur. Toplum katılımı Amerika'da başlayan Amerikan Sivil Haklar Hareketi ile planlama ve politika çalışmalarının içinde yer almaya başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da 1970'lerden itibaren yasalaşan toplum katılımı, Birleşmiş Milletler' in 1998 yılında Aarhus Kongresi'nde gerçekleştirdiği ve Aarhus Sözleşmesi olarak bilinen, Avrupa Ekonomik Komisyonu Bilgiye Erişim, Karar Alma Süreçlerine Katılım ve evre Konularında Yargıya Başvurmaya İlişkin Sözleşme'yi¹ 35'ten fazla Avrupa ülkesinin resmi olarak imzalamasıyla 2001 yılında yürürlüğe girmiş ve imza atan ülkeler bu yıldan itibaren tüm çevresel konuların karar verme süreçlerinde toplum katılımı ve toplumun bilgiye erişimine önem vermişlerdir[63]. 2000'li yıllarda Dünya Bankası ve diğer bölgesel bankaların ekonomik kalkınmalar için verdiği fonlarda bir ilke olarak yer alan toplum katılımı, dünyada giderek önem kazanan ve yasallaşan bir kavram olmuştur.

Toplum katılımı daha önce de bahsedildiği gibi karar verme süreçlerinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır ve günümüze kadar farklı amaç ve kullanım alanlarına sahip

¹ Ing. The United Nations Economic Commission for Europe Convention on Access to Information, Public Participation in Decision Making, and Access to Justice in Environmental Matters

olmuştur. Özellikle yerel yönetimlerin karar verme süreçlerinde birbirinden farklılaşan amaçlara yönelik kullanılmıştır. Katılımın amaçlarını ve kullanım alanlarını Innes and Booher [68] 5 ana başlık altında özetlemiştir. Bunlar;

- Kaynakların tahsisi ve planlar hakkında halkın görüşünü almak,
- Bilgi altyapısını güçlendirmek,
- Dezavantajlı grupların ihtiyaç ve önerilerini tanımlamak,
- Alınmış kararların demokratik ve meşru olduğunu savunmak,
- Sadece yasalar zorunlu kıldığı için kullanmaktır.

Toplum katılımının kullanıldığı alanlardan veya mevcuttaki amaçlarındansa aktif bir katılımın hangi amaçlarla gerçekleştirilmesi gerektiğini tariflemek daha önemlidir.

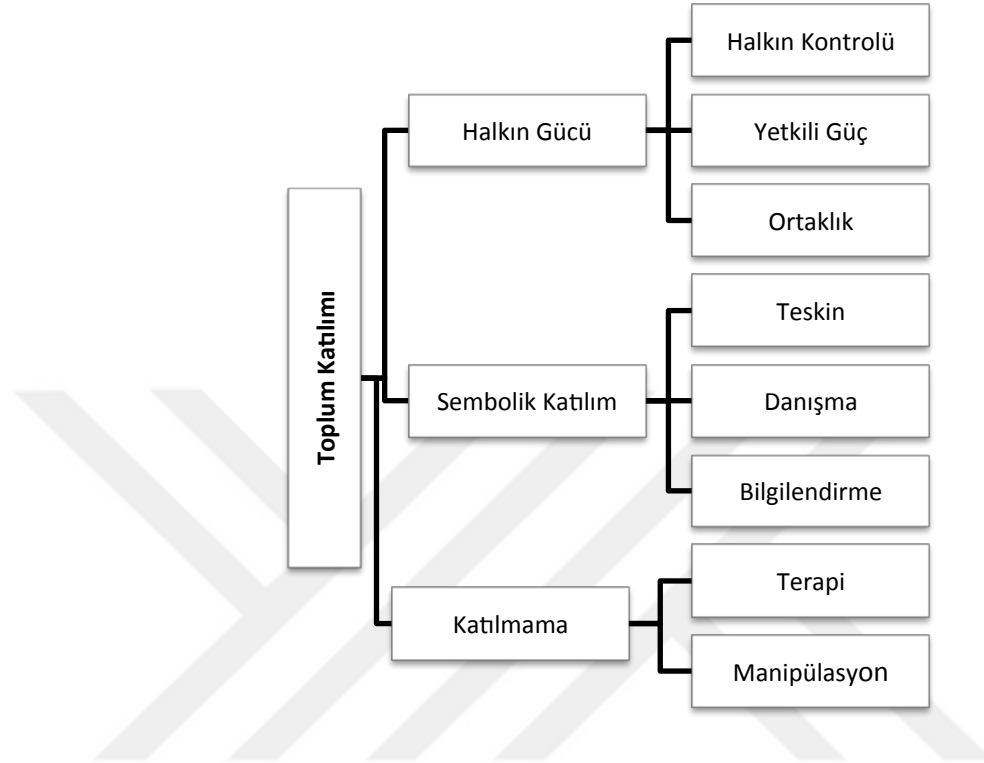
Toplum katılımı; toplumun yaşam içindeki rolünün ve yetkisinin genişletilmesi, sorunlar ve çözümlerin belirlenmesi için kolektif bilginin üretilmesi, üretilen bilginin teknoloji aracılığıyla toplumun daha geniş bir kesimine ulaştırılarak bir anlamda sivil toplumun güçlendirilmesi, daha uyarlanabilir ve düzenlenebilir politikalar üretilmesi gibi başka amaçları da gütmelidir [68], [69]. Diğer bir ifade ile katılımın amaçları arasında yönetim, toplumsal uyum ve adaletin sağlanması, kapasite geliştirme ve öğrenme ilkelerini de koymak gerekmektedir. Bu sayede toplumsal değerleri yansıtan çözümler bulma, daha güçlü topluluklar yaratma, aktif vatandaşlığı harekete geçirme gibi amaçlara da hizmet edilebilir [67].

Teoride yukarıda ifade edilen özellikleri taşıyan katılım kavramı ne yazık ki uygulamada katılımsızlık, katılmama durumu olarak tersine bir olgu ile karşılaşmaktadır. Bu anlamda literatürde katılım düzeyine ilişkin çeşitli aşamalar belirlenmiştir. Bir sonraki kısımda katılımın zamanla değişen anlamı, yapısı ve aşamaları açıklanacaktır.

3.2 Toplum Katılımının Aşamaları

Katılım düzeyinin belirlenmesinde genellikle Katılım Merdiveni adı verilen sistem kullanılmaktadır. Planlama disiplinde katılım literatüründe en çok karşılaşılan ve yaygın kullanılan katılım modeli Arnstein [11]'in oluşturduğu şemadır (Şekil 3.1). Bu şema toplum katılımının, dolayısıyla katılımcı demokrasinin başlangıcı açısından önemli

bir adım teşkil etmektedir. Katılım merdivenine göre katılımcılığın; katılmama, sembolik katılım ve halkın gücünden oluşan 3 aşaması ve 8 evresi vardır.

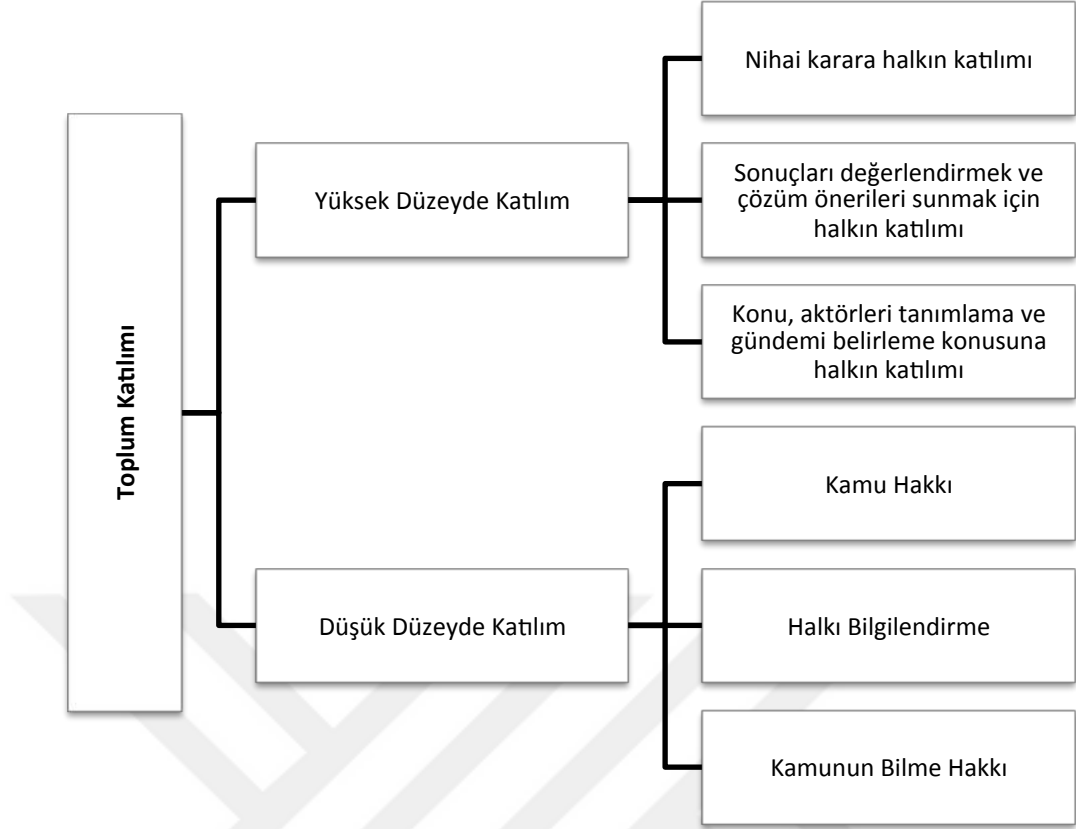
Şekil 3.1 Arstein'in toplum katılımı evreleri [11]

Evreleri tanımlayacak olursak [11];

- Manipülasyon; katılımın olmaması ve kandırma durumunu,
- Terapi; kötü sonuçlardan sonra bu durumun bir daha tekrarlanmayacağına dair söz vermeyi,
- Bilgilendirme; tek yönlü iletişim ve halkın iyiliği için projeler yapıldığı şeklinde bilgi vermeyi;
- Danışma; projeler hakkında danışma, anket, toplantı gibi araçların kullanıldığı fakat katılımcıların bilgisinin kullanılmadığı bir süreci,;
- Teskin; katılım süreci ile alınan kararların bir kısmının uygulandığı ancak katılımcıların karar verme mekanizmasına yeterli düzeyde dâhil olmadıkları, yenilikçi olmayan bürokratik çözümlerin olduğu bir katılım biçimini,

- Ortaklık; katılımcıların karar verme mekanizmasının içinde bir aktör olarak yer almasını,
- Yetkili güç; vatandaşın yetkili bir konumda bulunduğu, kendilerine ait ajans ve kuruluşların olduğu ve kurumlar arasında dominant olduğu bir katılım düzeyini,
- Halkın kontrolü ise gücün tamamen halkta olduğu evreyi ifade etmektedir.

Arnstein'in katılım aşamaları başlangıç için büyük bir adım olarak kabul edilse de zamanla yönetimlerin katılımcılığa bakışı için yetersiz görülmeye başlanmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri gücün tamamen halkın kontrolünde olmasının, katılımcılığın yüzde yüz başarılı olacağı anlamını taşıyor olmasıdır [70]. Yalnızca halkın güç sahip olduğu süreçlerde profesyonelliğin olmaması ayrımcılık, artan maliyetler karşısında az getiri gibi sorunlar doğurabilmektedir. Arnstein'in katılım merdivenini oluşturduğu tarihte yalnızca devlet liderliğinde olan katılımcı süreçler zamanla değişime uğramış ve beraberinde yeni arayışlar doğurmuştur. Weidemann and Femers [14]'in yaptıkları çalışmayı uyarlayarak, düşük düzeyde ve yüksek düzeyde katılım olmak üzere 2 aşamalı ve 6 evreli bir model öneren Kingston [15]'un toplum katılım merdiveni söz konusu arayışlardan biridir (Şekil 3.2). Bu merdivenin en önemli özelliği, toplumu karar verme sürecinin tamamına aktif olarak dâhil etmesi ve en yüksek düzeyde katılımın yalnızca halkın gücü altında değil, uzmanlar ve halk tarafından kabul görmüş seçenekler arasından seçim yaparak nihai kararın üretilmesiyle sağlanacağını öngörmesidir.

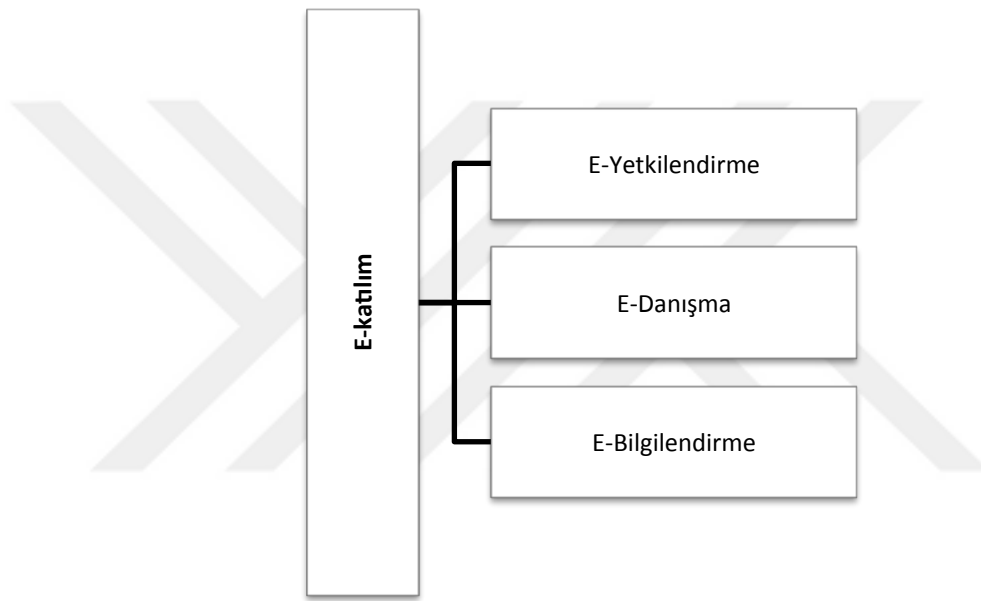
Şekil 3.2 Kingston' un toplum katılımı evreleri [15]

Kingston [15]'un katılım evrelerini tanımlayacak olursak;

- Kamunun bilme hakkı; kamunun bazı planlama konularının ilgi çekici olabileceğinin farkında olması ihtimali olduğunu,
- Halkı bilgilendirme; ilgili yerel yönetim tarafından halkı bilgilendirmek için bazı eylem planları uygulandığı fakat halkın tepkisinin görmezden gelindiğini,
- Kamu hakkı; kent sakinlerine projeyle ilgili evet ya da hayır diyebildiği bir ortamın sunulduğu ancak genellikle alınan cevabın göz ardı edildiğini,
- Konu, aktörleri tanımlama ve gündemi belirleme konusuna halkın katılımı; gerçek katılımın ilk evresini,
- Sonuçları değerlendirmek ve çözüm önerileri sunmak için halkın katılımında; halkın muhtemel kararların etkilerini analiz etmekle gerçekten ilgilendiği ve uygulanabilir çözüm önerileri sunabildiğini,

- Nihai karara halkın katılımı; en gerçekçi ve en üst düzeyde olan katılım evresi olarak kararların sadece belediye meclisi gibi seçilmiş kişiler tarafından alınmadığı, halkın oy kullanarak kararlarda doğrudan söz sahibi olduğu durumu ifade etmektedir.

Teknolojik, sosyal, örgütsel, kültürel ve politik engellerin azaltılması üzerine odaklanan Kingston' un bu yaklaşımı da elektronik katılımın gündeme gelmesiyle yetersiz kalmıştır. Macintosh [16] teknolojiye erişimi temel alarak katılım merdivenini tekrardan yorumlamıştır (Şekil 3.3). Bu merdiveni diğer katılım merdivenlerinden en ayırt edici özellik teknolojinin her aşamada yer almasıdır.

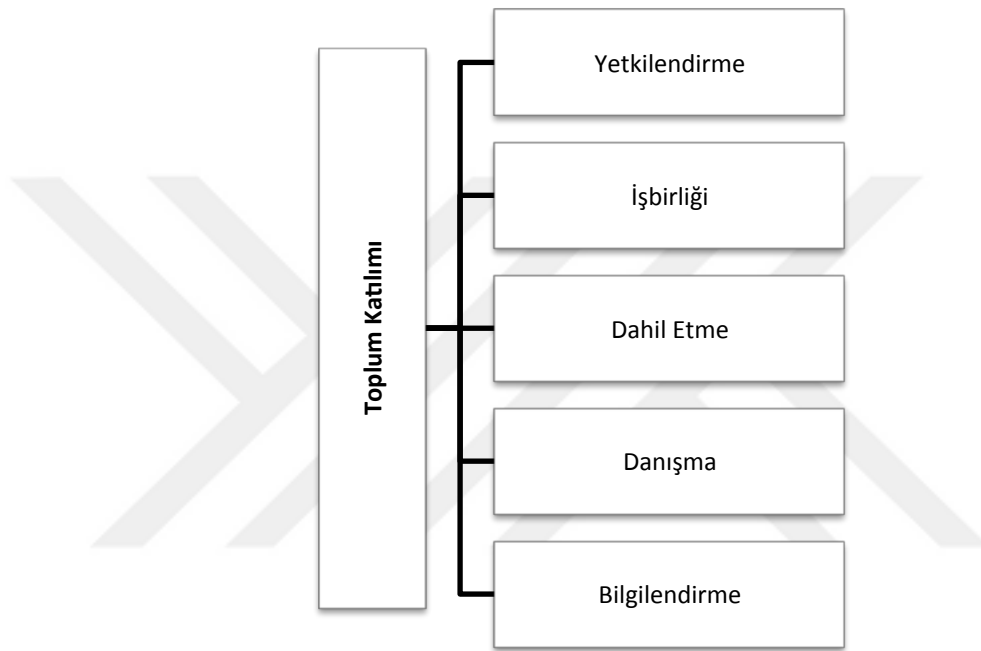

Şekil 3.3 Macintosh'un toplum katılımı evreleri [16]

Macintosh [16]'un katılım evrelerini tanımlayacak olursak;

- E - bilgilendirme evresi, temelde teknolojiye erişimle alakalıdır. Özellikle dezavantajlı grupların bilgiye kolay erişebilmesini ve bilgilerin daha anlaşılabilir olmasını içerir.
- E – danışma evresi, toplumun katkı sağlamasını güçlendirmek ve müzakereci tartışmaları desteklemek için katılımcılara danışarak konulara daha derinlemesine dâhil edilmelerini içerir. Bilgi, kapasite, güven ve güç inşa eder.
- E – yetkilendirme evresi ise toplumun aktif katılımını destekleyerek ve aşağıdan yukarı bir sistemle politika ve karar alma süreçlerinde katılımcıların etkinliğini içerir.

Görüldüğü gibi toplum katılımı kavramının ortaya çıkışından itibaren demokratik bir süreçte ilerlemiştir. Zamanla değişen anlamlara bürünmüş, farklı düzeylerde yer almış ve farklı ihtiyaçlara cevap vermiştir. Dolayısıyla demokrasi değiştiği ve geliştiği sürece katılım biçimlerinde de yeni arayışların süreceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çalışma kapsamında ise daha kapsamlı ve güncel olması yönüyle The International Association for Public Participation (IAP2)'in oluşturduğu katılım merdiveni esas alınmış (Şekil 3.4), çalışma boyunca katılım düzeyi bu model üzerinden değerlendirilmiştir.

Şekil 3.4 IAP2'in toplum katılımı evreleri [17]

IAP2 [17]'in katılım evrelerini tanımlayacak olursak;

- Bilgilendirme; toplumun sorunları, alternatifleri, fırsat veya çözümleri anlaması için bilgi sağlamaktır.
- Danışma; analizler, alternatifler ya da tercihlerin halka sunularak geri bildirim alınmasıdır. Bu sayede topluma görüşlerinin dikkate alındığı hissettirilir.
- Dâhil etme; sorunların ve çözümlerin daha iyi anlaşılması için vatandaşlarla direkt olarak kurulan ilişkidir. Bu yolla toplum endişe ve beklentilerini rahatlıkla paylaşabilir ve güven ortamı sağlanır.
- İşbirliği; sorunların ve potansiyellerin belirlenmesi, analizler, alternatiflerin oluşturulması gibi tüm süreçte toplumla ortaklık içinde çalışmayı içerir. Bu adımda

vatandaşlar ortak üretim içinde oldukları için konuyu sahiplenir ve katkılarını doğrudan aktarabilirler.

- Yetkilendirme; nihai kararın topluma bırakılmasıdır. Bu aşamada tüm yetki toplumundur ve katılım en üst düzeydedir.

Arnstein [11], Weidemann ve Femers [14], Kingston [15], Macintosh [16] ve IAP2 [17] çalışma kapsamında yer almayan diğer katılım modellerinde önem verilen konu katılımın basamakları olmuş, katılımın hangi aşamada ve hangi yöntemlerle yapılacağı konuları açıkça belirtilmemiştir. Bu durumun nedeni katılım yöntemlerinden herhangi birinin katılım merdivenlerinin birden çok aşamasında kullanılabileceği gibi, farklı durumlarda farklı etkiler yaratabileceği ve katılıma dâhil edilen grubun sözde, yardımcı, temsili ya da değişen katılımcılardan oluşabileceği ihtimalidir. Aynı zamanda katılımın hangi aşamada gerçekleşeceği de her karar verme sürecinde bütçe, yasal düzenlemeler vb. sebeplere bağlı olarak değişkenlik gösterebilir [63]. Bunun yanında katılım merdivenlerinde tüm paydaşların en üst düzeyde yetkilendirilmesi ya da sürecin herhangi bir aşamada sabit kalması katılımın başarılı olacağı anlamını taşımamaktadır.

3.3 Toplum Katılımının Tarihsel Süreçte Değişen Formları

Kentsel dönüşüm çalışmalarında fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda çok yönlü bir başarının sağlanması hedefi için toplum katılımı en önemli unsur olarak görülmektedir. Jane Jacobs yerel hakkında bilgi sahibi olmayan yerel yönetim çalışanları ve temsilcilerini “fili tanımlamaya çalışan körler” [71] olarak tasvir etmiş ve planlama çalışmalarında yerele ilişkin bilginin önemini defalarca vurgulamıştır. Creighton ise [63] tek taraflı bir karar verme sürecinde kolay ve hızlı karar alınsa dahi, uygulamada problemlerin belirlenmesi ve çözümlerin üretilmesi aşamasında yerel katılım sağlanamadığı takdirde süre ve maliyetin artacağını belirtmiştir. Buradan planlamada toplum katılımının öneminin yanında doğru yöntemlerin kullanılmaması durumunda, eksik veya yanlış bilgidan ötürü basit sorunların dahi çözülemeyeceği çıkarımını yapmak mümkündür. Kentsel dönüşüm projelerinde toplumun katılımı için vatandaş kapasitesi, motivasyon, güven gibi içsel ve yasalar, toplumsal kabuller gibi dışsal bariyerler de söz konusudur [72].

Planlama disiplininde toplum katılımının demokratik bir süreçten geçerek geliştiği,, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatımıza girmesiyle evirildiği ve yönetim ilkeleri gereğince de giderek daha fazla önem kazandığı açıkça görülmektedir. Geleneksel katılım yöntemlerine işbirlikçi bir yaklaşımın eklenmesi ve sonrasında elektronik yöntemlerin geleneksel yöntemlerle birleşmesi, günümüzde kullanılan katılım yöntemlerini çeşitlendirmiştir.

Günümüzde planlama çalışmalarında kullanılan katılım yöntemlerine geçmeden önce, geleneksel katılım ve işbirlikçi katılımın geçirdiği süreç ve elektronik katılımın eklenmesiyle ortaya çıkan durumun anlaşılır olabilmesi için söz konusu katılım türlerinin gelişimi, birbirleri ile bütünleşmeleri, avantaj ve dezavantajları ele alınacaktır.

3.3.1 Geleneksel Katılım

Toplum katılımının ortaya çıktığı ilk zamanlardan bu yana en basit düzeyde kullanılan katılım araçları, geleneksel katılım yöntemleri olarak adlandırılabilir. Demokrasinin formları değiştikçe katılımın da formlarının değişmesi kaçınılmazdır. Geleneksel katılım genellikle tek yönlü iletişimin olduğu, seçkin ya da seçilmişlerin önderliğinde gerçekleşen, aktif katılımdan ziyade katılım aşamalarının yalnızca birkaçının görüldüğü, bilgilerin yönetim tarafından toplandığı ve gündemin önceden belirlendiği, ve tartışma ve belirsizlik ortamında genellikle baskın olan grupların kararlarının onaylandığı bir katılım formudur [68].

Geleneksel katılım yöntemlerine halk toplantıları, broşür ve gazete gibi yazılı medya kaynaklarıyla bilgilendirme, yerel radyo ya da televizyon kanalları aracılığıyla duyurma gibi tek yönlü iletişimin söz konusu olduğu yöntemler örnek verilebilir. Geleneksel katılım yöntemlerinin seçimine göre çift yönlü etkileşime izin veren bir yapısı olsa dahi azınlık gruplarının yeterince katılamaması, marjinal grupların tepki görme endişesi ile kendi hikayesini anlatamaması gibi sorunları içerdiği bilinmektedir.

3.3.2 İşbirlikçi Katılım

Innes ve Booher [68] geleneksel katılım yöntemleri olarak uygulanan yöntemlere yeni bir paradigma olarak işbirlikçi katılımı önermişlerdir. Etkin bir katılımın yalnızca vatandaşlar ya da yöneticiler arasında olan tek yönlü bir iletişimle değil; vatandaş, planıcı, kar amacı güden ya da gütmeyen kuruluşlar ve yönetim arasında interaktif bir

diyalogla sağlanması gerekliliğini savunmuşlardır. Eğer aktörler işbirliği ve dayanışma içinde olursa oluşturulan ortak hedefler ve bilgi birikimleri sayesinde, çoğunluğun sesinden ziyade uzlaş ortamında öncelikli sorun alanlarının tespiti ve bu sorunlara yönelik çözümlere daha kolay ulaşabileceklerini öngörmüşlerdir.

İşbirlikçi katılım formunda alt gruplar vardır. Bu gruplar dezavantajlı kesimler ya da hedefe yönelik ortak ilgi alanlarına sahip topluluklardan oluşmaktadır. Bu sayede kendilerini aynı grup içinde tanımlayan insanların öncelikli sorunlarını açık bir şekilde belirtebilmeleri kolaylaşmakta, uygulanabilir ve daha gerçekçi çözüm önerileri üretilebilmektedir. Örneğin kent planlama deneyiminde engelli vatandaşlar sayı olarak az olduklarından dezavantajlı gruplardan birisi olarak kabul edilmektedir. Geleneksel yöntemlerle yapılan katılım toplantıları, farklı sorunların farklı aktörler tarafından dile getirilmesi sırasında oluşan kaos ortamı ile bu grupların kendilerini yeterince iyi ifade edemedikleri birer alan haline gelmektedir. Oysa engelli vatandaşlar engelliler için bir çalışma grubu içinde yer alırlarsa belki de tek bir toplantı sonucunda isteklerini ve çözüm önerilerini belirleyerek açık bir şekilde yönetime bildirebileceklerdir. Böylece süreç içinde iyi yönetişimin şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri sayesinde taleplerinin sonuçlarını öngörebildikleri bir ortam yaratılmış olacaktır.

İşbirlikçi katılım modeli sivil toplumun oluşturulmasına verdiği destekle vatandaşların bilinç düzeyini arttırarak akıllı toplumların oluşmasına katkı sağlamaktadır [18].

3.3.3 Elektronik Katılım

Katılımda yeni yöntem ve araçlar geliştirilmesi, demokrasi anlayışı ve toplumsal yapıdaki değişimlerin yanı sıra teknolojiye ilerlemelerle de doğrudan bağlantılıdır. İnternet, bilgisayar, cep telefonu gibi elektronik aletlerin kullanımlarının artması katılım için yeni bir form olarak elektronik katılım gündeme getirmiştir. E-katılım olarak adlandırabileceğimiz elektronik katılım “politika, karar verme, hizmet tasarımı ve dağıtımında bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla katılımcı, kapsayıcı ve müzakereci bir toplum katılımını hedefleyen süreç” olarak tanımlanabilir [73]. Bilginin paylaşımı ve yaygınlaştırılmasını kolaylaştıran bu yöntemin amaçları ise daha geniş bir kitleye erişmek, kullanıcıların teknoloji ve iletişim deneyimlerini kullanmak ve güçlendirmek,

katılımcıları ilgi alanları doğrultusunda müzakereci bir karar verme sürecine dahil etmek olarak özetlenebilir [16].

3.3.4 Geleneksel ve Elektronik Katılım Yöntemlerinin Karşılaştırması

Elektronik katılım geleneksel katılım yöntemlerine göre bazı avantaj ve dezavantajlara sahiptir. Elektronik katılımda coğrafi kısıt yoktur, dolayısıyla herhangi bir yerde herhangi bir zamanda kullanılabilir. Yöntemin 7/24 kullanıma açık olması kapsayıcılığı sağlar. Dahası halk toplantısı gibi geleneksel yöntemlerde çoğunluğun görüşünün oluşturduğu psikolojik bariyere ya da ifade etmede zorluk yaşayan grupların deaktif kalmasına izin vermez [74] ve bu tür geleneksel yöntem toplantılarına eklenen dijital oylama sistemleri daha fazla üretkenlik ve açıklık sağlar [64]. Aynı zamanda halk toplantılarında tele-konferansların yapılabilmesi gibi avantajları ile geleneksel halk toplantılarına göre daha az maliyetlidir. Bu avantajlara ek olarak katılım bedeli, yolculuk süresi ve mekân ihtiyacı bulunmamaktadır. Dolayısıyla zaman, para ve uzmanlıktan kazanç sağlanmaktadır. Ayrıca anket ve poster gibi materyaller için de bir harcama yapılmadığı için çevreci bir yaklaşımdır [75]. Yöntemin anonimlik sağlaması nedeniyle kötü niyetli kullanımlara açık olması ise dezavantajlı olduğu en önemli husustur.

Bu yöntemin kullanışlı hale gelmesi yalnızca internet ve teknoloji varlığı ile ilgili değil, vatandaşların kullanmaya istekli ve araçları etkin bir şekilde kullanabilecek düzeyde teknoloji bilgi ve becerisine sahip olup olmaması ile de ilişkilidir. Bu durumsa bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha sık kullanılması, erişimin kolay olması, geniş bant şebekesinin varlığı ve hizmetlerde kullanımı gibi etmenlere bağlıdır [76].

3.4 Planlamada Katılımcı Süreç Tasarımı

Katılımın planlama disiplinine girmesi olumlu eleştirilerin yanında birçok olumsuz eleştiriyi de beraberinde getirmektedir. Katılımın başarılı ya da başarısız olmasına ilişkin kesin bir kriter olmaması, sürecin her durumda ve her paydaşta farklılık göstermesi, sürece mi yoksa sonuca mı bağlı bir değerlendirilme yapılması gerektiği gibi konular çeşitli eleştirilerin doğmasına neden olmaktadır.

Öncelikle katılımcı süreci düzenleyen kuruluşun katılımcılara karşı sorumlu olduğu görevler olmalıdır. Katılımın hangi evresinde olursa olsun sorumlu kuruluşun

vatandaşların istedikleri bilgilere erişebilmelerini sağlaması, farklı sosyal grupların kendi hikâyelerini anlatmalarına ve seslerini duyurmalarına olanak tanınması, dolayısıyla birçok görüşe ve politikaya açık seçenekler sunabilmesi, katılımcıların harekete geçmesi ve gönüllü olarak sürece katılması için yol göstermesi ve tüm bu süreçte doğru yöntemleri tercih edebilmesi gerekmektedir [64].

Katılımın başarılı olabilmesi için ise tüm paydaşların süreçte yer almış olması, katılımcıların sundukları katkının sonucu etkilemiş olması, sonucun sürdürülebilir bir karar olması, yalnızca paydaşların değil konuyla ilgilenen ya da bir şekilde karardan etkilenecek herkesin karar alma sürecine dahil olması, her paydaş grubuna uygun yöntemlerin seçilmesi, katılımcılara yeterli düzeyde bilginin sağlanması, katılım süreci ve sonunda da katılımcılara katkılarının hangi aşamalarda nasıl kullanıldığı ve kararı ne şekilde etkiledikleri hakkında bilgilendirme yapılması gerekmektedir [17].

Vatandaşlar her konuda uzman olmadıkları için karar verme aşamasında pasif kalabilmektedir., Bu nedenle sorunların tespiti ve çözüm önerileri geliştirilmesi aşamalarında danışmak, sonrasında tercih edecekleri/kendilerini temsil etmelerini istedikleri uzmanların yardımları ile nihai karar vermek doğru bir yol olacaktır. Nitekim iyi yönetişimin sağlanabilmesi için vatandaşın her konuda bilgilendirilmesi, sürecin açıklanması ve gerekirse geri dönüş sağlanması gerekmektedir.

Katılım süreci hem katılımcılar hem de planlayıcılar açısından istismara açıktır ve yanlış yönetilmesi durumunda sürecin başarısız bir sonuca ulaşması olasıdır. Doğru hazırlanmış bir süreç planlaması sürecin tutarlılığını ve güvenilirliğini arttıran bir unsurdur. Planlama çalışmalarında sürekliliğinin sağlanması büyük önem taşıdığından gerekli görüldüğü durumlarda süreç planlaması konusunda uzmanlardan yardım alınmalıdır. Bu çalışma kapsamında uzmanlar tarafından oluşturulmuş kaynaklar incelenmiş¹ ve süreç planlaması için temel adımlar uyarlanarak listelenmiş, katılım süreci hazırlanırken planlayıcıların cevap vermesi gereken sorular üzerinde durulmuş ve yine kaynaklardan derlenerek katılımcı süreç tasarımı için öneriler sunulmuştur.

¹ [3] [16] [63] [77] [78] [79]

3.4.1 Katılımcı Süreç Adımları

Planlama disiplini olduğu gibi katılımcı süreç tasarımı da adım adım izlenmesi gereken bir yol olmalıdır. Süreç ancak bu sayede sürdürülebilir ve başarılı olabilir. Adımların herhangi birinin olmaması tüm süreci etkileyebilir, hatta herhangi bir adımda ya da uygulama aşamasında dahi beklenmedik sorunlara yol açabilir. Dolayısıyla katılımcı süreç planlanırken aşağıda verilen adımların sırasıyla uygulanması ve gerektiği durumlarda geri dönüşler yapılarak adımların tekrarlanması önerilmektedir:

- I. Problemin belirlenmesi
- II. Hedeflerin oluşturulması
- III. İş planının hazırlanması
- IV. Paydaş analizinin yapılması
- V. Katılım yöntemlerinin seçilmesi
- VI. Katılım sürecinin planlanması
- VII. Katılımın gerçekleştirilmesi
- VIII. Verilerin toplanması
- IX. Katılım çıktılarının analizi ve değerlendirilmesi
- X. Gerektiği durumlarda tekrar katılım yöntemlerinin oluşturulması veya tekrarı
- XI. Katılım ve diğer çalışmalar sonucunda seçeneklerin oluşturulması
- XII. Katılımcı yöntemlerle ya da karar vericiler önderliğinde seçenekler arasından seçim yapılması
- XIII. Seçilen proje ve zaman çizelgesinin oluşturulması ve duyurulması
- XIV. Uygulama
- XV. Değerlendirme

3.4.2 Süreç Planlamasında Cevaplanması Gereken Sorular

Katılımcı planlama çalışmalarında süreç planlaması yapılırken sürecin başarılı olabilmesi ve kendi içinde tutarlı olabilmesi için süreç planlayıcıların aşağıda verilen soruların cevaplarını netlikle oluşturmaları gerekmektedir. Sorulan sorular belirsizlik ortamını kaldırır, bütçe ve zaman planlamasında hata payını azaltır. Ayrıca katılımcıların ilgisini ve güvenini sağlayarak sürecin netlik kazanmasına yardımcı olur.

- Süreç sonunda elde edilmek istenen nedir?

- Ayrılan bütçe nedir?
- Proje büyüklüğü nedir?
- Proje için ne kadar süre ayrılmalıdır?
- Teknolojik destek var mıdır, varsa seçenekler nelerdir?
- Paydaşları kimler oluşturur?
- Katılımcıları kimler oluşturur?
- Süreç sırasında ne tür uzmanlıklara ihtiyaç duyulacak?
- Katılım hangi aşamalarda, hangi boyutta, hangi yöntemlerle yapılacak?
- Katılım yöntemleri için gerekli materyaller nelerdir?
- Katılımın seviyesi nedir? Tüm paydaşların erişimi mümkün müdür?
- Projenin kısıtlayıcıları nelerdir?
- Proje için vazgeçilmez unsurlar nedir?
- En önemli değerler nelerdir?

3.4.3 Katılımcı Süreç Tasarımı İçin Öneriler

- Paydaşlar tüm sürece dâhil edilmelidir, yalnızca sürecin başında ya da ortasında bulundurmak değildir, karar ve uygulama aşamasında da işbirliği devam ettirilmelidir. Belirli durumlarda bazı paydaşların katılımı söz konusu olmayabilir, fakat buna rağmen katılımcı her bir adımdan haberdar olmalı, bilgilendirilmelidir.
- Her konuda katılımcılığın sağlanması beklenemez. Adalet, ülke savunması gibi bazı alanlarda katılım uygun değildir, yalnızca kısmi paydaş olunabilir. Bu alanlara saygı duyulması gerekmektedir.
- Yerel yönetimler ya da planlama sürecini üstlenen kuruluşlar belirli bir görüşü savunmak ya da bir kısım görüşlere yakın durmak yerine her görüşe açık olduğunu belirtmelidir. Bu sayede katılımcılar kendilerini daha rahat hissedecek, fikirlerin olumlu ve olumsuz yönleri daha açıkça konuşulabilecektir.

- Süreç başlangıcında takvim oluşturulmalıdır. Yol haritası, bütçe ve zaman planlaması tutarlı olmalıdır. Bu sayede katılımcılar neye ne zaman müdahale edebileceklerini bilirler ve katılımlarının ne zaman sonuç ürününe yansıtacağını bilerek katılıma hevesli olurlar.
- Tüm süreç katılımcı, esnek, şeffaf, hesap verilebilir, açık ve tutarlı olmalıdır. Bunu sağlamanın en iyi yolu tüm katılım sürecinde bilgileri kayıt altına almak, mümkünse video çekmek, raporlar oluşturmak ve bu bilgileri bir platform üzerinden yayınlayarak toplumu bilgilendirmektir. Bu sayede katılımcıların projeye olan güveni artar ve fiilen katılım göstermeseler bile süreçten haberdar olarak iletişim yollarının açık olduğunu hissederler.
- Süreç başlangıcında katılımcılara amaç ve hedefler açıkça belirtilmeli, süreç takvimi paylaşılmalı, iletişim yöntemleri duyurulmalıdır.
- Görüşmelerde çok fazla teknik terim kullanılması katılımcıların ilgilerini azaltacağından, açık ve anlaşılır bir dille iletişim kurulmalıdır. Mümkünse dil bariyeri de ortadan kaldırılmalıdır. Süreç video, poster, şema ve çeşitli kayıtlarla zenginleştirilmelidir. Bu sayede engelli bireylerle ve yabancı dil kullanan paydaşlarla iletişim kurmak kolaylaşacaktır.
- Planlama çalışmasında her bir katılımcı grubuna bilgilerine ya da desteklerine neden ihtiyaç duyulduğu, hangi konularda yetkilerinin olduğu, hangi konularda kısıtlamaların bulunduğu açıkça ifade edilmelidir. Böylece katılımcılar konuya daha hızlı odaklanıp gerçekçi çözüm önerileri sunabilirler.
- Katılımcıların görüşlerinin ve katılımcı tarafından üretilen verilerin planlama süreçlerine dâhil edilmesi için yenilikçi teknikler geliştirilmeli [3], katılım yöntemlerinin kombinasyonları sağlanmalıdır.
- Her bir aşamada geri bildirimde bulunulmalıdır, bu sayede süreçte şeffaflık ve tutarlılık sağlandığı katılımcılar tarafından daha net anlaşılabilir.
- Proje için kurumsal bir yapı oluşturulmalıdır. Süreç planlaması, paydaş analizi, hakların dağıtımı, katılımcılık yöntemlerinin uygulanması gibi aşamalar için farklı

alanlarda uzmanlar bulundurulmalıdır. Planlama yalnızca fiziksel bir süreç olmadığı için ekonomik ve sosyal gelişimler için de ilgili uzmanlar gruba dâhil edilmelidir.

- Katılımcı süreçlerde belirli konularda gruplar oluşturulmalıdır. Katılımcı planlamanın gerçekleşebilmesi için ortak bir bilgi birikimi, beceri ve yönlendirici bir etki gereklidir, süreç zaman kaybına yol açmamalıdır [80].
- Katılımcıların işbirliğine fırsat verilmelidir, planlama aşamasında organize edilen grup ve çalışmalara ek olarak katılımcıların da önerileriyle çalışma grupları oluşturulmalıdır. Bu yöntemle daha kompakt fikirler üretilebilir.
- Katılım yöntemleri çeşitlendirilmelidir. Tek bir yöntem her çalışma konusuna ve katılımcı profiline uygun olmayabilir, ihtiyaçlara cevap veremeyebilir. Dolayısıyla amaca yönelik yöntemler tercih edilmeli, yöntemlerin birlikte olduğu sistemler kurulmalıdır.
- Proje alanında katılımcılarla yüz yüze iletişim sağlanması için mümkünse iletişim bürosu kurulmalıdır, bunun yanında destek telefon hattı, forum, blog gibi esneklik sağlayan ve 7/24 erişilebilirliğin sağlandığı metotlar kullanılmalıdır.
- Katılımcılar her konuda bilgili veya yeterli olmayabilir. Bu tür durumlarda katılım sürecine uzmanların da dâhil olması sağlanmalıdır. Bunun için STK, üniversiteler ya da kent konseyleri gibi kuruluşlarla işbirliği yapılabilir.

3.4.4 Paydaş Analizinin Yapılması

Osmanlı'da "hissedar" anlamına gelen paydaş sözcüğü İktisat Terimleri Sözlüğü 'nde "bir ortaklık veya mal üzerinde payı olan kişi" anlamına gelmektedir. Bu tanımlardan yola çıkarak paydaş kelimesinin belli bir alan ya da mal içerisinde doğrudan hak sahibi insanlar ile bu alanın kullanıcılarını ve etkilenenlerini kapsadığı söylenebilir. Schlossberg ve Shuford ise paydaşları; bir karar ya da programdan etkilenenler, bir karar için önemli bir bilgi ya da deneyim sağlayanlar ve bir kararın alınması ya da uygulanmasını etkileme yetkisine sahip olanlar olarak 3 ana gruba ayırmıştır [81]. Bu tanımdan paydaşların her türlü birey, grup ya da kuruluştan oluşabileceği çıkarımına varılabilir.

Bilgiler dâhilinde yerel karar verme sürecindeki paydaşları;

- Vatandaşlar
- Kent konseyleri
- Mahalle muhtarları
- Siyasetçiler
- Belediye çalışanları
- Merkezi yönetimin taşra kuruluşu temsilcileri
- Sivil toplum temsilcileri
- Özel ilgi gerektiren paydaş grubunun temsilcileri
- İş dünyası temsilcileri
- Kalkınma ajansları
- Konuyla ilgili uzmanlar
- Yerel, ulusal ve uluslararası danışmanlar olarak çeşitlendirmek mümkündür [79].

İyi örgütlenmiş bir katılım sürecinden yerel toplumun tüm üyeleri faydalanabilir. Fakat katılımın ölçeği ve buna bağlı olarak katılımı kimlerin neyi temsil ettiği konusu zaman zaman değişiklikler gösterebilir. Örneğin; planlama alanında parsel bazında bir dönüşümde kat maliklerinin ve kullanıcıların katılımı, ada ve/veya alan ölçeğinde yani proje bazlı bir dönüşümde o alandaki hak sahipleri, kiracılar, kullanıcılar ve sivil toplum örgütlerinin katılımı, kente ilişkin yapılan makro ölçekte projelerde ise tüm bu paydaşların yanında meslek örgütlerinin de katılımı söz konusudur. Paydaşlar içinde bulunmanın yanı sıra her kullanıcı her konuda yetkili olamaz, bu nedenle planlama sürecinde hangi katılımcıların hangi konuda etkin olduğu önemlidir. Örneğin, oyun alanlarının seçiminde çocuklar ve ebeveynleri baş aktörler olurken, bir sokak yayalaştırma projesinde sokak üzerindeki hak sahipleri baş aktör olarak yer alabilir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerinde, yapılan projeler kapsamında ilgili katılımcı ve aktörlerin süreçte “aktif katılımcı” olarak yer alması, uzlaşmanın sağlanması, projenin uygulanmasının kolaylaşması, güvenilirlik ve meşruluğunun sağlanması, alanla ilgili verilen kararların nitelikli olması bakımından oldukça önemlidir [77].

İnsanlar aktif katılım sağlayarak toplum meseleleri hakkında bilgilenir, aralarındaki her türlü önyargıları ve karşıtlıkları uzlaşılı ortamı sayesinde çözer, topluluk ve dayanışma hissi uyanır. Ayrıca aktif katılım süreci yeni fikirlerin üretilmesine yardımcı olur, paydaşlara karara etki eden ama aynı zamanda yatay bir yönetim sisteminde yer almayı öğretir.

Uygulanmak istenen projede paydaşlar arasında seçim yapılmak zorunda kalınıyorsa sayıca büyük çoğunluğa sahip olan paydaşlardan ziyade karar için en önemli aktörler seçilmelidir. LGBT bireyler bu duruma örnek teşkil etmektedir. Uygulanan projelerde alınan kararlardan bu bireylerin aslında direkt olarak etkilendikleri ama genellikle söz hakkına sahip olmadıkları, olsalar da azınlık olmalarından dolayı kararlarda etkili olmadıkları görülmektedir. Bu nedenle karar verme süreçlerinde katılımcıların doğru belirlenebilmesi için paydaş analizi yapılmalıdır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Paydaş analizi adımları

Paydaş Analizi Adımları [79]:

- Olası tüm paydaşların belirlenmesi
- Paydaşların sınıflandırılması ve öncelik sırasına koyulması
- Paydaşları sürece dahil etmek için yöntemlerin belirlenmesi
- Her bir paydaştan beklentilerin tespit edilmesi
- Her bir paydaş için süreç planlanması

Yukarıda listelendiği gibi öncelikle karardan etkilenecek yönetsel birimlerin, hak sahiplerinin, alan kullanıcılarının, katılıma gönüllü olarak destek olacak vatandaş ya da STK'ların, uzmanlığına ihtiyaç duyulan profesyonellerin ya da akademik birimlerin ve dezavantajlı grupların temsilcilerinin, yani olası tüm paydaşların belirlenmesi gerekmektedir.

İkinci adım ise paydaşların sınıflandırılması aşamasıdır. Bir karar verme sürecinde her bir paydaşın projeden farklı beklentileri ve etkilene düzeyleri vardır. Bunun için Lorenz Aggens [82] karar verme sürecini bir atom ve çevresindeki yörüngeleri de paydaşlar ve katılımcılar olarak tanımladığı bir model düşünmüştür (Şekil 3.6). Modelin ilk yörüngesine karar vericileri yani, karardan direkt olarak sorumlu yönetim ya da ajansı, ikinci yörüngesine alternatiflerin oluşmasını sağlayan plancıları, üçüncü yörüngesine karar verme sürecine katılım sağlayan ama sorumluluk sahibi olmak istemeyen paydaşları, dördüncü yörüngesine kendilerine bilgi aktarılsa cevap veren ve katkıda bulunan paydaşları, beşinci yörüngesine gözlemciler olarak adlandırdığı projeden haberi olan ama katılım göstermeyi tercih etmeyen vatandaşları ve en dış çeperi oluşturan altıncı yörüngesine ise sürece kayıtsız kalmayı tercih eden ama eğer süreç içinde kendi çıkarlarının olduğunu fark ederse diğer katılımcılar arasına girebilecek vatandaşları yerleştirmiştir.

Şekil 3.6 Aggens'in karar verme sürecinde yer alan paydaş ve katılımcı orbiti [82]

James L. Creighton [63] ise Aggens'in orbit sistemini kısmen değiştirerek ilk yörüngeye karar vericiler yerine, ortak karar vericileri koymayı uygun bulmuştur. Bunun sebebi katılımcı planlama sürecinde nihai karar aşamasında dahi bir çok paydaşın bir arada bulunabiliyor olmasıdır. Creighton ikinci yörüngeye aktif katılımcıları yani karar verme

süreci boyunca tüm aşamalarda bulunan, çalışma gruplarında yer alan ya da toplulukları organize eden vatandaşları, üçüncü yörüngeye teknik olarak sürecin içinde yer alan kurum ya da bireyleri, dördüncü yörüngeye projeye ilgili tüm bilgilere sahip ama tamamıyla katılım sağlamayan, ara sıra ilgi gösteren vatandaşları, beşinci yörüngeye süreci başka mecralardan takip eden ve yorumlarını süreç içinde değil, başka platformlarda yapan gözlemcileri, son yörüngeye ise Aggens gibi sürece kayıtsız kalmayı tercih eden vatandaşları yerleştirmiştir (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 Creighton'un karar verme sürecinde yer alan paydaş ve katılımcı orbiti [63]

Paydaşların kategorileri ve önem sıralamalarının belirlenmesinden sonraki aşama her bir gruptaki paydaşı sürece dâhil etmek için uygun yöntemlerin tespit edilmesidir. Aktif katılımcı ve teknik yorumcular için aynı katılım yöntemlerinin uygulanması katılımcılık sürecini başarısızlığa uğratabilir. Tam olarak bu noktada gerekliliklere göre yöntem tablosundan uygun yöntemi seçebilmek ve doğru kombinasyonlar oluşturmak gerekmektedir. Örneğin; aktif katılımcılar için interaktif çalıştaylar, çalışma grupları vb. oluşturulurken, yorumcular için halk toplantıları ve anketler uygun birer seçenek olabilir.

Yöntem seçiminden sonra ise paydaşlardan beklenenler değerlendirilerek uygulama aşamasına geçilmeli ve her bir katılımcı grubu için ayrı bir süreç tasarımı hazırlanmalıdır.

3.4.5 Katılım Yöntemlerinin Belirlenmesi

Ruşen Keleş "Planlama sürecinde amaçlar kadar, bu amaçlara hangi araçlarla ve ne zaman ulaşılabileceği de belirlenir" [83] diyerek toplum katılımının planlama sürecinde

önemli bir araç olduğu ve katılım yöntemlerinin dikkatle seçilmesi ve uygulanması gerektiğini ifade etmiştir.

Katılım sürecinin başarılı olabilmesi için sürecin toplum katılımlı, bilgiyi hem üreten hem de tüketen çift taraflı bir etkileşimin olduğu, erişilebilir, düşük maliyetli ve yasal süreçlere uyum sağlayabilecek, etkin, eşit ve etkili, şeffaf, dürüst, ve hesap verilebilir, temsilci, kapsayıcı ve uzlaşmacı olması gerekmektedir [64], [67], [84]. Tek bir yöntemle odaklanmayan, zaman tasarrufu sağlayan, teknoloji kullanan ve fark yaratan, aynı zamanda vatandaşı sürece dahil olmaya cesaretlendirerek gönüllü katılımcılıklarla bireyin kendisini geliştirmesini ve öğrenmesini destekleyen, aktif vatandaşlık algısını kazandırabilen katılım süreçleri başarılı bir sürecin göstergeleridir. Tek bir katılım yöntemi tüm bu özellikleri kapsamayabilir ama farklı yöntemlerin bir arada kullanılması ile etkin bir katılım süreci oluşturulabilir. Etkin bir katılımın daha fazla kişiyle değil daha etkin, tüm paydaşların temsil edilebildiği, eşitlik içeren, paydaşlar arasındaki çelişkilerin iyi analiz edildiği bir süreç olduğunu unutmamak gerekir.

Doğru katılım yöntemini seçerken en önemli kriterler uygun katılımcı sayısı, katılımcıların rolleri, bütçe, sürecin uzunluğu ve katılımın düzeyidir. Bu bağlamda zamanla farklı ihtiyaçlara bağlı olarak farklı yöntemler geliştirilmiştir. Örneğin; plan hazırlama sırasında alanla ilgili sosyo-ekonomik verilerin derlenmesi için anket ve arazi çalışmaları uygulanırken, süreç içinde gerektiği durumlarda paydaşların bir kısmı ile odak toplantıları gerçekleştirilebilir.

3.5 Türkiye’de Katılımın Yasal Çerçevesi

Türkiye’de toplum katılımını sağlamak üzere çeşitli yasal ve yönetsel düzenlemeler vardır. Bu konudaki hükümlere en çok rastlanılan kanunlar 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’dur.

Bu kanunlarda geçen katılımcılık maddeleri “yönetişim” ilkelerinde belirtilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle yönetim kavramının literatüre ve uygulamaya nasıl girdiği ve kavramın temel ilkeleri açıklandıktan sonra tez çalışması özelinde “kentsel dönüşümde katılım” konusu incelendiğinden yalnızca 5393 sayılı Belediye Kanunu ve bu kanuna bağlı katılım birimleri detaylandırılacaktır.

3.5.1 Yönetişim

Demokratik yönetimlerde kamusal hizmetlerde toplum katılımı yöneten ve yönetilen arasında bağ kurmak adına yasalarla desteklenmiştir. Bu yasaları incelemeden önce yönetim kavramını iyi anlamak gerekmektedir. Bu kavram temsili demokrasinin kısıtlılıklarının aşılabilmesi için bir adım, tarafsız bir demokrasi modeli ve sivil toplum kuruluşlarını öne çıkartan bir yaklaşım olarak vurgulanmaktadır [85].

Demokratik bir yönetimin en önemli unsuru yönetişimdir. Özellikle planlama gibi alanlarda yönetim ile sivil toplum arasındaki bağın güçlü olması ancak iyi yönetişimle sağlanabilir. Yönetişim¹ kavramı ilk defa 1990'larda Dünya Bankası tarafından gündeme getirilmiş, daha sonra Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Avrupa Birliği (AB), İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi uluslararası kuruluşların da kullanmasıyla literatürde yer bulmuştur. Türkiye'de ise ilk defa 3-14 Haziran 1996 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen Habitat II-İnsan Yerleşmeleri Üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı (United Nations Conference on Human Settlements) sırasında planlama literatüründe İlhan Tekeli tarafından kullanılmıştır.

Kavram için kullanılan birçok tanım vardır. Avrupa Birliği, Avrupa'da Yönetişim Resmi Raporu'nda [78] kavram; Avrupa düzeyinde yetkinin kullanım biçimini etkileyen kural, süreç ve davranışları açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik, tutarlılık, katılım, etkinlik ifadeleri ile tanımlanmıştır. Türkiye'de de benimsenmiş bu ilkeler Kent Konseyi Yönetmeliği Madde (4)'te aşağıdaki tanımla yer almaktadır

“Yönetişim: Saydamlık, hesap verebilirlik, katılım, çalışma uyumu, yerindelik ve etkinlik gibi kriterlere dayanan, çok aktörlü ve toplumsal ortaklıklara dayalı yönetim anlayışını ifade eder” [86]. Yönetmelikte de bahsedildiği gibi yönetişimin açıklık ve şeffaflık, hesap verebilirlik, katılım, tutarlılık, yerindelik ve etkinlik olmak üzere temelde 6 ilkesi vardır.

¹ Ing. Governance

Çizelge 3.1 Yönetişim ilkeleri ve yasal – yönetsel boyutları

YÖNETİŞİM İLKELERİ	İLGİLİ KANUN VE YÖNETMELİKLER
Açıklık ve Şeffaflık	4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
Hesap Verebilirlik	5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu 5393 sayılı Belediye Kanunu
Katılım	5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu 5393 sayılı Belediye Kanunu
Tutarlılık	5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
Yerindelik	5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 5393 sayılı Belediye Kanunu
Etkinlik	5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

Yönetişim ilkeleri ülkemizdeki yasal ve yönetsel boyutları ile incelenecek olursa (Çizelge 3.1);

Açıklık ve Şeffaflık, merkezi ve yerel yönetimlerin politika geliştirme ve uygulama süreçleri, bütçeler ve bütçe hesaplama süreçleri, sahip olduğu kaynakları nasıl değerlendirdiği gibi konularda açıklık ve şeffaflık içinde bulunmasıdır [79]. Bu ilke Türkiye’de iki kanunda açıkça yer almaktadır.

- 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu¹: Kanuna göre “herkes bilgi edinme hakkına sahiptir ve kurum ve kuruluşlar da istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler”.

¹ Kanunun amacı “demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek”tir.

- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu¹ : “Kanunun amacı mali saydamlığın sağlanmasıdır”. Şeffaflık ayrıca hesap verilebilirliği ve katılımı da destekler nitelikte bir ilkedir.

Hesap Verebilirlik, yönetimin kendisine destek veren ve aldığı kararlardan etkilenen vatandaşlara karşı sahip olduğu sorumluluktur [79]. Yöneticilerin faaliyetleri hakkında hesap verebiliyor olmaları gerekmektedir. Hesap verebilirlik ilkesi de Türkiye’de iki kanunda açıkça yer almaktadır.

- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu²
- 5393 sayılı Belediye Kanunu³
- 5393 sayılı Belediye Kanunu⁴

Katılım, mümkün olabildiğince tüm paydaşların karar verme süreçlerine katılımını ifade etmektedir. Katılım, vatandaşların kendilerini daha iyi ve daha sık ifade etmelerini sağlayarak somut ve gerçekçi çözümlere ulaşılmasına yardım eder [79]. Bu ilke Türkiye’de özellikle Belediye Kanunu’nda yer almaktadır.

- 5393 sayılı Belediye Kanunu – Kanunun 76. Maddesi hesap verilebilirlik ilkesinde de bahsedildiği üzere Kent Konseyleri’nden ve bu yapının “...kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun

¹ Kanunda “Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında denetimin sağlanması amacıyla kamuoyu zamanında bilgilendirilir” maddesi yer almaktadır [87].

² Kanunun 8. Maddesi “Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorundadır” ifadesi bulunmaktadır [87]

³ Kanunun 56. Maddesi “...stratejik plân ve performans programına göre yürütülen faaliyetleri, belirlenmiş performans ölçütlerine göre hedef ve gerçekleşme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini ve belediye borçlarının durumunu açıklayan faaliyet raporunu hazırlar” yükümlülüğünü ortaya koyar (Belediye Kanunu, 2005). Faaliyet raporlarının hazırlanması hesap verilebilirlik ilkesinden kaynaklanmaktadır, kamuoyuna açıktır.

⁴ Kanunun 76. Maddesi Kent Konseyleri’nden bahseder ve bu yapının “...kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalıştığı” bir yapı olduğundan bahseder (Belediye Kanunu, 2005). Dolayısıyla bu madde hesap verebilirliğin sağlanması için uygun yöntemlerden birine işaret etmektedir.

korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalıştığı” bir yapı olması gerekliliğinden bahsetmektedir [88].

- 5393 sayılı Belediye Kanunu – Kanunun 77. Maddesi belediye hizmetlerine gönüllü katılımı konu almaktadır ve “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.” ibaresini içermektedir [88].
- 5393 sayılı Belediye Kanunu – Kanunun 41. Maddesi nüfusu 50.000’den fazla olan kentlerde stratejik plan hazırlama zorunluluğundan ve “Stratejik plân, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer” ibaresiyle katılımcılığın gerekliliğinden bahsetmektedir [88].
- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu - Kanunun 9. Maddesi “kamu iradelerinin stratejik plan hazırlama gereklilikleri ve stratejik plan hazırlıklarını katılımcı yöntemlerle yapmaları” gerektiğini belirtmektedir [87].

Tutarlılık, yönetimin halk nezdinde tutarlı olmasının vatandaşın güvenini arttırarak, beklenmedik sonuçların ortaya çıkmasını engelleyeceğini ifade etmektedir [79]. Açık ve şeffaflık ilkesiyle doğrudan ilişkili olan bu ilke ülkemizde yasal anlamda da karşılık bulmaktadır.

- Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik¹
- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu²

¹ Yönetmeliğin 4. Maddesi taslak hazırlamada uyulacak ilkelerden bahseder. Bu ilkeler tüm kuruluşların aynı format ve içeriği, aynı normları kabul alma gerekliliğini ve dolayısıyla kurumlar ve kararlar arasında tutarlılık sağlanmasını öngörür.

² Katılımcılık ilkesinde yer aldığı gibi yine 9. Maddede “Kamu idareleri; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak,

Yerindelik, toplumda ve çevrede ortaya çıkan bazı sorun ve potansiyellerin yerele özgü olduğunu ve söz konusu sorunların yerindelik ile çözülmesi gerektiğini vurgulayan ilkedir . Çünkü sorun ve potansiyeller merkezi bir karar ile yeterince anlaşılamayabilir, çözümler ihtiyaca cevap vermekte eksik kalabilir. Bu kavram Türkiye’de özellikle belediye yönetiminde kullanılmaktadır.

- 5393 sayılı Belediye Kanunu ¹
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu²

Etkinlik, toplumun eğer karar verme mekanizmasında yer almışsa ya da yapılacak faaliyetler hakkında bilgiye sahipse bunun karşılığını en kısa sürede görmek istemesini içermektedir [79]. Çıkan sonuçların amaçlara uygun olması gerekmektedir. Türkiye’de etkinlik ilkesi de diğer ilkeler gibi yasayla desteklenmektedir.

- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu³

3.5.2 5393 sayılı Belediye Kanunu

Belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemeyi amaçlayan bu kanun 3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilmiştir. Kanunda temel olarak katılımcılıkla ilgili 10 madde vardır:

stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar” ibaresi ile hazırlanan stratejik planlarda tutarlılık ilkesinin benimsenmesini öngörür.

¹ Kanunun 14. Maddesi “belediyelerin görev, yetki ve sorumluluklarında konu alır ve belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır” ibaresini içerir (Belediye Kanunu, 2005). Bu ibare kentin ihtiyaç duyduğu altyapı, çevre sağlığı, kent hizmetleri gibi birçok hizmetin belediyelerce yapılmasını öngörür.

² Kanunun 7. Maddesi “Büyükşehir Belediyesinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları’nda ulaşım, kent bilgi sistemleri, yeşil alan, kentsel yenileme gibi birçok hizmetin yerelde yapılması gerekliliğinden kaynaklı büyükşehir belediyelerinin sorumlulukları arasında yer almaktadır” (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004).

³ Katılımcılık ve Tutarlılık ilkelerinde yer aldığı gibi 9. Maddede “Kamu idareleri; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar” ibaresi ile hazırlanan stratejik planlar sayesinde göstergelerin ölçülmesi ve değerlendirilmesi yani yönetimin etkinliğinin değerlendirilmesi mümkündür (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2003).

a. Mahalle ve yönetimi – 9. Madde

“Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesi, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile olur. Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür. Belediye sınırları içinde nüfusu 500’ün altında mahalle kurulamaz. Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır”.

b. Hemşehri Hukuku – 13. Madde

“Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır. Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür”.

c. Belediyenin görev ve sorumlulukları – 14. Madde 5. Fıkra

“Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır”.

d. Meclis Toplantısı – 20. Madde 3. ve 4. Fıkra

3) “...toplantının yeri ve zamanı mutlak usullerle belde halkına duyurulur.”

4) “Meclis toplantıları açıktır. Meclis başkanının veya üyelerden herhangi birinin gerekçeli önerisi üzerine, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla kapalı oturum yapılmasına karar verilebilir.”

e. Gündem – 21. Madde

“Her ayın ilk günündeki belediye meclis gündemi belediye başkanı tarafından belirlenerek en az üç gün önceden üyelere bildirilir ve çeşitli yöntemlerle halka duyurulur.”

f. Meclis kararlarının kesinleşmesi – 23. Madde 5. Fıkra

“Kesinleşen meclis kararlarının özetleri yedi gün içinde uygun araçlarla halka duyurulur.”

g. İhtisas Komisyonları – 24. Madde

“Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir. Komisyon çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Komisyon raporları alenîdir, çeşitli yollarla halka duyurulur ve isteyenlere meclis tarafından maliyetlerini aşmamak üzere belirlenecek bedel karşılığında verilir”.

h. Stratejik plân ve performans programı – 41. Madde

“Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma plânı ve programı ile varsa bölge plânına uygun olarak stratejik plân ve ilgili olduğu yılbaşından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar. Stratejik plân, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer”.

i. Kent Konseyi – 76. Madde

“Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu

niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar”.

“Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir”.

j. Belediye hizmetlerine gönüllü katılım – 77. Madde

“Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular. Gönüllülerin nitelikleri ve çalıştırılmalarına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir”.

3.5.3 Kent Konseyleri

Kent konseyleri Türkiye’de yerel yönetimler ve sivil toplum arasında köprü görevi üstlenen birimlerdir. Kent konseyleri, sivil toplum merkezli bakış açısına sahip olması, paydaşları bir araya getirmek için tarafsız bir yapısının olması, uzlaşmacı yapısıyla beraber herkesin katılımına açık olması, çeşitli çalışma grupları sayesinde hem bilgi birikimi hem de çözüm üretilmesi, kentsel kamuoyu ve bilgi akışını kolaylıkla sağlaması, yenilikçiliğe ve dolayısıyla yenilikçi katılım süreçlerine açık olması, planlama süreçlerinde hem süreç planlayıcı, hem uzlaştırmacı hem de paydaş olması rolüyle önem arz etmektedir.

İnsanlar ve Katılım kitabında katılımcı aktiviteler ile ülkemizde de demokrasi modeli olarak kabul edilmiş temsili demokrasi arasında karşılıklı anlayışın olmadığından ve katılımcılıkla demokrasiyi birleştirecek bir sistemin eksikliğinden bahsedilmektedir [67]. Kent konseyleri tam olarak bu eksikliğin giderilmesi konusunda planlama disiplini için yerelliğin sağlanmasını hedeflemesi, yönetişimi içermesi ve yerel yönetimlerin siyasi tutumdan ziyade toplumda yer alan tüm görüş ve vatandaşları dikkate alan tutumu,

teknoloji ve iletişime açık yapısı ile katılımcılık süreçlerinin uzlaşa ortamında yapılmasına olanak verecek bir birim olması yönleriyle son derece önemlidir.

Kentsel dönüşüm çalışmalarında da karşılaşılan en büyük sorunlar yerelliğin sağlanamaması, alanın yerel bilgisine başvurulmadan projelerin oluşturulması ve hatta dayatılması, azınlık ya da dezavantajlı durumlara sahip olan paydaşların sürece aktif katılamaması, geleneksel katılım yöntemlerinin yetersiz kalması, tartışma ortamı ve sürecin yeterince etkileşimli ve şeffaf olmamasıdır. Dolayısıyla kent konseyleri bu tezin de kapsamını oluşturan tarihi merkezlerinin dönüşümünde, katılımcılık süreçlerinin yenilikçi bir yapıyla gerçekleşmesi bağlamında en uygun ortamlardan ve araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Kent konseylerinin ülkemizde ve Dünya’da yer bulması Birleşmiş Milletlerin 1992’de Rio de Janeiro’da düzenlediği “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın sonuç belgelerinden birisi olan Yerel Gündem 21’in hedefleri doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Yerel Gündem 21, sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımını, kurumların ve sivil toplumun farklı durum ve kapasiteler dahilinde çok aktörlü bir işbirliği içine girebilmeleri için yol göstermeyi, gelişmekte olan ülkelere hedeflerin uygulanması için ekonomik desteğin sağlanmasını ve uluslararası kurumların ve toplumların kapasitesinin geliştirilmesini hedefleyen bir belge olarak ilk defa yönetim kavramının doğmaya başladığı ve aynı zamanda kentlerin ve toplumların sürdürülebilir olmasının önemine vurgu yapıldığı bir dönüm noktasıdır.

Türkiye’de Yerel Gündem 21 Programı dâhilinde tarif edilen yönetim kavramının açıklığa kavuşması ve Yerel Gündem 21 ilkelerinin oluşturulması 1996 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat II-İnsan Yerleşmeleri Üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı sonrasında gerçekleşmiştir. Tüm dünyada uygulanmaya başlanan Yerel Gündem 21 projesi, 2000’li yıllarda gerçek anlamıyla bir programa dönüşmeye başlamış, ülkemizdeki yansıması da UNDP tarafından en başarılı uygulamalardan birisi olarak addedilmiştir [89].

Kent Konseyi lkemizde yasal olarak 2005 yılında yürürlüğü giren 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. Maddesinde yer almıştır¹ ve 2006 yılında Kent Konseyi Ynetmeliğ yayınlanmıştır. Kent konseylerinin kendisine ait bir yönetmeliğinin olması ve aynı zamanda Belediyeye Kanunu altında tarif edilmesi, bu kuruluşların maddi olarak belediyeye bağlı ama işleyiş olarak belediyeden bağımsız birimler olduğunu göstermektedir. Katılımcı ve uzlaşmacı bir ortamın oluşmasını hedefleyen kent konseylerinin işleyiş bakımından belediyeye bağlı olmaması tüm aktörlerin tarafsız bir bölgede toplanması açısından önemli bir detaydır.

Yönetmelikte kent konseyinin görevleri şu şekilde açıklanmaktadır [86]:

- Yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşehrilik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetişim anlayışının benimsenmesini sağlamak,
- Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve bu konuda ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik planların hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,
- Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmasına katkıda bulunmak,
- Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek,
- Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek,
- Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,
- Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı kentin yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek,
- Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak,

¹ Bkz. 5393 sayılı Belediye Kanunu

- Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak,
- Kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak,
- Kent konseyinde oluşturulan görüşlerin değerlendirilmek üzere ilgili belediyeye gönderilmesini sağlamak.

Türkiye’de ilk kent konseyleri Çanakkale, Bursa, Eskişehir, Antalya, Trabzon ve Samsun Belediyeleri’nde kurulmuştur. Günümüzde ise yapılanmaların hala devam ettiği fakat yasal olarak her belediyede yer alması gerektiği halde bazı belediyelerde hiç olmadığı görülmektedir. Bazı belediyelerde ise yasal zorunluluk gereği var olan ancak aktif olarak çalışmayan kent konseylerinin olduğu bilinmektedir .

Türkiye’de 30 adet büyükşehir belediyesi, 51 adet il belediyesi, 919 adet ilçe belediyesi ve 397 adet belde belediyesi olmak üzere toplam 1397 belediye biriminden Kent Konseyleri Birliği’ne üye kent konseyleri sayısı 63 iken [90], resmi olmamakla birlikte tahmin edilen toplam kent konseyi sayısı 237’dir [91].

KENT PLANLAMADA GÜNCEL EĞİLİMLER VE KENTSEL DÖNÜŞÜM

Kentsel dönüşümde ortaya çıkan son yaklaşımlar dönüşümün büyüme kapasitesi ve kendi kendine yenilenme amacı taşıması gerekliliğini savunmaktadır [92], [93]. Bu nedenle ekonomik, fiziksel ve çevresel yönler arasında dengenin sağlanarak sürdürülebilir kılınması kentsel dönüşüm çalışmalarının en önemli basamağı olarak görülmektedir.

Sürdürülebilirlik, kentsel dönüşümün uzun vadeli ve çok boyutlu bir perspektifte ele alınması, ekonomik, sosyal ve çevresel konuların birbiri ile bütünleşmesinin sağlanması, kaynakların korunması ve kuşaklar arası eşitliklere vurgu yapılması durumunda kentsel dönüşümün kendisi olarak düşünülebilir [92].

4.1 Sürdürülebilirlik

Birleşmiş Milletler Dünya Kentleşme Tahminleri 'ne göre 2014 yılı itibariyle Dünya nüfusunun %54'ü kentlerde yaşadığı, 2050 yılında ise bu nüfusa 2,5 milyar daha eklenerek Dünya nüfusunun %60'ı kentlerde yaşayacağı öngörülmektedir. Tahminlere göre Avrupa'da kentleşme oranı yüksek oranda artış göstermezken, Asya ve Afrika'da %90'lara kadar artış beklenmektedir. Türkiye'nin ise %80'i kentlerde yaşarken sadece %20'si kırsalda yaşamaya devam edeceği öngörülmüştür [94]. Bu denli hızla artan kentleşmenin, kent doğasında yarattığı olumsuz etkilerin önlem alınmadığı takdirde devam edeceği görüşüyle kentler için yerel ve küresel ölçekte iyi gelişim senaryoları geliştirilmiştir. Birleşmiş Milletler "sürdürülebilir kentleşme" kavramını başarılı bir kentleşme için çözüm olarak gösterilmiştir. Eğer kentleşme iyi yönetilirse kentlerin ekonomik gelişimi, sağlık, eğitim gibi ana hizmetlerin sunumu ve erişilebilirliği, ulaşım,

konut, altyapı, doğal kaynakların verimli kullanımına olanak verilebileceğinden bahsedilmiştir.

Çalışmanın bu kısmında uluslararası ve ulusal ölçekte sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir yerleşimler, yönetim ve katılımın bu kavramların gelişimiyle anlamlanması değerlendirilecektir.

4.1.1 Sürdürülebilir Kalkınmanın Uluslararası ve Ulusal Gündemde Gelişimi

Sürdürülebilir Kalkınma kavramı 20. Yüzyılın son çeyreğinde kentleşmenin hızlanması, doğal kaynakların giderek zarar görmesi ve küresel olarak da etkilerinin hissedilmesiyle beraber ortaya çıkan bir kavramdır. İlk defa 1972 yılında Stockholm kentinde gerçekleşen “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı” çıktılarından birisi olan Stockholm Bildirgesi’nde çevrenin taşıma kapasitesi, koruma-kullanma dengesi ve sosyal kalkınmanın çevreyle bağlantılı oluşuyla dikkat çekilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın gereklilikleri içinde net bir şekilde belirtilmese dahi katılımın önemi de ilk defa Stockholm Konferansı’nda yer almıştır [89].

Sürdürülebilir Kentleşme kavramı ise ilk defa 1976 yılında Vancouver’da gerçekleşen Habitat I - İnsan Yerleşmeleri üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı’nda kentleşmenin artan sorunları ve çözümlerin üretilmesi kapsamında gündeme gelmiştir.

Sürdürülebilir kentlerin oluşmasında diğer önemli kilometre taşı ise 1985’te tüm kentlerde insanların temel yaşam şartlarına sahip olabilmesi ve daha sağlıklı bir gelecek için farkındalığı arttırmak için her Ekim ayının ilk Pazartesi gününün Dünya Yaşam Günü olarak ilan edilmesidir. 1987 yılında Stockholm Konferansı’nın devamlılığının sağlanması adına yayınlanan “Ortak Geleceğimiz” başlıklı Brundtland Raporu 1940 ve 1980 yılları arasında kentlerin geçirdiği değişim ve dönüşüm evrelerini tanımlamış, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin gelecekte sürdürülebilir olması adına açık yerleşimler için hükümetlere çağrıda bulunmuş [95] fakat katılım konusunda yeterince önem verilmemesine rağmen ve vatandaş katılımı ve yerel yönetimleri güçlendirmeye yönelik ilkelere sahip olması nedeniyle önem arz etmektedir.

Sürdürülebilirlik temalı kavramların baskın olarak ortaya çıktığı uluslararası etkinliklerden birisi de 1972 yılında Stockholm kentinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler

İnsan Çevresi Konferansı'nın devamı niteliğinde kabul edilen 1992'de Rio de Janeiro'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'dır. Bu konferansın ana teması toplumlar, vatandaşlar, kurumlar ve devletler arasında küresel ortaklıklar oluşturarak çevreyi korumak ve sürdürülebilirliğini sağlayarak kalkınmayı desteklemek olmuştur.

Rio Deklarasyonunun sonuç belgelerinden birisi olan Yerel Gündem 21, sürdürülebilirlik ilkelerinin en açık bir şekilde ifade edildiği ve uygulama yönteminin gösterildiği program olmuştur. Yerel Gündem 21, çevre üzerinde insan etkisinin olduğu tüm alanlarda Birleşmiş Milletler Sistemi örgütleri, hükümetler ve başlıca gruplar tarafından global, ulusal ve yerelde alınacak kapsamlı bir eylem planıdır [96] ve temel olarak sosyal ve ekonomik kalkınmayı, kalkınma için kaynakların korunması ve yönetimini, önem arz eden grupların toplum içindeki rolünün güçlendirilmesini ve uygulamanın hangi yollarla yapılacağını yol gösteren bir programdır [97].

Yerel Gündem 21'in 7. Kısımında hedeflenen yaşam ve çalışma çevrelerinin sosyal, ekonomik ve çevresel kalitesinin artırılarak, insan yerleşimlerinin sürdürülebilir kalkınmasını teşvik edilmesi hedefi hem kentler için hem de yönetim, dolayısıyla vatandaş katılımı ve toplum kapasitesinin inşası için en önemli adım olarak değerlendirilebilir.

1996 yılında, 1976 yılında Vancouver'da gerçekleşen Habitat I-İnsan Yerleşmeleri üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı'nın ardından geçen 20 yılın değerlendirilmesi ve bin yıl için hedefler oluşturmak adına İstanbul'da Habitat II - İnsan Yerleşmeleri üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı'nı gerçekleştirmiştir.

2001 yılında ise Habitat gündeminin uygulanabilirliğini değerlendirmek ve ülkelerin kaydettiği ilerlemeleri görmek adına tekrardan İstanbul'da ülkelerin rapor taslaklarının yer aldığı bir oturum düzenlenmiştir. Türkiye'de sürdürülebilirliğin ulusal ölçekte ilk görünümü Rio Konferansının etkisiyle 1996 yılında yapılan 7. Kalkınma Planı'nda olsa dahi tüm dünya ve Türkiye'de Yerel Gündem 21'in hedefleri olan sivil toplumun güçlendirilmesi, sürdürülebilir kentler, yönetim, kapasite artırılması gibi hedefler 2000'li yıllardan, Habitat II'nin ek oturumundan sonra hız bulmuştur. Yerel Gündem

21'in uygulama düzeyinde ana çıktıları kent konseyleri, ulusal gençlik parlamentosu, gençlik, kadın ve mahalle meclislerinin kurulmalarıdır [83].

Sürdürülebilirlik hedeflerinin değerlendirilmesi ve sağlanması için Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN Habitat) tarafından ilk defa 2002 'de başlayan ve her 2 senede bir farklı kentlerde düzenlenen Dünya Kentsel Forumu (WUF) hızlı kentleşmenin gibi küresel ölçekte yer alan acil çözülmesi gereken sorunların kentler, toplumlar, ekonomi, iklim değişikliği ve ekonomi üzerindeki etkilerinin tartışıldığı, örneklerin ve önerilerin sunulduğu, yeni sorun alanlarının tespit edildiği bir platformdur [98]. Sürdürülebilir kentleşme hakkında farkındalık yaratmayı, sürdürülebilir kalkınma için kolektif bilginin geliştirilmesini, farklı paydaşlar ve aktörlerin sürdürülebilir kentleşme uygulamaları ve geliştirilmesinde ortaklık ve işbirliklerini sağlamalarını hedefleyen Dünya Kentsel Forumu'nun 9.su ise 2018 Şubat ayında Malezya, Kuala Lumpur kentinde gerçekleşecektir [99].

2008 yılında tarihte ilk defa kent nüfusunun kırsal nüfusu geçmesi de bir kere daha kentler için milenyum olarak kabul edilmiş [100] ve hızlı kentleşmenin hala büyük sorunlara neden açması nedeniyle uluslararası eylemler devam etmiştir. Bu eylemlerden birisi de Dünya Bankası'nın 25 Eylül 2015 tarihinde gerçekleştirdiği Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde 193 ülkenin katılımıyla 2030 yılına kadar evrensel bir hareket olması hedeflenerek oluşturulan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030'dur. Genel maddeleri ile 17 hedeften oluşan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, toplumların ve yaşam alanlarımızın sağlıklı gelişimi için çözüm bulunması gereken konulardan belirlenmiştir. İnsan, dünya, refah, barış ve ortaklık temaları üzerine odaklanan sürdürülebilir gelişim hedefleri 2030 yılına kadar [101];

- Hedef 1 : Fakirliğin sonlandırılması,
- Hedef 2 : Açlığın bitmesi,
- Hedef 3 : Sağlıklı ve yüksek kaliteli yaşamlar sunulması,
- Hedef 4 : Kaliteli eğitim verilmesi,
- Hedef 5 : Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması,
- Hedef 6 : Temiz su ve sıhhi koşulların sağlanması,
- Hedef 7 : Etkin ve temiz enerji üretimi,

- Hedef 8 : Verimli istihdam sağlanması ve ekonomik büyümenin geliştirilmesi,
- Hedef 9 : Endüstri, inovasyon ve verimliliğin arttırılması,
- Hedef 10 : Eşitsizliklerin azaltılması,
- Hedef 11 : Sürdürülebilir kentler ve toplumlar oluşturulması,
- Hedef 12 : Tüketim ve üretimin kontrollü yapılması,
- Hedef 13 : İklim değişimine karşı önlemler alınması,
- Hedef 14 : Deniz canlılarının sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Hedef 15 : Kara yaşamının korunması,
- Hedef 16 : Barış, adalet ve güçlü kuruluşların arttırılması ve
- Hedef 17 : Küresel kalkınma için ortaklıklar kurulmasıdır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 17 farklı maddeden oluşsa dahi her biri diğerini destekler ve bütünleşmesi gereken hedeflerdir. İlk 16 maddede önlem alınması ve çözüm üretilmesi gereken alanlar yer alırken, son maddede uygulama biçiminden söz edildiği için 16+1 olarak da adlandırılabilmektedir. Planlama disiplini direkt olarak işaret eden “Sürdürülebilir kentler ve toplumlar oluşturulması” hedefi de diğer hedeflerle beraber ele alınarak yorumlanmalıdır. Aksi takdirde yapılan uygulamalar tam anlamda sürdürülebilirliği sağlayamayacaktır.

Kentler ve toplumların güvenli, kapsayıcı, dayanıklı ve sürdürülebilir olmasını amaçlayan 11. hedefin içeriğini biraz daha açmak gerekirse [101];

- H herkese yeterli, güvenli ve uygun fiyatlı konutlara ve temel hizmetlere erişimin sağlanması,
- Gecekondu alanlarının sıhhileştirilmesi gerekliliği,
- Ulaşım sistemlerinin güvenli, erişilebilir ve sürdürülebilir olması,
- Yol güvenliğinin sağlanması,
- Toplu taşıma araçlarının özellikle dezavantajlı gruplar için uygun hale getirilmesi,
- Kapsayıcı ve sürdürülebilir bir kentleşmenin gerçekleşmesi,
- Katılımcılık, bütünleşme ve sürdürülebilirlik içeren planlama ve yönetim politikalarının uygulanması,

- Kültürel ve doğal mirasların korunması,
- Afetlerden ve ekonomik sebeplerden dolayı gerçekleşen ölümlerin azaltılması,
- İnsanları üzerinde oluşan çevrenin olumsuz etkilerinin azaltılması, hava kalitesi ve katı atıklar konusunda özellikle önlemler alınması,
- Yeşil ve kamusal alanların özellikle dezavantajlı grupların da kullanabileceği şekilde arttırılması,
- Ulusal ve bölgesel planlar ile kent, kent çeperi ve kırsal alan ilişkilerinin güçlendirilmesi,
- Kapsayıcı, doğal kaynakları koruyucu, iklim değişimini azaltıcı ve uyum sağlayıcı önlemler içeren strateji ve planların yapılması,
- Az gelişmiş ülkelerde yerel malzemeler kullanarak sürdürülebilir ve dayanıklı binaların oluşturulması için destek sağlanması konularının öneminin vurgulandığı görülmektedir.

4.1.2 Türkiye’de Sürdürülebilirliğin Yasal-Yönetsel Boyutları ve Kentsel Dönüşüm Hedefleri

Türkiye’de şu anda yürürlükte olan 10. Kalkınma Planı’nın (2014-2018) temel hedeflerinin;

- Nitelikli insan, güçlü toplum
- Yenilikçi  retim, istikrarlı yüksek büyüme
- Yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir evre
- Kalkınma için uluslararası işbirliği hedefleri ile sürdürülebilir kalkınma ve insan odaklı gelişime önem verildiği anlaşılmaktadır.

Planın yapım aşamasında da makroekonomi, sektörel ve bölgesel konularda uzmanlaşmış 66 komisyon ve çalışma grupları, 3000’den fazla akademisyen, STK’lar ve özel sektör temsilcilerinin çalışılmasıyla katılımcı yaklaşımla oluşturulması da Rio Deklarasyonu’nun 20. yılında uygulanan bu planın ülkedeki katılım ve iş birliğinin sağlandığı ilk ulusal ölçekte çalışmadır [102].

10. Kalkınma Planı'nda öncelikli olarak dönüştürülecek programların 24.sü "Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı"dır. Kalkınma Planında programın kapsamının "...kentsel dönüşümün yerli ve yenilikçi üretimi destekleyecek şekilde uygulanması, afet riskine duyarlı standart dışı yapılaşmanın ıslahı, şehirlerimizin iş ve yaşam koşulları açısından cazibesinin artırılması, büyükşehirlerde sosyal uyumun güçlendirilmesi, tarihi ve kültürel değer taşıyan şehir merkezlerinin dönüşümle canlandırılması ve konut sahipliğinin artırılması" olarak yer almıştır. Bu çalışma kapsamında da kent merkezlerinin dönüşümü ve yönetim ilkeleri gibi kavramlar ön plana çıktığı için bu programın öncelikli olarak görülmesi önemlidir.

2030 yılına kadar alınan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ise şu anda hazırlanmakta olan 11. Kalkınma Planı'nın içeriğinde detaylı olarak yer alacağı Kalkınma Bakanlığı'nın Türkiye'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi 'nin Uygulanmasına Yönelik İlk Adımlar Raporu [102]'nda belirtilmiştir.

4.1.3 Sürdürülebilir Kentler

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, kentler ile ilgili hedefe ulaşmak için kentsel dönüşümün bir araç olarak kullanılabileceğine, kentsel dönüşüm çalışmalarının da sürdürülebilirlik çerçevesi içinde ele alınması gerektiğine dair işaretler içermektedir. Araştırmanın bu kısmında kentsel dönüşümde güncel eğilimlerden biri olan sürdürülebilir kentlerin değerlendirilmesi ve katılımcılığa etkileri yer almaktadır.

4.1.3.1 Sürdürülebilir Kentlerin Değerlendirilmesi ve Çeşitliliği

Dayanıklılık, katılımcılık, hareketlilik, iş birliği, çevre, beşeri sermaye, yaşam kalitesi, yönetim gibi kavramların vurgulandığı sürdürülebilir kentler için farklı kurumlar, farklı indekslerle sürdürülebilir kentlerle ilgili raporlar oluşturmuşlardır ve temel aldıkları göstergeler ve ağırlıkları değişiklikler gösterse de sürdürülebilir kentlerin genel bir imajı çizilmektedir.

Raporlar incelendiğinde Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kentlerin gelişimi konusunda dünyada öncü olduğu görülmektedir [103] fakat Asya kentlerinin artan nüfus ve sorunlarına rağmen de başarı sağladıklarını söylemek mümkündür. New York, Londra, Tokyo, Paris, Singapur, Sydney, Toronto, Shanghai, Helsinki, Chicago

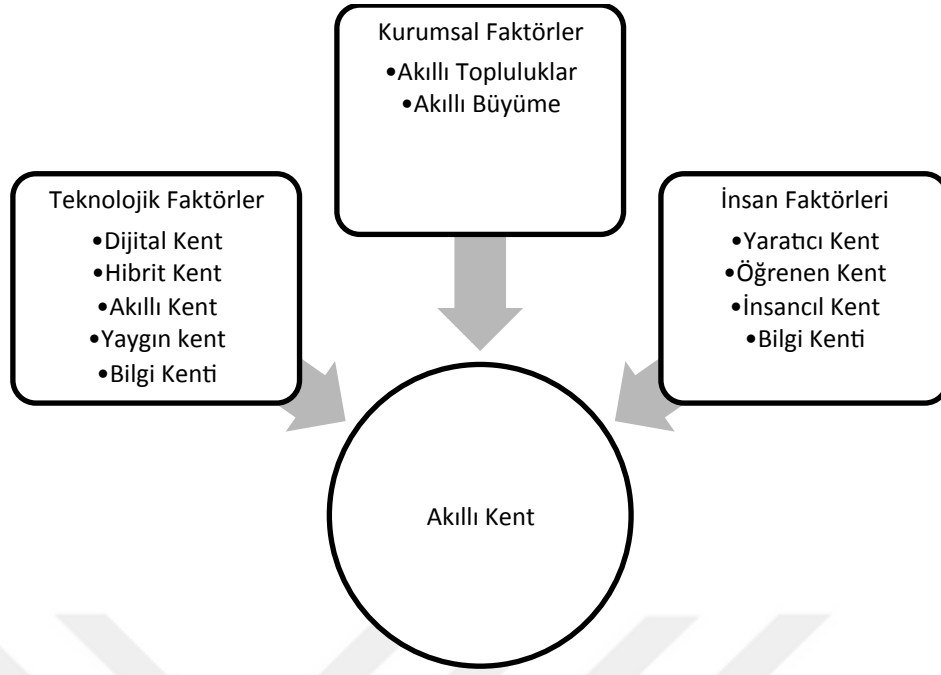
oluşturulmuş indekslerde genellikle ilk 10 sırada bulunan kentler arasında yer almaktadır [104], [105], [106], [107], [108], [109].

Türkiye kentleri değerlendirildiğinde ise İstanbul ili genellikle indekslerde değerlendirilen kentler arasında yer almaktadır. Global Power City Index'ine göre 42 kent arasında 21. Sırada olan İstanbul, Networked Society City Index'te 41 kent arasından 22. Sırada, European Green City Index'te [110] 30 kent arasından 25. Sırada yer almaktadır. IESE tarafından 181 dünya kentinde yapılan "Cities in Motion" indeksinde ise Türkiye'den İstanbul, Ankara ve Bursa olmak üzere 3 kent değerlendirilmiştir. Raporda yönetim, kent planlama, kamu yönetimi, teknoloji, çevre, uluslararası etkinlik, sosyal bütünleşme, ulaşım, beşeri sermaye ve ekonomi alanları değerlendirilmiş; İstanbul 109, Ankara 127, Bursa ise 128. Sırada yer almıştır [111].

Cities in Motion Raporu incelendiğinde, tek bir indekse göre değerlendirmek doğru olmamakla beraber, özellikle bu tezin de kapsamını oluşturan Yönetişim ve Kent Planlama konularında Türkiye kentlerinin oldukça geri sıralamada yer aldıklarını görülmektedir.

Yukarıda bahsi geçen indekslerde yer alan kentlere bakıldığında, her birinin zamanla bir kent tipi arayışı olduğunu ya da zamanla bir tipi temsil ettiği görülmektedir. Sürdürülebilir kent arayışının, 1990'larda Yeni Şehircilik kavramıyla başladığı ve hala birçok kent tipi ile arayışı ile devam ettiği görülmektedir. Geçen süreç içinde dijital kent, kompakt kent, yaşanabilir kent, ekolojik kent, yaratıcı kent, çok kültürlü kent, akıllı kent, adil kent gibi çözüm arayışlarıyla karşılaşılmaktadır. Oluşturulan her bir arayışın içinde insan-ekonomi-ekoloji-politika-adalet gibi unsurları içeren, farklılaşan ya da ortaklaşan hedeflerin varlığı dikkat çekmektedir.

Genel eğilimlere bakıldığında ise, sürdürülebilir kentlerin temelde sahip olması gereken en önemli 3 faktörün teknolojik, kurumsal ve insan faktörleri olduğu görülmektedir. Nam ve Pardo [112] da oluşturulan kent prototiplerinin 3 temel faktörün belirli alanlarına hizmet ettiklerini, akıllı kentin ise bu prototiplerin kesişiminden oluştuğunu ifade etmişlerdir (Şekil 4.1) [112].

Şekil 4.1 Sürdürülebilir kent protipleri [112]

Fiziksel yapı, akıllı teknolojiler, mobil teknolojiler, yapay teknolojiler ve dijital ağlar teknolojik faktörleri oluşturmakta; yönetim, politika ve yasalar kurumsal faktörleri oluşturmakta; insan doğası ve sosyal sermaye de insan faktörlerini oluşturmakta ve diğer ve bu kriterler bağlamında bir sınıflandırılma yapıldığında kesişim noktasında akıllı kentler bulunmaktadır [112].

Medya ve teknoloji firmaları tarafından son zamanlarda sıklıkla kullanılan ve yerel yönetim ve vatandaşlar arasında da yaygınlaşan akıllı kent kavramının sürdürülebilir kalkınma için bir çıkış noktası olarak düşünülmüş ve uygulanmaya başlanmıştır. Yapılı çevrede bulunan insanın fiziksel ve dijital sistemlerle sağlayacağı etkin bütünleşme vatandaşların yaşam kalitesinin iyileştirilmesine, kentte yönetimin artmasına ve kentlerin kapsayıcı, sürdürülebilir ve esnek hale gelmesini sağlamaktadır. Akıllı kent de sürdürülebilir kentlere ulaşmak için uygun bir araç olarak değerlendirilmektedir.

4.2 Akıllı Kentler

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, üretim biçiminin değişmesi, bunun yanında insanların yaşam şekillerinin ve beklentilerin değişmesi, kentleşme hızı, bu hızla bağlantılı olarak doğal kaynakların giderek azalması ve küresel ısınma gibi tüm dünyayı etkileyen çevre sorunlarının ortaya çıkışı kentlerde çözüm arayışlarını hızlandırmıştır.

Özellikle kentlerin aldığı kitle göçler, göçlerle kentlerin çok kültürlü bir yapıya dönüşürken aynı zamanda dayanıklılık da gösterememesi, nüfusun yaşlanması, insan yaşamında zamanın en önemli unsur haline gelerek kentlerin değişen insan, zaman ve ihtiyaçlara ayak uyduramamasına karşın teknoloji, politika ve demokrasinin gelişmesi ve değişmesi ile sürdürülebilir akıllı kentler gündeme gelmiştir. Akıllı kentlerin gündeme gelmesinin en önemli sebeplerinden birisi bu kadar fazla dinamiği olan kentlerin ortak bir amaç ve araç ile bağlanabilmesinin sağlanmasıdır.

Sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi, kentsel ihtiyaçlar ve akıllılık özellikleri çerçevesinde biçim bulan akıllı kent tanımının literatürde birçok kez oluşturulduğu görülmektedir. Tanımın farklılaşmasının ana sebepleri olarak, akademik ve ampirik beklentilerin farklılığı, kentler için önemli kabul edilen boyutların alan özelinde farklılaşması ve teknoloji, toplum bilimi gibi zamanla değişen dinamikler olarak görülmektedir [113], [114]. Sürdürülebilir ve akıllı kentlerin tanımı ile en kapsamlı çalışma, var olan 116 akıllı kent tanımını analiz ederek ortak bir kavram oluşturan The International Telecommunication Union (ITU) tarafından yapılmıştır. Çalışma grubu kavramların karşılaştırılması sonucunda akıllı sürdürülebilir kent tanımının içinde mutlaka içermesi gereken öğeleri bilgi ve iletişim teknolojileri, iletişim, istihbarat, bilgi, altyapı ve hizmetler çevre, sürdürülebilirlik, insan, vatandaş, toplum, yaşam kalitesi ve biçimi, ekonomi, kaynaklar, yönetim ve hareketlilik olarak tespit etmişlerdir [115]. Bu bağlamda yapılan çalışma sonucunda “Akıllı ve sürdürülebilir şehir, yaşam kalitesini artırmak, kentsel işleyiş ve hizmetlerin verimliliğini ve rekabet gücünü artırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerini ve diğer araçları kullanan, bir yandan da mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacağını garantileyen ekonomik, sosyal ve çevresel hususlara saygı gösteren yenilikçi bir şehirdir” tanımını en kapsamlı tanım olarak literatüre eklenmiştir [115].

4.2.1 Akıllı Kentlerin Temel Bileşenlerinin Gelişimi ve Kuşakları

Dameri ve Rosenthal-Sabroux’a [113] göre bir kenti neyin akıllı yapacağı, daha akıllı olmanın göstergeleri ve hatta en akıllı kent olmanın göstergeleri ayrıışmaktadır. Yazarlar kenti akıllı yapan şeyin kentin tüm paydaşlarının dikkate alınıp alınmadığı, her kesime hizmet sağlayıp sağlayamadığı kısacası etkinliği; özellikle büyük kentlerde meydana gelen hava kirlilikleri, içme sularının kirlenmesi, enerji üretiminin doğaya zarar veren

kaynaklarla üretilmesi gibi çevresel konularda ne kadar dikkat ettiği ve teknolojiyi ne kadar iyi kullandığı, yenilikçiliğe açık olup olmadığını savunmuşlardır.

Akıllı kentler literatüründe en çok bahsi geçen yazarlardan birisi olan Giffinger ve arkadaşları [116] ise akıllı kentler için endüstri, eğitim, katılım ve teknik altyapı olmak üzere temelde 4 bileşen olduğunu savunmuşlardır. Fakat zamanla gelişen teknoloji, yönetim kavramı ve insan bilimi bu temel göstergelerin, yani akıllı kentlerin değişiminin evrime uğradığını göstermektedir. Giffinger ve Gudrun [117] kenti akıllı yapan temel bileşenleri tekrar tanımlayarak akıllı hareketlilik, akıllı çevre, akıllı yaşam, akıllı ekonomi, akıllı yönetim ve akıllı vatandaş olarak tanımlamışlardır.

Yerel erişilebilirliğin yüksek olmasının yanında ulusal ve uluslararası erişilebilirliğin sağlanması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmişliği ve kullanılabilirliği, sürdürülebilir, yenilikçi ve güvenli ulaşım sistemleri akıllı hareketliliği; doğal kaynakların tahribatının engellenmesi, çevresel koruma, sürdürülebilir kaynak yönetimi akıllı çevreyi; kültürel etkinlikler, sağlık şartları, konut kalitesi, eğitim olanakları ve sosyal bütünleşme akıllı yaşamı; yenilikçilik, girişimcilik, marka değeri, üretkenlik, yaratıcı sektörlerin varlığı ve uluslararası etkinlik akıllı ekonomiyi; karar alma süreçlerinde katılım, toplumsal ve sosyal hizmetler, şeffaflık, hesap verebilirlik, açıklık ve politik stratejiler akıllı yönetimi; kentlilerin nitelik düzeyi, açık görüşlülük, öğrenmeye isteklilik, üretkenlik ve günlük yaşama katılım akıllı vatandaş temsil eden ana ilkelerdir [112], [117].

Kentsel strateji uzmanı olarak bilinen ve akıllı kentler için çok önemli katkıları olan Boyd Cohen [114] de tıpkı Giffinger ve Gudrun gibi akıllı kentlerin farklı evrelerden geçtiğini, en önemli bileşenlerin zamanla değiştiğini ve bileşenler gibi akıllı kentlerin yönlendirici etkilerinin de değiştiğini savunmuştur. Akıllı kentlerin 3 farklı versiyonu olduğunu belirten Cohen [114] bunlardan ilkinin teknolojinin yürüttüğünü, ikincisini yerel yönetimin yürüttüğünü, üçüncüsünün ise kentliler tarafından yürütüldüğünü belirtmektedir. Teknoloji önderliğinde olan akıllı kentlerin yalnızca akıllı kent için gerekli olan teknolojiyi barındırdıkları ama kentte nasıl kullandıklarını bilmedikleri, yaşamla bütünleşmemiş bir sistem olduğunu, bu sistemi yalnızca teknoloji sağlayıcılarının yürüttüğünü vurgulayan Cohen, yerel yönetim odaklı akıllı kentlerin ise teknolojinin yalnızca araç olarak kullanıldığı, kentin yönetiminin kentte olduğu, karar

verici ve siyasilerin bu konuda uygulamalar geliştirdiği ve kentin teknolojik olarak nasıl daha etkin kullanılabileceğini yönlendirdikleri bir sistem olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin kentlerde suç oranlarını düşürmek için belirli noktalara koyulan güvenlik kameraları ya da güneş enerjisiyle çalışabilen sokak aydınlatmaları gibi yöntemler akıllı kentlerin geçirdiği ikinci adımda yer almaktadır. Son olarak ise Boyd Cohen'in kentlilerin yürütücülüğündeki tasvir ettiği akıllı kentler oldukça güncel bir kavramı oluşturmaktadır. Bu kavram geleceğin akıllı kentlerinin vatandaşların da iş birliği ile oluşacağından bahsetmektedir ve günümüzde de birçok uygulamasını görmek mümkündür. Kentlilerin yerel yönetim bütçelerinin oluşturulmasından, stratejik planlar oluşturmaya ya da yenilenebilir enerji seçimi gibi birçok farklı alanda söz sahibi olabildikleri ve kentleri yönlendirebildikleri kent sistemleri akıllı kentlerin 3. kuşağı olarak değerlendirilmektedir. Akıllı kentler, ayrıca, kentlerde yönetişimin de en etkin olarak kullanıldığı yerler olarak düşünülmektedir.

Cohen'in tasvir ettiği üç kuşak kentlerin birbirleri arasında geçiş yapması da mümkündür. Örneğin, Türkiye'de kentlerin akıllı veri tabanları ya da kent bilgi sistemleri akıllı kent kuşaklarını oluşturmaktadır. Akıllı kentlerin 1. kuşağını oluşturan bu sistemin belediyeler tarafından daha etkin kullanılarak kentte oluşturulan gerçek zamanlı trafik bilgisi gibi sistemler sayesinde 2. kuşağa geçtiğini söylemek mümkün olsa da toplum katılımının henüz yönlendirici olmadığı belirtilmelidir.

4.2.2 Akıllı Kent Bileşenlerinin Katılımcılığa Etkileri

Akıllı kentler, kentlilerin yaşam kalitesinin ve refah düzeyinin artırılması, istihdam olanaklarının artırılması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, ulaşım, su, enerji gibi hizmetlerin hızlandırılması, afetlere karşı önlemler alınması ve kent yönetiminde etkin bir yönetim için bilgi ve iletişim teknolojilerini araç olarak kullanılmaktadır [115] fakat bahsedilen göstergeler kentin fiziksel, çevresel ve sosyal boyutuna dair göstergeleri sağlasa da hiçbirisi gerçek toplum değerini karşılamamaktadır. Akıllı kentlerin en önemli ve etkin ögesi akıllı vatandaşlardır. Kentler insanlarla var olmaktadır ve insan olmadan kentin akıllı olmasının çok işlevsel olmayacağı düşünülmektedir. Doğa da kent de insanların ihtiyaçlarına göre var olmakta, hareketleriyle şekillenmekte ve yok olmaktadır.

Araştırma kapsamı gereğince, Boyd Cohen'in 3. Kuşak akıllı kentlerini oluşturan akıllı hareketlilik, akıllı çevre, akıllı yaşam, akıllı ekonomi, akıllı yönetim ve akıllı vatandaş kavramlarından kentte katılımcılığı ön plana çıkaran akıllı yönetim ve kentlerin en temel ögesi akıllı vatandaş kavramlarından detaylı olarak bahsedilmektedir.

4.2.3 Akıllı Yönetişim

Akıllı yönetim, içinde birçok kavram ve ilkeyi barındırmasıyla akıllı kentlerin en önemli bileşenlerinden birisidir. Chourabi ve arkadaşları [118], akıllı yönetimi aktörler arası iş birliği, toplumun aktif katılımı, karar verme süreçlerinde şeffaflık, hesap verilebilirlik, etkin iletişim, teknolojiyle geliştirilmiş hizmetlerin ve uygulamaların kullanılabilirliği ve entegrasyonu gibi bir takım özelliklerle nitelendirmişlerdir. Tanımlanan özelliklerden akıllı yönetimin daha önce bahsedilen yönetim kavramına bilgi ve iletişim teknolojilerinin katkısıyla gelişmiş bir formu olarak tanımlamak mümkündür.

Yönetişim sürecinin etkinliğinin artırılması için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı hükümetlerin, merkezi ve yerel yönetimlerinin ve birçok kurumun da gündem konusu olmuştur. Ülkelerde uygulanan e-devlet uygulamaları, yerel yönetimlerin sağladığı e-belediyeçilik gibi elektronik hizmetler akıllı yönetim örneklerinin en sıklıkla kullanılan örneklerini temsil etmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin büyük verilere sahip olunması, açık verilerin topluma sunulması, yönetimlerin bilgi kapasitesini geliştirmesi, karar verme süreçlerinin şeffaf ve hesap verilebilir bir şekilde sunulmasını sağlayan [119] yönetim formu akıllı kentlerde planlama sistemini daha şeffaf şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu hedefle açık akıllı kentler kavramı da akıllı kentler literatürü altında doğmuştur.

Açık veri uygulamaları; şeffaflık ve demokratik kontrolün sağlanması, katılımın güçlendirilmesi, toplumun güçlendirilmesi, hizmet ve servislerin geliştirilmesi, yenilikçiliğe yol açması, kamu hizmetlerinin etkinliğinin ve yeterliliğinin artırılması, politikaların etkilerinin ölçülmesi ve veri kaynaklarından yeni bilgiler üretilmesi gibi alanlarda değer sağlamaktadır [120].

Açık akıllı kentler, aynı zamanda, akıllı belediyeçilik sistemini doğurarak kent kullanımını kolaylaştırmak ve toplum kapasitesinin inşasını sağlamaktadır. Özellikle internet kullanımının artmasıyla birçok yenilik gündeme gelmiştir. Online haritalar ve

kullanıcı deneyimlerinin yansıdığı bu araçlar ülkemizde akıllı kentlere geçişin ilk araçlarıdır.

4.2.4 Akıllı Vatandaş

Akıllı kentlerin en önemli bileşenlerinden bir diğeri de akıllı vatandaşlardır. Akıllı kentler, bilgi ve iletişim teknolojileri ile ortaya çıkmış ve bütünleşmiş olsa da kentleri oluşturan, kullanan, kullanışsız hale getiren, dönüştüren insandır, dolayısıyla en önemli bileşen de kentte yaşayan vatandaşlardır. Yapay bir zekânın çözemeyeceği sorunların çözümünde ya da bilgi üretiminde kentlilerin sunduğu katkı teknoloji ile ölçülemeyen yanlar taşımaktadır. Örneğin, bir ulaşım aksının iki alternatifi olması durumunda, birinin trafiksiz ve kısa bir yöntem olmasına rağmen, kentlinin diğerini – uzun ve trafik olan ağı- tercih ettiği görülmektedir. Bu tercihin sebebi ancak kentliye sorularak öğrenilebilir. Alınan cevap belki de ikinci alternatifin sunduğu görsel güzellik olacaktır.

Akıllı kentlerin hedefleri içinde vatandaşların yaşam kalitelerinin arttırılması, daha eğitilmiş ve bilgili olmaya teşviki ve katılımcı vatandaşlığın hedeflenmesi de [118], akıllı vatandaşlar hizmet aldığı gibi kentin bilgi üretimine ve paylaşımına da katkıda bulunmaktadır.

Chourabi ve arkadaşları [118] akıllı vatandaşların özelliklerini tanımlarken aktifleşerek yönetişimin bir parçası olmaları, bilgi üreticileri ve toplulukların savunucuları olmaları, katılım ve ortaklıklara açık, iletişim araçlarını kullanma ve iletişim kurmaya gönüllü, eğitilmiş ve bilinçli olmaları gerekliliklerinden bahsetmektedirler. Akıllı vatandaşlar kentin gelişimine katkıda bulunan, bilinci yüksek, donanımlı ve teknolojiye açık, katılımcı bireylerdir.

Sensörler ya da IOT (Nesnelerin İnterneti) kullanılarak toplanan bilgilerle yerelle ilgili ölçülemez bilgilerin temini insanlar tarafından yapılmaktadır. Bilgilerin paylaşılması ve insanlar tarafından kullanılması, analizler yapılması ve analizler üzerinden problem tespiti ve hatta çözüm üretmelerinin yolları teknoloji kullanılarak destek alınsa dahi üreten ve kullanan yine insandır. Üretilen bilgilerin ve programların elde edilebilmesi verilerin kullanılabilir olmasına bağlı iken, işletilmesi akıllı vatandaş yapısından kaynaklanmaktadır. Akıllı vatandaş olmak, yetkilendirilmiş bir kullanıcı olmaktır.

Yetkilendirilmiş bir kullanıcı olmak için de bireylerin bilgilenmeye açık olması ve konular hakkında düşünüp çözüm üretmeye meyilli olması gerekmektedir [3].

Katılımcı planlama ve katılımcı yönetişimin de ana hedefi, katılımcıların yalnızca o süreç içerisinde yer almaları değil, hem bireysel hem kolektif süreçlerde yer almaları ve bireylerin yaşam boyunca sosyal, entelektüel ve politik kapasitelerini arttırarak aktif birer vatandaş olmasını sağlamaktır [3]. Dolayısıyla akıllı vatandaşların özelliklerinin ne olduğu, katılımcı süreçlerdeki rolleri kentler için önem taşımaktadır.

Akıllı vatandaşlar, süreçlere aktif katılımı ile toplumun değerini oluşturur. Ellerindeki veriler ile yeniden üretim yaparak bilgi üretimine katkıda bulunurlar ve dolayısıyla ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınma ve sosyal gelişim için fayda sağlamaktadırlar.

Akıllı vatandaşların akıllı yönetim ilkelerini benimseyen bir karar verme sürecine katılım sağlamaları da, ileri demokrasi ve akıllı yönetişimi güçlendiren, toplumun etki düzeyinin farkına vardıran, bilinçlenerek kaynakların sürdürülebilirliğine dikkat eden ve özellikle dezavantajlı gruplar için ihtiyaç duydukları hizmetlerin analiz edilmesi ve yardım edilerek yoksulluğun ortadan kaldırılması ve daha kapsayıcı toplumlar için daha bilinçli stratejilere yol açması bakımından önem taşımaktadır [76].

Akıllı yönetim, elektronik katılımın işbirlikçi katılıma sağladığı destekle beraber düşünülürse yüksek düzeyde demokrasiyi temsil ettiği görülmektedir. Engelli ve yaşlı bireylerin devlet işlemlerini gerçekleştirmede yaşadığı sorunlar gibi dezavantajlıların sorunlarına çözüm gösteren bu sistem, kent politikaları ve hizmet sunumuna da yenilikçi çözümler getirmektedir.

Akıllı yönetim kapsamında, etkin bir iş birliği ve aktif katılımın olması için bir çok yöntem kullanılmaktadır. Batty ve arkadaşları, bu yöntemlerden birinin kentlerde rutin yaşamın bilgilerinin paylaşıldığı portaller ve diğer erişim noktaları; ikincisinin, kullanıcıların diğer kullanıcılarla interaktif bir şekilde iletişime geçerek bilgi paylaşımı ve üretimine izin veren yöntemler; üçüncüsünün, çift taraflı bir etkileşim olmasa da kullanıcıların bilgilerini yükleyerek kitle kaynaklı bir bilgi üretiminin sağlandığı; ve son olarak da kentlinin gelecekteki yaşayacağı yeri kendi tasarımı, bilgi ve gönüllülüğü

dahilinde tam teşekküllü bir şekilde karar verme sürecine dahil olmasını sağlayacak platformlar olduğunu belirtmişlerdir [121].

Batty ve arkadaşlarının [121] son olarak gösterdikleri yöntem, toplum katılımının akıllı yönetim kriterlerini sağlayarak en aktif düzeyde sağlanabileceği bir yöntemi işaret etmektedir. Lin ve Geertman da, bilgi ve iletişim teknolojilerinin mekânsal planlamada karar verme sistemlerine desteği olan CBS'nin uygun bir formunun kullanılması ile akıllı yönetim ilkelerinin birleşerek etkili iletişim ve çeşitli aktörler arasında iş birliği kurulabileceği ve katılımcı bir planlama sürecinin oluşturulabileceği; sonuç olarak katılımcı planlamanın akıllı yönetişimin bir formu olabileceğini savunmuşlardır [119].

4.3 Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Katılımcı Planlamaya Katkısı

Dijital devrim, günlük yaşama hızlıca girerek, iletişim ve bilgilere daha kolay ulaşmaya, verilere ücretsiz sahip olmaya, dijital ürünlerin birçok alanda kullanılması ve sahip olunması gibi seçenekleriyle vatandaşların yaşam kalitelerinde kolaylaştırıcı bir etki göstermektedir.

Global üretkenliğin arttığı günümüzde, internet kullanımı en vazgeçilmez ihtiyaçlardan birisini temsil etmektedir. Alışveriş siteleri, sosyal medyada oluşturulan profiller, düzenlenen toplantılar ve eğitimler interneti tamamıyla gündelik hayatın içine dahil etmektedir. Özellikle Nesnelerin İnterneti'nin gelişimi ile insanların her hareketi izinleri dâhilinde kayıt altına alınmakta ve eşyalar kontrol altında tutulabilmektedir. Teknoloji bu kadar gündelik hayatın içinde yer alırken planlama disiplinine de farklı teknik ve kullanımlarla dâhil olmaktadır.

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin planlama alanıyla bütünleşmesini anlamak için dijital devrim ve coğrafi bilgi sisteminin planlama disiplinine gelişimini eş zamanlı olarak incelemek gerekmektedir.

Çevrimiçi teknolojilerin gündelik yaşama girmesiyle beraber vatandaşlık ve katılım konularında bireysel ve toplumsal olmak üzere iki önemli boyutta gelişim olmuştur. İlki, internetin kullanılmaya başlanması ve yaygınlaşmasıyla beraber insanların bireysel olarak kaynaklara erişimlerin kolaylaşmış, bilgiyi kullanmayı öğrenmiş, teknolojiye erişim ve yakınlığa olan ön yargıları kırılmıştır. İkincisi ise, yalnızca bireylerin değil,

toplumun da güçlenmesidir. Özellikle sosyal medya hesapları üzerinden aynı amaçlar doğrultusunda birleşen topluluklar, seçim gücü, finansal kaynak sağlama ve karar verme mekanizmalarında kolektif bilincin oluşturulması gibi konularla vatandaşlık ve katılımcılıkta önemli gelişmeler kaydetmektedirler [64].

Ramasubramanian [3] *Coğrafi Bilgi Bilimi ve Toplum Katılımı* adlı kitabında dijital devrimi 4 temel zaman aralığına ayırmıştır. Bu ayırmada en önemli kilometre taşlarının kişisel bilgisayarlar ve internetin kullanılmaya başlanması olarak belirten yazar; 1968-1978 yılları arasında bilgisayarın ilk olarak askeri ve ulusal güvenlik için kullanılmasının ardından zamanla grafik özelliklerinin geliştirilmesi ile coğrafi bilgi sistemlerinin de kullanılmaya başladığını fakat teknoloji ve CBS'nin ayrı giden birer dal olduğundan bahsetmiştir. İlerleyen zamanlarda sivil haritaların yapılmasına başlanmasıyla kamu hizmetlerine dâhil olabilen ve yerel yönetimlere adapte edilebilen CBS'nin aldığı yol ve bilgisayarların da kişiselleşmeye başlaması dijital devrimin ilk aşamasını oluşturmuştur.

İkinci aşama ise 1978-1988 yılları arasında savaş sonrası sivil toplumun çevre ve sağlık konularını gündeme getirerek CBS'nin kullanım alanına üniversiteler, ajanslar ve araştırma merkezlerinin de dâhil olması ve Uzaktan Algılama gibi sistemlerle özelliklerinin geliştirilmesidir. Bilginin önemini artması ve teknolojinin gelişmesiyle kent sorunlarının çözümü için bilgi toplamada karşılaşılan sorunlar, CBS'nin kent planlama disiplinine girişinin başlangıcı olarak görülmektedir.

Ramasubramanian [3] üçüncü aşamayı, 1988-1998 yılları arası olarak değerlendirmiş ve bu değerlendirmede en büyük etkilerden birisinin bilgisayarların kişiselleşmesiyle beraber daha çok bilgi üretilmesine olanak verilmesi olarak gördüğünü belirtmiştir. CBS ile nüfus verilerinin entegrasyonunun sağlanması da CBS'nin kullanıcılarının ve kullanım alanlarının artmasına da diğer etkilerden birisidir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri için de geçerli olan bu döneme ait en önemli kilometre taşı ise 1990'lardan itibaren internetin kullanılmaya başlanması, zaman-mekân kavramının anlamının değişmesi ve dijital devrimin patlama yaşadığı zaman aralığıdır. Daha önce bahsedildiği gibi 1990'lar yalnızca internetin hızlı bir şekilde yayılmasıyla değil, aynı zamanda bilgiye erişim özgürlüğü gibi faydaları ile teknolojinin sivil toplumun

gelişmesine de izin vererek toplumların karar verme mekanizmalarına dâhil oluşuyla da önem taşımaktadır.

1998'den sonra ise cep telefonlarının kullanımının yaygınlaşması ve internet ile bütünleşmesi neticesinde bilgisayarın yerini alan cep telefonları bilgiye erişimi gerçek zamanlı olarak kullanmaya ve bilgiyi yönetmeye teşvik etmiştir. Sosyal ortamların da kullanımın yaygınlaşması ile çevrimiçi aktivitelerin gerçekleşmesi, verilerin sanal ortamda toplanması gibi gelişmeler ile toplumun dijital olarak güçlendiği son dönem olmuştur.

Ramasubramanian dijital devrim ve CBS'nin gelişmesindeki 4 önemli evreyi 2008 yılına kadar yapabilmıştır. 2008'den bu yana yazarın bilgilerine eklenebilecek gelişmelerden söz edersek bilginin önemi bu süreçte de gittikçe artmış, büyük bir veriye sahip olmak gündeme gelmiş ve verilerin açık olarak kullanılması, hayatımıza giren “akıllı” sistemler, akıllılaştıran nesneler ve toplumun da dijital olarak güçlenmesi bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatımızın her alanında en etkin şekilde kullanılması olarak özetlenebilir.

4.3.1 Mekânsal Karar Destek Sistemleri ve CBS

Zaman-mekân bağlantılı kompleks coğrafi yapı, değişkenlerin ve değerlendirme kriterlerinin çokluğu, paydaşların çeşitliliği ve beklentileri, birçok alternatife yer alması, tek bir doğru cevabın olmaması gibi sorunlar mekânsal karar verme sürecinin problemleridir [122].

Bu problemler ve mekânsal karar verme destek sistemlerinin gelişme süreci coğrafi bilgi sistemlerini kullanma gerekliliği doğurmuştur. 1990'larda mekânsal veri yönetimi, mekânsal analiz, verileri depolama, görselleştirme ve sunma gibi fonksiyonları ile doğal kaynakların kullanımı, çevresel planlama, ulaşım planlaması, kent planlaması alanlarında yapılan çalışmalar CBS'ni karar destek sistemlerinin önemli bir parçası haline getirmiştir.

Mekânsal karar destek sistemlerinde Shiffer'in [5] “insan odaklı yaklaşım” ve “insan-bilgisayar etkileşimi(HCI)” kavramlarını literatüre kazandırmasıyla beraber işbirlikçi karar verme sistemi de kullanılmaya başlanmıştır. Zhu sağlıklı ve demokratik bir gelişim

için kullanılan işbirlikçi karar destek sistemlerinin geliştirilmiş bir karar verme süreci, grupların geliştirilmiş karar çıktıları, grup katılımının arttırılması, işbirlikçi fikir üretimi, daha fazla fikir ve memnuniyet, anlaşmazlıkların daha kolay çözümü, açıklama özgürlüğü ve grup belleğinin paylaşımını sağlayabileceğini söylemektedir. Mekânsal karar destek sistemlerinde işbirlikçi bir sistemin kullanılması demokratik karar verme mekanizmasını desteklemek, kullanıcıların kendi yaşadıkları alanlara müdahale etmesine izin vermek gibi amaçlara hizmet etme ihtiyacı ile katılımcı coğrafi bilgi sistem uygulamaları gündeme gelmiştir.

Bilgi teknolojilerinin gelişimi ve internetin kullanım alanlarının yaygınlaşması web tabanlı CBS uygulamalarını gündeme getirmiş, CBS'nin yerel, bölge ve ulusal nitelikte verilerin toplanması, paylaşılması, kullanılması adına büyük bir potansiyel olarak görülmesine yol açmıştır.

4.3.2 Planlama Destek Sistemleri ve CBS

1970'lerde bilgisayarın hayatımıza girmesinden sonra artan mekânsal veriler CBS'nin gelişimine katkıda bulunmuş, planlamadaki trendler ve ihtiyaçlar da CBS ile planlama etkileşimini başlatmıştır. Planlama diğer mekânsal kararlar gibi birçok girdisi olan bir sistemdir. Coğrafi koşullar, yapılaşmış çevre, sosyo-ekonomik göstergelerin tamamı planlama için birer veridir ve planlamada tek bir ihtiyaç ya da tek bir çözümü yoktur [123]. Değişen coğrafi koşullar ya da küresel ısınma gibi tüm sistemi etkileyen olaylar planlamanın çok değişkenli dinamik bir süreç olmasından dolayı farklılaşan çözümler gerektirmektedir. CBS planlama destek sistemlerinde kullanımı da bu ihtiyaçlar sebebiyle doğmuş ve gelişmiştir. CBS veriyi toplama, depolama, analiz etme ve buna bağlı modeller oluşturulabilme ve seçenekleri sunabilme gibi planlama sürecindeki temel adımları gerçekleştirebilmesi ile plancıya potansiyellerini fark etmesi bakımından olanaklar sunmaktadır [123].

Katılımcı planlama destek sistemi ve Toplum katılımlı planlama destek sistemi farklı özelliklere sahip olsa da hepsinin temel amacı karar verme sürecinde halkın katılımını güçlendirmek, paydaşları sürecin içine dâhil edebilmek, etkili iletişimi arttırmak ve uygulanan politika ve yönetim planlarının etkilerini daha efektif bir şekilde izlemektir [124].

Harris ve Batty [123] CBS'nin planlama destek sistemine ilk girdiği yıllarda yazdıkları makalede bir plancının deneyimsel yaklaşımlarla desteklenmesi gerektiğinden, planlama destek sistemlerinin toplumun kullanımı için uygun olması, bu sistemin kendi başına öğrenilebilirliğinin yüksek olması, bilgi seviyesi, planlama alanının ölçeği ve tipi gibi faktörlere adapte olabilmesi, sistemin potansiyel ve uygun kullanımlara göre tasarlanması gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Zamanla planlama ile ilgili bilgi ihtiyaçları arttıkça, plancılar ve karar vericiler geleneksel katılımcı faaliyetlerin planlama için gereksinimlerinin yeterli olmadığını düşünerek geleneksel yöntemleri dönüştürmek ve güçlendirmek için dijital araçların faydalarını araştırmışlar ve CBS'nin özellikle farklı gruplar arasındaki iletişimi kolaylaştırmak, toplumun deneyimlerini planlama sistemi içine eklemek ve senaryolar dahilinde ne tür cevaplar alınacağını tahmin etmek için birçok avantaj sunduğunu ortaya koymuşlardır [3].

Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte CBS araçları ve birlikte kullanıldığı sistemler de gelişmiş ve şehir ve bölge planlamasında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. CBS veri toplama, analiz etme, bu bilgileri paylaşma gibi özelliklerle popüler olsa da hızla gelişen teknoloji ile CBS sadece bir planlama aracı olarak değil, kullanıcıları da bu sisteme dâhil etmeye başlamıştır. Katılımcı CBS diye bilinen bu yeni sistem kullanıcıların gerçek zamanlı bilgilere ulaşabilmesine, bilgileri kullanabilmesine, yeniden üretebilmesine ve bilgiler üzerinden analiz yapmalarına olanak vermektedir. Örneğin kent sistemlerinde kullanılan gerçek zamanlı trafik akışı ile yolcular trafik yoğunluğunu öğrenebilmekte, duraklara yaklaşan otobüslerin geliş süreleri ile bilgilenebilmekte, bu veriye kendi bilgileri ile katkı sağlayabilmekte, rota seçeneklerini görebilmekte ve ulaşım tercihlerini daha kolaylıkla yapabilmektedir.

CBS'nin bir diğer kullanım alanı olarak fırtına, deprem, sel gibi afet ve risk durumlarında verilerin kolaylıkla toplanabilmesine, bu yöntemle olası kayıpları tahmin edilmesine ve yardım türünün olay yerine götürülmesi, diğer riskler için önlem alınması ve alanın planlanması noktasında katkı sağlaması bakımından risk yönetiminden bahsedilebilir. İyi planlanmış bir CBS herhangi bir risk durumunda görevlilerin doğru zamanda doğru yere, en kısa ve güvenilir şekilde gitmelerine yardım eder, can ve mal kaybını en aza indirger.

Kent planlama sürecinde yapılan tahminlerde bulunma, görselleştirmeler yapma, gelecek arazi kullanımını öngörme ve ulaşım desenlerini çizme gibi alanlarda coğrafi bilgi sistemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar bir bölge için demografik ve ekonomik projeksiyonlar yapma, bu projeksiyonları alt bölgelerle ve çeşitli arazi kullanımları ile ilişkilendirmek ve uygulanan politikanın arazi üzerinde ne tür etkileri olacağını hesaplamak gibi fonksiyonlar olabilir [125].

Katılımcı CBS ve Toplum katılımlı CBS arasındaki fark ise mekânsal verilerin tüm toplum ve gruplara dağıtılması, kullanımına açık olması katılımcı CBS olarak adlandırılırken yerel halkın sürece katılımı toplum katılımlı CBS olarak farklılaşmaktadır [124].

4.4 Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemi

Toplum katılımı, geleneksel planlama anlayışında genellikle tepeden inme kararlarla ve hiyerarşik bir düzen ile gerçekleşmektedir fakat bilgi ve iletişim teknolojilerinin gündeme gelişi ve toplumlarının kapasitelerinin artmasıyla katılım yöntemlerinde de yeni arayışlar başladığı görülmüştür. Vatandaşlar yaşadıkları çevrede karar verme süreçlerine etkin ve efektif bir şekilde katılım göstermek istemeleri ve yerel bilginin değerinin anlaşılması karar destek sistemlerinde kullanılan Coğrafi Bilgi Sistemleri toplum katılımını sağlayan ve toplum kapasitesinin arttırılmasını hedefleyen yönlerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Coğrafi Bilgi Sistemleri birçok yönü ve yöntemiyle toplumun güçlendirilmesine katkıda bulunur. Bunlardan en özet haliyle yerel bilgi ve belgelerin mekânsal olarak toplanması, bu verilerin analizlerinin edilmesi, bilgi ve deneyimin ölçülebilir görsel grafikler haline getirilmesi, sunulması ve bu deneyimin yaygınlaştırılması olarak bahsedilebilir. Günlük hayatta deneyimledikleri olguların görselleştirilip paylaşılması, buradan tespitler yapılması toplumun üretkenleşmesi ve dolayısıyla güçlenmesini sağlamaktadır.

CBS, verilerin mekânsallaştırılması ve analizlerin yapılması yönünden hem akademik çevrede hem de uygulamalarda en etkin sistemlerden birisi olarak kabul görmüştür fakat yerel bilgi ve toplum katılımının eksik kaldığı yönleri de olmuştur. Yerel halkın kendi yaşadıkları, kullandıkları bölgeleri genellikle herkesten daha iyi tanıyor olmaları ve klasik yöntemlerle oluşturulmuş coğrafi bilgi veri setlerinin yetersiz kaldığı alanlarda etkin olmaları [126] Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemi'ni (ya da Katılımlı CBS)

kavramını gündeme getirmiştir. Kavramın “Toplum Katılımlı” olarak nitelendirilmesi verinin içeriğinin mekânsal bir zeminde halkın bilgi birikimi ile oluşturulmasından kaynaklanmaktadır [127] ve planlama disiplininin aktarılan bir terim olma özelliği taşımaktadır [9].

İlk defa yüz yüze toplantılarda katılımcı süreci geliştirmek için kullanılan TKCBS [9], yerel bilgiyi karar verme süreçlerine dâhil etme, bilginin görselleştirilmesinin sağlanması, bilginin yeniden üretilebilir olması ve karar verme süreçlerinde toplum katılımının güçlendirilmesi gibi amaçlarla kullanılmıştır. En genel tanımı ile, TKCBS, sosyal adaleti, ekonomik sürdürülebilirliği, yaşam kalitesini yükseltmeyi, sivil toplumun geliştirilmesini ve çevre yönetiminin sağlanmasını hedefleyen disiplinler arası bir araştırma yöntemidir.

TKCBS yöntem olarak eskiz haritalar, Katılımlı 3D Modeller (P3DM), hava fotoğrafları, uydu görüntüleri, küresel konumlandırma sistemleri (GPS), coğrafi bilgi sistemleri gibi çeşitli jeo-mekânsal bilgilerin araç ve yöntemsel olarak birleşimidir [128]. Bunun yanında mekânsal deneyimler ve katılımcıların yerel bilgilerinin aktarımıyla hem kantitatif hem de kalitatif veri ve analizlerin bütünleşmesini sağlayan bir yöntem olarak da değerlendirilmektedir [129].

TKCBS yöntemleri araştırmacıya spesifik bilgiyi sistematik bir şekilde belgeleme ve toplama becerisini sağlar. Toplum açısından ise, yönetimlere olan güvenin artması, karar verme süreçlerinde katılım oranlarının artması, katılım kalitesinin artması, toplumsal katılımın artması ve karar vermede daha etkin olması [69], [74], paydaş ve paydaş gruplarına dahil olan bireylere daha fazla karar alma sorumluluğu vererek hesap verebilirliğin güçlendirilmesi [126] gibi toplumsal avantajlarının yanı sıra kolektif şekilde oluşturulan yerel bilginin paylaşılması, görselleştirilmesi, tekrardan üretilmesi, farklı yöntem ve tekniklerle entegre şekilde kullanılması gibi avantajlara sahiptir [9]. Yöntemin somut çıktılarının yanı sıra toplumsal çıktılarını değerlendirmek gerekirse toplumların güçlendirilmesi, karar verme süreçlerinde katılımın yaygınlaştırılması, toplumsal kapasite ve içermenin artırılması, eşitlik ve artan demokrasiden bahsetmek gerekir [20].

TKCBS'nin dezavantajlı olduğu yönler de vardır. Yönetimler tarafından zorlayıcı sayılabilecek yönünü vurgulamak gerekirse öncelikle oluşturulan bilgiyi fark eden toplumun yerel yönetimler ve karar vericiler üzerinde oluşturacağı baskıdan bahsetmek gerekir. Toplum için avantajlı olan bu baskı yerel yönetimlerin hesap verebilir, açık, katılımcı ve şeffaflığına katkı sağlayacaktır [126]. TKCBS'nin diğerk dezavantajlı yönü ise genç ve teknolojiyi kullanmaya yatkın bireylerin diğerk bireylere nazaran ağırlıklı olarak platformu kullanarak homojenlik yaratması ve neticesinde toplumun gerçek değerlerini yansıtmama olasılığıdır.

TKCBS hakkında en çok kabul gören literatür çalışmasını hazırlayan Sieber [2] TKCBS'nin mekân ve insanlar, teknoloji ve veriler, süreç ve son olarak da sonuç ve değerlendirme olmak üzere 4 temel alanın ortak üretimi ile yapılabileceğini savunmaktadır. Toplumun katılımcı çalışmalara açık olması, teknoloji kullanımı yeterliliğı, mekânın ölçeğı ve kapsamı, paydaşlar ve diğerk aktörlerin sürece dahil edilmesi, teknolojinin anlaşılır ve kolay bir dilde hazırlanması ve erişilebilirliğı, birinci ve ikincil verilerin kaynağı, açık veri kullanımı, bilginin doğruluğı ve sunumu, sistemin sürdürülebilirliğı, sürecin dinamikleri ve amaçlara hizmet eden bir analiz ve değerlendirmenin gerçekleştirilmesi gibi faktörler TKCBS'nin uygulanabilirliğini ve güvenilirliğini etkilemektedir.

4.4.1 Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi

Coğrafi Bilgi Bilimi, çevre ve doğal kaynak yönetiminden planlamaya, mühendislik alanlarından güvenlik hizmetlerine kadar çok geniş bir alanda Coğrafi Bilgi Sistemi uygulamalarının kullanılmasına izin verilen bir bilgi bilimidir. 1990'larda CBS'nin yazılım ve teknolojilerindeki boşluğu doldurmak üzere bir arayış sonucu üretilmiştir ve CBS'nin bireyler ve toplum üzerindeki etkileri ile bireyin CBS üzerindeki etkilerini incelemektedir [130].

Kökleri 1940'larda grafik görüntüler, 1950'lerde askeri amaçlarla uzaktan algılama ve 1960'larda sivil sistemlere hizmet gibi amaçlara dayanan CBS teriminin ilk kez Roger Tomlinson tarafından 1963 yılında kullanıldığı kabul edilmektedir. 1970 ve 1980'lerde bilgisayar maliyetlerinin azalması, donanımlarının geliştirilmesi, veri tabanı teknolojilerinin ve bilgi sistemlerinin kullanılmaya başlaması ile geniş bir kullanıcı yelpazesine ulaşmıştır [131].

1990'larda Goodchild CBS'nin temel alanlarının veri toplama, ölçme ve saklama, mekânsal istatistiklerin üretimi, veri modelleme ve mekânsal verilerle ilgili teoriler üretme, veri yapıları, algoritmaları ve süreçlerini yürütme, görüntüleme, analitik araçlar ile kurumsal, yönetsel ve etik alanlar olduğundan bahsetmektedir [6].

CBS'nin bilgiyi yönetmek için iyi donanıma sahipken bilgi üretiminde yetersiz kaldığı görüşü [7] tartışmalara neden olmuş, akıllarda CBS'nin sosyal bilimlerde kullanılıp kullanılmayacağı sorusunu doğurmuş ve araştırmacılar arasında tartışmalara neden olmuştur [8]. Coğrafi Bilgi Bilimi'nin ortaya çıktığı bu dönemde Toplum katılımlı CBS de ilk defa formel olarak 1993 yılında sivil toplumun ve azınlıkların Coğrafi bilgi sistemine erişiminin nasıl geliştirileceğini çalışmak adına Ulusal Coğrafi Bilgi ve Analiz Merkezi (NCGIA) sponsorluğunda düzenlenen Toplum Atölyesinde kullanılmıştır [9]. 1996 yılında ise "CBS'ye Toplum Katılımı" adıyla bir çalıştay gerçekleştirilmiş ve 1998'de diğer bir çalıştayın takip etmesiyle CBS'nin araştırmacılar tarafından teknolojinin demokratikleştirilmesinin yanı sıra toplum katılımı da sağlayacağı fikri kabul görmüştür [8]. İlk uygulamaları Kuzey Amerika'da başlayan TKCBS kavramı toplumdaki azınlıkların güçlendirilmesi, şeffaflığın artırılması ve hükümet politikalarını etkilemek hedefleriyle anlam bulmuştur [2].

TKCBS'nin gelişimi teknoloji ve sosyal kapasitenin gelişimiyle eşgüdümlü olarak gerçekleşmiştir. Teknolojik perspektiften bakarsak Coğrafi Bilgi Sisteminin geçirdiği üç aşama 1)masaüstü tabanlı CBS, 2)web tabanlı CBS ve 3) Web 2.0 Platformu'dur.

Birincisi, kişisel bilgisayarlarda CBS uygulamalarından oluşan geleneksel masaüstü tabanlı TKCBS'dir. Genellikle mekânsal ve nicel verilerin birleştirilmesiyle harita üretme, mekânsal analizler yapma ve görselleştirmelerde kullanılmaktadır. İkincisi ise internetin gelişmesiyle beraber kullanıma girmiş Web tabanlı Coğrafi Bilgi Sistemleri'dir. En önemli özelliği gerçek zamanlı verilerin kullanılmasına imkân vermesi ve anında katılım sağlamaya uygun oluşudur. Geleneksel TKCBS'ye kıyasla etkileşimli bir yapı ve büyük bir alıcı kitlesine sahip olduğu için katılım seviyesi daha üst düzeydedir.

Üçüncüsü ise Google Maps, Wikimapia ve Open StreetMaps gibi coğrafi harita ve bilgilerin ücretsiz şekilde halka sunulması ve verilerin toplumun desteğiyle güçlendirilmesi gibi çift yönlü içerik oluşturma ve sunmaya olanak veren Web 2.0'nin

doğuşudur. Web 2.0, coğrafi bilgi sistemlerinin web tabanlı bir şekilde kullanılarak insanların internet erişimi ile bilgi yükleyebildikleri bir platform olma özelliği taşımaktadır. Katılımcı CBS'ye katkısı ise planlama çalışmalarında toplumun gündelik yaşam aktiviteleri ve deneyimlerinin web tabanlı ortamlarda aktarılması olarak özetlenebilir. Konuma dayalı aramayı etkinleştirmesi, bulut sistemler üzerinden çalışabilmesi ve sıradan vatandaşların kullanımına hazır olması diğer TKCBS yöntemlerinden ayıran en önemli özellikleridir [132]. Akıllı telefonlar, tabletler ya da Facebook, Twitter gibi sosyal ağlar mekânsal veriyi anında üretme ve kullanma kolaylıkları ile toplum katılımının gerçek zamanlı olarak gerçekleşmesine olanak verir [133].

Sosyal kapasitenin gelişiminin TKCBS'ye katkısı ise daha önce 0 numaralı bölümde bahsettiğimiz gibi akıllı vatandaş ve aktif yurttaşlık kavramlarının gelişmesiyle toplumun bilgi üretmeye ve kullanmaya istekli oluşu ve katılımcı projelerde yer alarak yöntemlerin geliştirilmesiyle olmuştur.

4.4.2 Kullanım Alanlarına Göre TKCBS

Erken dönem araştırmalarının birçoğu üniversiteler ve araştırmacılar tarafından TKCBS'nin geliştirilmesi ve kullanımının keşfedilmesi amaçları güdülerek yapılmıştır fakat zamanla kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve yerel yönetimler tarafından katılımcı projelerde kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüzde ise özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki TKCBS yöntemleri genellikle hedeflerin yükseltilmesi için kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise yansımaları hükümet politikalarına karşı sivil toplum örgütleri, taban grupları ve toplum temelli örgütlerin çalışmalarında yer bulmaktadır.

Kullanım alanlarına göre sınıflandırmak gerekirse;

- Gıda güvenliği,
- Halk sağlığı,
- Müşteri memnuniyeti,
- Toplumsal olayların yönetimi,

- Risk yönetimi,
- Master planlar,
- Havza ve kıyı planlaması,
- Ulaşım ve hareketlilik,
- Topluluk ve mahalle planlaması,
- Bölge planlama,
- Kırsal ve kentsel planlı alanlar,
- Park ve rekreasyon alanları,
- Peyzaj ve ekosistem hizmetleri,
- Doğal ve kültürel mirasın korunması,
- Turizm,
- Güvenlik,
- Kültür alanları,
- Çocuk kenti gibi konsept kentler ve
- Gayrimenkul geliştirmede kullanılmaktadır.

Kullanım alanlarında da görüldüğü üzere TKCBS çok disiplinli bir kullanım alanına sahip olmasının yanında planlama disiplininin neredeyse her alanında kullanılmaktadır. Genellikle paydaşların katılımı, çevrimiçi katılım, analizlerin görselleştirme yoluyla daha iyi ifade edilmesi, gönüllü coğrafi bilgilerin¹ oluşturulması gibi kullanımlarıyla işbirlikçi planlama süreçlerine hizmet etmektedir ve şeffaflık ve uzlaşmaya dayalı mekânsal karar verme konusunda iyi bir yönetim aracıdır.

TKCBS, vatandaşları cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir durumu gibi sosyo-ekonomik göstergelerini haritalandırmada ve mekânsal olarak bağlantılarını analiz etme ve

¹ Goodchild tarafından geliştirilen Gönüllü Coğrafi Bilgi (Volunteered Geographic Information), kullanıcıların coğrafi bilgilerin oluşturulmasında ve yaygınlaştırılmasında katılımını ifade etmektedir.

karşılaştırmada kısacası kartografik üretim yerine mekânsal veri toplamada bir yöntem olarak kullanılmaktadır [2].

4.4.3 Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemi Uygulamalarının Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Kullanımı

Uygulanmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarında temel sorunlardan birisinin halkın katılımının sağlanmıyor oluşu, sağlansa bile katılım yöntemlerinin yetersiz kalmasıdır. Halkın mekânsal bilgi birikim, çevreyi algılama şekli, sorunları tespit edip öneri sunma kapasitesi gibi yetenekleri planlama çalışmasının içine TKCBS yöntemleri ile dâhil edilebilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi TKCBS'nin geleneksel katılım yöntemlerinin yerini alacak bir yöntem olarak değil, diğer yöntemlerle bütünleşmiş bir şekilde kullanılabilecek, karşılıklı diyalogun ve aktif katılımın daha fazla olduğu bir yöntem olarak değerlendirilmesi gerekliliğidir [126]. Verilerin toplanma ve analiz edilmesinde araştırma yöntemlerinin çeşitliliği ve bütünleşmiş kullanılabiliyor olması çok yönlü bakış açısı sağlaması ve farklılaşan sorunların tespit edilmesi adına çalışmaların güvenilirliğini de arttıracaktır.

planlama çalışmasının içine TKCBS yöntemleri ile dâhil edilebilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi TKCBS'nin geleneksel katılım yöntemlerinin yerini alacak bir yöntem olarak değil, diğer yöntemlerle bütünleşmiş bir şekilde kullanılabilecek, karşılıklı diyalogun ve aktif katılımın daha fazla olduğu bir yöntem olarak değerlendirilmesi gerekliliğidir [127]. Verilerin toplanma ve analiz edilmesinde araştırma yöntemlerinin çeşitliliği ve bütünleşmiş kullanılabiliyor olması çok yönlü bakış açısı sağlaması ve farklılaşan sorunların tespit edilmesi adına çalışmaların güvenilirliğini de arttıracaktır.

Kentsel Dönüşüm çalışmalarında, araştırmanın spesifik ihtiyaçlarını karşılamak için ayrıntılı veriye ihtiyaç vardır. TKCBS yerel bilginin toplanmasında birincil veri kaynağı olarak kullanılmasının yanı sıra, ikincil veri kaynakları ile bütünleştirilmesi ve mekânsal olarak eşleştirilmesi ile verilerin analizini daha anlaşılır ve anlamlı kılacak bir yöntemdir. Merkezi ve yerel yönetimlerin gerçekleştirmekte olduğu kentsel dönüşüm projeleri genellikle konut ağırlıklı olarak gerçekleşmektedir. Kent merkezinin etrafında

yoğunlaşan bu alanlar tarihi kent merkezleri üzerinde artan nüfusu ile baskı kurmakta, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak değişimlere uğratmaktadır.

Tarihi kent mekânları ve özellikle tarihi kent merkezlerinin gündeme gelişiyle beraber tarihi ticaret alanları yani tarihi çarşı ve pazarların dönüşümü de söz konusu çalışma alanları içine girmiştir. Özellikle son yıllarda fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak çökmüş kent merkezlerinde dönüşümler İstanbul, Antalya, Bursa gibi büyük şehirlerinde gerçekleşmeye devam etmektedir. İstanbul gibi özellikle 1950'lerden sonra hızla nüfusu artan ve köhneyen kent merkezlerinin dönüşümü sürdürülebilirliğin sağlanması için büyük önem taşımaktadır.

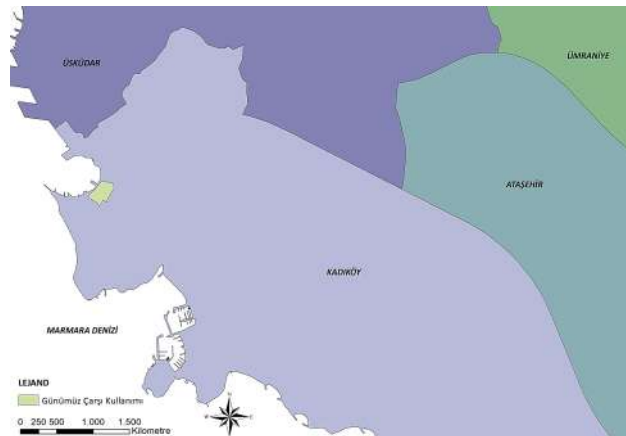
KADIKÖY TARİHİ ÇARŞI VE ÇEVRESİNDE ÖRNEK UYGULAMA

Bu araştırmada örnek tarihi kent merkezi olarak Kadıköy Tarihi Çarşısı ve çevresi seçilmiştir. Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinin örnek alan olarak seçilme sebebi İstanbul içinde oldukça önemli bir geleneksel çarşı özelliğini sürdürmesinin yanı sıra daha önce bir canlandırma projesinin gerçekleştirilmiş olmasıdır. Farklı stratejiler ve işbirliği içinde yürütülen projeden bir takım deneyimler örnek çalışmaya yansımaya yansıyacaktır.

Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinin anlaşılması için öncelikle Kadıköy İlçesinin coğrafi konum ve genel özellikleri ile tarihi yapısı ve planlama geçmişinden bahsedilecektir.

5.1 Kadıköy'ün Coğrafi Konumu ve Genel Özellikleri

Kadıköy İstanbul iline bağlı, Anadolu yakasında Çamlıca eteklerinden, Bostancı – Küçükyalı sınırına kadar uzanan, Doğusunda Maltepe ilçesi, batısında İstanbul Boğazı, ve Marmara Denizi, kuzeyinde Üsküdar ve Ataşehir ilçeleri, güneyinde Marmara Denizi ile çevrelenmiş 25 km² yüz ölçümüne sahip bir ilçedir (Şekil 5.1).

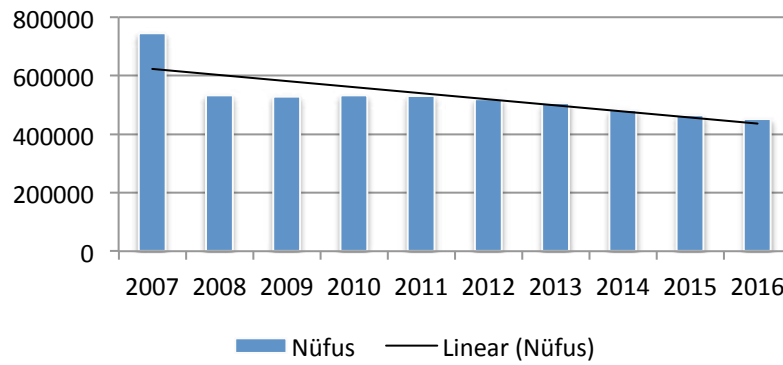

Şekil 5.1 Kadıköy ilçesi ve çevre ilçeler

Kuzeybatı - Güneydoğu doğrultusunda Haydarpaşa'dan Bostancı' ya yaklaşık 21 km.'lik sahil şeridine sahip olan kentin kıyı şeride paralel uzanan ulaşım aksları yerleşim yapısını belirlerken, kuzeyden geçen E-5 karayolu ise ilçenin kuzey sınırı kabul edilmektedir.

Kent ulaşım açısından oldukça önemli bir merkez niteliği taşımaktadır. Boğaziçi Köprüsü'ne yakınlığı, metro, metrobüs, raylı sistemler ve deniz ulaşımı açısından avantajlı konumu ve sahip olduğu toplu taşıma alternatifleri ve bağlantıları ile etkin bir ulaşım sistemi vardır.

2016 nüfusu 452.302 olan kentin Şekil 5.2'de görüldüğü üzere son 10 yılda yaklaşık 300.000 kişilik nüfus düşüşü yaşadığı görülmüştür [134]. Nüfusun %45'ini erkekler oluştururken %55'ini kadınlar oluşturmaktadır [134].

Şekil 5.2 Kadıköy ilçesinin yıllara göre nüfus değişimi [135]

Kentin okuma yazma oranı incelendiğinde %6,99'u Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini tamamlamışken, %28,73'ü yüksekokul ve lisans eğitimini tamamlamıştır [136]. Bu değerler İstanbul ilçeleri arasında kentin eğitim bakımından üst sıralarda yer almasını sağlamaktadır.

Caferağa, Osmanağa, Rasimpaşa, Koşuyolu, Acıbadem, Hasanpaşa, Bostancı, Caddebostan, Dumlupınar, Eğitim, Erenköy, Fenerbahçe, Feneryolu, Fikirtepe, Göztepe, Kozyatağı, Merdivenköy, Sahrayıcedit, Suadiye, Zühtüpaşa ve Ondokuzmayıs olmak üzere 21 mahalleden oluşmaktadır (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 Kadıköy ilçesi mahalleleri

Çalışma alanı olarak belirlenen Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi Caferağa ve Osmanağa mahalleleri sınırları içinde yer almaktadır.

5.1.1 Kadıköy Planlama Tarihi - Kent Merkezinin Gelişim Süreci

Kadıköy'ün tarihi İçerenköy'de bulunan yontma taş devrine ait ilk el baltaları ile M.Ö 5000 - 3000 yılları arasına dayandığı düşünülmektedir. Anadolu yakası için en önemli yerleşme alanı olan Fikirtepe Kültürü ise neolitik dönem bulgularını içermektedir. M.Ö 1000 yılları civarında ise Fikirtepe etrafında Fenikeliler tarafından oluşturulmuş Harhadon adıyla bir ticaret kolonisinin varlığı bilinmektedir. Bu dönemlerde kıyı çizgisi de günümüzdeki kullanımından oldukça farklı bir sınırdadır, Fikirtepe – Hasanpaşa arasında bulunmaktadır. İlerleyen dönemlerde ise Moda Burnu ve Yoğurtçu arasında yeni bir yerleşimin (Halkedon/Chalchedoine/Khalkedon) oluşmasıyla yerleşim sınırları genişlemiştir.

M.Ö 658’de Bizans şehrinin Sarayburnu’nda yer almaya başlamasıyla karşı tarafta yer alan Kadıköy’ün Bizans tarafından “Körler Diyarı”¹ olarak adlandırıldığı dönem olarak yer almıştır. Bu mitolojik hikaye Kadıköy’ün Bizans öncesi yerleşim bulgularının izlerine kanıt olarak gösterilmektedir. Ayrıca günümüz Yeldeğirmeni’nde yer alan Aziziye Sokağı’nda M.Ö 6. Yüzyıla ait bulunan taş da dönemi kanıtlar bulgularındandır [137].

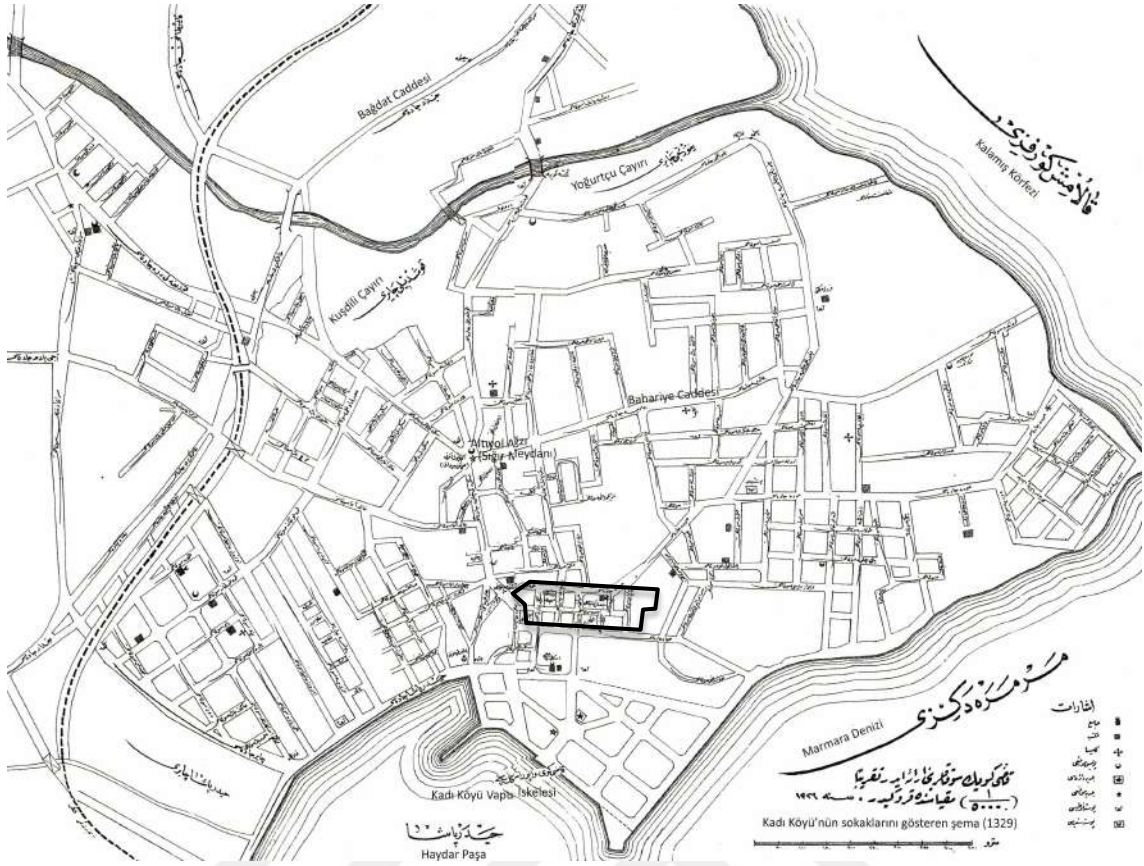
Persler, Bergamalılar, Romalılar tarafından gerçekleştirilen çeşitli kuşatmalarından sonra 1350’lerde büyük ölçüde Osmanlı denetimine giren Halkedon, fetihten sonra “Kadı Köyü” ismini almıştır. Bizantion karşısında siyasal – toplumsal geçmişiyle hep mütevazı duran Khalkedon Osmanlı Dönemi’nde de ikincil konumda kalmıştır [138]. Bunun sebebi olarak tarımsal faaliyete uygun bir yer olması ve ticari anlamda da Bizans’ın baskın bir karakter taşıması, Osmanlı Dönemi’nde de iskan politikaları nedeniyle Kadı Köyü’nün Üsküdar² yanında ikincil konuma düşmesine neden olmuş, bağlar ve bostanlardan oluşan bir köy olarak uzun süre kimliğini sürdürmüştür [138].

Kadı Köyü isminin babası sayılan Kadı Hızır Bey köyün tarımsal kimliği ve estetiğini güzelleştirmek için çalışmalar yapmış, dönemde padişahlar tarafından yapılan saraylar ile de dikkat çekmeye başlayan yerleşim zamanla balıkçılığın ve tarım faaliyetlerinin yoğun olduğu, yenilemen mimari ve dinsel kozmopolitliği ile huzur dolu bir yer olarak çeşitli seyahatnamelerde tasvir edilir. Ayrıca bu dönemlerde yaklaşık 800 yapının bulunduğu tahmin edilmektedir (Şekil 5.4).

1869 yılında Üsküdar Sancağı’na bağlanan Kadıköy, 1900’lara gelindiğinde artık yapılaşmaların hız bulduğu, sınırlarının değiştiği bir alan haline gelmiştir. Özellikle yangınlar sonucu kent dokusu İstanbul ve Boğaz manzarasına hakim köşk ve konaklarla yenilenmiştir [139].

¹ “Öyküye göre Megaralılar yeni bir kent kurmak üzere seçilecek yer üzerine Hatif’e (Oracle) başvurdıkları zaman Hatif’ten “Körler memleketinin karşısında” yanıtını almaları üzerine Bizans(Vizas)ın kumandası altında yola çıkarak Saray Burnu’na kadar gelmişler ve oradan Kadı Köyü’ne bakarak Kadıköylüler’in Saray Burnu gibi güzel bir yere kent kurmayıp karşı tarafı seçmelerinden dolayı kör olduklarını ve buna göre Hatif’in dediği yer orası olmak gerektiğini düşünmüşler ve Bizans kentini böyle kurmuşlardır.” (Arseven, 1914, s. 21)

² Üstelik Üsküdar’ın Bizans Döneminde Altın Köy anlamına gelen Hrisopolis olarak adlandırılması, Kadıköy’ün ise Körler Kenti olarak nam salması Üsküdar’ın Kadıköy üzerindeki üstünlüğünü ve önemini kanıtlar niteliktedir.

Şekil 5.4 Kadıköy sokaklarını gösteren şema (1329) ve Tarihi Çarşı sınırı [137]

Kadıköy Belediye Şubesi müdürü Celal Esad'ın 1913 yılında ele aldığı kitabında Kadıköy'ün 12 mahalleden oluştuğu ve toplamda 2740 hektarı kapsayan, 7822 hane, 1838 dükkân ve toplamda 35.641 kişi nüfusunun olduğu aktarılmıştır. Dönemin sosyo demografik yapısı ise refah sahibi memur ve tüccarlar ve bu kesime hizmet eden işçi, esnaf ve ev hizmetçilerinden oluşmaktadır. Ekonomik durumu ise sanayinin gelişmediği, ticaretin ancak yerel düzeyde yer aldığı, limanların ticaret amacıyla kullanılmadığı bir ekonomik işleve sahip, iskan alanı olarak kullanılan yerleşim özelliği taşımaktadır. Özellikle 1928'de bölgeye elektriğin gelişi iskan için daha da uygun bir ortam oluşturmıştır.

Kadıköy 1860'lardaki ilk imar operasyonlarından herhangi bir pay elde edemese de, 1912-1914 arasında Cemil Topuzlu'nun dönemindeki imar operasyonlarında yol ve altyapı yatırımları ile şehir ve semt parkları oluşturma projesinden yararlanmıştır.

Cumhuriyet sonrasına bakılırsa Kadıköy'ün 1930 yılında ilçe oluşuna, ulaşım ağlarının tramvaylar ile zenginleştirilmesine, Cumhuriyet aydınlarının tercih ettiği bir mekân

dönüşmesine, kültürel ve modern bir yapıya kavuşmasına ve ekonomik olarak da gelir düzeyinin en yüksek olduğu yerlerden birisi olmasına şahit olunmuştur [138].

1938-1949 yılları arasında Lütfi Kırdar'ın gerçekleştirdiği imar operasyonları döneminde yine ulaşım ve altyapı çalışmalarına önem verilmiş, Bağdat Caddesi'nin Kartal'a kadar asfaltlanması, Kadıköy Halkevi'nin inşası, otobüs işletmesinin başlaması en önemli projeler olmuştur. Bu dönemde bölgeleme imar planının uygulanmasıyla nüfusun hızlı bir şekilde artışı, Avrupa yakasında çalışan kesimin Kadıköy'ü geçiş noktası olarak kullanmasına neden olmuştur.

1950 ve 1960'larda ise tüm büyük kentlerde olduğu gibi Fikirtepe'de gecekondulaşma başlamış, kırsaldan gelen yoğun göç ve 1965'te yürürlüğe giren Kat Mülkiyeti Kanunu ile de çok hızlı bir şekilde kent dokusuna hâkim olan köşkler yerini apartmanlaşmaya bırakmıştır. 1950'lerde Kadıköy çevresinde az yoğun, müstakil, bahçeli yapılaşmalar varlığını sürdürse de 1960'larda mekânsal dönüşüm varlığını hissettirmiştir. Özellikle ticaret ve hizmet sektörlerinin alanda yoğunlaşmaya başlaması günümüzdeki özgün karakterini oluşturmaya neden olmuştur.

1973'te Boğaz Köprüsü'nün açılması yoğunluğu biraz azaltsa dahi 1980 – 1990 arası kentte çeşitli düzenlemelerin gerçekleştirildiği yıllar olmuştur. Haydarpaşa Koyu'nun doldurularak meydanın genişletilmesi, Dalıan - Bostancı arasında denizin doldurularak kıyı çalışmalarının yapılması, Kalamış ve Fenerbahçe'de yat limanı inşası, İskele – Mühürdar arasındaki denizin doldurulması ve en nihayetinde bu doldurmalar ile 5 km'den uzun bir sahil yolunun elde edilmesi erişilebilirliği arttırarak kentin daha da gelişip ön plana çıkmasına neden olmuştur [135].

1990'lı yıllarda II. Çevre Yolu'nun tamamlanması, Kozyatağı çevresi ve Söğütluçeşme'de bir alt merkez oluşmasına neden olmuş, Bostancı'dan itibaren sahil yolu dolguları devam etmiş, Moda Burnu'nda yeni bir dolgu alanı oluşturulmuş ve Bahariye yaya yolu düzenlemesi yapılmıştır. Dönemde Emlak Bankası'nın iştirakiyle ortaya çıkan Ataşehir Blokları çevresinde de yapılaşmaları arttırmış ve 2009 yılında Kadıköy sınırlarından ayrılan 7 mahalle günümüzdeki Ataşehir ilçesinin oluşmasını sağlamıştır.

Kentte dönüşüm ve yenileme kavramları 1999 Depremi'nden sonra gündeme gelmeye başlamış, günümüzde hala yoğun bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Özellikle 6306

sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesi ile yasanın borç ödeme kolaylığı ve alan genelinin rant değerinin yüksek olması kentin neredeyse tamamını kentsel dönüşüm çalışmalarının konusu haline getirmiştir.

5.1.2 Kadıköy İmar Planları - Kentsel Dönüşüm Çalışmaları Süreci¹

Kadıköy ilçesi 1/5000 ölçekli 3 bölge planından oluşmaktadır. Merkez bölgesi ilk olarak 1930 – 1939 yılları arasında Jacques Pervititch tarafından hazırlanmış 1/1000 ölçekli Sigorta Planı olarak uygulanmıştır (Şekil 5.5).

Şekil 5.5 Jacques Pervititch 1938 – 1939 sigorta planı 1/4000 rehber planı

¹ Bilgiler 2011 tarihli Kadıköy Mevcut Durum Raporu ve Vizyon Çalıştayları isimli yayından alınmıştır.

1970 - 1973 yılları arasını içeren 1/500 ölçekli Moda Merkez etap planları ise alanla ilgili ikinci planlama çalışmasıdır.

Günümüzde halen kullanılmakta olan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ise 22.03.1994 tarihinden itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Bölge genelinde 1994 tarihinden itibaren bu plana bağlı olarak belirli alanlarda 15.50 ve 18.50 metre yüksekliğinde, blok nizam yapılaşmalar gerçekleşmiştir.

Kadıköy’de planlama çalışmalarının 4 temel bölge üzerinden yapıldığı tespit edilmiştir.

Birincisi Serbest Planlama Bölgesi olarak geçen Bostancı – Bağdat Caddesi Bölgesi, 2.si “Özel Proje Alanı” olarak adlandırılan Fikirtepe – Eğitim – Dumlupınar Bölgesi, 3.sü Acıbadem – Hasanpaşa –Koşuyolu Bölgesi ve 4.sü ise Tarihi Sit Alanlarını İçeren Bölgedir.

a. Serbest Planlama Bölgesi

Kadıköy merkezden başlayıp Bostancı’da biten Marmara Denizi ile E-5 (D-100) karayolu arasındaki bölge farklı tarihlerde onaylanmış 1/1000 ölçekli uygulama imar planları ile (1968, 1971, 1973, 1976, 1980) gelişimini sürdürmektedir. Bu alan Serbest Planlama Bölgesi olarak nitelendirilmiş ve yapılaşma koşulları içerisinde maksimum yükseklik değeri belirtilmemiş, emsal 2.07 olarak kabul edilmiş fakat 2015 sonrasında inşası gerçekleştirilen binalar için 2.50 olarak değiştirilmiştir. Alan içinde yalnızca Bağdat Caddesi’nde 15 metre yükseklik sınırı vardır.

Alanın 09.03.2005 tarihli 1/5000 ölçekli ve 11.05.2006 tarihli imar planları bulunmaktadır.

b. Fikirtepe – Eğitim – Dumlupınar Bölgesi

09.03.2005 tarihli 1/5000 ölçekli planda Fikirtepe – Eğitim – Dumlupınar mahalleleri “Özel Proje Alanı” olarak kabul edilmiş ve alanda plan yapma yetkisi İstanbul Büyükşehir Belediyesine verilmiştir. Söz konusu alana 22.03.2007 onay tarihli bir plan değişikliği ile “kentsel dönüşüm alanı” ifadesi eklenmiştir.

Bu alan daha önce hisseli yapılaşmanın olduğu bir bölge iken ıslah imar planları yapılarak hmax: 9.50 koşulu ile mülkiyet sorununun çözülmesi hedeflenmiştir fakat alandaki kent dokusu için bir çözüm oluşturulmamıştır. Yaklaşık 131 hektar olan alan

için 2.07 emsal değeri belirlenmiş ve öngörülen nüfus 30.000 kişi olarak öngörülmüştür. Fakat daha sonra Bakanlar Kurulu kararı ile 6306 sayılı yasa kapsamında 09.05.2013 tarih ve 2013/4749 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile riskli alan ilan edilmiş ve emsal oranı 4.14'e çıkarılmıştır. Kademeli emsal artışının uygulandığı alanda emsal değerleri 1.10 ile 4.14 arasında değişmektedir. Alan için öngörülen alan kullanımlarının 7.9 hektarını konut alanları oluştururken, 2.8 hektarını Ticaret + Konut alanları kapsamaktadır.

Alan için yapılan planlama çalışmaları 02.08.2013 tarihinde yürürlüğe giren "Kadıköy ilçesi, Fikirtepe ve çevresine ilişkin hazırlanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı" geçerlidir.

c. Acıbadem – Hasanpaşa –Koşuyolu Bölgesi

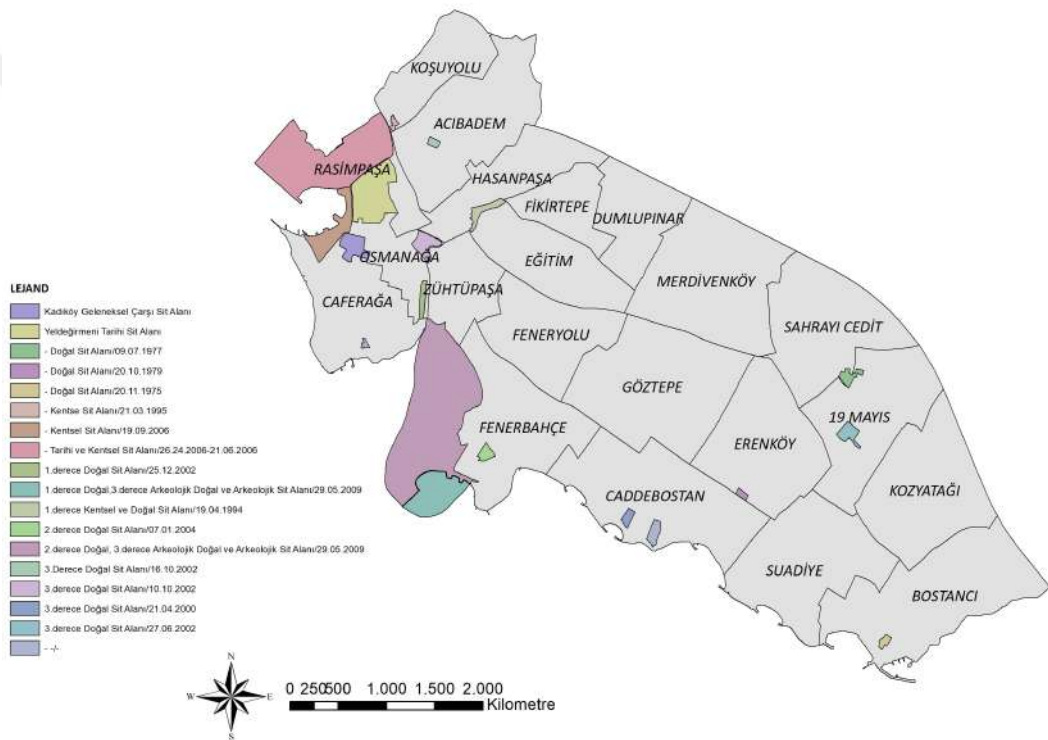
Kadıköy Merkez'den Yıldız Bakkal yönünden devam eden Acıbadem – Hasanpaşa – Koşuyolu Bölgesi 1/1000 ölçekli Mevzi İmar Planı ile gelişimini sürdürmüştür. İlk planı 1949 tarihli 1/2000 ölçekli Gazhane Planı'dır. Gazhane planı tam olarak bir imar planı özelliği taşımamış, ulaşım ağlarını gösterir bir harita şeklinde yapılmıştır. Bölge gelişimini yine mevzi planlarla sürdürmüş, bu mevzi planlardan 1997 ve 1999 tarihlerinde 2 adet 1/1000 ölçekli plan üretilmiştir. 1/5000 ölçekli bölge planı ise 01.08.1997 tarihinde onaylanmıştır. Koşuyolu'nda Ayrık(bahçeli) Nizam 2-3 katlı, Acıbadem'de Ayrık Nizam 4 katlı yapılaşma koşulu bulunmaktadır. Haydarpaşa Mahallesi ise Kadıköy merkezin devamı niteliğinde Blok Nizam, hmax: 15.50 yüksekliğinde yapılaşmasını devam ettirmektedir.

d. Tarihi Bölge

Çalışma alanı olarak seçilen Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi için 26.04. 1995 tarihli Koruma Kurulu tarafından hazırlanmış Kadıköy Geleneksel Çarşı Koruma İmar Planı bulunmaktadır. Ayrıca Yeldeğirmeni Bölgesi için de 13.07.1998 tarihli "Rasimpaşa Koruma Planı" bulunmaktadır. Tarihi Bölge içerisindeki yapılaşmalar için Koruma İmar planları geçerlidir (Şekil 5.6).

Kadıköy yapısı itibariyle eski konut stokunun fazla olduğu bir yerleşim yeridir. Bina yaş aralıklarına göre dağılım grafiği incelendiğinde 2009 yılı verilerine göre alanın yalnızca %8'inin 0-10 yıllık oluşturulduğu, %66'sının 11-40 yıllık ve %26'sının ise 41-100 yıllık

olduğu bilinmektedir [135]. Dolayısıyla özellikle 16.5.2012 tarihli ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesi ile kentte hızlı bir şekilde bina stokunun yenilenmesi gündeme gelmiştir. Derinlemesine mülakatta alınan bilgiye göre 6306 sayılı kanun ile yeniden yapılan yapıların %20'sinin Kadıköy'de gerçekleştirildiği söylenmektedir. 2014-2015 yıllarında ortalama 150 adet inşaat yapılan Kadıköy'de son bir sene içinde yaklaşık 1500 inşaatın gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Genellikle parsel bazında yapılan dönüşümler bina stokunun yenilenmesine yardımcı olurken, kenti büyük bir inşaat alanı haline getirmiştir.

Şekil 5.6 Kadıköy ilçesinde yer alan sit alanları

5.1.3 Kadıköy Kent Konseyi

Kadıköy Belediyesinin Kent Konseyi 2004 yılında Sağlıklı Kentler Projesi kapsamında başlattığı projeye kurulmuştur. Kent Konseyleri daha önce de belirtildiği gibi yasal olarak 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesinde yer almıştır ve 2006 yılında Kent Konseyi Yönetmeliği yayınlanmıştır. Buradan Kadıköy Kent Konseyi'nin yalnızca yasal bir süreç olduğu için kurulması hedefini taşımadığı anlamını çıkartılabilir.

Kadıköy Kent Konseyi'nin amacı "Kadıköy'de, kent vizyonunun ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi, Kadıköy ve Kadıköylünün haklarının korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışmaktır" [140]. Konseyin İçişleri Bakanlığı Kent Konseyleri Yönetmeliği'ne dayanarak oluşturmuş 12 Mart 2016 tarihli "Kadıköy Kent Konseyi Çalışma Yönergesi" bulunmaktadır.

Kadıköy Kent Konseyi; yapısı gereğince farklı aktörleri bünyesinde bulundurmaktadır. Aşağıda belirtilen kişi, kurum ve kuruluş temsilcileri Kent Konseyi Genel Kurulu'nu oluşturmaktadır:

- Kadıköy Kaymakamlığı
- Kadıköy Belediye Başkanlığı
- Kadıköy kaymakamlığı tarafından belirlenen kamu kurum ve kuruluşlarının birer temsilcileri,
- Kadıköy İlçesi Mahalle Muhtarlıkları
- Kadıköy'de teşkilatını kurmuş olan siyasi partiler
- Kadıköy'de bulunan üniversiteler
- Faaliyet alanı Kadıköy İlçesini de kapsayan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikaları, noterleri, baroları, ilgili dernekleri ve vakıfları
- Kurulmuş olan meclislerinden, dönem içerisindeki, çalışmalarını, yönergelerine göre düzenli sürdürmüş olanların meclis başkanları veya seçilmiş birer temsilci,
- Kurulmuş olan çalışma gruplarından, dönem içerisindeki, çalışmalarını düzenli sürdürmüş olanlarından seçilmiş birer temsilcisi,
- Geçmiş dönem Kadıköy Belediye Başkanları, Kadıköy Kent Konseyi Başkanları

Kadıköy Kent Konseyinin görev alanında, yönetim anlayışına dayalı ve sürdürülebilir kalkınma içinde çeşitli toplum kesimlerini; kent yönetimine katkıda bulunmalarını, kaliteli ve yaşanabilir bir kentin yönetiminde aktif rol almalarını hedefleyen organları temsil eden "meclisler" yer almaktadır. Kadıköy Kent Konseyi'nin;

- Kadın Meclisi

- Çocuk Meclisi
- Gençlik Meclisi
- Engelli Meclisi
- Kıdemli Yurttaşlar Meclisi ve
- LGBTİ Meclisi olmak üzere 6 adet meclisi vardır.

Konseyn amacına uygun çalışmalar yapmak, çalışma konularından herhangi biri ile ilgili faaliyette bulunmak ve kazanımlarını Kadıköy'e aktarmak için bir araya gelen en az 7 kişiden oluşan gruplar ise çalışma gruplarını oluşturmaktadır. Kadıköy Kent Konseyi'nin hâlihazırda 10 adet çalışma grubu ve hazırlık içinde olan 4 grubu vardır.

- Çevre ve Altyapı
- Tarihi Bellek ve Kültürel Miras
- Sosyal Hizmetler ve Kent Yoksulluğu
- Sağlık
- Eğitim Kültür ve Sanat
- Tüketici
- Hukuk
- Spor
- Sürdürülebilir Kent ve
- Gıda Çalışma Grupları şu anda aktif olarak çalışmalar yapan gruplardır.

5.1.4 Kadıköy Tarihi Çarşısı'nın Gelişim Süreci ve Planlama Çalışmaları

1876 yılında Kadı Köyü Belediye teşkilatının kapsadığı mahalleler ile mahallelerin kapsadığı hane sayılarının yazılı olduğu bir defterde Caferağa Mahallesi'nde 675 hanenin yer aldığı yazmaktadır. 1881 yılında ise 10. Belediye Dairesi tarafından hazırlanan cetvelde Caferağa Mahallesi'nde 885 Hane, 205 Dükkân, 251 ekili olmayan arazisi olduğu bilgisine ulaşılmıştır [137].

Kadıköy Belediye Şubesi müdürü Celal Esad'ın 1913 yılında ele aldığı kitabında ise o dönemde Caferağa Mahallesi'nin 600.000 m2 alan büyüklüğüne sahip olup, 1900 haneden oluştuğu, 350 dükkân ve toplamda 8639 kişilik nüfusu olduğu bilgisini aktarmıştır [137].

Tüm İstanbul'da olduğu gibi kentin yeniden yapılanmasını neden olan yangınlar Tarihi Çarşı ve etrafında da oldukça büyük hasar vermiştir. 1855 İskele yangını, 1877 Osmanağa Yangını, 1880 Moda Caddesi yangını sırasında yaklaşık 1200 hane ve dükkân zarar gördüğü bilinmektedir [137].

Yine Arseven'in aktardıklarına göre, Kadıköy'ün en değerli kısmının İskele Caddesi, Muvakkithane Caddesi ve meydanlar olduğu, Haydarpaşa Caddesi ve çarşı için de bu sıralamayı takip ettiği görülmektedir. Surp Takavor Kilisesi 19. Yüzyılda yıkılan Ermeni Gregoryen Kilisesi yerine tekrardan yapılmıştır.

1856 yılında kent merkezinde çıkan yangın sonucunda merkezdeki 250 ahşap yapının yok olması ızgara desenli imar planına göre yeniden planlanır. 1900'lü yıllarda iskelenin çevresinde yoğunlaşan resmi yapılar, cami, kilise gibi dini yapılar ile Tarihi Çarşı kentin merkezi rolündedir (Şekil 5.7).

İskele Camii ve Osmanağa Cami'nin tarihi geçmişleri Fatih sultan Mehmet ve Sultan III. Mustafa zamanına kadar dayanmaktadır. Fakat 1850'lerde çıkan yangınlar sonucu harap olan camiler yine aynı yıllarda tekrardan inşa edilmiştir. Caferağa Camii ise 1900'lü yıllarda inşa edilmiştir. Cami, kilise gibi dini yapılar bu dönem izlerini taşıırken konutlar genellikle 1950 – 1960'lı yıllara dayanmaktadır.

Muvakkithane Caddesi kentin en eski alışveriş mekânıdır, alt katları dükkân olan binaların üst katları Levantenler tarafından konut olarak kullanılırdı.

1920'lerden bugüne kadar var olan Baylan, Beyaz Fırın gibi pastaneler, Hacıbekir ile Cafer Erol gibi şekerciler, Yanyalı Fehmi Lokantası, Brezilya Kahvecisi, Benusen, Fasıl gibi meyhaneleri ile yıllardır süregelen tat ve kültürü devam ettiren Tarihi Çarşı son 15 yıldır büyük bir değişim içindedir. Gıda satışının yanında, zamanla yeme-içme mekânları ve eğlence mekânları ile canlılık kazanan çarşı, günümüzde ise antikacılar, sahaflar, ikinci el kıyafet ve hediyelik eşya satan dükkânlar ile çeşitliliğini ve özgünlüğünü devam ettirmektedir.

Yeni bir Proje Geliştirme Anlayışı ile esnaf, belediye, derneklerin katılımcı aktörler olarak içerilmesi, sponsor ve çarşı esnafının ödediği emlak ve tabela vergilerinin çarşıya aktarılması Proje Kaynağı Yaratma, işsiz gençlerin meslek edindirilmesi için Yeni İş Yaratma Birlikliklerinin kurulması, Çarşı Ekonomisinin Canlandırılması, ve Sokak İmaj ve Temalarının Yeniden Ele Alınması stratejileriyle yola çıkan proje 2005 ve 2008 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

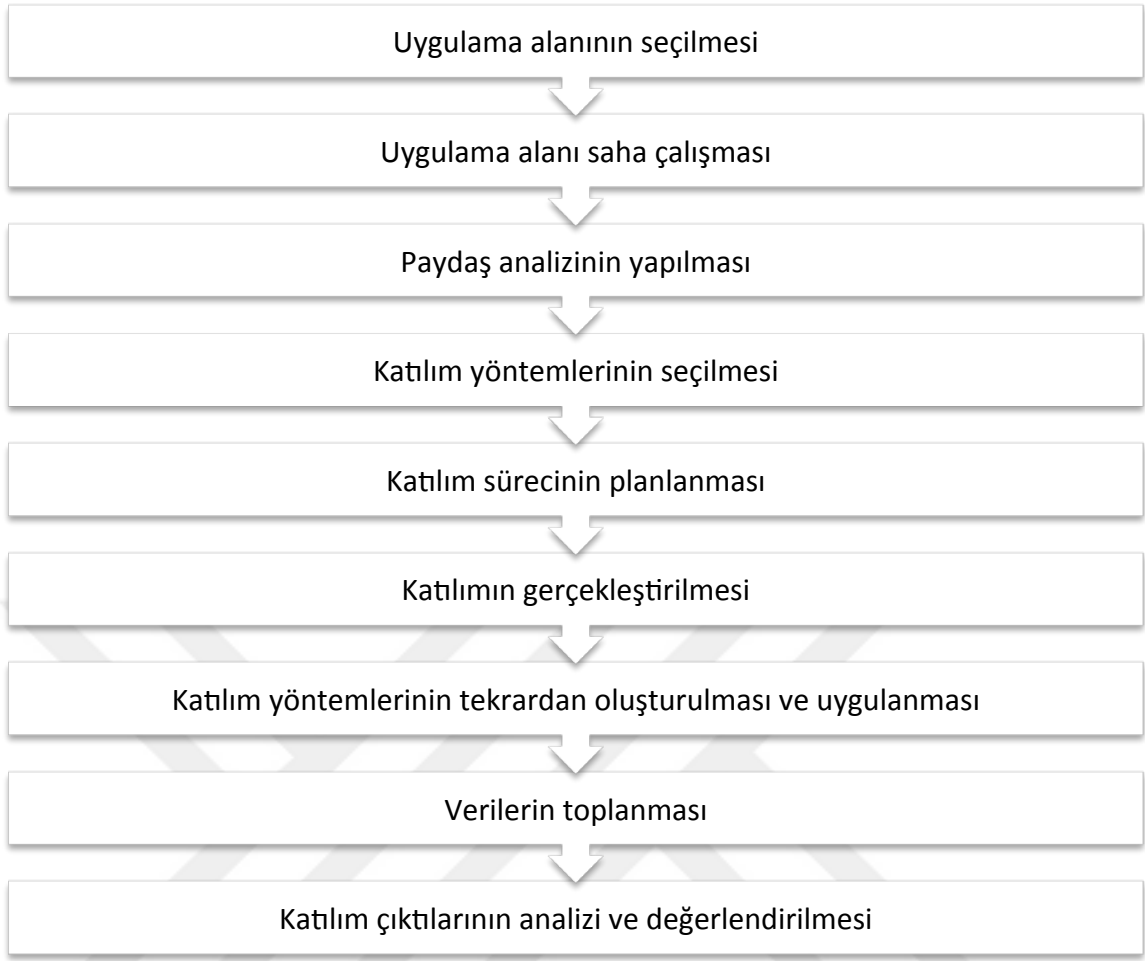
“Renklerimiz Geri Dönüyor, Kadıköy Çarşısı Canlanıyor!” sloganı ile sokaklarda yeni imaj düzenlemeleri yapılmış, tüm katılımcılarla “bahar temizliği” yapılmıştır. Tarihi çarşının tamamının su, kanalizasyon altyapısı yenilenmiş, üstyapıda ise sokak, meydan kaplamaları ve kent mobilyaları yeni sokak imajına uygun hale getirilmiştir. 50 adet işsiz gence yeni iş olanakları sağlamak üzere sertifika programı başlatılmış, aydınlatma elemanları yenilenmiş, cephe sağlıklılaştırma ve metruk binaların basit onarımlarla yenilenme çalışmaları yapılmıştır [141].

Canlandırma projesinin tüm alan için yapılsa da önceliğin belirli sokaklara verilmesi, alan tasarımına katılımın sağlanamaması ve zamanla oluşan koordinasyon eksikliği ile takip sürecinin devam etmemesi projenin başarısız yanları olarak değerlendirilmektedir [142].

Yoğunlaşan eğlence mekânları ile genç nüfusun çarşayı ağırlıklı olarak kullanmaya başlaması, Moda ve Bahariye’ye geçiş alanı olarak kullanılması, alanda popüler markaların yer edinmiş olması, artan yüksek kira bedelleri ile küçük esnafın yer değiştirmesi, artan kentsel dönüşüm çalışmaları ve kent merkezinde oluşan baskı tarihi çarşının tekrardan bir canlandırma projesine ihtiyaç duymasına neden olmaktadır.

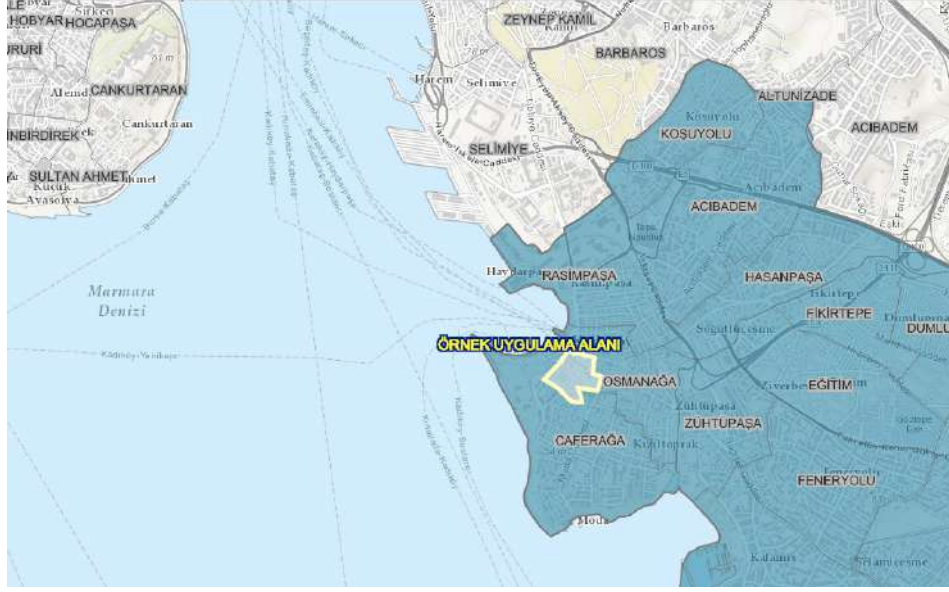
5.2 Çalışma Alanı Hakkında Bilgi ve Uygulamanın Yöntemi

Araştırmanın örnek uygulama alanı olarak Kadıköy Tarihi Çarşısı ve çevresini oluşturan ticari alan seçilmiştir. Alanın uygulama alanı olarak seçilme sebebi ise kent merkezlerinde yer alan geleneksel çarşıların ticari fonksiyonunun zamanla çevresine yayılması ve ekonomik, sosyal ya da çeşitli sebeplerden dolayı geleneksel kimliğini kaybetmesi sebebiyle gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm müdahalesine uygun bir yerleşim özelliği göstermesidir.

Şekil 5.8 Toplum katılımlı süreç tasarımı

Çalışma alanı olarak seçilen alan Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresindeki yoğun ticaret yapısının zamanla çevresine de yayılarak konut alanları içerisinde yer almaya başlaması, çarşı kullanımının da yayılmasına neden olduğundan dolayı Tarihi Çarşı çevresi de çalışma alanı sınırları içine dahil edilmiştir. Çalışma alanı Kuzey Batı yönünde Albay Faik Sözdener Caddesi, Kuzeydoğu yönünde Söğütlüçeşme Caddesi, Güneydoğu yönünde Pavlonya Sokağı, Serasker Caddesi, Sakız Sokağı, Nailbey Sokağı, ve Moda Caddesi ile güneybatı yönünde ise Sarraf Ali Sokağı ve devamında Misbah Muhayyes Sokağı ile sınırlanmaktadır. Toplam alan büyüklüğü yaklaşık 19 hektar olan alan, Osmanağa ve Caferağa Mahalle sınırları içinde yer almaktadır (Şekil 5.9 ve Şekil 5.10). Alanda yapılan saha çalışması neticesinde yaklaşık olarak 1600 kişinin yaşadığı, 5400 kişinin de işyerinin alanda yer aldığı tespit edilmiştir.

Şekil 5.9 Uygulama alanının Kadıköy ilçesi içindeki konumu

Şekil 5.10 Uygulama alanının hava görüntüsü

a. Uygulama Alanı Saha Çalışması

Uygulama alanında yapılan saha çalışması ArcGIS Collector uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın tercih edilme sebebi harita ve GPS kullanarak verilerin toplanması ve güncellenmesi kolaylığı, Android ve IOS uyumlu telefonlarda çevrimdışı çalışmaya elverişli olması, verilerin nokta, çizgi ya da alansal olarak toplanabilmesi, bu özelliklere fotoğrafların eklenebiliyor olması ve haritaların paylaşılması durumunda grup çalışmasına uygun olmasıdır.

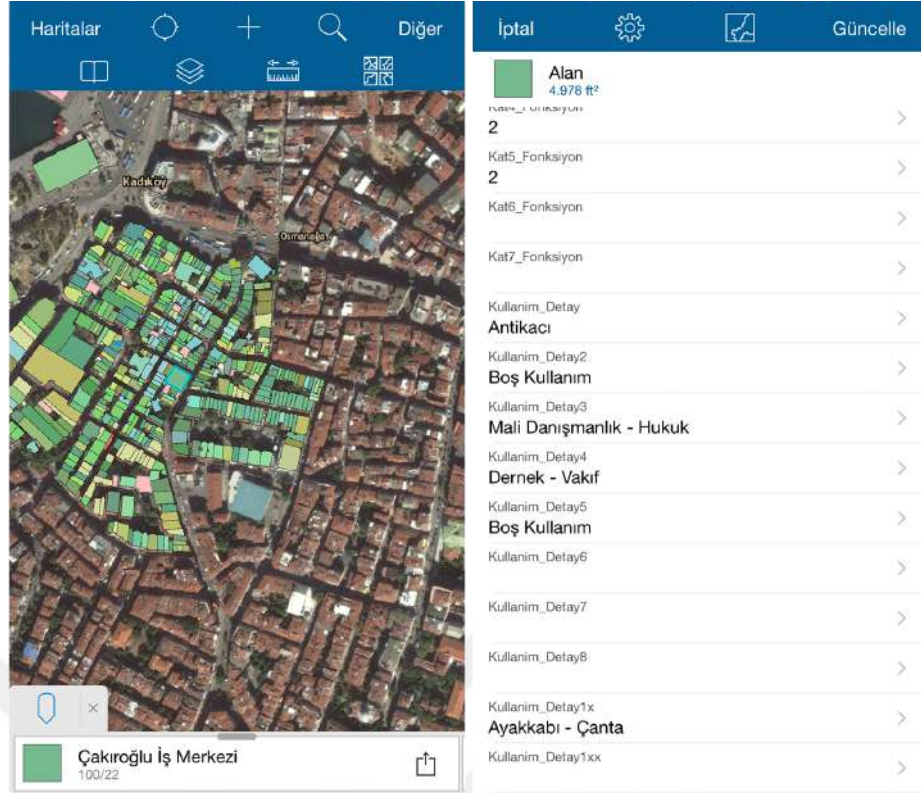
Paylag Yazdır Doğrultular Ölç Yer İşareti

Harabe Yapı İnşaat Kuaför - Berber Dövmce Kişisel Bakım Hizmetleri Sağlık Hizmetleri Finansal Hizmetler Tamir Hizmetleri Kafe Lojistik Hizmetleri Mali Danışmanlık - Hukuk Dernek - Vakıf Depo Öğrenci Yurdu Emlakçı - Gayrimenkul Turizm Hizmeti Kuru Temizleme - Terzi Fotoğrafçı Kuruyemiş

Mali Danışmanlık - Hukuk Dernek - Vakıf Boş Kullanım

Esri, HERE, Garmin, INCREMENT P, USGS, METI/NASA

Alanda veri toplama sırasında mobil uygulaması kullanılmıştır, gözlem yapılırken bina fotoğrafları ve bina bilgileri sisteme eklenmiştir (Şekil 5.12). Uygulamanın konum tabanlı olması sahada çalışmayı oldukça kolaylaştırıcı bir faktör olmuştur.

Şekil 5.12 ArcGIS Collector uygulamasından bir görünüm ve öz nitelik düzenleme örneği

b. Paydaş Analizinin Yapılması

Örnek uygulama alanı olarak seçilen Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi için saha çalışması tamamlandıktan sonra alan için Paydaş Analizi yapılmıştır. Analize göre alanda yer alan paydaşlar;

- Mülk sahibi işletmeciler
- Kiracı işletmeciler
- İşyeri sahibi olmayıp çalışanlar
- Konut sahipleri
- Kiracılar
- Kullanım türüne göre kullanıcılar
- Kadıköy Belediyesi
- Dernek / Vakıf ve STK'ler
- Gazete / Medya ve Üniversiteler olarak belirlenmiştir.

c. Katılım Yönteminin Seçilmesi

Araştırma süresi boyunca araştırmacı paydaşlardan birisi olan Kadıköy Kent Konseyi'nde Sürdürülebilir Kent Grubu üyesi olarak yer almıştır ve çalışma alanı ve çevresinde yer alan kentsel dönüşüm çalışmaları ve alanda yer alan profilin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı hakkında gözlem yapmıştır. Araştırmacı hem Sürdürülebilir Kent Çalışma Grubu ile hem de farklı çalışma grupları ile bağlantı kurarak katılım yöntemlerinin seçilmesinde paydaşların fikirlerini almıştır (Şekil 5.13).

Şekil 5.13 Kadıköy Kent Konseyi üyeleri ile gerçekleştirilen örnek etkinlik fotoğrafı

Paydaş Analizi ve sürece Kadıköy Kent Konseyi'nde aktif katılım sonucunda paydaşlardan Kullanıcılar, İşyeri Sahipleri, İşletmeciler ve Çalışanlar ve Hane Halkı için Toplum Katımlı Coğrafi Bilgi Sistemi uygulamalarından birisi olan Konum Tabanlı Çevrimiçi Anket uygulanmasına karar verilmiştir. Uygulama sırasında Konum Tabanlı Çevrimiçi Anketin İşyeri Sahipleri, İşletmeciler ve Çalışanlar ve Hane Halkı için uygun olmadığı tespit edilmiş ve bu iki grup da Yüz yüze Anket tekniği kullanılmıştır.

Diğer paydaşlar için ise Kadıköy Kent Konseyi Sekreteri İkbal Polat, Kadıköy Belediyesi Eski Belediye Başkanı Yardımcısı Ülkü Koçar, Şehir Plancısı Faruk Göksu, Kadıköy Tarihi

Çarşısı Kültür Ve Dayanışma Derneği Başkanı Ali Geçgel ve katılımcı şehirciliği temel alan Muhit.co adlı platformun kurucusu ile derinlemesine mülakat yapılarak katılımın yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, bilim çevresi ve medya olmak üzere diğer ayaklarında da gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

d. Anket Sorularının Hazırlaması – Tasarımının Yapılması

Konum Tabanlı Çevrimiçi Anket Survey123 for ArcGIS uygulaması üzerinden gerçekleştirilmiştir (Şekil 5.14). Uygulamanın tercih edilme sebebi öncelikle ArcGIS uygulamaları ile entegre şekilde çalışmasıdır. Survey123 for ArcGIS'in IOS, Android platformlarından veya masaüstünden çevrimiçi veya çevrimdışı veri toplamaya izin veren yapısı kullanıcıların ankete katılabilmesi adına önemli bir diğer özelliğidir.

Uygulama üzerinden Kullanıcılar, İşyeri Sahipleri, İşletmeciler ve Çalışanlar ve Hane Halkı olmak üzere 3 anket hazırlanmıştır. Soru tipleri arasında bilgi soruları, bağlantılı sorular, açık ve kapalı sorular, kısmen açık sorular, standart biçimli sorular ve Tam filtreli sorular yer almaktadır.

The image shows two side-by-side screenshots of a survey application. The left screenshot is a web browser view of the 'Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresi Kullanıcı Anketi' (Kadıköy Historical Bazaar and Surroundings User Survey). The survey is titled 'Bu araştırma Elif Kırpık'ın YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı kapsamında hazırladığı Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır.' (This research is conducted within the scope of the Urban Transformation and Planning Program of the YTU Faculty of Sciences Institute, prepared by Elif Kırpık for use in her Master's thesis). The survey is open to all users of the Kadıköy Historical Bazaar and Surroundings. The questions shown are: 'Yaşınız nedir?' (What is your age?) with a dropdown menu showing '25-34'; 'Cinsiyetiniz?' (What is your gender?) with a dropdown menu showing 'Kadın'; and 'Eğitim seviyeniz nedir?' (What is your education level?) with a dropdown menu showing 'Lisans' (selected). The right screenshot is a mobile app view of the same survey. The questions shown are: 'İşyeriniz hangi cadde/sokak üzerindedir?' (Which street/square is your workplace on?) with a dropdown menu showing 'Mühürdar Caddesi'; 'İşyerinizin vermekte olduğu hizmet türü nedir?' (What type of service does your workplace provide?) with a list of options: 'Toptan Ticaret' (Wholesale Trade), 'Perakende Ticaret' (Retail Trade - selected), 'Eğlence - Yeme içme' (Entertainment - Food and Drink), 'Hizmet Sektörü' (Service Sector), 'İmalat' (Manufacturing), and 'Konaklama' (Accommodation); and 'İşyerinizi hangi kullanım tanımlar?' (Which usage definitions apply to your workplace?) with a list of options: 'Kozmetik - Kişisel Bakım Satışı' (Cosmetics - Personal Care Sales), 'Sağlık Ürünleri Satışı' (Health Products Sales), 'Kırtasiye - Kitap Satışı' (Stationery - Book Sales), and 'Müzik - Film Satışı' (Music - Film Sales).

Şekil 5.14 Konum tabanlı çevrimiçi anketlerin masaüstü ve telefon uygulaması görüntüleri

Yanıt kategorilerinde ise çoktan seçmeli, birden fazla seçenek seçmeli, açık sorular için metin ve sayı girişine olanak veren alanlar ile konum belirtmeleri için konum tabanlı yanıt seçenekleri yer almaktadır.

e. Anketlerin Duyurulması

Konum tabanlı platformda hazırlanan 3 anket türü Facebook isimli sosyal paylaşım platformu üzerinden Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi ile ilgili sayfalarda duyurulmuştur. Anketlerin sosyal medya üzerinden duyurulmasının ardından sosyal paylaşım platformu kullanmayan kullanıcılara da erişmek adına Kadıköy ilçesinin yerel gazetesi olan haftalık gazete “Gazete Kadıköy” ile röportaj gerçekleştirilmiştir. Röportajda tezin amacından ve kapsamından bahsedilmiş, anket linkleri Kadıköylülere duyurulmuştur. Gazete Kadıköy ile yapılan Röportajın basılan ve ücretsiz dağıtılan görüntüsü Şekil 5.15’da yer almaktadır, internet üzerinde yayınlanan içeriği ise Ek – A’da yer almaktadır.

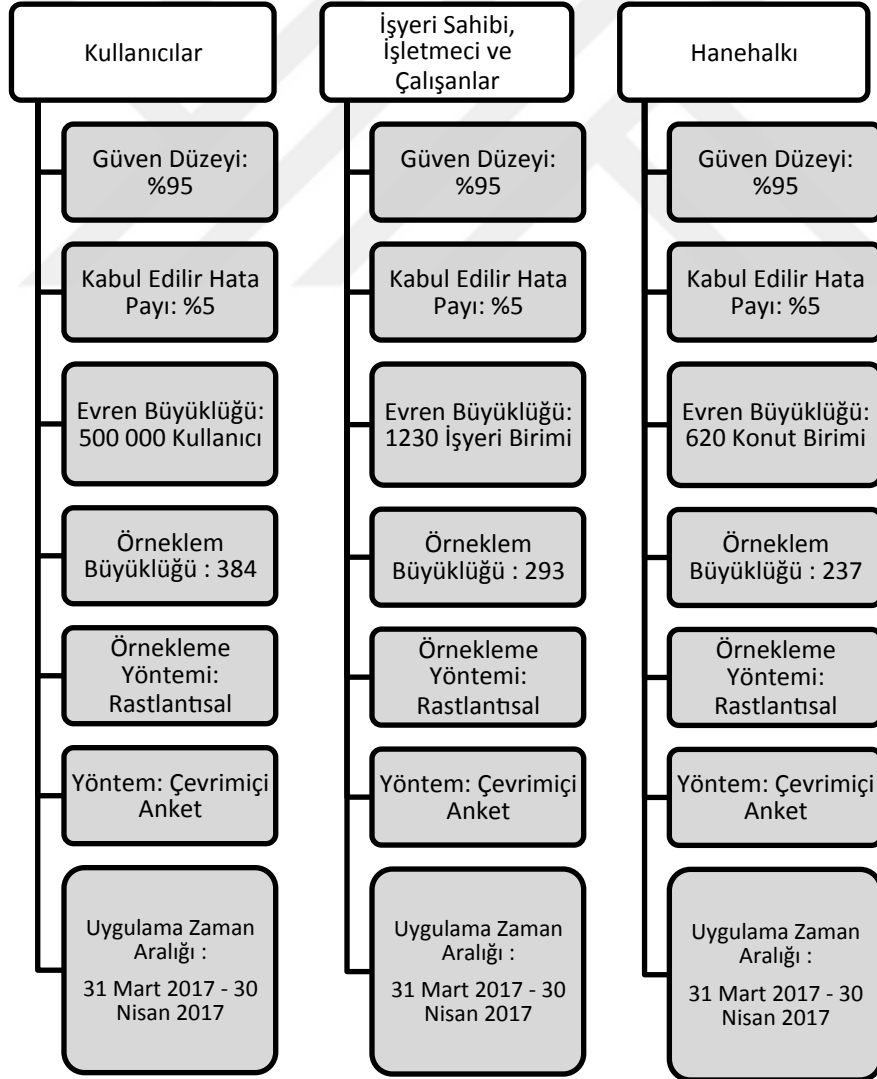

Şekil 5.15 Gazete Kadıköy ile yapılan röportaj

f. Uygulama

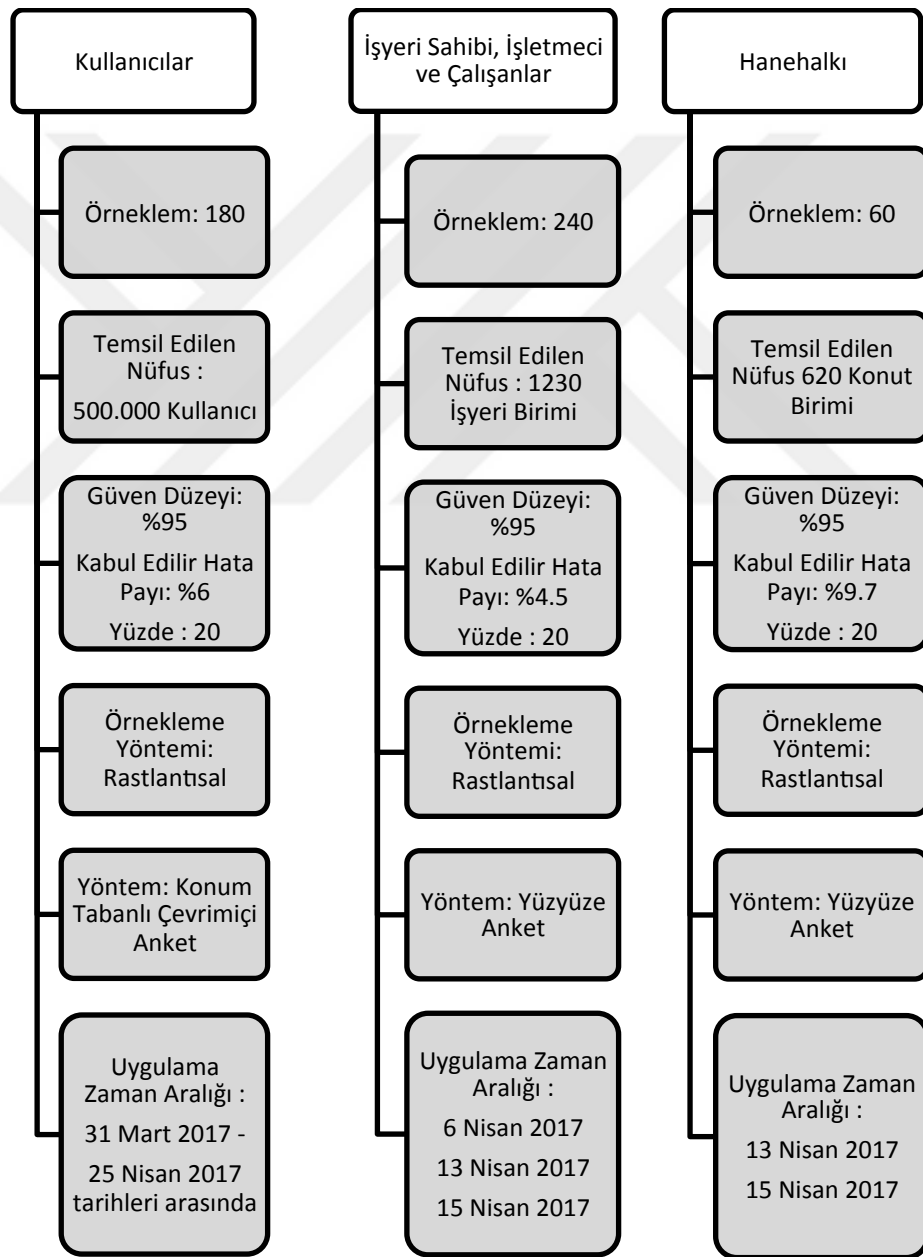
Uygulama alanında paydaşların Kullanıcılar, İşyeri Sahipleri, İşletmeciler ve Çalışanlar ve Hane Halkı olmak üzere 3 kümeden oluştuğu varsayımıyla her bir küme için farklı sorularla hazırlanan anketler uygulanmıştır (Bkz. Ek – B Anketler).

Rastlantısal Örneklem Tekniği kullanılan araştırmada örneklem alanlarının seçiminde araştırma sonucunun doğruluğu ve güvenilirliği temel değerler olarak kabul edilmiştir. % 95 Güven Düzeyi ve %5 Kabul Edilebilir Hata Payı kabulleri ile yapılan istatistiksel hesaplamalar sonucunda Kullanıcı kümesinin örneklem büyüklüğü 384, İşyeri Sahibi, İşletmeci ve Çalışanlar kümesinin örneklem büyüklüğü 293, Hanehalkı kümesinin örneklem büyüklüğü ise 237 olarak hedeflenmiştir (Şekil 5.16). Anketlerin tamamının çevrimiçi anketlerle, 31 Mart – 30 Nisan tarihleri arasında yapılması öngörülmüştür.

Şekil 5.16 Hedeflenen örneklem çerçevesi ve yöntemi

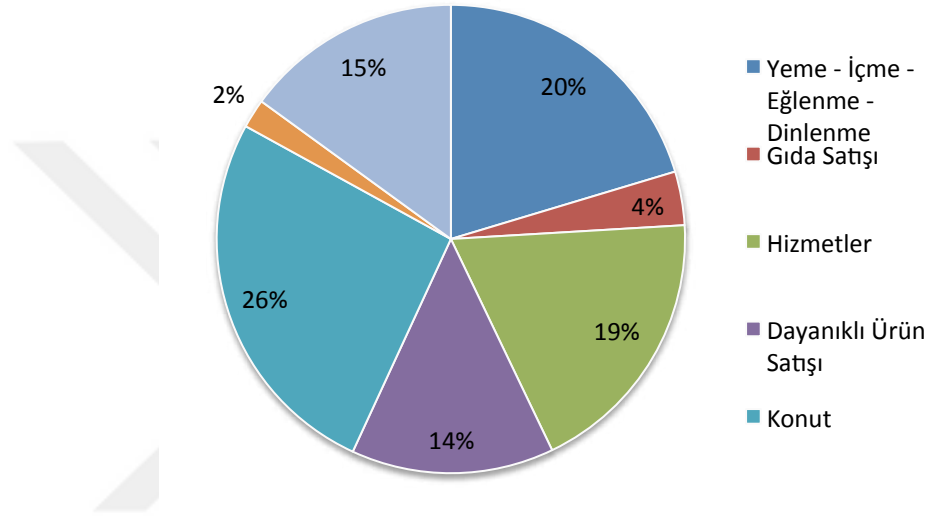
Araştırma kapsamında sınırlı olan mali kaynaklar, gerekli çalışan sayısı ve zaman aralığı örneklem alanlarının büyüklüklerinin değişmesine neden olmuştur. Anketlerin çevrimiçi olarak yayınlanmasından sonra İşyeri Sahibi, İşletmeci ve Çalışanlar ile Hanehalkı anketlerinin katılımcı sayısı yeterli olmadığı için bu iki kümenin uygulama yöntemi değiştirilerek “Yüz Yüze Anket” yapılmasına karar verilmiştir. Aşağıda yer alan Şekil 5.17’de araştırmada uygulanan örneklem büyüklükleri, temsil ettikleri evren, güven düzeyi, hata payı, örneklem ve anket yöntemleri ile uygulanma tarihleri yer almaktadır.

Şekil 5.17 Uygulanan örneklem çerçevesi ve yöntemi

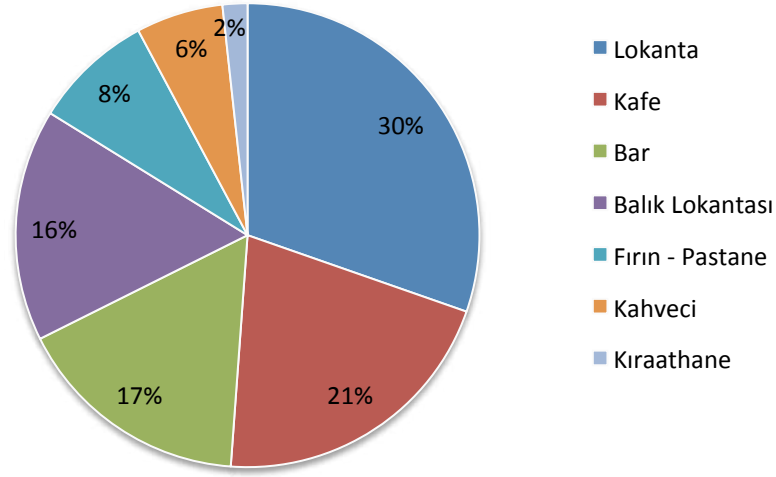
5.3 Analiz Sonuçları

Alanda yapılan saha çalışmasında 475 yapı, 1230 ticaret ve hizmet birimi ve 620 konut birimi tespit edilmiştir. Alanda bir çok ticari kullanım ve hizmet türü tespit edilmiştir (Şekil 5.25). Bu türler alanın yapısının kullanımlara bağlı olarak anlaşılması adına 6 temel kullanım grubunda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre alanın %20'si Yeme – İçme – Eğlenme ve Dinlenme, %4'ü Gıda Satışı, %14'ü Dayanıklı Ürün Satışı, %26'sı Konut ve %2'si Donatı kullanımlarından oluşmaktadır (Şekil 5.18).

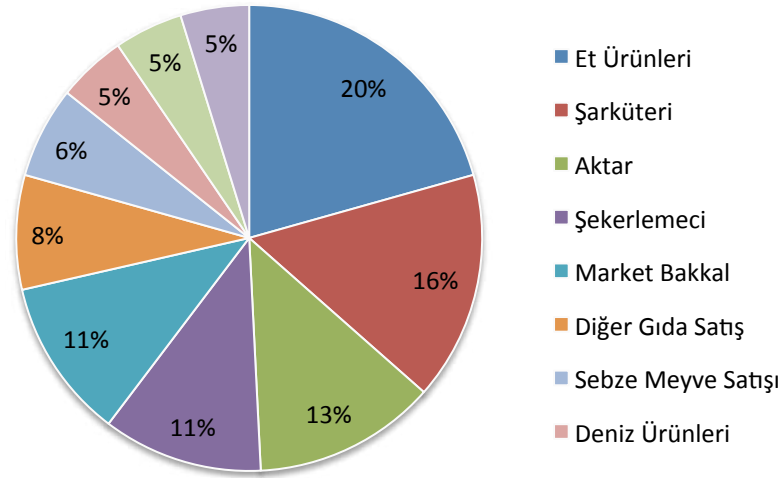
Şekil 5.18 Çalışma alanının kullanım gruplarına göre oranları

Alt kullanımlara bakılacak olursa Yeme – İçme – Eğlenme ve Dinlenme alanlarında Restoran ve Lokanta kullanımları ön plana çıkarken, Kafe, Bar ve Meyhaneler diğer baskın kullanımları oluşturmaktadır. Alanda Kafe, Kahveciler, Fırın – Pastane kullanımları da oldukça fazla bulunan kullanımlardandır (Şekil 5.19).

Şekil 5.19 Yeme - içme - dinlenme kullanımlarının dağılımı

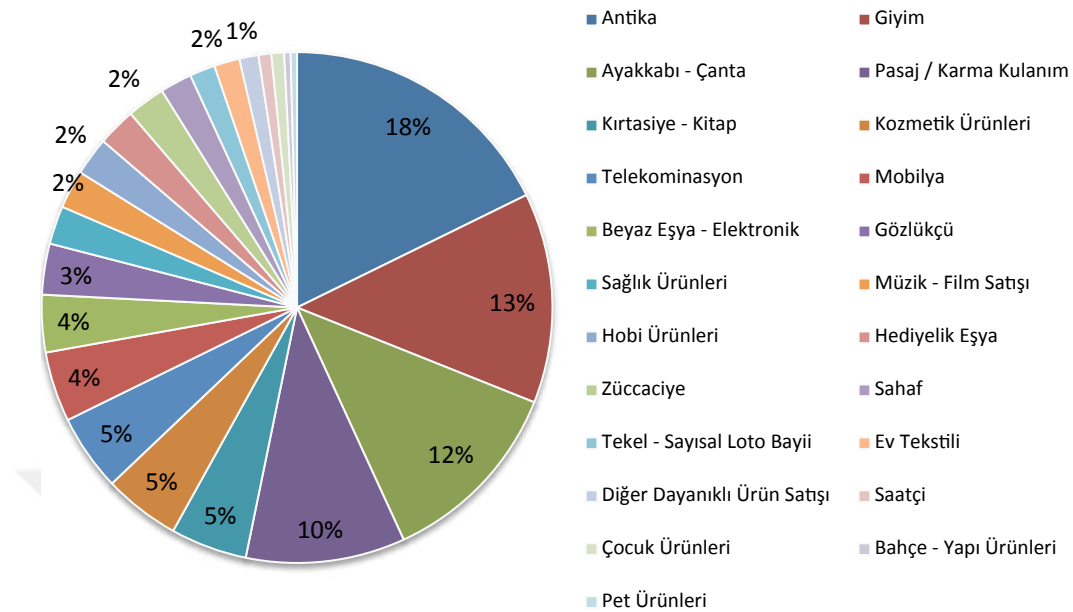
Alanda Gıda Satışı ile ilgili kullanımlarda baskın olarak Et Ürünleri satış mekanları, Şarküteriler ve Aktar kullanımları öne çıkarken, Market – Bakkal, Şekerleme, Kuruyemiş, Sebze – Meyve Satışı, Deniz Ürünleri ve Büfe – Ayaküstü satış mekanları diğer gıda satışı kullanımlarıdır (Şekil 5.20).

Şekil 5.20 Gıda satış kullanımlarının dağılımı

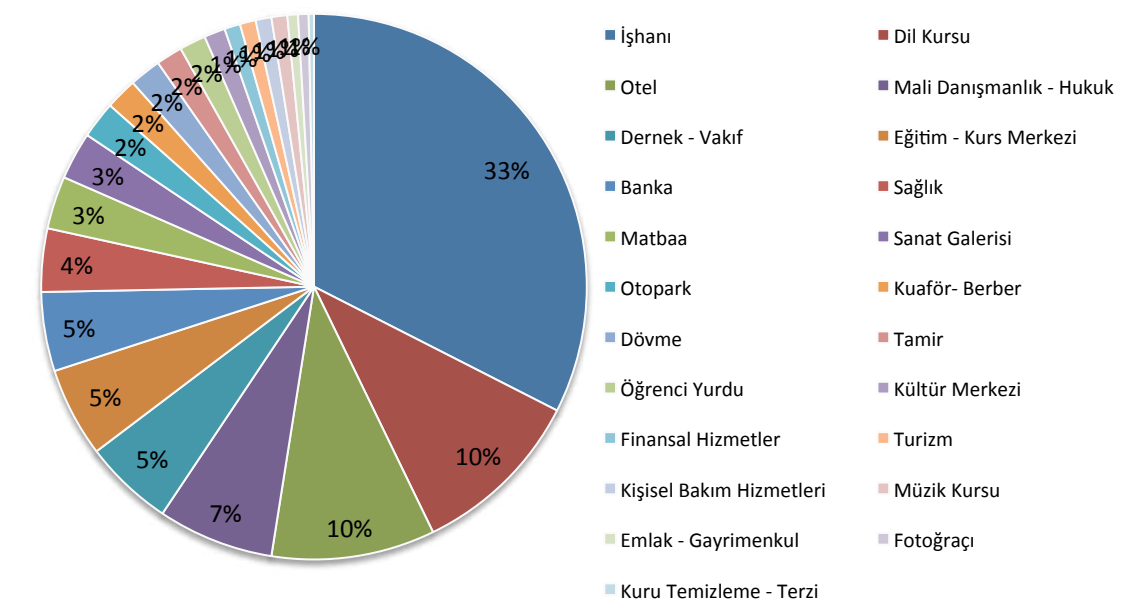
Alanda yer alan Dayanıklı Ürün Satışı kullanımlarında en baskın kullanımlar Antika, Giyim Konfeksiyon, Ayakkabı - Çanta satışı yapan kullanımlar ile alanda yer alan Pasajlardır. Öne çıkan diğer kullanımlar Kırtasiye – Kitap, Kozmetik, Kişisel Bakım Ürünleri Satışları, Telekomünikasyon, Mobilya, Beyaz Eşya – Elektronik, Gözlük Satışları gibi kullanımlardır. Bunun yanında Sağlık Ürünleri, Müzik – Film, Hobi ürünleri, hediyelik eşya, züccaciye, sahaf, tekeli – sayısal loto bayii, ev tekstili, saat, çocuk

ürünleri, bahçe – yapı ürünleri ve pet ürünleri alandaki diğer dayanıklı ürün satış kullanımlarını oluşturmaktadır (Şekil 5.21).

Şekil 5.21 Dayanıklı ürün satışı kullanımlarının dağılımları

Çalışma alanında yoğun olarak İş Hanları ve özellikle Dil Eğitimi olmak üzere kurs merkezleri, oteller, mali danışmanlık ve hukuk büroları yer almaktadır (Şekil 5.22). Bunun yanında Banka gibi finansal hizmetler, kuaför gibi kişisel bakım hizmetleri ve diş muayenesi gibi sağlık hizmetleri kullanımları alanda yer alan diğer hizmetlerdir.

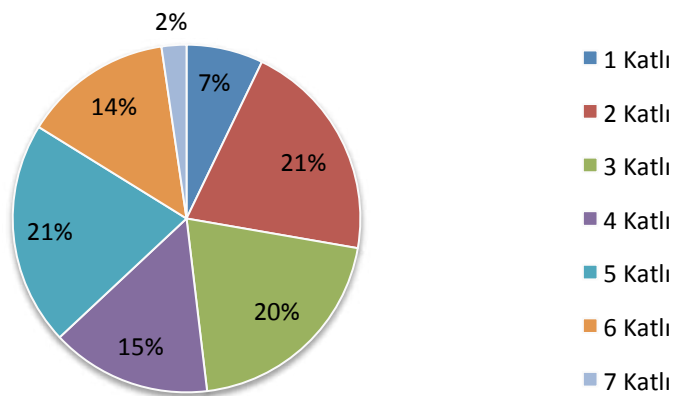

Şekil 5.22 Hizmet kullanımları dağılımı

Şekil 5.23 Çalışma alanı kat adetleri

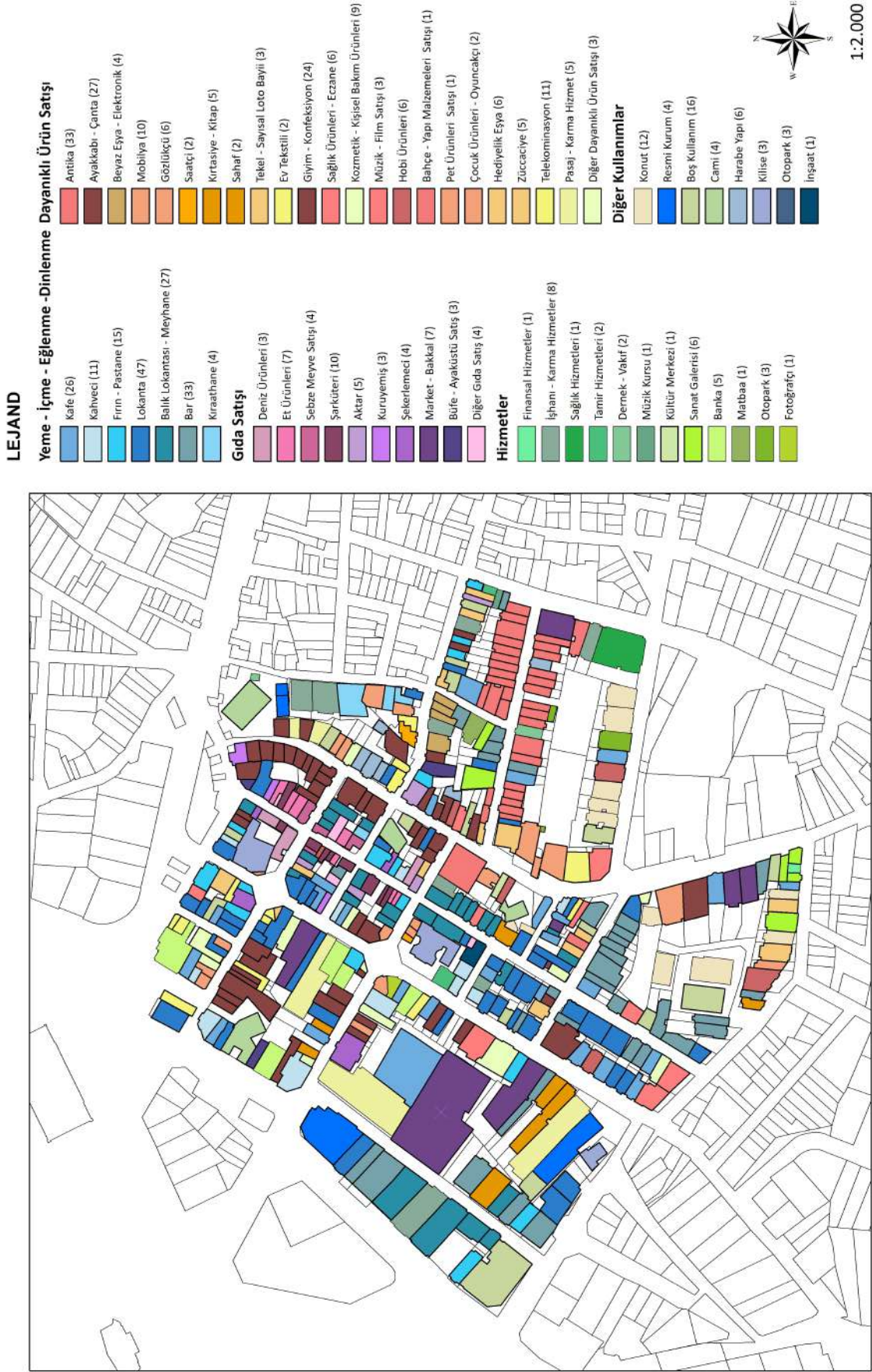
Alanda yer alan yapıların (Şekil 5.23) en düşük yüksekliğe sahip olanı 1 katlı, en yüksekği 7 katlı olmakla beraber, genellikle 2, 3, 4, 5 ve 6 katlıdır (Şekil 5.24).

Şekil 5.24 Çalışma alanı kat adetleri dağılımı

KADIKÖY TARİHİ ÇARŞI VE ÇEVRESİ BİNA KULLANIM ANALİZİ

ZEMİN KAT KULLANIMI

Şekil 5.25 Çalışma alanı bina kullanım analizi – Zemin kat kullanımı

5.3.1 Kullanıcı Grubu

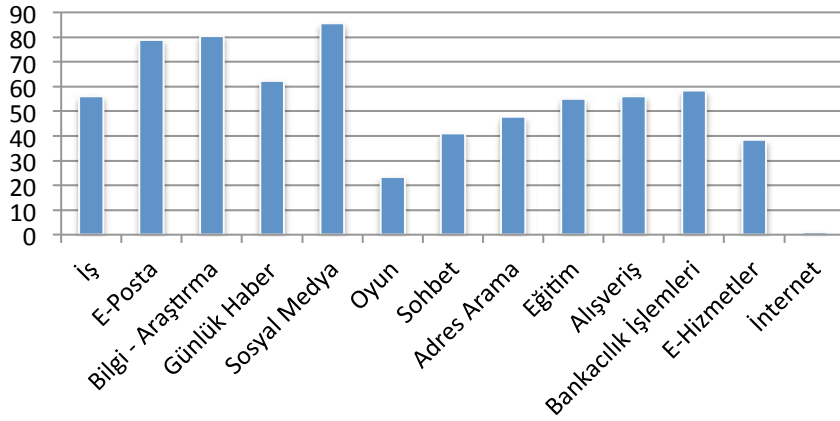
Araştırma alanı kullanıcılarına örneklem dahilinde yapılan toplam 180 anketin %62'sini kadın ve LGBTİ bireyler oluştururken, yaş aralığının 18 – 35 yaşları arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların %56'sını meslek sahipleri oluştururken, %36'sını öğrenciler oluşturmaktadır ve eğitim seviyesi olarak lisans ve yüksek lisans seviyesinin baskınlığı söz konusudur (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1 Kullanıcı grubu örneklem yapısı

	<i>Yanıtlar</i>	<i>Yüzde</i>
Cinsiyet	Kadın	59,44%
	Erkek	38,33%
	LGBTİ	2,22%
Yaş Grubu	12 ve altı	0,56%
	13-17	0,00%
	18-24	35,00%
	25-34	45,56%
	35-44	8,33%
	45-54	3,89%
	55-64	4,44%
	64 ve üzeri	2,22%
Eğitim Seviyesi	Okur-yazar olmayan	0,00%
	Okur-yazar olup, bir okul bitirmeyenler	0,56%
	İlkokul	0,56%
	Ortaokul, Mesleki Ortaokul ve İlköğretim	0,00%
	Genel lise	16,67%
	Mesleki veya Teknik Lise	1,11%
	Ön lisans	0,56%
	Lisans	53,89%
	Yüksek Lisans	20,56%
	Doktora	6,11%
Engel Durumu	Evet	2,22%
	Hayır	96,67%

Mesleği		
	Aile Hekimi, Uzman Tıp Doktoru, Diş Hekimi	1,67%
	Arkeolog, Felsefeci, Sosyolog, Psikolog	0,56%
	Avukat, Savcı	1,11%
	Bilgisayar Programcısı, Web Programcısı, Yönetim Bilişim Sistemleri Uzmanı	1,67%
	Halkla İlişkiler Uzmanı, İnsan Kaynakları Uzmanı, Muhasebeci	2,78%
	Hemşire, Sağlık Uzmanı, Veteriner	1,11%
	Mimar, İç Mimar, Peyzaj Mimarı, Şehir Plancısı	13,33%
	Moda Tasarımcısı, Grafiker	1,11%
	Mühendis	12,22%
	Öğrenci	36,11%
	Öğretim Üyesi, Araştırma Görevlisi	5,00%
	Öğretmen	1,67%
	Pazarlama Uzmanı, Satış Temsilcisi	1,67%
	Sekreter, Büro Elemanları	1,11%
	Subay, Astsubay, Teğmen, Üsteğmen	0,56%
	Tesisatçı, Tamirci	0,56%
	Yönetici, Müdür, İşletmeci	3,33%
	Emekli	3,33%
	Diğer	7,22%
	Çalışmıyor	2,22%
	Cevap Yok	1,67%

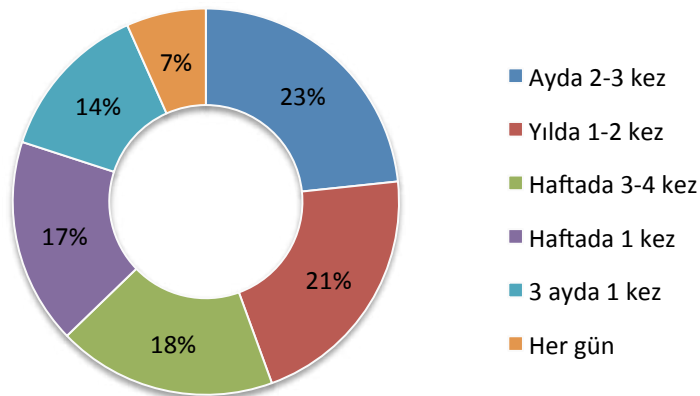
Kullanıcıların internet ve akıllı telefon kullanımını test eden sorularda katılımcıların %85'i interneti sosyal medya, %80'i bilgi araştırma, %79'u e-posta için kullandıklarını belirtirken (Şekil 5.26), en az kullanımın %23 oran ile oyun için kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ankete katılan kullanıcıların %97'sinin akıllı telefon sahibi olduğu ve %95'inin harita uygulamaları, %57'sinin ulaşım uygulamaları, %38'inin konum bildiren uygulamalar ile %33'ünün açık veri uygulamaları kullandığı tespit edilmiştir. Hiçbir uygulamayı kullanmayan kullanıcı oranı yalnızca %2'dir.

Şekil 5.26 Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının internet kullanım alanları

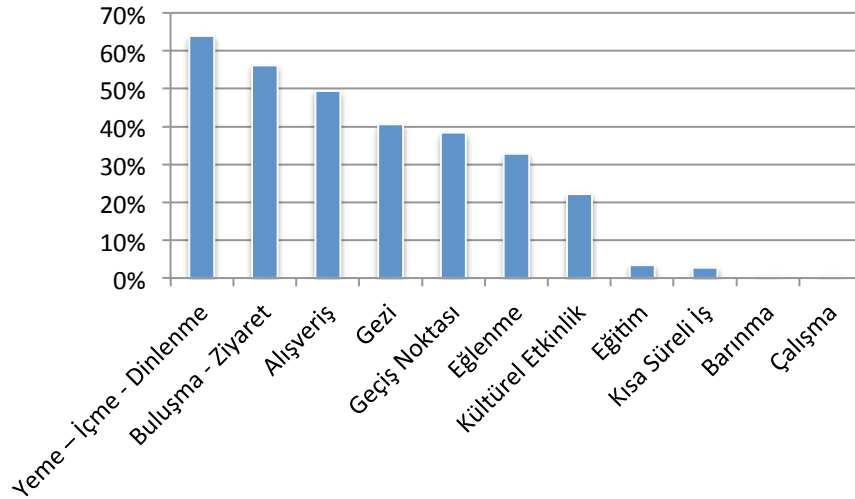
Anketi kullanan kullanıcıların %34'ü Kadıköy'de ikametgâh ederken, %24'ü Kadıköy'de ikamet ederken, geri kalan kullanıcılar genellikle Beşiktaş, Şişli, Fatih, Üsküdar, Ataşehir, Maltepe ve İstanbul dışında yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kadıköy'de yaşadığını belirtenlerin ise %21'i Caferağa, %14'ü Osmanağa Mahallelerinde ikamet ettiğini belirtmiştir.

Kullanıcıların %23'ü Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresini ayda 2-3 kez, %21'i yılda 1-2 kez, %18'i haftada 3-4 kez, %7'si ise her gün ziyaret ettiğini belirtmiştir (Şekil 5.27). Ulaşım tercihlerinin ise genellikle vapur/motor, metro, otobüs ve yürüyerek olduğu görülmektedir. Kullanıcıların verdikleri cevaplardan alana ortalama 2 ulaşım çeşidi ile yolculuk ettikleri tespit edilmiştir. Verilen cevap sayısına bakıldığı zaman yolculuk sürecinde aktarmalar ile farklı araçlar kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 5.27 Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının alanı ziyaret sıklıkları

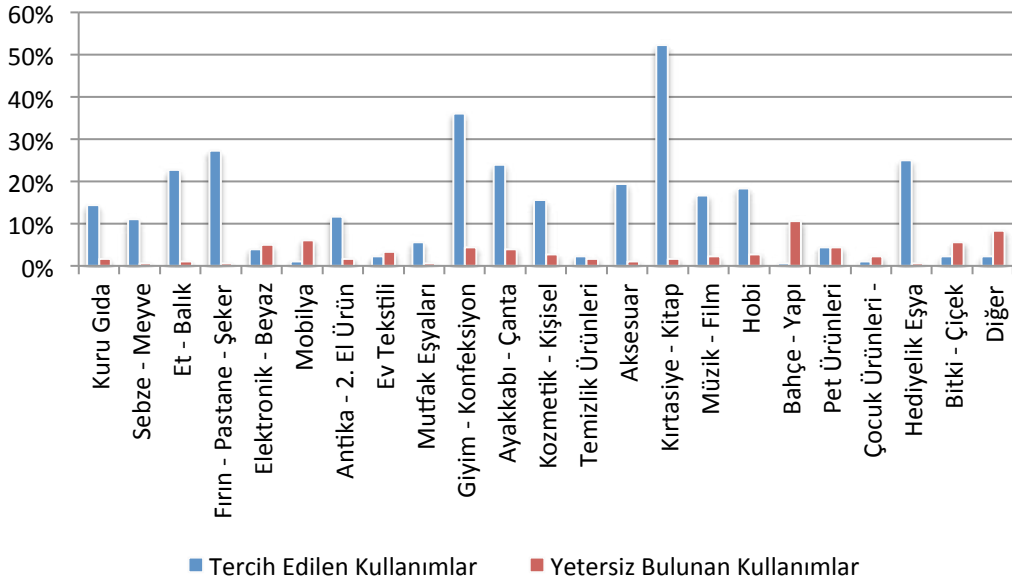
Araştırma alanını kullanıcılarının %64'ü yeme-içme-dinlenme için kullanırken, %56'sı buluşma ziyaret için, %49'u da alışveriş için kullanmaktadır (Şekil 5.28). Bu değerlerden de alanın tek bir amaçla kullanılmayıp, çoklu ihtiyaçlara cevap verebildiği sonucu çıkartılabilir.

Şekil 5.28 Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının alanı ziyaret amaçları

Katılımcılar araştırma alanını bu ihtiyaçlar doğrultusunda tercih etme sebebi olarak öncelikli olarak merkezi konumu, tarihi doku ve kimliği, alışveriş, eğlence, kültürel etkinlik gibi çok fonksiyonlu olması, ulaşım açısından rahatlığı ve sosyal aktivitelerin çokluğu ile ilişkilendirmişlerdir.

Araştırma alanında alışveriş yapan katılımcılar alandan genellikle Kırtasiye – Kitap, Giyim – Konfeksiyon, Fırın – Pastane – Şeker, Hediyeelik Eşya, Ayakkabı – Çanta ve Et – Balık ürünleri ihtiyaçlarını karşıladıklarını, Bahçe – Yapı Malzemeleri, Mobilya, Bitki – Çiçek ve Elektronik – Beyaz Eşya ihtiyaçlarını da yeterince karşılayamadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 5.29). Ayrıca alanı ziyaret eden kullanıcıların %44'ünün alan içinde müdavimi olduğu yerler olduğu belirtilmiştir ve katılımcılar tercih etmek durumunda kalırlarsa , %36'sı Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresini, %4'ü alışveriş merkezlerini tercih edeceklerini, %57'si ise ihtiyaçlarına göre değiştiğini aktarmışlardır.

Şekil 5.29 Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının tercih ettiği ve yetersiz bulduğu kullanımlar

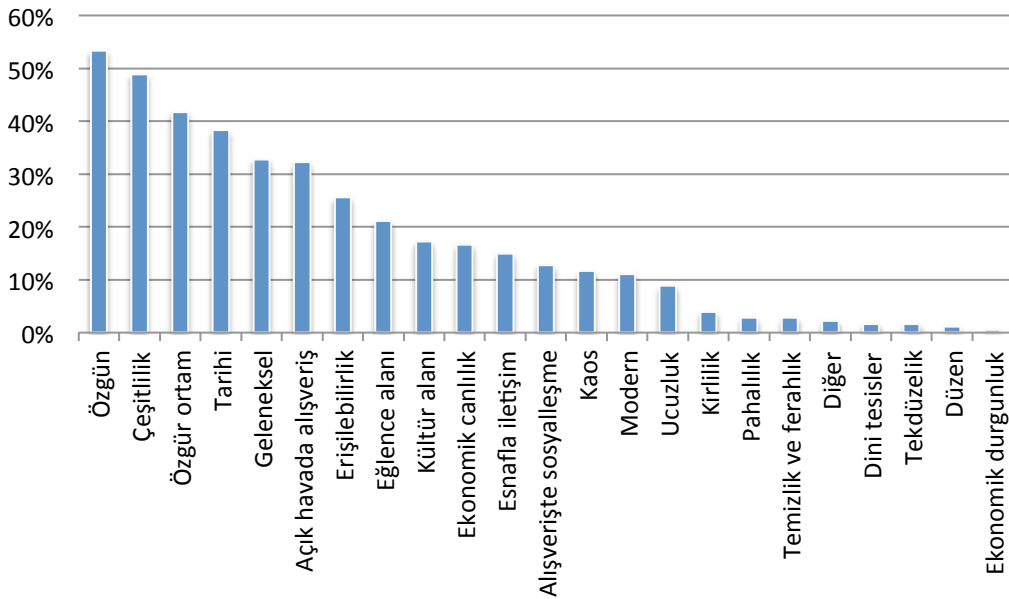
Katılımcıların Türkiye’de gerçekleşen kentsel dönüşüm çalışmalarına ve Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde bir kentsel dönüşüm çalışması gerçekleştirilme durumunda katılım düzeylerinin belirlenmesi için sorulan sorularda Türkiye’de uygulanmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarını katılımcıların %60’ı olumsuz, %13’ü olumlu, %27’si de kararsız olduğunu belirtmiştir. Katılımcılara neden olumlu, olumsuz ya da kararsız olduğu hakkında sorulan açık uçlu soruda kullanılan kelimelerin sıklığına göre öne çıkan kelimelerle bir sözcük bulutu oluşturulmuştur.

Şekil 5.30 Kentsel dönüşümü olumsuz bulan katılımcı cevaplarının sözcük bulutu

Şekil 5.30’da yer alan sözcük bulutunda görülebileceği gibi kentsel dönüşümün neden olumsuz bulunduğu hakkında yazılan cevaplarda 24 defa kullanılan “rant” kelimesi diğer kelimelere kıyasla yine dikkat edici oranda sık kullanılmıştır. Olumlu ve kararsız olduğunu belirten kullanıcılarda baskın bir kelime tespit edilmemiştir.

Katılımcıların kentsel dönüşümden genel olarak beklentilerinin dönüşüm alanının deprem, sel gibi afetlere dayanıklı olması, yerleşim dokusunun / tarihi yapıların korunması, donatı alanlarının iyileştirilmesi ve yaşam standartlarının yükseltilmesi olduğu belirtilmiştir. Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi için ise öncelikli beklentilerinin alanın tarihi yapısının korunması, deprem, sel gibi afetlere dayanıklı olması, alanda yaşayanlar ve çalışanların yine alanda kalmasının sağlanması ve kültürel ve sosyal aktivitelerin arttırılması olarak belirtilmiştir. Katılımcılar Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresini “özgün”, “çeşitlilik”, “özgür ortam”, “tarihi”, “geleneksel” ve “açık havada alışveriş” kelimeleri ile tanımladıkları görülmüştür (Şekil 5.31).

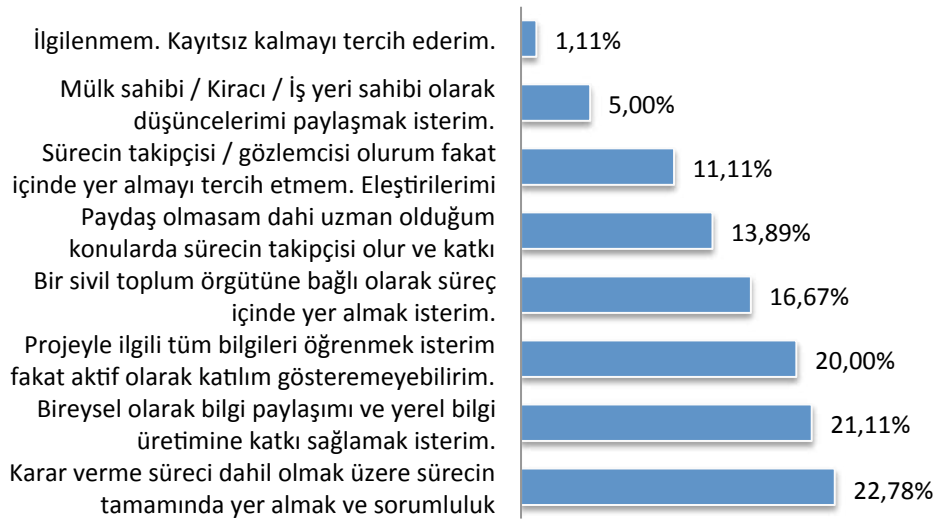

Şekil 5.31 Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının alanın kimliği ile ilgili görüşleri

Katılımcıların karar verme süreçlerine katılım seviyeleri ve olası bir kentsel dönüşüme katılım düzeylerinin belirlenmesi adına sorulan sorularda katılımcıların %89’unun daha önce herhangi bir karar verme sürecine dâhil olmadığı, dâhil olanların ise %77’inin katılımcı, geri kalanının da düzenleyici olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %50’si İstanbul’da yapılan planlama çalışmalarında karar verme süreçlerine hiçbir

şekilde dâhil edilmediğini düşünürken, %2'si nihai karara halkın karar verdiğini düşünmektedir ve katılımcıların %25'i ise herhangi bir fikri olmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcıların %51'i Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde canlandırma, sağlıklılaştırma gibi bir kentsel dönüşüm müdahalesi olursa bu sürece katılmak isteyeceklerini belirtmişlerdir. Sürece katılım sağlamak isteyen katılımcıların %22'si aktif bir şekilde sürecin tamamında yer almak istediklerini, %21'i bireysel olarak, %17'si bir sivil toplum örgütüne bağlı olarak bilgi paylaşımı yapmak istediklerini belirtmişler, %20'si ise projeye ilgili sürece hâkim olmayı isteyeceğini ama aktif olarak katılım sağlamayacağını belirtmişlerdir (Şekil 5.32).

Şekil 5.32 Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarının alanda bir kentsel dönüşüm müdahalesi olması durumunda katılım seviyeleri

Katılımcıların %70'inin Kadıköy Kent Konseyi hakkında bilgi sahibi olmadıkları, bilgisi olanların ise %75'inin yalnızca bilgisi olduğu ve %15'inin çevresindeki insanların çalışma gruplarında yer aldıklarını bilgisi edinilmiştir.

5.3.2 İşyeri Sahibi, İşletmeci ve Çalışan Grubu

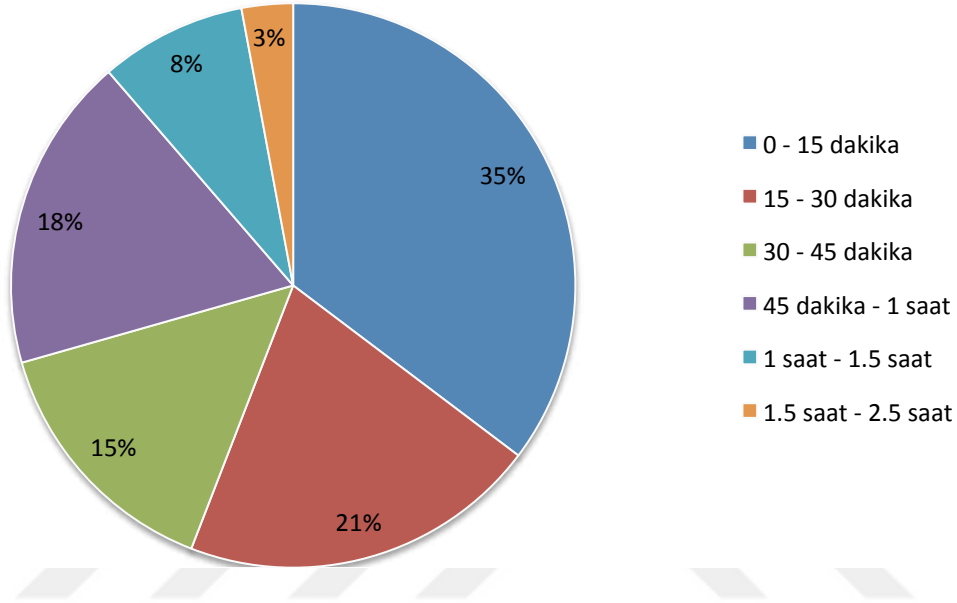
Araştırma alanında yer alan işyerlerine örneklem dahilinde yapılan toplam 240 anketin %83'ünü erkek bireyler oluştururken, yaş aralığının 18 – 35 yaşları arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların % 36'sı işyeri sahibi veya işletmeci, %64 ise çalışanlardan oluşmaktadır ve eğitim seviyesi olarak lise ve lisans seviyesinin yoğun olduğu gözlemlenmektedir (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışan grubu örneklem profili

	Yanıtlar	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	17,08%
	Erkek	82,92%
	LGBTİ	0,00%
Yaş Grubu	12 ve altı	0,56%
	13-17	0,00%
	18-24	35,00%
	25-34	45,56%
	35-44	8,33%
	45-54	3,89%
	55-64	4,44%
	64 ve üzeri	2,22%
Eğitim Seviyesi	Okur-yazar olmayan	0,42%
	Okur-yazar olup, bir okul bitirmeyenler	0,42%
	İlkokul	6,67%
	Ortaokul, Mesleki Ortaokul ve İlköğretim	20,00%
	Genel lise	36,67%
	Mesleki veya Teknik Lise	2,08%
	Ön lisans	3,75%
	Lisans	28,33%
	Yüksek Lisans	1,67%
	Doktora	0,00%
Engel Durumu	Evet	1,25%
	Hayır	98,75%
İşyerindeki Pozisyon	İşyeri Sahibi - İşletmeci	36,25%
	Çalışan	63,75%

Anket uygulanan bireylerin %34'ü Kadıköy'de ikametgah ederken, sıralamayı % 15 ile Üsküdar, %13 ve %10 ile Maltepe ve Ataşehir takip etmektedir. Kadıköy'de yaşadığını belirtenlerin ise %40'ı Caferağa, %12'si Acıbadem ve %11'i Rasimpaşa Mahallelerinde

ikamet ettiğini belirtmiştir. İşyerine ulaşımın en yoğun olarak otobüs ve metro ile sağlandığı, yürüyerek, özel araç ve dolmuş kullanımının da yaygın olduğu görülmektedir. Verilen cevap sayısına bakıldığı zaman işyerine yolculuk sürecinde aktarmalar ile farklı araçlar kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca araştırma alanında çalışanların % 35'i işyerine 0-15 dakika, %21'i 15-30 dakika, % 32'si ise 30 – 60 dakika aralığında ulaştığını belirtmiştir (Şekil 5.33).

Şekil 5.33 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların işyerlerine ulaşım süreleri

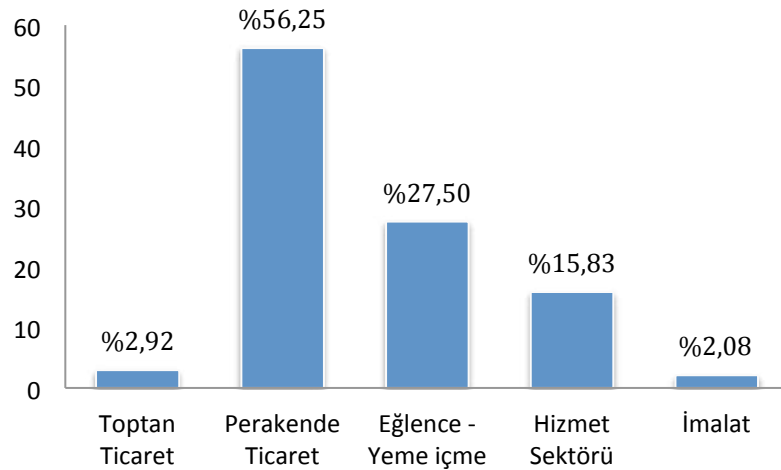
Örnekleme dâhilinde yapılan anketler ana kitle işyerlerinin sokaklar üzerindeki dağılımı gözetilerek yapılmıştır. Aşağıdaki yer alan Çizelge 5.3'te sokaklara göre frekans dağılımları verilmektedir.

Çizelge 5.3 Sokaklara göre uygulanan anket sayıları

	Yanıtlar	Sayım	Yüzde
İşyerinin Konumu(Sokak)			
	Albay Faik Sözdener Caddesi	4	1,67%
	Caferağa Mescidi Sokağı	4	1,67%
	Dumlupınar Sokağı	15	6,25%
	Güneşlibahçe Sokağı	20	8,33%
	İmam Ata Sokağı	1	0,42%
	Körler Sokağı	2	0,83%

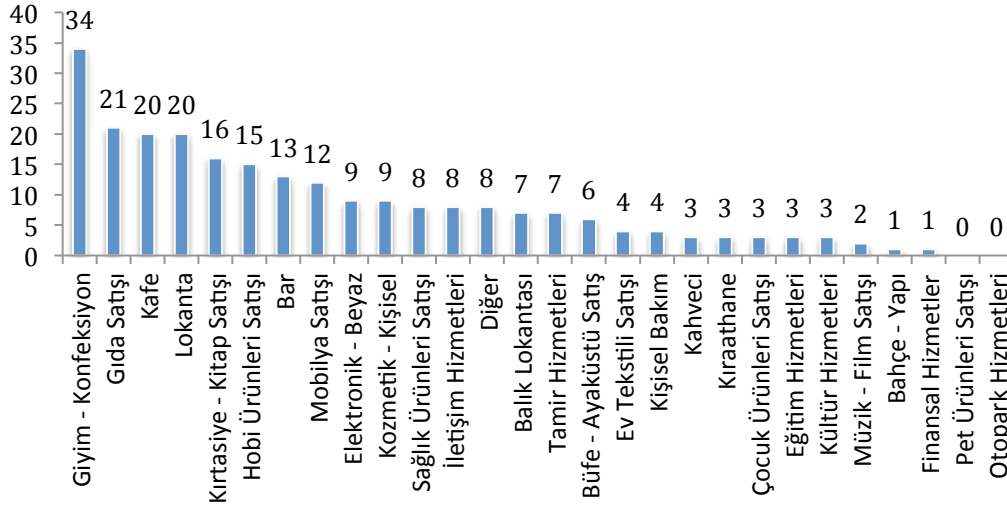
Misbah Muhayyes Sokağı	2	0,83%
Moda Caddesi	21	8,75%
Muvakkıthane Caddesi	14	5,83%
Mühürdar Caddesi	49	20,42%
Nailbey Sokağı	9	3,75%
Neşet Ömer Sokağı	16	6,67%
Pavlonya Sokağı	9	3,75%
Sakız Sokağı	11	4,58%
Sarrafi Ali Sokağı	12	5,00%
Serasker Caddesi	9	3,75%
Söğütlüçeşme Caddesi	7	2,92%
Tavus Sokağı	4	1,67%
Tellalzade Sokağı	8	3,33%
Üzerlik Sokağı	6	2,50%
Yağlıkçı İsmail Sokak	0	0,00%
Yasa Caddesi	17	7,08%
<i>Toplam Cevap</i>	<i>240</i>	

Örneklem dâhilinde yapılan anketlere göre işyerlerinin %54'ünü Perakende Ticaret oluştururken, %26'sını Eğlence – Yeme içme hizmetlerinin oluşturmasıyla bu iki hizmet türü başat hizmet türleri olarak değerlendirilmektedir (Şekil 5.34).

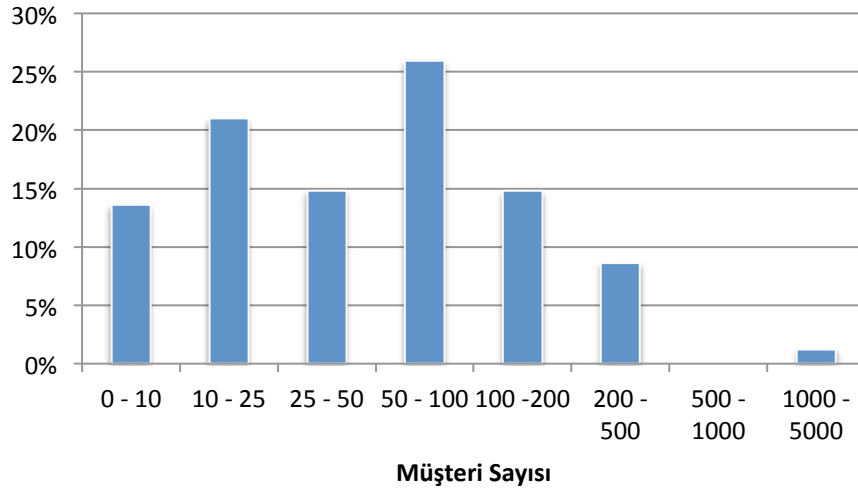
Şekil 5.34 İşyerlerinin hizmet türleri

Alanda %14'lük oran ile Giyim – Konfeksiyon sayıca en fazla yer alan kullanımken, sıralamayı %9 ile Gıda Satışı, %8 ile Restoran-Lokanta, %7 ile Kırtasiye - Kitap Satışı ve %6 ile Hobi Ürünleri takip etmektedir (Şekil 5.35).

Şekil 5.35 İşyerlerinin kullanım türleri

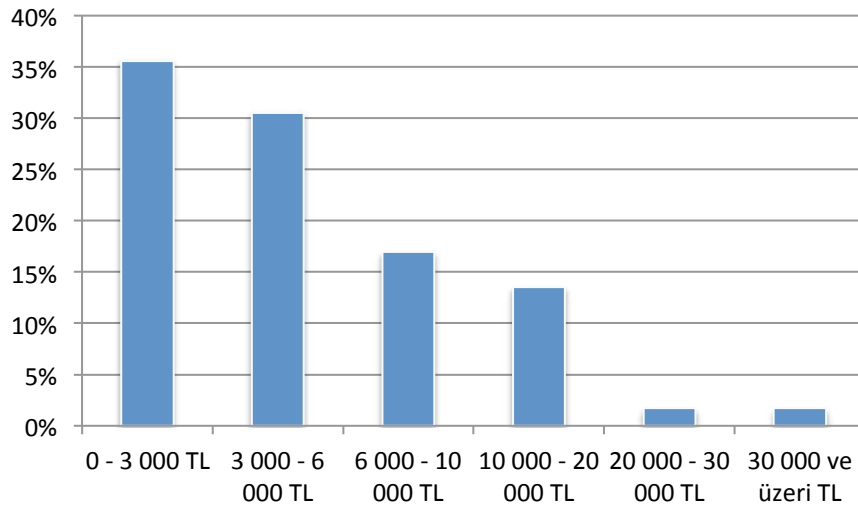
İşyeri Sahibi ve işletmecilere sorulan sorular dâhilinde alınan bilgilere göre araştırma alanında yer alan işyerlerinin %85'ini Şahıs Şirketleri, %13'ünü Limited Şirketler ve %2'sini de Anonim Şirketlerin oluşturduğu tespit edilmiştir. İşyerlerinin %85'inde 8'den az personel, yalnızca %2'sinde ise 24'ten fazla personel çalışmaktadır. İşyerlerinin ortalama çalışan sayısı 4.4'tür. Günlük müşteri potansiyelinin ise tüm ölçeklerde dengeli olarak dağıldığı görülmektedir (Şekil 5.36).

Şekil 5.36 İşyerlerinin günlük müşteri potansiyeli

Araştırma alanında yer alan işyerlerinin %76'sı kira iken, %24'ü de işyeri sahiplerine aittir. Kiracı işyerlerinin yarısı kira kontratlarını 1-3 yıllık, %27'si ise 4-10 yıllık olarak

düzenlemişlerdir. Kira işyerlerinin tamamı kira kontratlarını Türk Lirası ile yapmış ve ortalama kira değerlerinin 6000 TL'nin altında yer aldığı tespit edilmiştir (Şekil 5.37).

Şekil 5.37 İşyerlerinin kira değerleri

Araştırma alanında yer alan işyerlerinin %24'ü 0-5000 TL, %30'u 10 000 - 20 000 TL arasında aylık gelire sahipken yalnızca %4'ü 100 000 TL'nin üzerinde gelire sahiptir. Aylık giderlerin ise 2 000-10 000 TL arasında yoğunlaştığı görülürken yalnızca işyerlerinin %3'ünün aylık gideri 100 000 TL ve üzerindedir. İşyeri sahiplerinden alınan bilgilere göre doğalgaz giderleri 0-500 TL arasında, elektrik, su ve internet giderleri ise 0-100 TL arasında değiştiği saptanmıştır.

Alanda yer alan işyerlerinin %26'sı 4-10 yıldır, %19'u 10-20 yıldır, %14'ü 20-30 yıldır işletilmekte iken, %12'si de 30 yıldan daha fazla süredir işletilmektedir, çalışanların ise işletme geçmişine göre daha kısa sürelerde bu işyerlerinde çalıştıkları tespit edilmiştir.

İşyerlerinin bulundukları binaların %39'unun 50 -100, %33'ünün 31-50, %9'unun ise 100 yıldan fazla süre önce inşa edildiği düşünülürken, yalnızca %1'inin 10 yıldan daha az süre öncesinde inşa edildiği bilgisi alınmıştır.

İşyerlerinin kullandıkları toplam alan büyüklüğü genellikle 11-50 m² arasında değişirken, işyerlerinin %54'ünün depolama alanının olmadığı ve depolama alanına sahip işyerlerinin de genellikle 10 - 50 m² aralığında depolama alanına sahip olduğu tespit edilmiştir.

İşyeri sahibi ve çalışanların gelir durumları ile ilgili sorular dâhilinde bireysel gelirlerinin %40'ının 1 000-2 000 TL, %32'sinin 2 000-3 000 TL, %3'ünün ise 1 000 TL'den daha az gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için yöneltilen sorular dâhilinde anket katılımcılarının Kadıköy'de çalışmayı öncelikli olarak alanın merkezi konumu, ulaşım açısından rahatlığı ve ikamet ettikleri yere yakınlığı ve iş olanaklarının fazla olması sebeplerinden dolayı tercih ettikleri bilgisi edinilmiştir (Şekil 5.38).

Şekil 5.38 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların Kadıköy Tarihi Çarşısı ve çevresinde çalışmayı tercih etme sebepleri

Katılımcıların %86'sı alanda çalışmaktan memnunken %10'u memnun olmadığını, %4'ü ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Memnuniyet sebepleri arasında öncelikli olarak alanın kendine özgü bir kimliğinin olması, tüketici, esnaf ve diğer çalışanlardan memnun olunması yer almaktadır. Memnun olmama sebeplerinde ise alanın kimliğini kaybediyor oluşu ve çalışan ücretlerinin düşük olması gibi sebepler önceliği almaktadır (Şekil 5.39). Ayrıca katılımcıların %25'i iş değiştirmeyi düşünürken Beşiktaş, Üsküdar, Maltepe, Fatih ve Şişli tercih edecekleri yerler arasında önceliği alan yerlerdir.

Şekil 5.39 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde çalışmaktan memnun olmama sebepleri

Katılımcıların Türkiye’de gerçekleşen kentsel dönüşüm çalışmalarına ve Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde bir kentsel dönüşüm çalışması gerçekleştirilme durumunda katılım düzeylerinin belirlenmesi için sorulan sorularda Türkiye’de uygulanmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarını katılımcıların %55’i olumsuz, %33’ü olumlu, %12’si de kararsız olduğunu belirtmiştir. Katılımcılara neden olumlu, olumsuz ya da kararsız olduğu hakkında sorulan açık uçlu soruda kullanılan kelimelerin sıklığına göre öne çıkan kelimeler aşağıdaki görsellerde yer almaktadır (Şekil 5.40 ve Şekil 5.41).

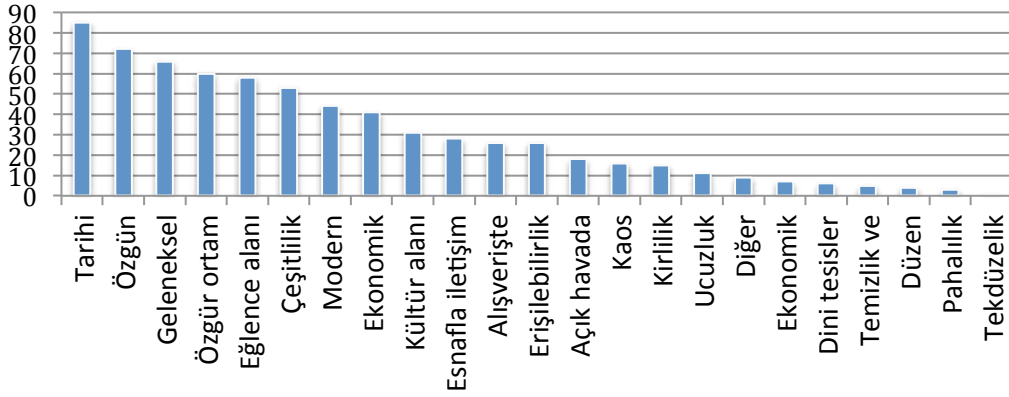
Şekil 5.40 Kentsel dönüşümü olumlu bulan katılımcı cevaplarının sözcük bulutu

Şekil 5.41 Kentsel dönüşümü olumsuz bulan katılımcı cevaplarının sözcük bulutu

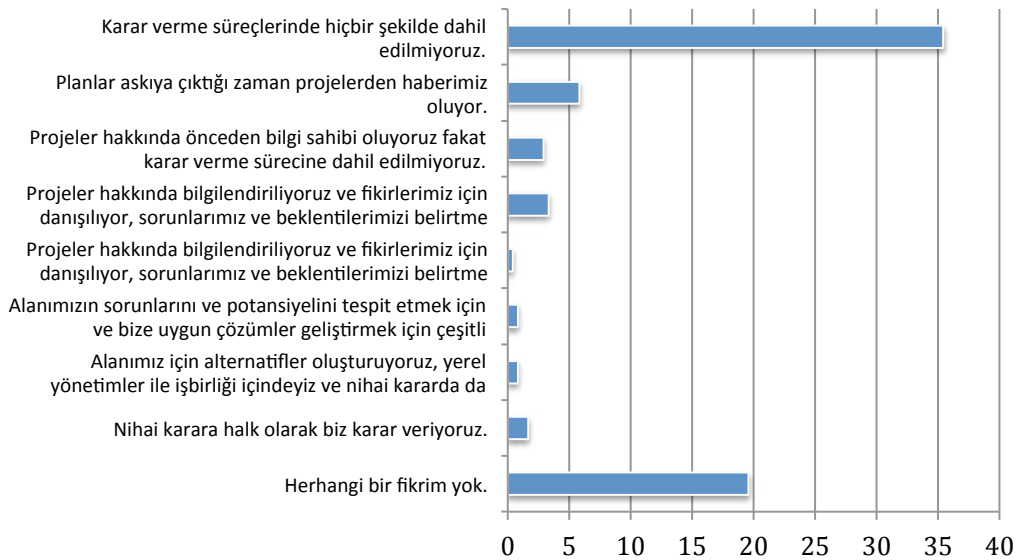
Neden olumlu bulunduğu hakkında yazılan cevaplarda 5 defa “yenileme” ve 4 defa “düzen” kelimesi en yoğun kullanılan kelimelerdendir. Neden olumsuz bulunduğu hakkında yazılan cevaplarda ise 27 defa kullanılan “rant” kelimesi diğer kelimelere kıyasla dikkat edici oranda sık kullanılmıştır. Kararsız olduğunu belirten kullanıcılarda baskın bir kelime tespit edilmemiştir.

Katılımcıların kentsel dönüşümden genel olarak beklentilerinin dönüşüm alanının deprem, sel gibi afetlere dayanıklı olması, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve ekonomik canlılık sağlaması olduğu belirtilmiştir. Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi için ise öncelikli beklentilerinin alanın tarihi yapısının korunması, ekonomik canlılık getirmesi ve deprem, sel gibi afetlere dayanıklı olması olarak belirtilmiştir. Kentsel dönüşümden genel beklentilerin ve alan özelinde beklentilerin aynı olmasına rağmen önceliklerin değişmesi alanın farklı bir kimliği olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu düşünceyi destekleyici olarak katılımcılara alanın kimliğinin tanımlanması adına sorulan soru kapsamında çalışanların alanı “tarihi”, “özgün”, “geleneksel”, “özgür ortam”, “eğlence alanı”, “çeşitlilik” ve “modern” kelimeleri ile tanımladıkları görölmüştür (Şekil 5.42).

Şekil 5.42 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinin kimliği ile ilgili görüşleri

Katılımcıların karar verme süreçlerine katılım seviyeleri ve olası bir kentsel dönüşüme katılım düzeylerinin belirlenmesi adına sorulan sorularda katılımcıların %67'sinin daha önce herhangi bir karar verme sürecine dâhil olmadığı, dahil olanların ise %82'sinin katılımcı, geri kalanının da düzenleyici olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %50'si İstanbul'da yapılan planlama çalışmalarında karar verme süreçlerine hiçbir şekilde dâhil edilmediğini düşünürken, %2'si nihai karara halkın karar verdiğini düşünmektedir ve katılımcıların %27'si herhangi bir fikri olmadığını belirtmişlerdir (Şekil 5.43).

Şekil 5.43 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların İstanbul'da yapılan planlama çalışmalarına toplumun katılım seviyesi hakkında düşünceleri

Katılımcıların %32'si Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde canlandırma, sağlıklılaştırma gibi bir kentsel dönüşüm müdahalesi olursa bu sürece katılmak isteyeceklerini, %60'ı ise katılım sağlamayacaklarını belirtmişlerdir. Sürece katılım sağlamak isteyen katılımcıların %24'ü bireysel olarak, %22'si bir sivil toplum örgütüne bağlı olarak bilgi paylaşımı yapmak istediklerini belirtmişler, %19'u ise aktif bir şekilde sürecin tamamında yer almak istediklerini belirtmişlerdir (Şekil 5.44).

Şekil 5.44 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde bir kentsel dönüşüm müdahalesi olması durumunda katılım seviyeleri

Katılımcıların %84'ünün Kadıköy Kent Konseyi hakkında bilgi sahibi olmadıkları, bilgisi olanların ise %85'inin yalnızca bilgisi olduğu ve %13'ünün çevresindeki insanların çalışma gruplarında yer aldıklarını bilgisi edinilmiştir.

5.3.3 Hanehalkı Grubu

Araştırma alanında ikamet eden hanehalkına örneklem dahilinde yapılan toplam 60 anketin %6'ünü kadın, %32'nin erkek, % 5'ini ise LGBTİ bireyler oluştururken, yaş aralığının 18 – 35 yaşları arasında yoğunlaştığı fakat dağılımın kendi içinde tutarlı olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 31'inin öğrenci, %28'inin ise emekli olduğu, eğitim seviyesi olarak ise %70'inin lisans seviyesinde %10'unun Yüksek Lisans seviyesinde olması dikkat çekici bir yapısal özelliktir (Çizelge 5.4).

Çizelge 5.4 Hanehalkı grubu örneklem yapısı

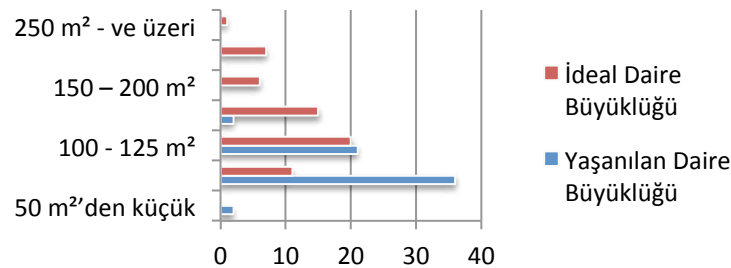
	Yanıtlar	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	63,93%
	Erkek	31,15%
	LGBTİ	4,92%
Yaş Grubu	12 ve altı	0,00%
	13-17	1,64%
	18-24	22,95%
	25-34	22,95%
	35-44	14,75%
	45-54	11,48%
	55-64	14,75%
	64 ve üzeri	11,48%
Eğitim Seviyesi	Okur-yazar olmayan	0,00%
	Okur-yazar olup, bir okul bitirmeyenler	0,00%
	İlkokul	0,00%
	Ortaokul, Mesleki Ortaokul ve İlköğretim	0,00%
	Genel lise	16,39%
	Mesleki veya Teknik Lise	1,64%
	Önlisans	0,00%
	Lisans	70,49%
	Yüksek Lisans	9,84%
	Doktora	1,64%
Engel Durumu	Evet	0,00%
	Hayır	100,00%
Mesleği	Öğrenci	31,15%
	Emekli	27,87%
	Mühendis	9,84%
	Çalışmıyor	4,92%
	Hemşire, Sağlık Uzmanı, Veteriner	3,28%
	Kuaför, Güzellik Uzmanı	3,28%
	Diğer	3,28%

Yönetici, Müdür, İşletmeci	1,64%
Mimar, İç Mimar, Peyzaj Mimarı, Şehir Plancısı	1,64%
Aile Hekimi, Uzman Tıp Doktoru, Diş Hekimi	1,64%
Öğretmen	1,64%
Halkla İlişkiler Uzmanı, İnsan Kaynakları Uzmanı, Muhasebeci	1,64%
Pazarlama Uzmanı, Satış Temsilcisi	1,64%
Avukat, Savcı	1,64%
Ressam, Aktör, Müzisyen, Sanatçı	1,64%
Astrolog, Falcı	1,64%

Ankete katılan çalışan hane halkının %63'ü Kadıköy'de çalışırken, %13'ü Maltepe'de, öğrencilerin ise % 56'sı Beşiktaş'ta, %22'sinin Kadıköy'de eğitim gördüğü tespit edilmiştir. İşyeri ve eğitim görülen okula yapılan yolculuklarda ulaşım tercihlerinin %23'ünün Vapur-Motor, %15'inin otobüs, %11'inin metro ve yürüyerek olduğu görülmektedir.

Örneklem dâhilinde yapılan anketlere göre alanda yaşayan bireylerin %16'sı tek yaşarken, %31'i 2 kişi, %38'i 3 kişi, %12'si 4 kişi ve % 3'ü 5 kişi yaşadığını belirtmiştir. Alanda ortalama hane büyüklüğü 2,6 olarak tespit edilmiştir. Hanede %53 oranında aileyle yaşandığı bilgisi edinilirken, hane halkının %31'i de arkadaşı ile yaşadığını belirtmiştir.

Araştırma alanında yaşayan bireylerin %44'ü kendi mülkünde otururken, %47'si kirada oturduğunu belirtmiştir. Alandaki kira değerlerini 1000 TL ve 3000 TL arasında değiştiği, binaların %95'inin otopark ve manzaraya sahip olmadıkları ve genellikle 50-100 m² büyüklüğe sahip olduğu fakat katılımcıların ideallerinin 100-150 m² arasında değiştiği bilgisi edinilmiştir (Şekil 5.45).

Şekil 5.45 Hanehalkının yaşadığı daire ve ideal daire büyüklükleri

Katılımcıların Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde yaşamayı tercih etme sebepleri olarak merkezi konumu, Yaşam koşullarının iyi olması, sosyal aktivitelerin çokluğu, eğlence merkezlerine yakınlığı, ulaşım açısından rahatlığı ve tarihi ve turistik yapısından kaynaklı olduğu bilgisi edinilmiştir.

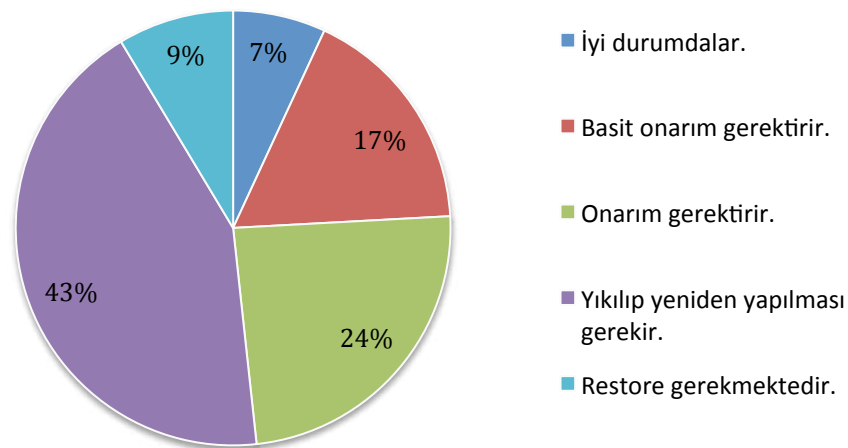
Ayrıca katılımcıların %95'i Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde yaşamaktan memnun olduğunu, bunun sebepleri olarak da alanın kendine özgü bir kimliğinin olması, aidiyet ve güven hissettiklerinden dolayı memnun olduklarını belirtmişlerdir (Şekil 5.46). Memnun olmayan katılımcılar ise otopark alanlarının yetersizliği ve kira değerlerinin yüksekliğinden dolayı memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 5.46 Hanehalkının Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde yaşamaktan memnun olma sebepleri

Ankete katılan hane halkının %45'i yaşadığı binanın deprem gibi risklere dayanıklı olmadığını düşünürken %28'i dayanıklı olduğunu düşünmektedir ve katılımcıların %85'i binalarının onarım gerektirdiğini fakat genellikle basit onarım gerektirdiğini düşünmektedir.

Katılımcılara çevredeki binaların deprem gibi risklere dayanıklı olup olmadığı sorulduğunda ise yalnızca %5'i binaların dayanıklı olduğunu düşünürken, %66'sı dayanıksız olduğunu ve bu binaların büyük çoğunluğunun yıkılıp yeniden yapılması gerektiğini düşünmektedirler (Şekil 5.47).

5.4 Çalışmanın Değerlendirilmesi

5.4.1 Anketlerin Teknik Özellikleri

Araştırma kapsamında hazırlanan İnternet Tabanlı Anket Platformu Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresi kullanıcılarına 14 gün boyunca açık bir sistem üzerinden uygulanmış ve 180 kullanıcı ankete gönüllü olarak katılmıştır. Alanda bulunan işyeri Sahibi, işletmeci ve çalışanlar ise geleneksel katılım yöntemlerinden birisi olan Yüz yüze Anket tekniği ile katılım sağlamışlardır. Uygulanan 240 anket, 15 anketör tarafından 4 günde tamamlanmıştır ve anketlerin kağıt formatında sunulması ve anketörler için yaklaşık 1700 TL harcama yapılmıştır. İşyeri Sahibi, işletmeci ve çalışanlarda olduğu gibi alanda yaşayan hanehalkına da Yüz yüze Anket uygulanmış, 60 anket, 3 anketör tarafından 2 günde tamamlanmıştır. Hanehalkı anketleri için toplam maliyet yaklaşık 400 TL'dir.

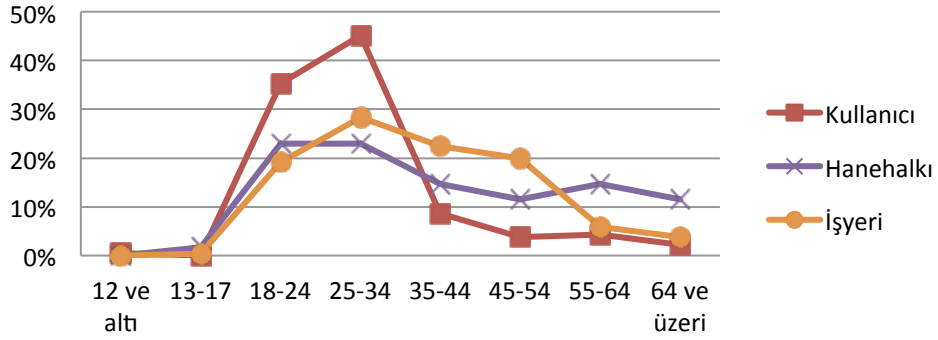
Çizelge 5.5 Uygulanan anketlerin teknik detayları

Anket Türü	İnternet Tabanlı	Yüz yüze	
Paydaş Grubu	Kullanıcı	İşyeri Sahibi, İşletmeci ve Çalışan	Hanehalkı
Katılımcı Sayısı	180	240	60
İşgücü	---	15 Kişi	3 Kişi
Zaman	14 gün	4 gün	2 gün
Maliyet	---	1700 TL	400 TL
Verilerin Kullanılabilir Formata Dönüştürülmesi	Otomatik Güncelleme	7 gün	4 gün
Teknoloji Gereksinimi	Gerekli	Gerekli Değil	Gerekli Değil

Yukarıda yer alan Çizelge 5.5'te uygulanan anketlerin işgücü, zaman, maliyet ve teknoloji gereksinimleri bakımından karşılaştırılması yapılmıştır. İnternet tabanlı platformla uygulanan anket için daha fazla zaman tanımlanmış olsa dahi, verilerin kullanılabilir formata dönüştürülmesi için herhangi bir işgücü ve zaman gerektirmemesi, ve uygulanması sırasında da işgücü ve maliyet bakımından gereksinimi olmaması platformu avantajlı gösteren boyutlardır. Geleneksel yöntemlerle uygulanan anketlerin ise teknoloji gereksiniminin olmaması ve anketörlerin belirli bir sistematik içinde mekânsal dağılımı kontrol edebiliyor olması avantajlı yönlerini oluşturmaktadır.

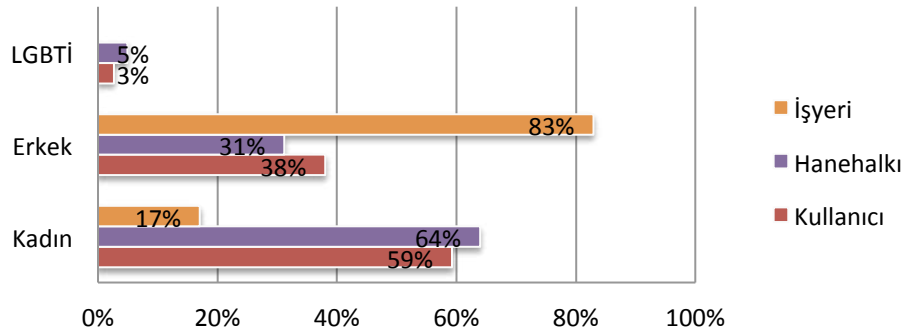
5.4.2 Katılımcı Karakteristikleri

Paydaş gruplarına uygulanan 3 tür ankette katılımcıların tamamına cinsiyet, yaş grubu ve eğitim seviyeleri sorulmuştur. Anket analizleri değerlendirildiğinde internet üzerinden anket uygulanan katılımcıların yaş aralığının 25-34 yaş aralığında yükselirken, 45 ve üzeri yaş aralıklarında oldukça düşük katılımcıya sahip olduğu görülmektedir. Geleneksel yöntemle uygulanan anketlerde ise yaş aralıklarının 18-44 yaşları arasında yoğunlaştığı ve 45 yaş üstü katılımcılara da ulaştığı tespit edilmiştir (Şekil 5.48).

Şekil 5.48 Katılımcıların yaş aralıkları

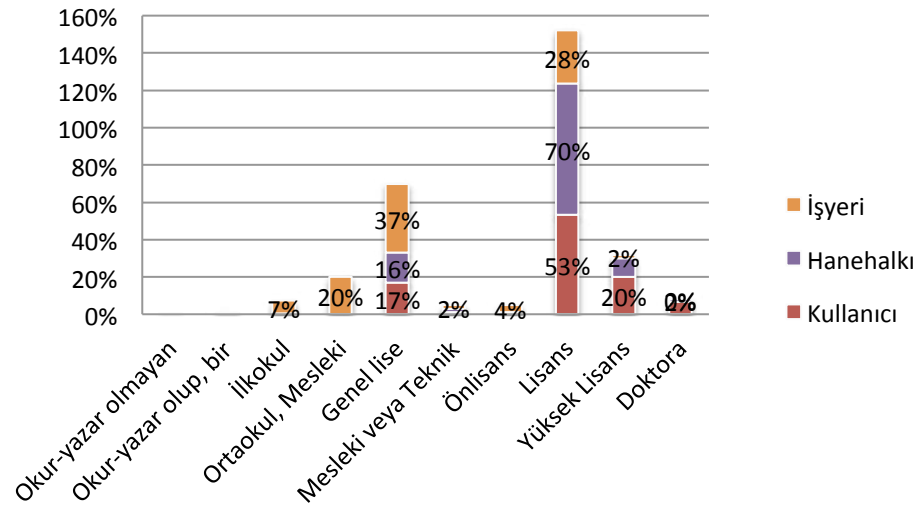
Katılımcıların cinsiyetleri karşılaştırıldığında ise alanda çalışanlarda uygulanan anketlerde kadın çalışanlara kıyasla erkek çalışanların üstün çoğunluğu dikkat çekerken (Şekil 5.49), hane halkı ve kullanıcılar için uygulanan anketlerde katılımcılarının çoğunlukla kadın olduğu görülmektedir.

Şekil 5.49 Katılımcıların cinsiyetleri

Katılımcıların eğitim seviyelerinde internet üzerinden anket uygulanan kullanıcıların %54'ünün, hane halkının %70'inin, çalışanların ise %28'inin Lisans derecesine sahip

olmasının yanı sıra ilkökul, Ortaokul ve Lise derecesine sahip çalışanların da bulunması çalışma alanı hakkında en dikkat çeken unsurlardan birisidir (Şekil 5.50).

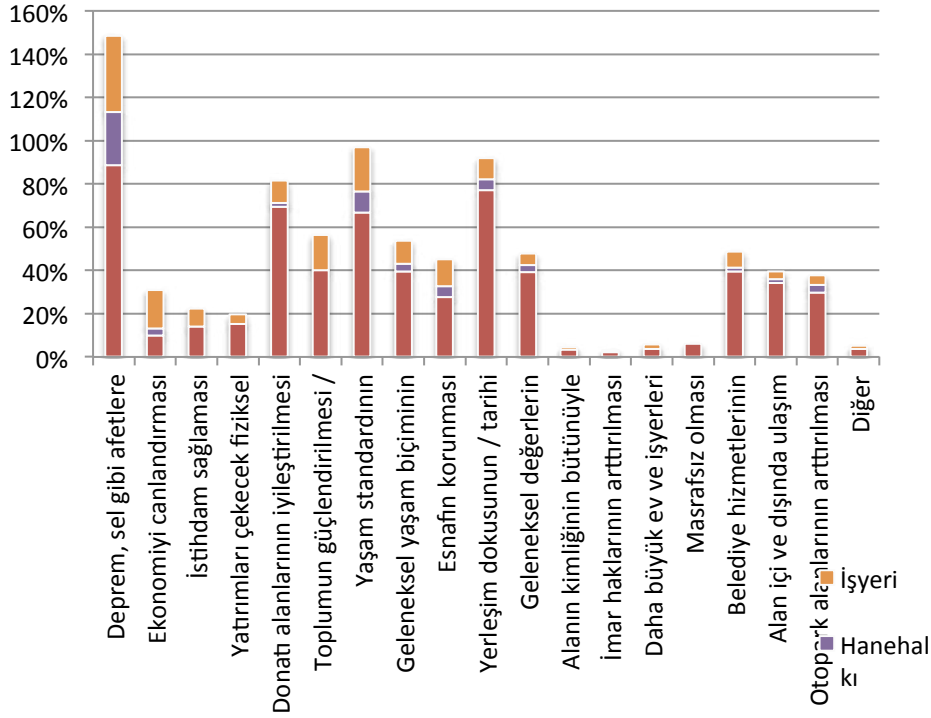
Şekil 5.50 Katılımcıların eğitim seviyeleri

5.4.3 Anketlere Katılım Seviyeleri

Anketlerin uygulanması sırasında internet tabanlı olarak uygulanan ankette katılım tamamen gönüllülük esaslı olarak gerçekleştirilmiştir ve anketin kaç kullanıcıya ulaştığı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Geleneksel yöntemlerle uygulanan anketlerde ise anketörlerin özellikle alanda çalışan bireylerden zaman yetersizliği, yoğunluk ve kişisel tercihler gibi sebeplerle olumsuz cevap aldıkları aktarılmıştır. Hane halkına uygulanan anketlerde ise anketörlerden alınan bilgilere göre bireylerin genellikle uygun olmadıklarını ya da güvenlik sebebiyle ankete katılım gösteremeyeceklerini belirttikleri bilgisi alınmıştır.

Anketlere katılan kullanıcıların soruları cevaplama eğilimleri incelendiğinde; geleneksel yöntemlerle yapılan anketlerde kullanıcılar yaş, cinsiyet, eğitim ya da işyerleri ve konutları ile ilgili sorulan soruların neredeyse tamamına cevap verme eğilimi gösterirken, Kadıköy Tarihi Çarşısı ve kentsel dönüşüm hakkında sorulan sorularda cevap verme oranının %20'lere kadar düştüğü gözlemlenmiştir. İnternet üzerinden katılım gösteren kullanıcıların ise tamamının soruların %98'ine cevap verdikleri tespit edilmiştir. Örneğin, Şekil 5.51'te tüm paydaş gruplarına sorulan "Sizce ideal bir kentsel dönüşüm çalışmasının ana hedefleri neler olmalıdır?" sorusuna verilen yanıtlar yer

almaktadır. Grafik incelendiğinde hane halkının yalnızca %28'inin, çalışanların % 72'sinin, internet üzerinden katılım sağlayan kullanıcıların ise tamamının soruya cevap verdiği ve diğer katılımcılar kişi başı ortalama 2,5 ve 4 seçenek işaretlerken, kullanıcıların 6 seçenek işaretlediği görülmektedir.

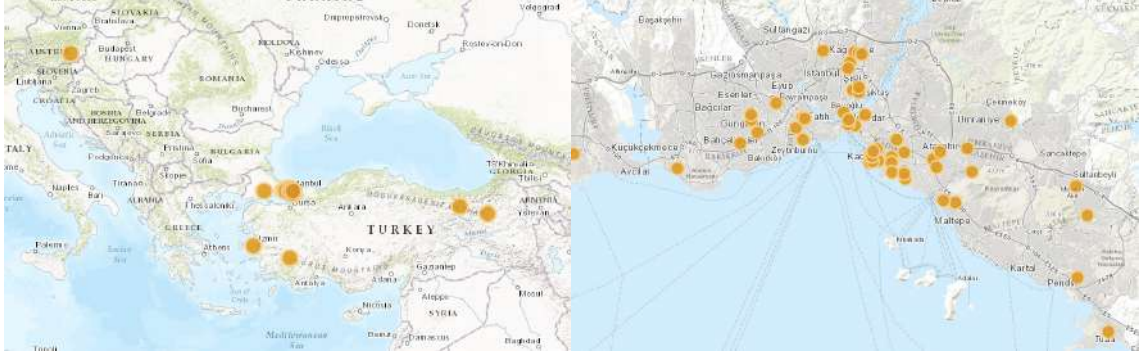

Şekil 5.51 Katılımcıların kentsel dönüşümün ana hedefleri konusundaki fikirleri

Ankete katılım eğilimi anketlerde sorulan açık uçlu sorularla da test edilmiş, geleneksel yöntemle uygulanan anketlerde açık uçlu sorulara cevap verme oranı %10 ile %55 oranında değişirken, İnternet üzerinden katılım gösteren kullanıcıların açık uçlu sorulara cevap verme eğiliminin %40 ile % 70 arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca açık uçlu sorulara verilen cevaplarda internet üzerinden katılım gösteren kullanıcıların metin uzunluklarının diğer katılımcılara kıyasla daha uzun olduğu tespit edilmiştir.

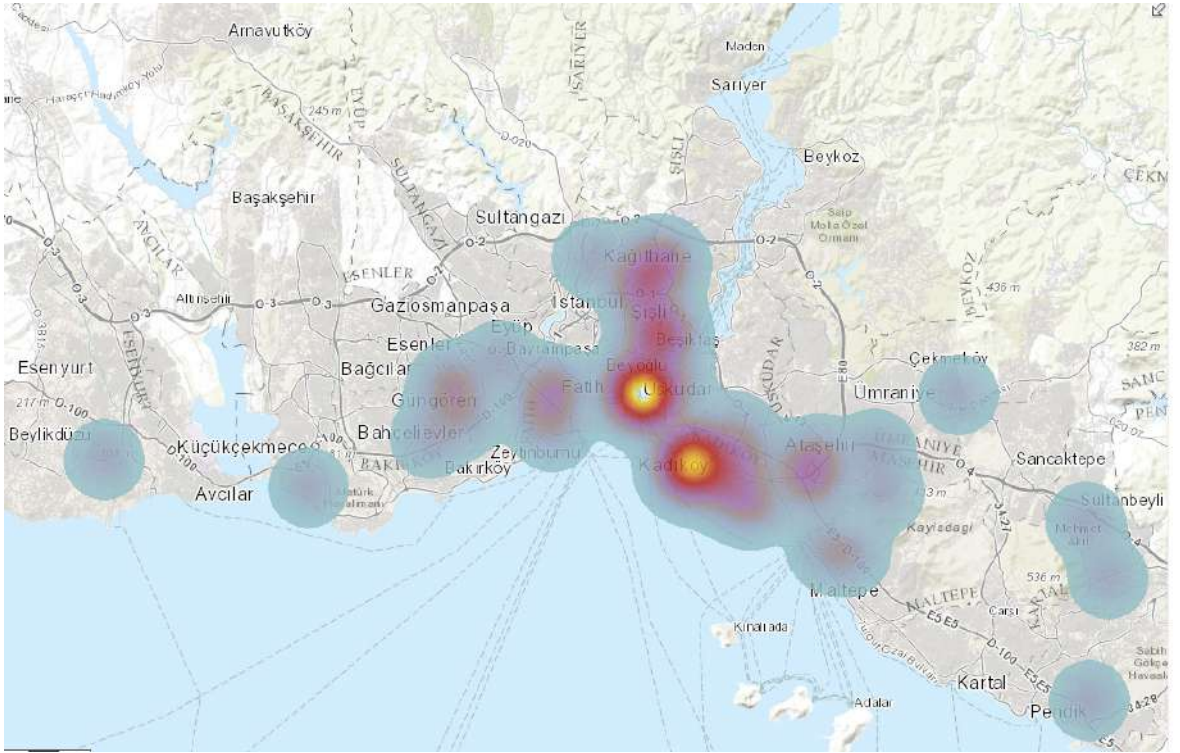
5.4.4 Katılımcıların Mekânsal Dağılımları

İnternet tabanlı anket katılımcılarının konumları izinleri dahilinde platform tarafından otomatik olarak algılanmıştır. Şekil 5.52'da kullanıcıların yalnızca İstanbul içinde farklı konumlardan değil, hem Türkiye içinde, hem de yurtdışında farklı konumlardan katılım sağladıkları görülmektedir.

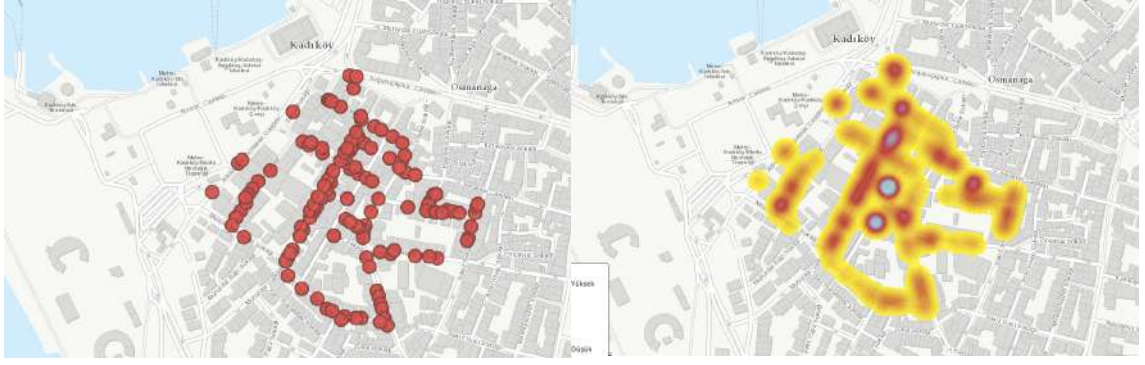
Şekil 5.52 Kullanıcıların anketi uygulama konumları

Şekil 5.53 ise kullanıcıların İstanbul içinde Beşiktaş, Kadıköy, Şişli, Levent ve Ataşehir gibi merkezi noktalarda yoğunlaştıkları görülmektedir.

Şekil 5.53 İnternet tabanlı uygulanan anket katılımcılarının İstanbul içindeki dağılım haritası

İşyeri Sahibi, İşletmeci ve Çalışanların işyeri konumları yapılan anketlerde toplanan Sokak ve İşyeri isimleri üzerinden tespit edilmiştir. Geleneksel yöntemle yapılan bu ankette, anket uygulanacak işyerlerinin seçimi anketörler tarafından yoğunluğa bağlı olarak seçilmiştir. Şekil 5.54'de görülebileceği gibi en yoğun anket yapılan noktalar ticari yapılan en çok kümelendiği sokaklardır.

Şekil 5.54 İşyeri sahibi, işletmeci ve çalışanların işyeri konumları ve sıcaklık haritaları

İşyeri Sahibi, İşletmeci ve Çalışanlar için uygulanan anketler gibi Hane halkına uygulanan anketler de anket yapılan binaların Sokak ve Apartman isimlerinden tespit edilerek konumlandırılmıştır. Katılımcıların Sarraf Ali Sokağı, Moda Caddesi ve Tellalzade Sokağı'nda yoğunlaştıkları görülmektedir (Şekil 5.55).

Şekil 5.55 Hanehalkının konut konumları ve sıcaklık haritaları

5.4.5 Tartışma – Karşılaştırma

Araştırma kapsamında uygulanan 3 paydaş grubuna uygulanan anket türlerinin zaman, mekan ve maliyet bağlamında teknik olarak değerlendirilmesi, katılımcıların karakteristikleri, anketlere katılım oranı ve soruların cevaplanma eğilimleri ile katılımcıların mekânsal dağılımları paydaş gruplarının benzer geleneksel ve internet tabanlı TKCBS platformu aracılığıyla uygulanan anketlerin değerlendirilmesi amacıyla Çizelge 5.6'da yer alan kriterler kapsamında incelenmiştir. Aşağıda yer alan tabloda araştırma kapsamında kullanılan yöntemlerin incelenen kriterler bağlamında avantajlı ve dezavantajlı olduğu yönler vurgulanmıştır.

Çizelge 5.6 TKCBS ve geleneksel yöntemin karşılaştırması

Anket Türü	TKCBS	Geleneksel Yöntem
<i>Paydaş Grubu</i>	<i>Kullanıcı</i>	<i>İşyeri Sahibi, İşletmeci, Çalışan ve Hanehalkı</i>
Katılımcı Sayısı	Avantajlı	Dezavantajlı
İşgücü	Avantajlı	Dezavantajlı
Zaman	Çok paydaşta Avantajlı	Az paydaşta Avantajlı
Hazırlık Maliyeti	Avantajlı	Dezavantajlı
Katılımcı Maliyeti	Avantajlı	Dezavantajlı
Katılımcı Zamanı	Avantajlı	Dezavantajlı
Teknoloji Gereksinimi	Dezavantajlı	Avantajlı
Temsil Düzeyi	Heterojen Gruplarda	Heterojen Gruplarda
	Dezavantajlı	Avantajlı
Ankete Katılma Oranı	Dezavantajlı	Dezavantajlı
Soru Cevaplama Oranı	Avantajlı	Dezavantajlı
Mekâna Bağlılık	Avantajlı	Dezavantajlı
Mekânsal Erişilebilirlik	Avantajlı	Dezavantajlı
Zamana Bağlılık	Avantajlı	Dezavantajlı
Kontrol Mekanizması	Dezavantajlı	Avantajlı

TKCBS platformu üzerinden yapılan anketlerde anketin hazırlanması, yayınlanması, duyurulması, uygulanması ve verilerin kullanılabilir formata dönüştürülmesi aşamalarında geleneksel yöntemlere göre daha az maliyet ve zaman gerektirdiği tespit edilmiştir. Geleneksel yöntemler ise katılımcı sayısının ve paydaşların sınırlı bir sayı ve mekanda olması durumunda uygulama aşamasında zaman bakımından avantajlı durumdadır.

TKCBS platformu üzerinden yapılan anketlerde herhangi bir katılımcı sınırı koyulmamış, yalnızca anketler duyurulmuştur. Katılımcı sayısı göz önüne alındığında TKCBS yönteminin geleneksel yöntemlere göre çok paydaşlı ya da büyük ölçekli projelerde daha fazla katılımcıya ulaşabileceği sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların karakteristik özellikleri karşılaştırıldığında TKCBS platformu üzerinden yapılan anketlerde katılımcıların yaş aralığının geleneksel yöntem katılımcılarından daha genç ve eğitim seviyelerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda TKCBS yöntemi için örneklem olarak alınan profilin, araştırma evrenini temsil düzeyinin düşük olduğu sonucuna varılabilir. Temsil düzeyinin düşük olma sebebinin uygulama alanı kullanıcılarının temsil edemediği profilin bilgisayar okur-yazarlığı ya da internet erişimi ile ilgili engellerden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

TKCBS platformu ve geleneksel yöntemlerle uygulanan anketler, anketlere katılım oranları bakımından karşılaştırıldığında internet üzerinden uygulanan anketler tamamen gönüllülük esaslı olduğu için anketi yapmayı reddeden kişi verisine ulaşamamıştır. Fakat geleneksel yöntemle uygulanan anketlerde zaman, mekan, güvenlik ya da bilgi paylaşımında güvensizlik duyulması nedenleriyle katılım reddeden bireylerin sıklığı söz konusudur. Geleneksel yöntemle uygulanan anketlerde sorulara verilen yanıtlama oranının TKCBS'ye göre düşük olması, yanıtlanan seçenekli sorularda daha az seçenek işaretlemesi ve açık uçlu sorularda ve daha az metin uzunluğuna sahip cevaplar verilmesi geleneksel yöntemin uygulanmasının zaman ve fikir belirtmede güvensizlik yaratmasıyla ilişkilendirilebilir.

TKCBS yönteminin geleneksel yöntemlere kıyasla avantajlı olduğu en önemli kriterlerden birisi zamana ve mekana bağlı olmaksızın uygulanabiliyor olmasıdır. TKCBS'nin, bu araştırma kapsamında uygulama alanı olan Kadıköy Tarihi Çarşısı ve çevresi gibi kullanıcı profilinin geniş ve mekânsal olarak sınırlandırılmayan alanlarda kullanımı tüm paydaşların karar verme süreçlerine katılım sağlayabilmesine imkan tanımaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak çökmüş tarihi kent merkezlerinde giderek artan nüfus ve kentleşme baskısı, yerleşimlerin ekonomik, sosyal ve kültürel olarak değişimlere uğramasına neden olmaktadır. Kentsel dönüşümün ana odaklarından birisi olan kent merkezlerinin dönüşümünün sürdürülebilir bir vizyon ile ele alınması gerekmektedir. Özellikle ticari fonksiyonunu hala devam ettiren ve geniş bir kullanıcı kitlesine sahip olan kent merkezlerinde gelenekselliğin korunması ve alanın spesifik ihtiyaçlarının karşılanması için ayrıntılı veriye ihtiyaç vardır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi neticesinde toplumun da bilgi üretme ve paylaşmaya ihtiyacının doğuşu, kentlerin dönüşümünde yerel bilginin önemini arttırmış, karar verme süreçlerinde toplum katılımı öncelikli konulardan birisi olmuştur.

Karar verme süreçlerinde katılımın başarılı olması için ise tüm paydaşların sürece dâhil olması, katılımcıların sundukları katkının sonucu etkilemiş olması, sonucun sürdürülebilir bir karar olması, yalnızca paydaşların değil, konuyla ilgilenen ya da bir şekilde karardan etkilenecek grupların da sürece dâhil olması, her paydaş grubuna uygun yöntemlerin seçilmesi, katılımcılara yeterli düzeyde bilginin sağlanması, katılım süreci ve sonunda da katılımcıların katkısının hangi aşamalarda nasıl kullanıldığı ve kararı etkilediği hakkında bilgilendirilmiş olması gerekmektedir [17]. Bu bağlamda katılım yöntemlerinin tek bir yönetime odaklanmayan, zaman tasarrufu sağlayan, teknoloji kullanan ve fark yaratan, aynı zamanda vatandaşı sürece dahil olmaya cesaretlendirerek gönüllü katılımlar ile bireyin kendisini geliştirmesini ve öğrenmesini destekleyen, aktif vatandaşlık algısını kazandırabilen katılım yöntemlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırma kapsamında da, tek bir katılım yönteminin tüm bu özellikleri kapsayamayacağı fakat farklı yöntemlerin bir arada kullanılması ile etkin bir katılım sürecinin oluşturulabileceği görüşüyle; geleneksel katılım yöntemlerinin, toplumun mekânsal bilgi birikimini, çevreyi algılama şeklini ve sorunları tespit edip öneri sunma kapasitesi gibi yeteneklerini planlama sürecine dahil etmekte yetersiz kaldığı fakat karar verme süreçlerine TKCBS yöntemlerinin dahil edilmesi durumunda geleneksel katılım yöntemlerinin eksiklerinin tamamlanacağı hipotezi kurulmuştur.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi TKCBS'nin geleneksel katılım yöntemlerinin yerini alacak bir yöntem olarak değil, diğer yöntemlerle bütünleşmiş bir şekilde kullanılabilecek, karşılıklı diyalogun ve aktif katılımın daha fazla olduğu bir yöntem olarak değerlendirilmiş olmasıdır.

Geleneksel ve TKCBS yöntemlerinin bütünleşmesi ile uygulanan araştırmanın bulguları; TKCBS'nin giriş maliyetlerinin düşük olması, zaman bakımından tasarruf sağlaması, 7/24 ulaşılabilir bir sistem olması, çevreci bir yaklaşım olması, zaman ve mekandan bağımsız olması, hem kantitatif hem de kalitatif veri ve analizlerin bütünleşmesini sağlaması, kolektif şekilde oluşturulan yerel bilginin paylaşılarak gerçek zamanlı verilerin kullanılmasına imkân vermesi, anında katılım sağlamaya uygun oluşu, verilerin görselleştirilmesi, tekrardan üretilmesi, farklı yöntem ve tekniklerle entegre şekilde kullanılması gibi avantajlara sahip olduğunu göstermiştir.

Ayrıca, internet üzerinden yapılan anketler ve yüz yüze yapılan anketlerin aynı sisteme entegre edilmiş olması TKCBS'nin, yerel bilginin toplanmasında birincil veri kaynağı olarak kullanılmasının yanı sıra, ikincil veri kaynakları ile bütünleştirilmesi ve mekânsal olarak eşleştirilmesi ile verilerin analizini daha anlaşılır ve anlamlı kılacak bir yöntem olduğunu göstermiştir.

Öte yandan, araştırma bulguları, genç ve teknolojiyi kullanmaya yatkın bireylerin diğer bireylere nazaran ağırlıklı olarak TKCBS platformunu kullanarak homojenlik yaratması ve neticesinde toplumun gerçek değerlerini yansıtmama olasılığını ortaya koymuştur. Katılımcıların yaş grupları arasındaki farklılıkların ve eğitim seviyeleri arasındaki değişimlerin de bilgisayar okur-yazarlığı seviyesinden ve yeterli kitleye duyurulmamış olmasından kaynaklanabileceği sonucuna odaklanmıştır fakat araştırma bulguları,

kısıtlılıkları nedeniyle, bu sorunun sayısal uçurumdan ve/veya haber kısıtlılıklarından kaynaklı olduğunu net olarak ortaya koyamamıştır.

TKCBS'nin etkin kullanımının bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha sık kullanılması, erişimin kolay olması, geniş bant şebekesinin varlığı ve hizmetlerde kullanımı gibi etmenlere bağlılık gösterdiği düşünülmektedir. Bu nedenle gelecek araştırmalar için TKCBS gibi elektronik katılım yöntemlerinin yalnızca internet ve teknoloji ile ilgili değil, vatandaşların da kullanmaya istekli oluşu, katılıma gönüllü oluşuyla da ilgili olmasından dolayı, geleneksel yöntemle anket yapan katılımcılar ve TKCBS platformu ile anket yapan katılımcılar arasında değişen karakteristik özelliklerin hangi unsurlara bağlı olarak değiştiği dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Araştırmacıların seçeceği evrenin bu araştırmanın aksine, daha küçük bir evren büyüklüğünde yapılarak katılımcı profilinin önceden tespit edilmesi ve katılımcılar üzerinde kontrol sağlanması durumunda bu araştırmanın cevaplayamadığı alanların doldurulacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu araştırma, kentsel dönüşüm çalışmalarında toplum katılımı için yeni bir yöntem sunarak, verilerin toplanma ve analiz edilmesinde araştırma yöntemlerine katkıda bulunacağı, geleneksel yöntemlerle bütünleşik kullanılmaya elverişli olması nedeniyle çok yönlü bakış açısı sağlayacağı ve farklılaşan sorunların tespit edilmesiyle güvenilirlik düzeyini arttıracacağı kabulleriyle, TKCBS'nin tarihi kent merkezlerinin dönüşümünde aktif bir katılım sürecinin gerçekleştirilerek dönüşümün sürdürülebilir olmasını sağlayacağı sonucuna varmıştır. Araştırma, ayrıca, TKCBS'nin yalnızca kentsel dönüşüm çalışmalarında değil, planlama disipliniinde yer alan bütün çalışmalarda ihtiyaçlar dahilinde kullanılabileceğini öngörmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Brown, G., (2012). "An Empirical Evaluation of The Spatial Accuracy of Public Participation GIS (PPGIS) Data ", *Applied Geography*, 34: 289-294.
- [2] Sieber, R., (2006). "Public Participation Geographic Information Systems : A Literature Review and Framework", *Annals of the Association of American Geographers*, 96: 491-507.
- [3] Ramasubramanian, L., (2010). *Geographic Information Science and Public Participation: Springer-Verlag Berlin Heidelberg*
- [4] Huxhold, W., (1991). *An Introduction To Urban Geographic Information Systems*, Londra: Oxford University Press.
- [5] Shiffer, M.J., (1992). "Towards a Collaborative Planning System", *Environment and Planning B: Planning and Design*, 19: 709-722.
- [6] Goodchild, M.F., (1992). "Geographical Information Science", *International Journal of Geographical Information Systems*, 6: 31-45.
- [7] Taylor, P.J., (1990). "GKS", *Political Geography Quarterly*, 9: 211-212.
- [8] Schuurman, N., (2000). "Trouble in The Heartland: GIS and Its Critics in The 1990s", *Progress in Human Geography*, 24: 569-590.
- [9] Obermeyer, N.J., (1998). "The Evolution of Public Participation GIS", *Cartography and Geographic Information Systems*, 25: 65-66.
- [10] Pateman, C., (1970). *Participation and Democratic Theory: Cambridge University Press*.
- [11] Arnstein, S.R., (1969). "A Ladder of Citizen Participation", *JAIP*, 35: 216-224.
- [12] Sanoff, H., (1978). *Designing With Community Participation Stroudsburg : Dowden, Hutchinson & Ross*.
- [13] Burke, E., (1979). *A Participatory Approach to Urban Planning New York: Human Sciences Press*.
- [14] Weidemann, I. ve Femers, S., (1993). "Public Participation in Waste Management Decision Making: Analysis and Management of Conflicts", *Journal of Hazardous Materials*, 33: 355-368.
- [15] Kingston, R., (1998). "Web Based GIS for Public Participation Decision Making in the UK ", *California*.
- [16] Macintosh, A., (2004). "Characterizing E-Participation in Policy Making".

- [17] IAP2 (2015). Core Values Awards Showcase, IAP2.
- [18] Innes, J.E. ve Booher, D.E., (1999). "Consensus Building and Complex Adaptive Systems: A Framework for Evaluating Collaborative Planning", Journal of the American Planning Association, 65: 412-423.
- [19] Brown, G. Donovan, S. Pullar, D. Pocerwicz, A. Toohey, R. ve Ballesteros-Lopez, R., (2014). "An Empirical Evaluation of Workshop versus Survey PPGIS Methods", Applied Geography, 48: 42-51.
- [20] Craig, W.J. Harris, T.M. ve Weiner, D., (2002). Community Participation and Geographic Information Systems, Londra: Taylor& Francis.
- [21] Şahin, S.Z., (2015). Uluslararası Örnekler Işığında Bir Kavram ve Kamu Politikası Olarak Kentsel Dönüşüm, Derleyen: Duman, B. (2015). Neden Nasıl ve Kim İçin Kentsel Dönüşüm. İstanbul: Litera Yayıncılık, 53-81.
- [22] Lichfield, D., (1992). Urban Regeneration for the 1990s, London: London Planning Advisory Committee.
- [23] Roberts, P., (1999). The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration, P. Roberts içinde, Urban Regeneration: a Handbook. Londra: SAGE, 9-36.
- [24] Thomas, S., (2003). A Glossary of Regeneration and Local Economic Development, Manchester: Local Economic Strategy Center.
- [25] Tekeli, İ., (2003). Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek, Derleyen: TMMOB Şehir Plancıları Odası, (2003). Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2-7.
- [26] Akkar, Z.M., (2006). "Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye", Planlama. 29-38.
- [27] Özden, P.P., (2008). Kentsel Yenileme: İmge Kitapevi
- [28] UNHCR, (2011). UNHCR Resettlement Handbook: Division of International Protection, Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.
- [29] Şen, B., (2005). Soylulaştırma: Kentsel Mekanda Yeni Bir Ayrışma Biçimi Derleyen: Kurtuluş, H., (2005). İstanbul'da Kentsel Ayrışma. İstanbul: Bağlam, 127-160.
- [30] Ahunbay, Z., (2007). "Tarihi İstanbul Koruma Kurullarından Koparılan Yenileme Alanları", Mimar.ist, 7: 65-68.
- [31] Taburoğlu, Ö., (2011). Kent Efsaneleri: Zamanımızın Batıl İnançları ve Takıntıları, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- [32] Şahin, Ç., (2016). Neoliberal Kent Politikaları Gereği Kentsel Yenileme Adı Altında Yok Edilen Tarih ve Bu Bağlamda Fener-Balat-Ayvansaray Sürecinin Değerlendirilmesi; Derleyen: Ahunbay, Z., Dinçer İ. ve Şahin Ç., (2016). Neoliberal Kent Politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray: Bir Koruma Mücadelesinin Öyküsü. İstanbul, Türkiye: İş Bankası Kültür Yayınları.

- [33] Thorns, D.C., (2002). Transformation of Cities, Gordonsville, US: Palgrave Macmillan.
- [34] Dağ, H. ve Özberk, S., (2012). "Eski Sanayi Kentlerinde 'Kentsel Dönüşümden Kültürel Dönüşüme: Ruhr Bölgesi Örneği", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9: 147-166.
- [35] Özdemir, D., (2010). Batı Avrupa'da Kentsel Dönüşüm Olgusunun Süreç İçinde Değişen Anlamları ve Türkiye Yansımaları; Derleyen: Özdemir, D., (2010). Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1-31.
- [36] Amati, M., (2016). Urban Green Belts in the Twenty-first Century, New York: Routledge.
- [37] Hussein, M.M.F., (2015). Urban Regeneration and the Transformation of the Urban Waterfront: A Case Study of Liverpool Waterfront Regeneration, Doktora Tezi, , The University of Nottingham, Department of Architecture and Built Environment Faculty of Engineering .
- [38] Teaford, J.C., (2000). "Urban Renewal and Its Aftermath", Housing Policy Debate, 11: 443-465.
- [39] Görgülü, Z. Dinçer, İ. Enlil, Z. Örnek, E. Kurtarır, E. ve Altınok, E., (2006). Mahalle Ölçeğinde Kentsel Dönüşüm Modeli – Küçükbakkalköy Örneği, Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- [40] Doğruel, F., (2013). "Deindustrialization of Old Industrial Regions in Turkey", Rives méditerranéennes: 93-108.
- [41] Martins, A.d.A.C., (2005). "Facing Urban Redevelopment in Developing Countries", Brasil.
- [42] Broudehoux, A.-M., (1994). Neighborhood Regeneration in Beijing: An Overview Of Projects Implemented in the Inner City Since 1990, Montreal: McGill University.
- [43] Nelson, K.P., (1988). Gentrification and Distressed Cities: An Assessment of Trends in Intrametropolitan Migration, Madison: The University of Wisconsin Press.
- [44] Sutton, S.A., (2008). Urban Revitalization in the United States: Policies and Practices, Doktora Tezi, Seoul National University, Seoul.
- [45] Tallon, A., (2013). Urban Regeneration in the UK: Routledge.
- [46] Dündar, Ş.G., (2010). Kentsel Gerileme'den Kentsel Rönesans'a Dönüşüm: Newcastle Upon Tyne, İngiltere; Derleyen: Özdemir, D., (2010). Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 147-173.
- [47] Hague, C., (2010). Küresel Kriz Bağlamında Kentsel Dönüşümü Yeniden Düşünmek; Derleyen: Özdemir, D., (2010). Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 98-104.

- [48] Grebler, L., (1964). Urban Renewal in European Countries: Its Emergence and Potentials, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- [49] Duman, B. ve Coşkun, İ., (2015). Kentsel Dönüşüm: Temel Meseleler Üzerine, Derleyen: Duman, B. (2015). Neden Nasıl ve Kim İçin Kentsel Dönüşüm. İstanbul: Litera Yayıncılık, 21-52.
- [50] Tekeli, İ., (2013). İstanbul'un Planlanması ve Gelişmesinin Öyküsü, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- [51] Ahunbay, Z., (2016). Kentsel Korumada Temel İlkeler ve Fener-Balat; Derleyen: Ahunbay, Z., Dinçer İ. ve Şahin Ç., (2016). Neoliberal Kent Politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray: Bir Koruma Mücadelesinin Öyküsü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3-16.
- [52] Türkün, A., (2015). Kentsel Dönüşümü Yeniden Düşünmek: Mevcut Uygulamalar ve Hakim Söylem Üzerinden Bir Değerlendirme; Derleyen: Duman, B. (2015). Neden Nasıl ve Kim İçin Kentsel Dönüşüm. İstanbul: Litera Yayıncılık, 285-332.
- [53] Ataöv, A. ve Osmay, S., (2007). "Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım", METU JFA, 24: 57-82.
- [54] Sey, Y., (1998). Cumhuriyet Döneminde Konut; Derleyen: Tarih Vakfı Yayınları, (1998). 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları-Tarih Vakfı Ortak Yayını, 273-300.
- [55] Göksu, E. ve Bal, E., (2010). Türkiye’de Neoliberal Mekansal Gelişim Stratejisi Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri; Derleyen: Özdemir, D., (2010). Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat ve Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 256-284.
- [56] Dinçer, İ., (2010). Türkiye’de Kent Ölçeğinde Koruma ve Kent Planlamanın Yollarının Kesişmesi ve Yeniden Ayrılması: Protokol Alanından Yenileme Alanına... ; Derleyen: Özdemir, D., (2010). Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat ve Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 225-255.
- [57] Enlil, Z.M., (2000). "Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi", Domus M, 8: 46-49.
- [58] Karadağ, A. ve Mirioğlu, G., (2011). "Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Uygulamaları Üzerine Coğrafi Değerlendirmeler: İzmir Örneği", Ege Coğrafya Dergisi, 20: 41-57.
- [59] Goodman, D.C. ve Chant, C., (1999). European Cities & Technology: Industrial to Post-industrial City, Londra: Routledge.
- [60] Türkün, A., (2016). İstanbul'un Tarihi Konut Bölgelerinde Kentsel Dönüşüm: Tarlabası ve Fener-Balat-Ayvansaray Örnekleri; Derleyen: Ahunbay, Z., Dinçer İ. ve Şahin Ç., (2016). Neoliberal Kent Politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray: Bir Koruma Mücadelesinin Öyküsü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 133-182.

- [61] Ceylan, R., (2016). Karma Kullanımlı Projelerdeki AVM'lerin Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Performanslarının Ölçülmesine Yönelik Bir Yöntem Önerisi: İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [62] Mortan, K. ve Küçükerman, Ö., (2010). Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalıçarşı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- [63] Creighton, J.L., (2005). The Public Participation Handbook : Making Better Decisions Through Citizen Involvement, San Francisco, United States of America: Jossey-Bass.
- [64] Leighninger, M. ve Nabatchi, T., (2015). Public Participation for 21st Century Democracy: John Wiley & Sons, Incorporated.
- [65] Sinclair, R.K., (1991). Democracy and Participation in Athens, Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- [66] Mahjabeen, Z. Shrestha, K.K. ve Dee, J.A., (2009). "Rethinking Community Participation in Urban Planning: The Role of Disadvantaged Groups In Sydney Metropolitan Strategy", Australasian Journal of Regional Studies, 15: 45-63.
- [67] Involve, (2005). People & Participation, Londra.
- [68] Innes, J.E. ve Booher, D.E., (2004). "Reframing Public Participation: Strategies for the 21st Century", Planning Theory & Practice, 5: 419-436.
- [69] Craig, W.J., (1998). "The Internet Aids Community Participation in the Planning Process ", Computers, Environment and Urban Systems, 22: 393-404.
- [70] Sameh, H.M.M., (2011). Public Participation in Urban Development Process through Information and Communication Technologies, Doktora Tezi, Ain Shams University, Kahire.
- [71] Jacobs, J., (2009). Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı: Metis Yayınları.
- [72] Layson, J.P. ve Nankai, X., (2015). "Public Participation and Satisfaction in Urban Regeneration Projects ,n Tanzania: The Case of Kariakoo, Dar Es Salaam", Urban, Planning and Transport Research, 3: 68-87.
- [73] UNDESA (2013). Audit and Advisory Activities by SAIs: Opportunities and Risks, as well as Possibilities for Engaging Citizens Report of the Expert Group Meeting, New York: United Nations.
- [74] Kingston, R., (2002). Web-based PPGIS in United Kingdom, T.M.H. William J. Craig, Daniel Weiner, T. M. William J. Craig (Dü.) içinde, Community Participation and Geographic Informartion System. Taylor & Francis, 101-112.
- [75] Hardwick, C., (2015). "Digital Geosocial Carbon Free Citizen Engagement", Journal.
- [76] United Nations, (2016). E-Government Survey 2016, New York: United Nations.

- [77] TUSELOG, (2015). Kentsel Dönüşümde Katılımın Güçlendirilmesi, Yerel Yönetimler İçin Rehber; Derleyen: M. Göltaşlı, (2015). Yerel Yönetimler İçin Rehber Gölçük Örneği.
- [78] COM (2001). Avrupa'da Yönetişim Resmi Raporu, Brüksel: COM.
- [79] İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, (2014). Yönetişim ve Katılım Rehberi, Ankara: Başak Matbaa.
- [80] Klein, W., (2010). Building consensus, C. Hoch Dalton, L. ve So, F.S. içinde, The Practice Of Local Government Planning. Washington, DC: International City/County Management Association, 423-438.
- [81] Schlossberg, M. ve Shuford, E., (2005). "Delineating "Public" and "Participation" in PPGIS", URISA Journal, 16: 15-26.
- [82] Aggens, L., (1998). Identifying Different Levels of Public Interest in Participation, J.L. Creighton Priscoli, J.D. ve Dunning, C.M., Public Involment Techniques: A Reader of Ten Years Experience at the Institute for Water Resources. Alexandria, Virginia: IWR, 189-194.
- [83] Keleş, R. Hamamcı, C. ve Çoban, A., (2012). Çevre Politikası, Ankara: İmge Kitabevi.
- [84] Schuler, D., (1996). New Community Networks Wired for Change, New York: ACM Press.
- [85] Ataay, F., (2006). "Yönetişim ve Sivil Toplum", Memleket : Siyaset-Yönetim Dergisi, 1.
- [86] T.C. Resmi Gazete, (2006). Kent Konseyi Yönetmeliği. (26313), 08.10.2006.
- [87] T.C. Resmi Gazete, (2003). Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu. (25326), 10.12.2003.
- [88] T.C. Resmi Gazete, (2005). Belediye Kanunu. (25874), 13.07.2005
- [89] IULA, (2005). Türkiye Yerel Gündem 21 Programı, İstanbul: IULA.
- [90] Türkiye Kent Konseyleri Birliği, Üye Konseyler
- [91] Polat, İ., (2017). Kadıköy Kent Konseyi Hakkında Bilgi Edinme Mülakatı, Röportaj Yapan: E. Kırpık, İstanbul, Kadıköy.
- [92] Roberts, P. ve Sykes, H., (2000). Urban Regeneration: A Handbook SAGE.
- [93] Gullino, S., (2009). "Urban Regeneration and Democratization of Information Access: Citistat Experience in Baltimore", Journal of Environmental Management, 90.
- [94] United Nations, (2015). World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, New York: United Nations.
- [95] United Nations, (1987). Our Common Future, United Nations.
- [96] United Nations, (2016). Agenda 21, Sustainable Development Knowledge Platform. United Nations.
- [97] United Nations, (1992). Agenda 21, Rio de Janerio: United Nations.

- [98] World Urban Forum, What is the WUF?
- [99] UN Habitat, World Urban Forum, UN Habitat for a Better Urban Future.
- [100] Sustainable Development Knowledge Platform, Human settlements, UN.
- [101] World Bank Group, (2016). World Development Indicators 2016, Washington DC: World Bank Group.
- [102] Ministry of Development (2016). Report on Turkey's Initial Steps towards the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development, Ankara.
- [103] CPU (2015). CPU Research Report on Smart City, Hong Kong.
- [104] A.T. Kearney (2016). Global Cities: A.T. Kearney Inc.
- [105] UN Habitat, (2015). Cities Prosperity Index
- [106] World Economic Forum, (2014). Global City Competitiveness Index
- [107] MMF, (2016). Global Power City Index
- [108] Ericsson, (2016). Networked Society City Index, Stockholm: Ericsson AB.
- [109] Siemens, (2012). The Green City, Münih: Siemens AG.
- [110] Siemens (2009). European Green City Index, Münih: Siemens AG.
- [111] IESE, (2016). IESE Cities in Motion Index :IESE Business School.
- [112] Nam, T. ve Pardo, T.A., (2011). "Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions", Maryland: ACM.
- [113] Dameri, R.P. ve Rosenthal-Sabroux, C., (2014). Smart City and Value Creation; Derleyen: R.P. Dameri ve Rosenthal-Sabroux, (2014) Smart City How to Create Public and Economic Value with High Technology in Urban Space. Springer, 1-12.
- [114] Cohen, B., (2015). The 3 Generations of Smart Cities, Fast Company.
- [115] ITU, (2014). Smart sustainable cities: An analysis of definitions: ITU.
- [116] Giffinger, R. Fertner, C. Kramar, H. Kalasek, R. Milanović, N.P. ve Meijers, E., (2007). Smart cities - Ranking of European medium-sized cities: Vienna University of Technology.
- [117] Giffinger, R. ve Gudrun, H., (2010). "Smart Cities Ranking: An Effective Instrument for The Positioning of Cities?", Architecture, City and Environment: 7-25.
- [118] Chourabi, H. Nam, T. Walker, S. Gil-Garcia, J.R. Mellouli, S. Nahon, K. Pardo, T.A. ve Scholl, H.J., (2012). "Understanding Smart Cities: An Integrative Framework ", Hawaii: IEEE.
- [119] Lin, Y. ve Geertman, S., (2015). Smart Governance, Collaborative Planning and Planning Support Systems: A Fruitful Triangle?; Derleyen: S. Geertman Joseph Ferreira, J. Goodspeed, R. ve Stillwell, J., (2015). Planning Support Systems and Smart Cities. Switzerland: Springer International Publishing, 261-277.
- [120] Open Data Handbook, (2012). Why Open Data

- [121] Batty, M. Axhausen, K.W. Giannotti, F. Pozdnoukhov, A. Bazzani, A. Wachowicz, M. Ouzounis, G. ve Portugali, Y., (2012). "Smart Cities of the Future", The European Physical Journal Special Topics, 214: 481-518.
- [122] Zhu, X., (2011). GIS and Spatial Decision System; Derleyen: Dawsen, C., (2013) Environmental Science, Engineering and Technology : Geographic Information Systems. Hauppauge, US: Nova, 1-34.
- [123] Harris, B. ve Batty, M., (1993). "Locational Models, Geographic Information, and Planning Support Systems", Journal of Planning Education and Research, 12: 184-198.
- [124] Geertman, S. ve Stillwell, J., (2009). Planning Support Systems: Content, Issues and Trends: Springer.
- [125] Brail, R.K., (2008). GIS and Beyond; Derleyen: Hack, G., Birch E., Sedvay P. ve Silver M., (2009). Local Planning : Contemporary Principles and Practice. Washington, US: ICMA Press, 449-456.
- [126] Carver, S., (2003). "The Future of Participatory Approaches Using Geographic Information: Developing a Research Agenda for the 21st Century", URISA Journal, 15.
- [127] Steinberg, S.J. ve Steinberg, S.L., (2015). GIS Research Methods, Redlans: Esri Press.
- [128] Rambaldi, G. Kyem, P.A.K. McCall, M.K. ve Weiner, D., (2006). "Participatory Spatial Information Management and Communication in Developing Countries", EJISDC, 25: 1-9.
- [129] Cope, M. ve Elwood, S., (2009). Qualitative GIS: A Mixed Methods Approach, Los Angeles, CA, America: SAGE Publications Ltd.
- [130] Mark, D.M., (1997). "Geographic Information Science", Journal.
- [131] Longley, P.A. ve Batty, M., (2003). Advanced Spatial Analysis: Extending GIS; Derleyen: Longey, P., Batty, M. ve Rubel M., (2003). Advanced Spatial Analysis: The CASA Book of GIS. ESRI Press, 1-17.
- [132] Ganapati, S., (2011). "Uses of Public Participation Geographic Information Systems Applications in E-Government", Public Administration Review, 71: 425-434.
- [133] Turner, A. Forrest, B. Lorica, B. ve Magoulas, R., (2009). Where 2.0 : The State of the Geospatial Web: O'Reilly Media.
- [134] TÜİK (2016). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi.
- [135] Kadıköy Belediyesi (2015). 2015 - 2019 Stratejik Plan, İstanbul.
- [136] TÜİK (2015). Ulusal Eğitim İstatistikleri.
- [137] Arseven, C.E., (1914). Kadı Köyü Hakkında Belediye Araştırmaları, İstanbul: Kadıköy Belediyesi.
- [138] Kütükçü, T., (2014). Kadıköy'ün Kitabı, Ankara: Ötüken.

- [139] Türker, O., (2008). Halkidona'dan Kadıköy'e: Körler Ülkesinin Hikayesi, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- [140] Kadıköy Kent Konseyi, (2016). Kadıköy Kent Konseyi Çalışma Grupları Yönergesi, İstanbul.
- [141] Göksu, F., (2006). Kadıköy Tarihi Çarşı Canlandırma Projesi, İstanbul: ÇEKÜL Vakfı.
- [142] Göksu, F., (2016). Kadıköy Tarihi Çarşısı Canlandırma Projesi Hakkında Derinlemesine Mülakat, Röportaj Yapan: E. Kırpık, İstanbul, Kağıthane.

GAZETE KADIKÖY'DE YER ALAN RÖPORTAJ

Haftalık Bağımsız Gazete

14 Nisan 2017

ÇARŞI TEZ OLDU

YTÜ araştırma görevlisi Elif Kırpık, kentsel dönüşümde yurttaş katılımı ve Kadıköy Tarihi Çarşı'yı ele alan yüksek lisans tezi hazırlıyor

Gökçe UYGUN

Yıldız Teknik Üniversitesi **Kentsel Dönüşüm** ve Planlama Programı'nda yüksek lisans yapan ve aynı üniversitede Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışan **Elif Kırpık**, Kadıköy Tarihi Çarşı'yı içeren bir **tez** hazırlıyor. Kırpık, toplumun katılım süreçlerine internet sayesinde kolayca erişebilmesini sağlayan Toplum Katımlı Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin kentsel dönüşüm alanlarında uygulanabilirliğini analiz edecek. Bunun için de Kadıköy'ün simgelerinden Tarihi Çarşı'yı seçti. Amaç çarşısı kullanan Kadıköylülerin ve bilhassa çarşı esnafının kentsel dönüşümden beklentileri ortaya çıkarmak... "Yaşadığımız alanların sağlıklı hale gelmesi önemli bir konu fakat maalesef uygulamaların odağında 'vatandaş' yok. Bu soruna dikkat çekmek, toplum katılımının ne kadar önemli olduğunu vurgulamak istedim" diyen Elif Kırpık'la konuştuk.

Siz Kadıköylü müsünüz? Neden burada proje hazırlıyorsunuz?

Burada hiç yaşamadım ama Kadıköylüyüm. Bence Kadıköy hepimizin, tüm kullanıcıların ve oraya ait hissedenlerin. Ayrıca Kadıköy Kent Konseyi Sürdürülebilir Kent Çalışma grubundayım. Şu an Kadıköy'ün mevcut durumunu analiz ediyoruz.

Tezinizin konusu nedir?

Tezinin adı "Toplum Katımlı Coğrafi Bilgi Bilimi Uygulamalarının Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Kullanımı: Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresinde Örnek Çalışma". Bu yüksek lisans tezimi **YTÜ** Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı kapsamında Doç. Dr. Ayşegül Özbakır danışmanlığında yürütüyorum.

Günümüzde kentsel dönüşüm stratejileri planlama gündeminde ağırlıklı bir yer tutuyor. Ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimler, doğal afetler ve riskler ile özellikle kent merkezlerinin geçirdiği değişim ve zamanla bu alanların üzerinde artan baskılar kentsel dönüşüm uygulamalarını sıklıkla karşımıza çıkarıyor. Bu gelişmelere paralel olarak, sürekli gelişen bir bilgi ve iletişim teknolojileri ve toplumsal kapasite var. Artık insanlar bilgiye erişmek, değerlendirmek ve yaşadıkları alanlarla ilgili veri üretmek istiyorlar. Kentsel

dönüşüm çalışmalarında da temel eksik vatandaşların bu dönüşüm sürecine katılamaması. Dolayısıyla yerel değerlere önem verilmeden, yalnızca fiziksel değişimin yapılıyor. Katılım çalışmaları olsa dahi grup toplantıları gibi geleneksel yöntemler uygulanıyor. Ama bu yöntemlerin de zayıf kaldığı yönler var. Bu noktada internet ve teknolojinin de gelişimiyle, katılım yöntemlerine olan erişilebilirliğin kolaylaştığı kent bilgi sistemleri, tartışma forumları gibi araçlar doğdu. Bunlardan birisi de Toplum Katılımı Coğrafi Bilgi Sistemleri (TKCBS). Bu sistem toplumun katılım süreçlerine internet sayesinde kolayca erişilmesini sağlıyor.

Bu çalışmanın da temel amacı; karar vericiler ve toplum arasında bir köprü görevi gören TKCBS'nin kentsel dönüşüm alanlarında uygulanabilirliğini analiz etmek ve geleneksel katılım yöntemleri ile bütünleşmesini incelemek üzere bir alan çalışmasıyla beraber katılımın düzeyini belirlemek. Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde uygulanacak olan pilot proje, Kadıköy Kent Konseyi desteğiyle gerçekleştiriliyor. Çalışma

kapsamında alanda mevcut durum analizi, paydaşların talep ve önerilerinin mekânsal olarak toplanarak analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve paydaşlara geri dönüş yapılması hedefleniyor.

Çalışma alanı olarak Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresini neden seçtiniz? Sizin kişisel olarak ve bir akademisyen olarak Çarşı'ya bakışınız nasıl? Sizce çarşı olumlu-olumsuz yanlarıyla nasıl bir yer?

Kadıköy Tarihi Çarşısı, Kadıköy'ün yüzü... Yüzlerce yıllık tarihi geçmiş ve hem fiziksel, hem mekânsal hem de sosyal dokusu Kadıköy'ü en güzel ifade eden yer. Çok özgün bir dokuya sahip. Sokakta alışveriş yapma, alışveriş yaparken sosyalleşme sağlıyor. Tüm yerleşimlerde olduğu gibi çarşıda da olumlu ve olumsuz yönler var ama en önemli konu olarak gelenekselliklerinin tehdit altında olmasını belirtebilirim. Kentlerin büyümesi ve neticesinde artan toprak değerleri tarihi kent merkezlerini baskılamak Kadıköy Tarihi Çarşısı geleneksel ve özgün yapısını kaybetmemeli.

Bildiğim kadarıyla çarşıya dair bir kentsel dönüşüm çalışması yok. Siz olmasından mı olmamasından mı yanarsınız?

Elbette olmasından yanayım fakat kentsel dönüşüm olgusunun irdelenerek en doğru müdahale biçimi tercih edilmeli. Toplum odağı koyularak, tüm paydaşların katılımıyla yapılmalı.

Kadıköylülerin (burada yaşayan, kullanan ve çalışan esnaf) çarşıya ve kentsel dönüşüme yönelik görüşlerini analiz etmeye yönelik 3 anketiniz var. Bu anketler hangi tarihe dek yanıtlanabilir? Ortalama kaç kişinin yanıtlanmasını hedefliyorsunuz? Ve bu çalışmanızı ne zaman sonuçlandırmayı planlıyorsunuz?

Anketler 20 Nisan'a dek yanıtlanabilir. 3 anket için toplam 900 kişinin katılımı gerekiyor. Tezimi Haziran'da bitirmeyi hedefliyorum.

Araştırmamız henüz sonuçlanmadığı için bu sorum biraz afaki olacak ama; nasıl sonuçlar çıkmasını öngörüyorsunuz?

Araştırma sonucunda mekânsal bir veriye sahip olacağız. Kullanıcı anketleri farklı ilçelerden gelen kullanıcıların amaçlarının, ulaşım seçeneklerinin ve ziyaret sürelerinin değişimini göz önüne sunacak. İşyerleri ve hanehalkı için yapılan anketler ise hangi sokaklar üzerinde temel sorun ve memnuniyetlerin ortaya çıktığını, kullanıcıların ve hizmet türlerinin nerelerde yoğunlaştığını, öncelikli sorun alanlarının tespitinin yapılmasına olanak verecek ve kentsel dönüşümden beklentileri ortaya koymuş olacak.

Çalışmanın Kadıköylüler için çok önem arz ettiğini düşünüyorum. Toplum kendi düşüncesini belirtirse, yaşadığı alana katkı sağladığını düşünecek ve yaşadığı, çalıştığı alanlara ilgisi artacaktır. Karar verme süreçlerinde de söz sahibi olmaları katılımcı yönetime geçişi sağlayacaktır.

Kentsel dönüşüm bıçak sırtı bir konu. Bir yandan sağlıklı binaların yenilenmesi olumlu bir durumken, bir yandan da 'ranta yönelik' planların olumsuzluğu söz konusu. Sizin görüşlerinizi öğrenmek isteriz...

Kentsel dönüşüm olgusu tek bir müdahale yöntemi sunmaz, şemsiye bir kavramdır. Ülkemizde genellikle "yıkıp yeniden yapma" olarak algılansa dahi yaklaşık 20 adet müdahale yöntemi var. Fakat hangi yöntem olursa olsun yalnızca fiziksel bir dönüşüm değil, ekonomik ve sosyal gelişimin de olduğu yaklaşımlar benimsenmeli. Ülkemizdeki uygulamalarda temel sorun; yalnızca fiziksel dönüşüme önem verilmesi ve dolayısıyla soylulaştırma gibi toplumsal sorunların belirmesi...

Akademisyenlerin bu konuya eğilmelerini nasıl yorumluyorsunuz? Sizce bu alanda yeterince araştırma var mı?

Önem verilen bir konu. Fakat uygulamalarda akademisyenlerden yeterince danışmanlık alınmadığını ve dolayısıyla yansımalarının gündelik yaşamda görülmediğini düşünüyorum.

Sorularım dışında söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Kadıköylülere anketimize katılmaları için bir çağrıda bulunabilirim. Herkese katkısı için şimdiden teşekkür ederim. Bu kullanıcı anketi Kadıköy'ün tüm kullanıcılarına açık (<https://survey123.arcgis.com/share/8ef546da8c754503a782c88d8cf9b582>). İkincisi işyeri anketi. Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde çalışan ve işyeri olan vatandaşlar için. (<https://survey123.arcgis.com/share/3ad25860e4d544df8027215c4061af97>)

Diğeri de hanehalkı anketi. Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresinde yaşayan vatandaşların yapması gerekiyor (<https://survey123.arcgis.com/share/5947d98eae441bc9757c5aef2c50940>)

ANKETLER

B - 1 Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresi Kullanıcı Anketi

Bu araştırma Elif Kırpık'ın YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı kapsamında hazırladığı Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Anketi yalnızca Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresini ziyaret eden vatandaşların yapması gerekmektedir.

1. Yaşınız nedir?

☐ 12 ve altı	☐ 45-54
☐ 13-17	☐ 55-64
☐ 18-24	☐ 64 ve üzeri
☐ 25-34	
☐ 35-44	

2. Cinsiyetiniz:

☐ Kadın	☐ LGBTİ
☐ Erkek	

3. Eğitim seviyeniz nedir?

- ☐ Okur-yazar olmayan
- ☐ Okur-yazar olup, bir okul bitirmeyenler
- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul, Mesleki Ortaokul ve İlköğretim
- ☐ Genel lise
- ☐ Mesleki veya Teknik Lise
- ☐ Önlisans
- ☐ Lisans
- ☐ Yüksek Lisans
- ☐ Doktora

4. Herhangi bir engeliniz var mı?

☐ Evet	☐ Evet	ise:	belirtir
☐ Hayır		Engelinizi	misiniz?

5. Çalışıyor musunuz?

- ☐ Evet

- ☐ Emekliyim
 - ☐ Öğrenciyim
 - ☐ Mesleğim var fakat çalışmıyorum
 - ☐ Çalışmıyorum
6. Mesleğiniz nedir?
7. Hangi ilçede çalışıyorsunuz / eğitim görüyorsunuz?
8. Cevap Kadıköy ise hangi mahallesinde çalışıyorsunuz / eğitim görüyorsunuz?
9. Hangi ilçede oturuyorsunuz?
10. Cevap Kadıköy ise hangi mahallesinde oturuyorsunuz?
11. İnterneti genellikle hangi amaçlar için kullanırsınız?
☐ Sosyal Medya (Facebook, Twitter vs.)	☐ Eğitim
☐ Bilgi - Araştırma	☐ Adres Arama
☐ E-Posta	☐ Sohbet
☐ Günlük Haber	☐ E-Devlet / E-Belediye/ E-Okul Hizmetleri
☐ Bankacılık İşlemleri	☐ Oyun
☐ İş	☐ Kullanmıyorum
☐ Alışveriş	
12. Akıllı telefon kullanıyor musunuz?
☐ Evet	☐ Hayır
13. Aşağıdaki uygulamalardan hangilerini kullanıyorsunuz?
- ☐ Harita Uygulamaları
 - ☐ Ulaşım Uygulamaları
 - ☐ E-Belediye Uygulamaları
 - ☐ Konum Bildiren Uygulamalar
 - ☐ Talep/Öneri/Şikayet Uygulamaları
 - ☐ Açık Veri Uygulamaları
 - ☐ Engellilere Özel Uygulamalar
 - ☐ Topluluk/Toplanma Uygulamaları
 - ☐ Hiçbiri
 - ☐ Türkiye'de şu anda uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projeleri hakkındaki düşünceleriniz nedir?
14. Olumlu ise:
15. Olumsuz ise:
16. Kararsız iseniz:
17. Sizce ideal bir kentsel dönüşüm çalışmasının ana hedefleri ne olmalıdır?
- ☐ Deprem, sel gibi afetlere dayanıklı ve korunaklı bir çevre oluşturma
 - ☐ Ekonomiyi canlandırması
 - ☐ İstihdam sağlama
 - ☐ Yatırımları çekecek fiziksel değişikliklerin yapılması
 - ☐ Donatı alanlarının iyileştirilmesi (sağlık, spor, eğitim vb.)
 - ☐ Toplumun güçlendirilmesi / desteklenmesi
 - ☐ Yaşam standardının yükseltilmesi

- Geleneksel yaşam biçiminin korunması
- Esnafın korunması
- Yerleşim dokusunun / tarihi yapıların korunması
- Geleneksel değerlerin korunması
- Alanın kimliğinin bütünüyle değiştirilmesi
- İmar haklarının arttırılması
- Daha büyük ev ve işyerleri verilmesi
- Masrafsız olması
- Belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi / arttırılması
- Alan içi ve dışında ulaşım bağlantılarının arttırılması
- Otopark alanlarının arttırılması

18. İstanbul'da yapılan planlamada çalışmalarına genel olarak toplumun katılım seviyesinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

- Herhangi bir fikrim yok.
- Nihai karara halk olarak biz karar veriyoruz.
- Alanımız için alternatifler oluşturuyoruz, yerel yönetimler ile işbirliği içindeyiz ve nihai kararda da etkimiz oluyor.
- Alanımızın sorunlarını ve potansiyelini tespit etmek için ve bize uygun çözümler geliştirmek için çeşitli platformlarda sürece dahil ediyoruz
- Projeler hakkında bilgilendiriliyoruz ve fikirlerimiz için danışılıyor, sorunlarımız ve beklentilerimizi belirtme fırsatı sağlanıyor ve nihai kararda etkimiz oluyor.
- Projeler hakkında bilgilendiriliyoruz ve fikirlerimiz için danışılıyor, sorunlarımız ve beklentilerimizi belirtme fırsatı sağlanıyor fakat katkılarımız nihai karara etki etmiyor.
- Projeler hakkında önceden bilgi sahibi oluyoruz fakat karar verme sürecine dahil edilmiyoruz.
- Planlar askıya çıktığı zaman projelerden haberimiz oluyor.
- Karar verme süreçlerinde hiçbir şekilde dahil edilmiyoruz.

19. Kadıköy Tarihi Çarşısı'nı ne sıklıkla ziyaret ediyorsunuz?

○ Her gün	○ Ayda 2-3 kez
○ Haftada 3-4 kez	○ 3 ayda 1 kez
○ Haftada 1 kez	○ Yılda 1-2 kez

20. Kadıköy Tarihi Çarşısı'na ulaşımı genellikle hangi ulaşım çeşidi/çeşitleri ile sağlıyorsunuz?

○ Özel Araç	○ Metro	○ Motosiklet
○ Otobüs	○ Marmaray	○ Servis
○ Dolmuş	○ Metrobüs	○ Vapur/Motor
○ Tramvay	○ Bisiklet	○ Yürüyerek

21. Kadıköy Tarihi Çarşısı'nı genellikle hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?

○ Yeme – İçme - Dinlenme	○ Kültürel Etkinlik
○ Buluşma - Ziyaret	○ Eğitim
○ Alışveriş	○ Kısa Süreli İş
○ Gezi	○ Barınma
○ Geçiş Noktası	○ Çalışma
○ Eğlenme	○ Diğer

22. Kadıköy Tarihi Çarşısı'nı tercih etmenizin temel sebebi nedir?

- ☐ Merkezi konumu
- ☐ Ulaşım açısından rahatlığı
- ☐ Eğlence merkezlerine yakınlığı
- ☐ İş yerine yakınlığı
- ☐ Donatılara yakınlığı (Sağlık, eğitim, spor vs.)
- ☐ Sosyal aktivitelerin çokluğu
- ☐ Çeşitli ürünlerin bulunması
- ☐ Ürün ve hizmet fiyatlarının uygun olması
- ☐ Ürünlerin ve hizmetlerin kaliteli olması
- ☐ Alışveriş, eğlence, kültürel etkinlik gibi çok fonksiyonlu olması
- ☐ Alışveriş esansında gezme imkanının olması
- ☐ Tarihi dokusunun ve kimliğinin olması
- ☐ Kadıköylü olmamdan dolayı
- ☐ Özel bir sebebi yok

23. Kadıköy Tarihi Çarşısı'nın baskın bir karakteri olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise, aşağıdaki anahtar kelimelerden hangileri ile tanımlayabilirsiniz?

☐ Geleneksel	☐ Ucuzluk
☐ Modern	☐ Pahalılık
☐ Özgün	☐ Esnafla iletişim
☐ Tarihi	☐ Alışverişte sosyalleşme
☐ Eğlence alanı	☐ Açık havada alışveriş yapma imkanı
☐ Kültür alanı	☐ Erişilebilirlik
☐ Dini tesisler	☐ Temizlik ve ferahlık
☐ Özgür ortam	☐ Kirlilik
☐ Çeşitlilik	☐ Kaos
☐ Tekdüzelik	Düzen
☐ Ekonomik canlılık	Diğer
☐ Ekonomik durgunluk	

24. Kadıköy Tarihi Çarşısı'ndan alışveriş yapıyorsanız genellikle hangi ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyorsunuz?

☐ Kuru Gıda	☐ Temizlik Ürünleri
☐ Sebze - Meyve	☐ Aksesuar
☐ Et - Balık	☐ Kırtasiye - Kitap
☐ Fırın - Pastane - Şeker	☐ Müzik - Film
☐ Elektronik - Beyaz Eşya	☐ Hobi
☐ Mobilya	☐ Bahçe - Yapı Malzemeleri
☐ Antika - 2. El Ürün	☐ Pet Ürünleri
☐ Ev Tekstili	☐ Çocuk Ürünleri - Oyuncak
☐ Mutfak Eşyaları	☐ Hediyeelik Eşya
☐ Giyim - Konfeksiyon	☐ Bitki - Çiçek
☐ Ayakkabı - Çanta	☐ Diğer
☐ Kozmetik - Kişisel Bakım - Sağlık	

25. Kadıköy Tarihi Çarşısı'ndan karşılayamadığınız ihtiyaçlar var ise işaretler misiniz?

☐ Kuru Gıda	☐ Temizlik Ürünleri
☐ Sebze - Meyve	☐ Aksesuar
☐ Et - Balık	☐ Kırtasiye - Kitap
☐ Fırın - Pastane - Şeker	☐ Müzik - Film
☐ Elektronik - Beyaz Eşya	☐ Hobi
☐ Mobilya	☐ Bahçe - Yapı Malzemeleri
☐ Antika - 2. El Ürün	☐ Pet Ürünleri
☐ Ev Tekstili	☐ Çocuk Ürünleri - Oyuncak
☐ Mutfak Eşyaları	☐ Hediye Eşya
☐ Giyim - Konfeksiyon	☐ Bitki - Çiçek
☐ Ayakkabı - Çanta	☐ Diğer
☐ Kozmetik - Kişisel Bakım - Sağlık	

26. Kadıköy Tarihi Çarşısı'nda müdavimi olduğunuz iş yerleri/dükkanlar var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Var ise isimlerini yazmak ister misiniz?

27. Tercih yapmak durumunda olsaydınız alışveriş yapmak için Kadıköy Tarihi Çarşısı'nı mı, herhangi bir AVM'ni mi seçerdiniz?

- ☐ Kadıköy Tarihi Çarşısı
- ☐ AVM
- ☐ İhtiyaçlarıma göre değişiyor, tercih yapamıyorum.

28. Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde canlandırma, sağlıklılaştırma gibi bir kentsel dönüşüm müdahalesi olursa öncelikli beklentileriniz neler olur?

- ☐ Deprem, sel gibi afetlere dayanıklı ve korunaklı bir çevre olması
- ☐ Ekonomik canlılık getirmesi
- ☐ Spor alanı, çocuk bahçesi, park gibi spor ve dinlenme alanlarının artırılması
- ☐ Kültürel ve sosyal aktivitelerin artırılması
- ☐ Belediye hizmetlerinin artırılması - kalitelileştirilmesi
- ☐ Erişilebilirliğin/ulaşım çeşitliliğinin artırılması
- ☐ Güvenli bir bölge olması
- ☐ Tarihi yapısının korunması
- ☐ Otopark alanlarının artırılması
- ☐ Depolama alanlarının artırılması
- ☐ Eğitim alanlarının artırılması
- ☐ Alanda yaşayanlar ve çalışanların yine alanda kalmasının sağlanması
- ☐ İmar haklarının artırılması
- ☐ Ticaret alanlarının artırılması
- ☐ Ticaret alanlarının sınırlandırılması
- ☐ Eğlence alanlarının artırılması
- ☐ Eğlence alanlarının sınırlandırılması
- ☐ Konut alanlarının artırılması

- ☐ Konut alanlarının sınırlandırılması
 - ☐ Diğer
- 29.** Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde canlandırma, sağlıklılaştırma gibi bir kentsel dönüşüm müdahalesi olursa yer almak ister miydiniz?
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
 - ☐ Kararsızım
- 30.** (Evet/Kararsızım) Bu katılım sürecine hangi şekilde dahil olmak istersiniz?
- ☐ Karar verme süreci dahil olmak üzere sürecin tamamında yer almak ve sorumluluk üstlenmek isterim.
 - ☐ Bir sivil toplum örgütüne bağlı olarak süreç içinde yer almak isterim.
 - ☐ Bireysel olarak bilgi paylaşımı ve yerel bilgi üretimine katkı sağlamak isterim.
 - ☐ Paydaş olmasam dahi uzman olduğum konularda sürecin takipçisi olur ve katkı sunarım.
 - ☐ Mülk sahibi / Kiracı / İş yeri sahibi olarak düşüncelerimi paylaşmak isterim.
 - ☐ Projeye ilgili tüm bilgileri öğrenmek isterim fakat aktif olarak katılım gösteremeyebilirim.
 - ☐ Sürecin takipçisi / gözlemcisi olurum fakat içinde yer almayı tercih etmem. Eleştirilerimi yapmayı tercih ederim.
 - ☐ İlgilenmem. Kayıtsız kalmayı tercih ederim.
- 31.** Daha önce İstanbul'da veya mahallenizde yapılan bir planlama sürecine dâhil oldunuz mu? Katılım sağladınız mı?
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
- 32.** Evet ise: Rolünüz ne idi?
- ☐ Düzenleyici
 - ☐ Katılımcı
 - ☐ Her ikisi de
- 33.** Kadıköy Kent Konseyi hakkında bilgi sahibi misiniz?
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
- 34.** Evet ise Kadıköy Kent Konseyi ile bağınız nedir?
- ☐ Yalnızca bilgim var.
 - ☐ Çalışma gruplarında yer alıyorum.
 - ☐ Çevremdeki insanlar çalışma gruplarında yer alıyor.

B - 2 Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresi İş Sahibi, İşletmeci ve Çalışan Grubu Anketi

Bu araştırma Elif Kırpık'ın YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı kapsamında hazırladığı Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Anketi yalnızca Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresinde çalışan ve işyeri sahibi vatandaşların yapması gerekmektedir.

1. Yaşınız nedir?

☐ 12 ve altı	☐ 25-34	☐ 55-64
☐ 13-17	☐ 35-44	☐ 64 ve üzeri
☐ 18-24	☐ 45-54	

2. Cinsiyetiniz:

☐ Kadın	☐ Erkek	☐ LGBTİ

3. Eğitim seviyeniz nedir? (en son mezun olunan okul)

☐ Okur-yazar olmayan	☐ Genel lise
☐ Okur-yazar olup, bir okul bitirmeyenler	☐ Mesleki veya Teknik Lise
☐ İlkokul	☐ Önlisans
☐ Ortaokul, Mesleki Ortaokul ve ilköğretim	☐ Lisans
	☐ Yüksek Lisans
	☐ Doktora

4. Herhangi bir engeliniz var mı?

☐ Evet	☐ Evet ise: Engelinizi belirtir misiniz?
☐ Hayır	

5. Hangi ilçede oturuyorsunuz?

6. Cevap Kadıköy ise hangi mahallesi?

7. İşyerinize ulaşımı genellikle hangi ulaşım çeşidi/çeşitleri ile sağlıyorsunuz?

☐ Özel Araç	☐ Metro	☐ Motosiklet
☐ Otobüs	☐ Marmaray	☐ Servis
☐ Dolmuş	☐ Metrobüs	☐ Vapur/Motor
☐ Tramvay	☐ Bisiklet	☐ Yürüyere

8. Evinizden işinize gelme süreniz nedir?

☐ 0 - 15 dakika	☐ 1 saat - 1.5 saat
☐ 15 - 30 dakika	☐ 1.5 saat - 2.5 saat
☐ 30 - 45 dakika	☐ 2.5 saatten daha fazla
☐ 45 dakika - 1 saat	

9. İşyerinizin ismi nedir?

10. İşyeriniz hangi cadde/sokak üzerindedir?

☐ Albay Faik Sözdener Caddesi	☐ Moda Caddesi
☐ Caferağa Mescidi Sokağı	☐ Muvakkıthane Caddesi
☐ Dumlupınar Sokağı	☐ Mühürdar Caddesi
☐ Güneşlibahçe Sokağı	☐ Nailbey Sokağı
☐ İmam Ata Sokağı	☐ Neşet Ömer Sokağı
☐ Körler Sokağı	☐ Pavlonya Sokağı
☐ Misbah Muhayyes Sokağı	☐ Sakız Sokağı

- ☐ Sarraf Ali Sokağı
- ☐ Serasker Caddesi
- ☐ Söğütlüçeşme Caddesi
- ☐ Tavus Sokağı

- ☐ Tellalzade Sokağı
- ☐ Üzerlik Sokağı
- ☐ Yağlıkçı İsmail Sokak
- ☐ Yasa Caddesi

11. İşyerinizin vermekte olduğu hizmet türü nedir?

- ☐ Toptan Ticaret
- ☐ Perakende Ticaret
- ☐ Eğlence - Yeme içme

- ☐ Hizmet Sektörü
- ☐ İmalat
- ☐ Konaklama

12. İşyerinizi hangi kullanım tanımlar?

- ☐ Kafe
- ☐ Kahveci
- ☐ Bar
- ☐ Lokanta
- ☐ Balık Lokantası
- ☐ Kiraathane
- ☐ Büfe - Ayaküstü Satış
- ☐ Gıda Satışı
- ☐ Elektronik - Beyaz Eşya Satışı
- ☐ Mobilya Satışı
- ☐ Ev Tekstili Satışı
- ☐ Giyim - Konfeksiyon Satışı
- ☐ Kozmetik - Kişisel Bakım Satışı
- ☐ Sağlık Ürünleri Satışı

- ☐ Kırtasiye - Kitap Satışı
- ☐ Müzik - Film Satışı
- ☐ Hobi Ürünleri Satışı
- ☐ Bahçe - Yapı Malzemeleri Satışı
- ☐ Pet Ürünleri Satışı
- ☐ Çocuk Ürünleri Satışı
- ☐ Tamir Hizmetleri
- ☐ Kişisel Bakım Hizmetleri
- ☐ Eğitim Hizmetleri
- ☐ Otopark Hizmetleri
- ☐ Kültür Hizmetleri
- ☐ Finansal Hizmetler
- ☐ İletişim Hizmetleri

13. İşyerinizdeki pozisyonunuz nedir?

- ☐ İşyeri Sahibi - İşletmeci

- ☐ Çalışan

İŞYERİ SAHİBİ İSE

14. İşyerinizin şirket türü nedir?

- ☐ Anonim Şirket
- ☐ Limited Şirket

- ☐ Şahıs Şirketi

15. İşyerinizde kaç personel çalışmaktadır?

16. Günlük ortalama müşteri aralığınız nedir?

- ☐ 0 - 10
- ☐ 10 - 25
- ☐ 25 - 50
- ☐ 50 - 100
- ☐ 100 -200

- ☐ 200 - 500
- ☐ 500 - 1000
- ☐ 1000 - 5000
- ☐ 5000 ve üzeri

17. İşyerinizin mülkiyeti kime aittir?

- ☐ Kira
- ☐ Kendimin

- ☐ Akrabalara ait
- ☐ Bedelsiz

18. Cevap kira ise: Kira kontratınız ne kadar süreyi kapsamaktadır?

- ☐ 1 yıldan az
- ☐ 1 - 3 yıl

- ☐ 4 - 10 yıl
- ☐ 10 - 20 yıl

- ☐ 20 yıl ve üzeri
- 19. Kira kontratınız hangi para birimi üzerinden yaptığınızı belirtir misiniz?**
 - ☐ TRY (Türk Lirası)
 - ☐ EUR (Euro)
 - ☐ USD (Amerikan Doları)
 - ☐ Diğer
- 20. Aylık kira bedeliniz nedir?**
 - ☐ 0 - 3 000 TL
 - ☐ 10 000 - 20 000 TL
 - ☐ 3 000 - 6 000 TL
 - ☐ 20 000 - 30 000 TL
 - ☐ 6 000 - 10 000 TL
 - ☐ 30 000 ve üzeri TL
- 21. İşyeriniz için kredi çekmek durumunda kaldınız mı? Evetse yaklaşık miktarı nedir?**
- 22. İşyerinizin aylık ortalama geliri nedir?**
 - ☐ 0 - 5 000 TL
 - ☐ 50 000 - 100 000 TL
 - ☐ 5 000 - 10 000 TL
 - ☐ 100 000 - 500 000 TL
 - ☐ 10 000 - 20 000 TL
 - ☐ 500 000 TL ve üzeri
 - ☐ 20 000 - 50 000 TL
- 23. İşyerinizin aylık ortalama gideri nedir?**
 - ☐ 0 - 2 000 TL
 - ☐ 30 000 - 50 000 TL
 - ☐ 2 000 - 5 000 TL
 - ☐ 50 000 - 100 000 TL
 - ☐ 5 000 - 10 000 TL
 - ☐ 100 000 - 500 000 TL
 - ☐ 10 000 - 15 000 TL
 - ☐ 500 000 TL ve üzeri
 - ☐ 15 000 - 30 000 TL
- 24. İşyerinizin aylık ortalama elektrik harcaması değeri nedir?**
 - ☐ 0 - 100 TL
 - ☐ 3 000 - 5 000 TL
 - ☐ 100 - 500 TL
 - ☐ 5 000 - 10 000 TL
 - ☐ 500 - 1000 TL
 - ☐ 10 000 TL ve üzeri
 - ☐ 1 000 - 3 000 TL
- 25. İşyerinizin aylık ortalama su harcaması değeri nedir?**
 - ☐ 0 - 100 TL
 - ☐ 3 000 - 5 000 TL
 - ☐ 100 - 500 TL
 - ☐ 5 000 - 10 000 TL
 - ☐ 500 - 1000 TL
 - ☐ 10 000 TL ve üzeri
 - ☐ 1 000 - 3 000 TL
- 26. İşyerinizin aylık ortalama internet harcaması değeri nedir?**
 - ☐ 0 - 100 TL
 - ☐ 3 000 - 5 000 TL
 - ☐ 100 - 500 TL
 - ☐ 5 000 - 10 000 TL
 - ☐ 500 - 1000 TL
 - ☐ 10 000 TL ve üzeri
 - ☐ 1 000 - 3 000 TL
- 27. İşyerinizin aylık ortalama doğalgaz harcaması değeri nedir?**
 - ☐ 0 - 100 TL
 - ☐ 3 000 - 5 000 TL
 - ☐ 100 - 500 TL
 - ☐ 5 000 - 10 000 TL
 - ☐ 500 - 1000 TL
 - ☐ 10 000 TL ve üzeri
 - ☐ 1 000 - 3 000 TL
- 28. İşyeriniz kaç yıldır işletilmektedir?**
 - ☐ 1 yıldan az
 - ☐ 1 - 3 yıl

- ☐ 4 - 10 yıl
 - ☐ 10 - 20 yıl
 - ☐ 20 - 30 yıl
 - ☐ 30 yıl ve üzeri
29. İşyerinizin bulunduğu bina takriben kaç yıllıktır?
- ☐ 0 - 3 yıllık
 - ☐ 4 - 10 yıllık
 - ☐ 11 - 20 yıllık
 - ☐ 21 - 30 yıllık
 - ☐ 31 - 50 yıllık
 - ☐ 51 - 100 yıllık
 - ☐ 100 yıldan fazla
30. İşyerinizin toplam alan büyüklüğü ne kadardır?
- ☐ 10 m²'den küçük
 - ☐ 11- 25 m²
 - ☐ 26 - 50 m²
 - ☐ 51 – 100 m²
 - ☐ 101 – 150 m²
 - ☐ 151 - 300 m² ve üzeri
 - ☐ 300 m² ve üzeri
31. İşyerinizin depolama alanı büyüklüğü ne kadardır?
- ☐ Depolama alanı yok.
 - ☐ 5 m²'den küçük
 - ☐ 5 - 10 m²
 - ☐ 10 – 25 m²
 - ☐ 25 - 50 m²
 - ☐ 50 - 100 m²
 - ☐ 100 m² ve üzeri

HEM İŞYERİ SAHİBİ, HEM ÇALIŞANLAR İÇİN ORTAK SORULAR

32. Kaç yıldır bu işyerinde çalışıyorsunuz?
- ☐ 1 yıldan az
 - ☐ 1 - 3 yıl
 - ☐ 4 - 10 yıl
 - ☐ 10 - 20 yıl
 - ☐ 20 - 30 yıl
 - ☐ 30 yıl ve üzeri
33. Aylık ortalama geliriniz nedir?
- ☐ 0 - 500 TL
 - ☐ 500 - 1 000 TL
 - ☐ 1 000 - 2 000 TL
 - ☐ 2 000- 3 000 TL
 - ☐ 3 000 - 5000 TL
 - ☐ 5 000 - 10 000 TL
 - ☐ 10 000 TL - 30 000 TL
 - ☐ 30 000 ve üzeri
34. Kadıköy'de çalışmayı tercih etmenizin temel sebebi nedir?
- ☐ Merkezi konumu
 - ☐ Ulaşım açısından rahatlığı
 - ☐ Eğlence merkezlerine yakınlığı
 - ☐ İş yerinin kendi mülküm ya da aile işletmesi olması
 - ☐ İş olanaklarının fazlalığı
 - ☐ Evime yakınlığı
 - ☐ Donatılara yakınlığı (Sağlık, eğitim, spor vs.)
 - ☐ Sosyal aktivitelerin çokluğu
 - ☐ Çalışma koşullarının iyi olması
 - ☐ Kadıköylü olmamdan dolayı
 - ☐ Sadece burada iş bulabildiğim için
 - ☐ Özel bir sebebi yok
35. Kadıköy Tarihi Çarşısı ve çevresinde çalışmaktan memnun musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

36. Evet ise: Memnun olmanızın temel sebepleri nelerdir?

- ☐ Kendine özgü bir kimliğinin olması
- ☐ Esnaf ve diğer çalışanlardan memnun olmam
- ☐ Tüketiciden memnun olmam
- ☐ Aidiyet hissi
- ☐ Çalışan ücretlerinin yüksek olması
- ☐ Çalışma koşullarının iyi olması
- ☐ Çevrenin temiz ve ferah olması
- ☐ Devamlı müşterilerimin olması
- ☐ Altyapı ve belediye hizmetlerinin yeterli olması

37. Hayır ise: Memnun olmamanızın temel sebepleri nelerdir?

- ☐ Kimliğini kaybediyor oluşu
- ☐ Esnaf ve diğer çalışanlardan memnun olmamam
- ☐ Tüketicilerden memnun olmamam
- ☐ Kalabalık olması
- ☐ Aidiyet hissetmemem
- ☐ Çalışan ücretlerinin düşük olması
- ☐ Çalışma koşullarının kötü olması
- ☐ Gürültü ve koku gibi çevresel kirlilikler
- ☐ Başka herhangi bir yerde çalışmakla fark yaratan bir durum olmaması
- ☐ Altyapı ve belediye hizmetlerinin yetersiz olması
- ☐ Otopark olmaması

38. İstanbul içinde başka bir yerde çalışmayı düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır
ise ☐ Kararsızım
nerede __

39. Kadıköy Tarihi Çarşısı'nın baskın bir karakteri olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise, aşağıdaki anahtar

kelimelerden	hangileri	ile	tanımlayabilirsiniz?
☐ Geleneksel		☐ Ekonomik durgunluk	
☐ Modern		☐ Ucuzluk	
☐ Özgün		☐ Pahalılık	
☐ Tarihi		☐ Esnafla iletişim	
☐ Eğlence alanı		☐ Alışverişte sosyalleşme	
☐ Kültür alanı		☐ Açık havada alışveriş yapma imkanı	
☐ Dini tesisler		☐ Erişilebilirlik	
☐ Özgür ortam		☐ Temizlik ve ferahlık	
☐ Çeşitlilik		☐ Kirlilik	
☐ Tekdüzelik		☐ Kaos	
☐ Ekonomik canlılık		☐ Düzen	

40. Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde canlandırma, sağlıklılaştırma gibi bir kentsel dönüşüm müdahalesi olursa öncelikli beklentileriniz neler olur?

- ☐ Deprem, sel gibi afetlere dayanıklı ve korunaklı bir çevre olması

- ☐ Ekonomik canlılık getirmesi
 - ☐ Spor alanı, çocuk bahçesi, park gibi spor ve dinlenme alanlarının artırılması
 - ☐ Kültürel ve sosyal aktivitelerin artırılması
 - ☐ Belediye hizmetlerinin artırılması - kalitelileştirilmesi
 - ☐ Erişilebilirliğin/ulaşım çeşitliliğinin artırılması
 - ☐ Güvenli bir bölge olması
 - ☐ Tarihi yapısının korunması
 - ☐ Otopark alanlarının artırılması
 - ☐ Depolama alanlarının artırılması
 - ☐ Eğitim alanlarının artırılması
 - ☐ Alanda yaşayanlar ve çalışanların yine alanda kalmasının sağlanması
 - ☐ İmar haklarının artırılması
 - ☐ Ticaret alanlarının artırılması
 - ☐ Ticaret alanlarının sınırlandırılması
 - ☐ Eğlence alanlarının artırılması
 - ☐ Eğlence alanlarının sınırlandırılması
 - ☐ Konut alanlarının artırılması
 - ☐ Konut alanlarının sınırlandırılması
- 41.** Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde canlandırma, sağlıklılaştırma gibi bir kentsel dönüşüm müdahalesi olursa yer almak ister miydiniz?
- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım
- 42.** (Evet/Kararsızım) Bu katılım sürecine hangi şekilde dahil olmak istersiniz?
- ☐ Karar verme süreci dahil olmak üzere sürecin tamamında yer almak ve sorumluluk üstlenmek isterim.
 - ☐ Bir sivil toplum örgütüne bağlı olarak süreç içinde yer almak isterim.
 - ☐ Bireysel olarak bilgi paylaşımı ve yerel bilgi üretimine katkı sağlamak isterim.
 - ☐ Paydaş olmasam dahi uzman olduğum konularda sürecin takipçisi olur ve katkı sunarım.
 - ☐ Mülk sahibi / Kiracı / İş yeri sahibi olarak düşüncelerimi paylaşmak isterim.
 - ☐ Projeye ilgili tüm bilgileri öğrenmek isterim fakat aktif olarak katılım gösteremeyebilirim.
 - ☐ Sürecin takipçisi / gözlemcisi olurum fakat içinde yer almayı tercih etmem. Eleştirilerimi yapmayı tercih ederim.
 - ☐ İlgilenmem. Kayıtsız kalmayı tercih ederim.
- 43.** Daha önce İstanbul'da veya mahallenizde yapılan bir planlama sürecine dâhil oldunuz mu? Katılım sağladınız mı?
- ☐ Evet ☐ Hayır
- 44.** Evet ise: Rolünüz ne idi?
- ☐ Düzenleyici ☐ Her ikisi de
 - ☐ Katılımcı
- 45.** Türkiye'de şu anda uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projeleri hakkındaki düşünceleriniz nedir?
- 46.** Olumlu ise:
- 47.** Olumsuz ise:
- 48.** Kararsız iseniz:

49. Sizce ideal bir kentsel dönüşüm çalışmasının ana hedefleri ne olmalıdır?

- ☐ Deprem, sel gibi afetlere dayanıklı ve korunaklı bir çevre oluşturması
- ☐ Ekonomiyi canlandırması
- ☐ İstihdam sağlaması
- ☐ Yatırımları çekecek fiziksel değişikliklerin yapılması
- ☐ Donatı alanlarının iyileştirilmesi (sağlık, spor, eğitim vb.)
- ☐ Toplumun güçlendirilmesi / desteklenmesi
- ☐ Yaşam standardının yükseltilmesi
- ☐ Geleneksel yaşam biçiminin korunması
- ☐ Esnafın korunması
- ☐ Yerleşim dokusunun / tarihi yapıların korunması
- ☐ Geleneksel değerlerin korunması
- ☐ Alanın kimliğinin bütünüyle değiştirilmesi
- ☐ İmar haklarının arttırılması
- ☐ Daha büyük ev ve işyerleri verilmesi
- ☐ Masrafsız olması
- ☐ Belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi / arttırılması
- ☐ Alan içi ve dışında ulaşım bağlantılarının arttırılması
- ☐ Otopark alanlarının arttırılması

50. İstanbul'da yapılan planlamada çalışmalarına genel olarak toplumun katılım seviyesinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

- ☐ Herhangi bir fikrim yok.
- ☐ Nihai karara halk olarak biz karar veriyoruz.
- ☐ Alanımız için alternatifler oluşturuyoruz, yerel yönetimler ile işbirliği içindeyiz ve nihai kararda da etkimiz oluyor.
- ☐ Alanımızın sorunlarını ve potansiyelini tespit etmek için ve bize uygun çözümler geliştirmek için çeşitli platformlarda sürece dahil ediyoruz
- ☐ Projeler hakkında bilgilendiriliyoruz ve fikirlerimiz için danışılıyor, sorunlarımız ve beklentilerimizi belirtme fırsatı sağlanıyor ve nihai kararda etkimiz oluyor.
- ☐ Projeler hakkında bilgilendiriliyoruz ve fikirlerimiz için danışılıyor, sorunlarımız ve beklentilerimizi belirtme fırsatı sağlanıyor fakat katkılarımız nihai karara etki etmiyor.
- ☐ Projeler hakkında önceden bilgi sahibi oluyoruz fakat karar verme sürecine dahil edilmiyoruz.
- ☐ Planlar askıya çıktığı zaman projelerden haberimiz oluyor.
- ☐ Karar verme süreçlerinde hiçbir şekilde dahil edilmiyoruz.

51. Kadıköy Kent Konseyi hakkında bilgi sahibi misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

52. Evet ise Kadıköy Kent Konseyi ile bağınız nedir?

- ☐ Yalnızca bilgim var.
- ☐ Çalışma gruplarında yer alıyorum.
- ☐ Çevremdeki insanlar çalışma gruplarında yer alıyor.
- ☐ Çalışma gruplarında yer almak isterim.

B - 3 Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresi Hane Halkı Anketi

Bu araştırma Elif Kırpık'ın YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı kapsamında hazırladığı Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Anketi yalnızca Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresinde ikamet eden vatandaşların yapması gerekmektedir.

1. Yaşınız nedir?

☐ 12 ve altı	☐ 25-34	☐ 55-64
☐ 13-17	☐ 35-44	☐ 64 ve üzeri
☐ 18-24	☐ 45-54	

2. Cinsiyetiniz:

☐ Kadın	☐ Erkek	☐ LGBTİ

3. Eğitim seviyeniz nedir? (en son mezun olunan okul)

☐ Okur-yazar olmayan	☐ Genel lise
☐ Okur-yazar olup, bir okul bitirmeyenler	☐ Mesleki veya Teknik Lise
☐ İlkokul	☐ Önlisans
☐ Ortaokul, Mesleki Ortaokul ve ilköğretim	☐ Lisans
	☐ Yüksek Lisans
	☐ Doktora

4. Herhangi bir engeliniz var mı?

☐ Evet	☐ Hayır

5. Evet ise: Engelinizi belirtir misiniz?

6. Çalışıyor musunuz?

☐ Evet	☐ Mesleğim var fakat çalışmıyorum
☐ Emekliyim	☐ Çalışmıyorum
☐ Öğrenciyim	

7. Mesleğiniz nedir?

8. Hangi ilçede çalışıyorsunuz /eğitim görüyorsunuz? Cevap Kadıköy ise hangi mahallesi?

9. İşyerinize/okuluza ulaşımı genellikle hangi ulaşım çeşidi/çeşitleri ile sağlıyorsunuz?

☐ Özel Araç	☐ Metro	☐ Motosiklet
☐ Otobüs	☐ Marmaray	☐ Servis
☐ Dolmuş	☐ Metrobüs	☐ Vapur/Motor
☐ Tramvay	☐ Bisiklet	☐ Yürüyerek

10. Yaşadığınız hangi cadde/sokak üzerindedir?

☐ Albay Faik Sözdener Caddesi	☐ Nailbey Sokağı
☐ Caferağa Mescidi Sokağı	☐ Neşet Ömer Sokağı
☐ Dumlupınar Sokağı	☐ Pavlonya Sokağı
☐ Güneşlibahçe Sokağı	☐ Sakız Sokağı
☐ İmam Ata Sokağı	☐ Sarraf Ali Sokağı
☐ Körler Sokağı	☐ Serasker Caddesi
☐ Misbah Muhayyes Sokağı	☐ Söğütlüçeşme Caddesi
☐ Moda Caddesi	☐ Tavus Sokağı
☐ Muvakkithane Caddesi	☐ Tellalzade Sokağı
☐ Mühürdar Caddesi	☐ Üzerlik Sokağı

- ☐ Yağlıkçı İsmail Sokak
- ☐ Yasa Caddesi
- 11.** Hanenizde kaç kişiyle beraber yaşamaktasınız?
- ☐ Tek yaşıyorum
- ☐ +5
- ☐ +1
- ☐ +6
- ☐ +2
- ☐ +7
- ☐ +3
- ☐ +8
- ☐ +4
- ☐ +9 ve fazlası
- 12.** Hanenizde beraber yaşadığınız insanlarla bağınız nedir?
- ☐ Aile
- ☐ İş Arkadaşı
- ☐ Akraba
- ☐ Paylaşımlı
- ☐ Tanıdık
- ☐ Diğer
- ☐ Arkadaş
- 13.** Hanenizde dezavantajlı ya da azınlık olarak gördüğünüz bir birey var mı?
- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- 14.** Var ise belirtir misiniz?
- ☐ Çocuk
- ☐ Göçmen
- ☐ Engelli
- ☐ Yabancı Uyruklu Öğrenci
- ☐ Yaşlı
- ☐ Diğer
- ☐ LGBTİ
- 15.** Hanenizde çalışan kişi sayısı nedir?
- ☐ 1
- ☐ 4
- ☐ 2
- ☐ 5 ve fazlası
- ☐ 3
- 16.** Hanenizin ortalama aylık geliri nedir?
- ☐ 0 - 500 TL
- ☐ 4 000 - 6 000 TL
- ☐ 500 - 1 000 TL
- ☐ 6 000 - 10 000 TL
- ☐ 1 000 - 2 000 TL
- ☐ 10 000 - 20 000 TL
- ☐ 2 000 - 4 000 TL
- ☐ 20 000 TL ve üzeri
- 17.** Konutunuzun mülkiyeti kime aittir?
- ☐ Kira
- ☐ Bedelsiz
- ☐ Kendimin
- ☐ Lojman
- ☐ Akrabalara ait
- 18.** Aylık kira bedeliniz nedir?
- ☐ 0 - 500
- ☐ 3 000 - 4 000
- ☐ 500 - 1 000
- ☐ 4 000 - 6 000
- ☐ 1 000 - 2 000
- ☐ 6 000 - 8 000
- ☐ 2 000 - 3 000
- ☐ 8000 ve üzeri
- 19.** Kaç senedir bu dairede yaşıyorsunuz?
- ☐ 1 yıldan az
- ☐ 10 - 20 yıl
- ☐ 1 - 3 yıl
- ☐ 20 - 30 yıl
- ☐ 4 - 10 yıl
- ☐ 30 yıl ve üzeri
- 20.** Kadıköy'de yaşamayı tercih etmenizin temel sebepleri nelerdir?

- ☐ Merkezi konumu
- ☐ Ulaşım açısından rahatlığı
- ☐ Tarihi ve turistik yapısı
- ☐ Eğlence merkezlerine yakınlığı
- ☐ İş yerine yakınlığı
- ☐ Donatılara yakınlığı (Sağlık, eğitim, spor vs.)
- ☐ Sosyal aktivitelerin çokluğu
- ☐ Aile ve/veya arkadaş çevremin burada olması
- ☐ Yaşam koşullarının iyi olması
- ☐ Kadıköylü olmamdan dolayı
- ☐ Her yönüyle memnun olmamdan dolayı
- ☐ Özel bir sebebi yok.

21. Kadıköy Tarihi Çarşısı ve çevresinde yaşamaktan memnun musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

22. Evet ise: Memnun olmanızın temel sebepleri nelerdir?

- ☐ Farklılık yaratması
- ☐ Kendine özgü bir kimliğinin olması
- ☐ Yaşayan diğer insanların bana uygunluğu
- ☐ Aidiyet hissi
- ☐ Güvenli olması
- ☐ Kiraların uygun olması
- ☐ Belediye hizmetlerinin iyi olması
- ☐ Temiz ve ferah olması
- ☐ Sakin ve huzurlu olması
- ☐ Kozmopolit yapısı
- ☐ Diğer

23. Hayır ise: Memnun olmamanızın temel sebepleri nelerdir?

- ☐ Farklılık yaratmaması
- ☐ Kimliğini kaybediyor oluşu
- ☐ Yaşayan diğer insanlarla kendimi özdeşleştirememem
- ☐ Aidiyet hissetmemem
- ☐ Güvenli olmaması
- ☐ Kiraların yüksek olması
- ☐ Belediye hizmetlerinin yetersiz olması
- ☐ Gürültü ve koku gibi çevresel kirlilikler
- ☐ Yaşadığım dairenin ihtiyacıma cevap vermemesi
- ☐ Kozmopolit yapı
- ☐ Eğlence mekanlarının gürültülü olması
- ☐ Kalabalık olması
- ☐ Sokak kullanımları nedeniyle oluşan ulaşım sorunu
- ☐ Ailece gezmeye/yaşamaya uygun olmaması
- ☐ Otopark sorunu olması

- ☐ Alkollü içecek satışının neden olduğu sorunlar
 - ☐ Diğer
- 24. Yaşamakta olduğunuz bina takriben kaç yıllıktır?**
- ☐ 0 - 3 yıllık
 - ☐ 4 - 10 yıllık
 - ☐ 11 - 20 yıllık
 - ☐ 21 - 30 yıllık
 - ☐ 31 - 50 yıllık
 - ☐ 51 - 100 yıllık
 - ☐ 100 yıldan fazla
- 25. Yaşamakta olduğunuz daireyi satın aldığınız yıl aralığı nedir?**
- ☐ 1940 öncesi
 - ☐ 1940 - 1950 arası
 - ☐ 1950 - 1960 arası
 - ☐ 1960 - 1970 arası
 - ☐ 1970 - 1980 arası
 - ☐ 1980 - 1990 arası
 - ☐ 1990 - 2000 arası
 - ☐ 2000 - 2010 arası
 - ☐ 2010 - 2015 arası
 - ☐ 2015 sonrası
- 26. Yaşamakta olduğunuz bina kaç katlıdır?**
- ☐ 1
 - ☐ 2
 - ☐ 3
 - ☐ 4
 - ☐ 5
 - ☐ 6
 - ☐ 7
 - ☐ 8
 - ☐ 9
 - ☐ 10 ve üzeri
- 27. Yaşamakta olduğunuz daire binanın kaçınıcı katında yer almaktadır?**
- ☐ Kot 3
 - ☐ Kot 2
 - ☐ Bodrum Katı -
 - ☐ Kot 1
 - ☐ 1
 - ☐ 2
 - ☐ 3
 - ☐ 4
 - ☐ 5
 - ☐ 6
 - ☐ 7
 - ☐ 8
 - ☐ 9
 - ☐ 10
 - ☐ Çatı Katı
- 28. Yaşamakta olduğunuz dairenin oda sayısı nedir?**
- ☐ 1 + 0
 - ☐ 1 + 1
 - ☐ 2 + 1
 - ☐ 3 + 1
 - ☐ 4 + 1
 - ☐ 5 + 1
- 29. İdealinizdeki dairenin oda sayısı nedir?**
- ☐ 1 + 0
 - ☐ 1 + 1
 - ☐ 2 + 1
 - ☐ 3 + 1
 - ☐ 4 + 1
 - ☐ 5 + 1
- 30. Yaşamakta olduğunuz dairenin m² büyüklüğü ne kadardır?**
- ☐ 50 m²'den küçük
 - ☐ 50 - 100 m²
 - ☐ 100 - 125 m²
 - ☐ 125 - 150 m²
 - ☐ 150 m² ve üzeri
- 31. İdealinizdeki dairenin büyüklüğü nedir?**
- ☐ 50 m²'den küçük
 - ☐ 50 - 100 m²
 - ☐ 100 - 125 m²
 - ☐ 125 - 150 m²
 - ☐ 150 - 200 m²
 - ☐ 200 - 250 m²
 - ☐ 250 m² - ve üzeri
- 32. Yaşamakta olduğunuz binanın otoparkı var mı?**
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
- 33. Var ise türü ve kapasitesi nedir?**

- ☐ Açık otopark
- ☐ Kapalı otopark
- ☐ Kapasitesi :

34. Dairenizde daha önce tadilat oldu mu? Olduysa içeriği nedir?

- ☐ Olmadı
- ☐ Bilmiyorum
- ☐ Sağlamaştırma
- ☐ Dekorasyon
- ☐ Boya - Badana
- ☐ Balkon kapatma
- ☐ Odaları birleştirme
- ☐ Odayı bölme
- ☐ Cam açtırma
- ☐ Bir kısmını yıkıp yeniden yapma
- ☐ Diğer

35. Dairenizin herhangi bir tadilata ihtiyaç duyduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Hayır, iyi durumda.
- ☐ Basit onarım gerektirir.
- ☐ Onarım gerektirir.
- ☐ Yıkılıp yeniden yapılması gerekir.
- ☐ Restore gerekmektedir.

36. Hangi tür onarıma ihtiyaç olduğunu düşünüyorsunuz?

- ☐ Sağlamaştırma
- ☐ Dekorasyon
- ☐ Boya - Badana
- ☐ Balkon kapatma
- ☐ Odaları birleştirme
- ☐ Odayı bölme
- ☐ Cam açtırma
- ☐ Bir kısmını yıkıp yeniden yapma
- ☐ Diğer

37. Binanızın deprem gibi risklere dayanıklı olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

38. Binanızın ne tür bir tadilata ihtiyaç duyduğunu düşünüyorsunuz?

- ☐ İyi durumdalar.
- ☐ Basit onarım gerektirir.
- ☐ Onarım gerektirir.
- ☐ Yıkılıp yeniden yapılması gerekir.
- ☐ Restore gerekmektedir.

39. Çevrenizdeki binaların deprem gibi risklere dayanıklı olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

40. Ne tür bir tadilata ihtiyaç duyduğunu düşünüyorsunuz?

- ☐ İyi durumdalar.
- ☐ Basit onarım gerektirir.
- ☐ Onarım gerektirir.
- ☐ Yıkılıp yeniden yapılması gerekir.
- ☐ Restore gerekmektedir.

41. Yaşadığınız alanda canlandırma, sağlamaştırma gibi bir kentsel dönüşüm müdahalesi olursa öncelikli beklentileriniz neler olur?

- ☐ Deprem, sel gibi afetlere dayanıklı ve korunaklı bir çevre oluşturma
- ☐ Ekonomiyi canlandırması
- ☐ İstihdam sağlama

- ☐ Yatırımları çekecek fiziksel değişikliklerin yapılması
- ☐ Donatı alanlarının iyileştirilmesi (sağlık, spor, eğitim vb.)
- ☐ Toplumun güçlendirilmesi / desteklenmesi
- ☐ Yaşam standardının yükseltilmesi
- ☐ Geleneksel yaşam biçiminin korunması
- ☐ Esnafın korunması
- ☐ Yerleşim dokusunun / tarihi yapıların korunması
- ☐ Geleneksel değerlerin korunması
- ☐ Alanın kimliğinin bütünüyle değiştirilmesi
- ☐ İmar haklarının arttırılması
- ☐ Daha büyük ev ve işyerleri verilmesi
- ☐ Masrafsız olması
- ☐ Belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi / arttırılması
- ☐ Alan içi ve dışında ulaşım bağlantılarının arttırılması
- ☐ Otopark alanlarının arttırılması

42. İstanbul içinde başka bir yere taşınmayı düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet (Hangi ilçeye taşınmak istersiniz?) (Kadıköy ise hangi mahallesine?)
- ☐ Hayır
- ☐ İsterdim ama mümkün görünmüyor (Hangi ilçeye taşınmak isterdiniz?)
- ☐ İstanbul Dışı _____

43. Kadıköy Tarihi Çarşı ve çevresinde canlandırma, sağlıklılaştırma gibi bir kentsel dönüşüm müdahalesi olursa yer almak ister miydiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

44. (Evet/Kararsızım) Bu katılım sürecine hangi şekilde dahil olmak istersiniz?

- ☐ Karar verme süreci dahil olmak üzere sürecin tamamında yer almak ve sorumluluk üstlenmek isterim.
- ☐ Bir sivil toplum örgütüne bağlı olarak süreç içinde yer almak isterim.
- ☐ Bireysel olarak bilgi paylaşımı ve yerel bilgi üretimine katkı sağlamak isterim.
- ☐ Paydaş olmasam dahi uzman olduğum konularda sürecin takipçisi olur ve katkı sunarım.
- ☐ Mülk sahibi / Kiracı / İş yeri sahibi olarak düşüncelerimi paylaşmak isterim.
- ☐ Projeye ilgili tüm bilgileri öğrenmek isterim fakat aktif olarak katılım gösteremeyebilirim.
- ☐ Sürecin takipçisi / gözlemcisi olurum fakat içinde yer almayı tercih etmem. Eleştirilerimi yapmayı tercih ederim.
- ☐ İlgilenmem. Kayıtsız kalmayı tercih ederim.

45. Daha önce İstanbul'da veya mahallenizde yapılan bir planlama sürecine dâhil oldunuz mu? Katılım sağladınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

46. Evet ise: Rolünüz ne idi?

- ☐ Düzenleyici
- ☐ Her ikisi de
- ☐ Katılımcı

47. Türkiye'de şu anda uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projeleri hakkındaki düşünceleriniz nedir?

- ☐ Olumlu ise:

- Olumsuz ise:
- Kararsız iseniz:

48. Sizce ideal bir kentsel dönüşüm çalışmasının ana hedefleri ne olmalıdır?

- Deprem, sel gibi afetlere dayanıklı ve korunaklı bir çevre oluşturması
- Ekonomiyi canlandırması
- İstihdam sağlaması
- Yatırımları çekecek fiziksel değişikliklerin yapılması
- Donatı alanlarının iyileştirilmesi (sağlık, spor, eğitim vb.)
- Toplumun güçlendirilmesi / desteklenmesi
- Yaşam standardının yükseltilmesi
- Geleneksel yaşam biçiminin korunması
- Esnafın korunması
- Yerleşim dokusunun / tarihi yapıların korunması
- Geleneksel değerlerin korunması
- Alanın kimliğinin bütünüyle değiştirilmesi
- İmar haklarının arttırılması
- Daha büyük ev ve işyerleri verilmesi
- Masrafsız olması
- Belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi / arttırılması
- Alan içi ve dışında ulaşım bağlantılarının arttırılması
- Otopark alanlarının arttırılması

49. İstanbul'da yapılan planlamada çalışmalarına genel olarak toplumun katılım seviyesinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

- Herhangi bir fikrim yok.
- Nihai karara halk olarak biz karar veriyoruz.
- Alanımız için alternatifler oluşturuyoruz, yerel yönetimler ile işbirliği içindeyiz ve nihai kararda da etkimiz oluyor.
- Alanımızın sorunlarını ve potansiyelini tespit etmek için ve bize uygun çözümler geliştirmek için çeşitli platformlarda sürece dahil ediyoruz
- Projeler hakkında bilgilendiriliyoruz ve fikirlerimiz için danışılıyor, sorunlarımız ve beklentilerimizi belirtme fırsatı sağlanıyor ve nihai kararda etkimiz oluyor.
- Projeler hakkında bilgilendiriliyoruz ve fikirlerimiz için danışılıyor, sorunlarımız ve beklentilerimizi belirtme fırsatı sağlanıyor fakat katkılarımız nihai karara etki etmiyor.
- Projeler hakkında önceden bilgi sahibi oluyoruz fakat karar verme sürecine dahil edilmiyoruz.
- Planlar askıya çıktığı zaman projelerden haberimiz oluyor.
- Karar verme süreçlerinde hiçbir şekilde dahil edilmiyoruz.

50. Kadıköy Kent Konseyi hakkında bilgi sahibi misiniz?

- Evet
- Hayır

51. Evet ise Kadıköy Kent Konseyi ile bağınız nedir?

- Yalnızca bilgim var.
- Çalışma gruplarında yer alıyorum.
- Çevremdeki insanlar çalışma gruplarında yer alıyor.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Elif KIRPIK
Doğum Tarihi ve Yeri : 08.09.1990
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : elfkrpk@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Kentsel Dönüşüm ve Planlama	Yıldız Teknik Üniversitesi	2017
Lisans	Şehir ve Bölge Planlama	İstanbul Teknik Üniversitesi	2013
Lise	Sayısal Ağırlıklı	Mustafa Koyuncu Anadolu Öğretmen Lisesi	2008

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2015-	Yıldız Teknik Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2014-2015	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

YAYINLARI

Bildiri

1. Diker, N., Eryazıcıoğlu, E., Kırpık, E., ve Cengiz, H. (2016, Kasım). Syrian Refugee Flows, Social Crisis And Istanbul. Migration and The Built Environment in The Mediterranean and The Middle East. Caumme III International Symposium. DiARC.
2. Kırpık, E. ve Özbakır, B.A., (2017, Haziran) Development Of A Public Participatory GIS Platform For Urban Transformation Projects: A Case Study In Kadikoy Historical Center. 7th Annual International Conference on Urban Studies & Planning, 5-8 June 2017, Athens, Greece

